

**RÉGI MAGYAR TÖRTÉNELMI FORRÁSOK
HARMADIK KÖTET**

**Az ELTE Középkori és Koraújkori
Magyar Történeti Tanszék
és a Koraújkori Társaság
forrásközlő sorozata**

**A Kutatócsoport vezetője
R. VÁRKONYI ÁGNES**

**Sorozatszerkesztő
HORN ILDIKÓ
KREUTZER ANDREA**

**HU ISSN 0238-9355
ISBN 963 462 7845**

„Im küttem én orvosságot”

**Lobkowitz Poppel Éva
levelezése
1622–1640**

**Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte,
a kísérő tanulmányt írta**

KINCSES KATALIN

Budapest 1993

A kötet szaklektora

JANKOVICS JÓZSEF

A latin nyelvű szövegrészeket ellenőrizte

HILLER ISTVÁN

A német nyelvű szövegrészt ellenőrizte

MOLLAY KÁROLY

Megjelent

a „Kulturális és történelmi emlékeink
feltárása, nyilvántartása és kiadása”
című program keretében

A technikai kivitelezést segítette

az „Atelier” magyar-francia
posztgraduális műhely

Készült az OMIKK nyomdaüzemében
Budapest, I., Gyorskoesi u. 5-7.
Felelős vezető: Tóth Károly

Tartalom

TARTALOM

Kincses Katalin:

Liktárium — patika — füveskönyv — fürdőház	13
A dobrai udvar	15
A család	27
„Isten tartsa meg es eltesse”	31
Orvosdoktor, füvesasszony, bábaasszony	35
A hagyományok	40
Orvosló könyvek a Batthyány család könyvtárában	44
Gyógyítói eszköztár — a patika	45
Fürdőház	48
„Im küttem én orvosságot”	50
Mellékletek	60
Jegyzetek	70

A forrásközlés szempontjai	88
----------------------------------	----

Levélmutató

1622

1. Pethő Gáspár Poppel Évának. Tarcsa, 1622. június 12.	93
---	----

1625

2. Zrínyi György Poppel Évának. Körmend, 1625. december 14.	95
3. Zrínyi György Poppel Évának. Csáktornya, 1625. december 20.	96

1627

4. Nyáry Krisztina Poppel Évának. Kismarton, 1627. február 2.	97
---	----

5. Nyáry Krisztina Poppel Évának.	
Kismarton, 1627. április 24.	99
6. Batthyány Ádám Poppel Évának.	
Rohonc, 1627. május 13.	100
7. Batthyány Ádám Poppel Évának.	
Rohonc, 1627. május 15.	101
8. Nyáry Krisztina Poppel Évának.	
Lakompak, 1627. augusztus 8.	102
9. Batthyány Ádám Poppel Évának.	
Rohonc, 1627. szerdán	103

1629

10. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szentgotthárd, 1629. szeptember 19.	104
11. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szentgotthárd, 1629. október 8.	105

1630

12. Csáky Anna Franciska Poppel Évának.	
Pozsony, 1630. május 31.	107
13. Csáky Anna Franciska Poppel Évának.	
Pozsony, [1630.] augusztus 15.	109
14. Csáky Anna Franciska Csáky Lászlónak.	
Pozsony, 1630. augusztus 26.	111
15. Csáky Anna Franciska Poppel Évának.	
Pozsony, 1630. augusztus 30.	113

1631

16. Batthyány Ádám Poppel Évának.	
Bécs, 1631. október 26.	115

1632

17. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Csorna, 1632. április 26.	119

18. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Pápa, 1632. április 30.	122
19. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Pápa, 1632. május 19.	125
20. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szalónak., 1632. július 13.	127
21. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Pápa, 1632. szeptember 9.	129
22. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Pápa, 1632. szeptember 21.	130
23. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Pápa, 1632. szeptember 23.	132
24. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Pápa, 1632. október 1.	134
25. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Pápa, 1632. november 28.	136

1633

26. Batthyány Ádám Csáky Lászlónak.	
Németújvár, 1633. március 7.	142
27. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1633. május 12.	143
28. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Tarcsa, 1633. július 22.	145
29. Nádasdy Pál Batthyány Ádámnak.	
Léka, 1633. augusztus 30.	146
30. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szalónak., 1633. november 5.	147
31. Nyáry Krisztina Poppel Évának.	
Biccse, 1633. november 21.	149
32. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1633. december 21.	150
33. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Rohonc, 1633. hétfőn	153

1634

34. Széchy Dénes Poppel Évának.	
Muraszombat, 1634. február 16.	154
35. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1634. február 20.	156
36. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szentgotthárd, 1634. április 29.	157
37. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szentgotthárd, 1634. május 1.	159
38. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Pápa, 1634. május 14.	160
39. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1634. október 19.	162
40. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1634. november 23.	165

1635

41. Batthyány Magdolna Poppel Évának.	
Pápa, 1635. április 24.	166
42. Batthyány Ádám Poppel Évának.	
Rohonc, 1635. november 21.	171

1636

43. Saller Ferenc Poppel Évának.	
Bécs, 1636. április 8.	173
44. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szalonak., 1636. augusztus 17.	176
45. Csáky László Poppel Évának.	
Pápa, 1636. október 27.	179
46. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szalonak, 1636. november 16.	180
47. Pázmány Péter Poppel Évának.	
Pozsony, 1636. december 5.	182

1637

48. Nyáry Krisztina Poppel Évának.	
Kismarton, 1637. április 24.	183
49. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Szentgotthárd, 1637. szeptember 13.	185

1638

50. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1638. május 8.	186
51. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Tarcsa, 1638. augusztus 8.	187
52. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Tarcsa, 1638. augusztus 13.	189
53. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Tarcsa, 1638. szeptember 20.	190
54. Nyáry Krisztina Poppel Évának.	
Kismarton, 1638. szeptember 26.	191
55. Erdődy György Poppel Évának.	
Monyorókerék, 1638. október 4.	192
56. Batthyány Adám Poppel Évának.	
Németújvár, 1638. október 26.	193
57. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1638. november 8.	195
58. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1638. november 26.	196
59. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1638. december 11.	197
60. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1638. december 13.	198
61. Batthyány Magdolna Batthyány Ádámnak.	
Szentgotthárd, 1638. december 26.	200
62. Poppel Éva Batthyány Ádámnak.	
Dobra, 1638. december 27.	201

1639

63. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Dobra, 1639. január 16.	203
64. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Dobra, 1639. március 14.	204
65. Batthyány Ádám Poppel Évának. Németújvár, 1639. április 1.	205
66. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Dobra, 1639. április 3.	206
67. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Dobra, 1639. április 27 vagy 28.	207
68. Batthyány Ádám Poppel Évának. Németújvár, 1639. április 28.	208
69. Széchy Dénes Poppel Évának. Felsőlindva, 1639. május 29.	209
70. Széchy Dénes Poppel Évának. Felsőlindva, 1639. július 2.	210
71. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Dobra, 1639. július 4.	212
72. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Tarcsa, 1639. július 23.	213
73. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Tarcsa, 1639. július 24.	214
74. Batthyány Ádám Poppel Évának. hely nélkül, 1639. július 24.	215
75. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Zamlacsá, 1639. november 5.	216
76. Batthyány Ádám Poppel Évának. Rohonc, 1639. december 23.	217

1640

77. Inhofer Orsolya Poppel Évának. Karlóca, 1640. január 27.	218
78. Csáky László Poppel Évának. Bécs, 1640. február 15.	221
79. Inhofer Orsolya Poppel Évának. Karlóca, 1640. március 21.	222
80. Puh György Poppel Évának. Dobra, 1640. május 17.	225
81. Batthyány Ádám Poppel Évának. Rohonc, 1640. május 24.	230
82. Batthyány Ádám Poppel Évának. Rohonc, 1640. május 25.	231
83. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Varasd, 1640. május 30.	232
84. Batthyány Ádám Poppel Évának. Németújvár, 1640. június 10.	233
85. Szele György Poppel Évának. Muraszombat, 1640. június 30.	235
86. Csáky László Poppel Évának. Szentgotthárd, 1640. augusztus 11.	236
87. Batthyány Erzsébet Poppel Évának. Monyorókerék, 1640. csütörtök	237
88. Batthyány Erzsébet Poppel Évának. Monyorókerék, 1640. csütörtök	238
89. Csáky László Poppel Évának. Szentgotthárd, 1640. október 14.	240
90. Széchy Dénes Poppel Évának. Felsőlindva, 1640. október 19.	242
91. Csáky László Poppel Évának. Szentgotthárd, 1640. október 22.	243
92. Csáky László Batthyány Ádámnak. Dobra, 1640. október 29.	244

93. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Dobra, 1640. november 5.	246
94. Poppel Éva Batthyány Ádámnak. Dobra, 1640. november 6.	247
95. Batthyány Borbála Batthyány Ádámnak. Dobra, 1640. november 11.	248

1641

96. Batthyány Erzsébet Batthyány Ádámnak. Dobra, 1641. január 7.	249
--	-----

Jegyzetek	251
-----------------	-----

Segédletek

Rövidítésjegyzék	287
Személynévmutató	288
Helynévmutató	297

Liktárium — patika — füveskönyv — fürdőház

Kötetünk a gyógyítással is foglalkozó Batthyány Ferencné Lobkowitz Poppel Éva levelezésének válogatását tartalmazza. A Batthyányak körmendi levéltárának missilisei között található százhet magyar nyelvű levélből Poppel Éva írt negyvenhatot¹ — a többi ötven levél hozzá szól. A források túlnyomó része az 1630–1640 közötti években íródott, Poppel Éva életének utolsó tíz esztendejében. A válogatás szempontjai: a nemesasszony orvosságküldéseit, gyógyító tevékenységét, ennek eszközeit, forrásait kívántuk dokumentálni, valamint a családjának — elsősorban gyermekeinek — szóló betegséggel, szüléssel, gyógyítással kapcsolatos intelmeit, tanácsait.

Poppel Éváról (1590 k.–1640 november) Takáts Sándor írt 1917-ben monográfiát,² amely a személyiségét családtörténeti összefüggésben tárgyalja. A munka így beszámol a Széchy és Lobkowitz Poppel családról, Poppel Éva és Batthyány Ferenc házasságáról, udvarukról és a nemesasszony „utolsó évei”-ről: a Batthyány Ferenc halálát követő időszakról. A monográfia egy határozott, önálló cselekvésre törekvő nő jellemrajzát adja, akit korának híres orvosaként is számon tartottak. Magyar Kossa Gyula orvostörténeti

vonatkozású szemelvényeket gyűjtve a Takáts Sándor által említetteket erősítette meg leírván, hogy Poppel Éva több személynek is küldött orvosságot: Thurzó György nádornak, az öreg és betegeskedő Zrínyi Györgynek, Pázmány Péternek fulladás ellen, Révay Juditnak, Széchy Dénes betegeskedő leánykájának, Petheő Gáspárnak, Nyáry Krisztinának és másoknak.³

Vajon Poppel Éva valóban olyan híres XVII. századi gyógyító asszony volt, akinél „tanultabb és keresetebb orvos alig akadt”⁴, s kinek orvoslói tevékenységét továbbra is mint kuriózumot kell említenünk? Vagy egy olyan főúri nő alakja bontakozik ki a forrásokat elemezve, aki udvartartását vezetve, az uradalom gazdasági ügyeit irányítva, az udvarában tartózkodók és a hozzá forduló ügyes-bajos dolgait intézve és rájuk felügyelve, gyermekeit nevelve, majd unokái születésekor a hozzá forduló szülőknek tanácsot adva terméshetszerűleg és szükségből gyógyítással is foglalkozott? A kérdés megválaszolásához alaposabban meg kell ismernünk Poppel Éva udvarát, családi kapcsolatait, a kapcsolattartás módjait és eszközeit, valamint a Batthyány-udvarban megforduló orvosok, borbélyok, bábák, munkáját; Poppel Éva orvoslásának körülményeit, tapasztalatainak forrásait, s a levelek, összeírások alapján orvoslói eszköztárát — mindezt azzal összefüggésben, hogy milyen konkrét napi feladatokat kellett megoldania.

A dobrai udvar

1625. szeptember 13-án elhunyt Batthyány Ferenc Sopron vármegyei főispán, királyi főlovászmester, Dunán inneni főkapitány, a nádori fellebbviteli törvényszék bírása.

Férje halála után Poppel Éva igazgatta a Batthyány család Vas vármegyében található uradalmait 1629-ig, amikor is fiával, Batthyány Ádámmal egyezséget kötött (ezt 1632-ben megerősítették) a birtokok megosztásáról.⁵ Azt, hogy a megállapodást Batthyány Ferenc akarata alapján kötötték — mivel végrendelete nem maradt meg —, csak valószínűsíteni tudjuk annak a levélnek alapján, melyet Poppel Éva 1634. október 19-én Pápáról írt Batthyány Ádámnak: az özvegy férje akaratának megtartására inti fiát.⁶ A birtokok megosztásának, az özvegy és fia közötti pereskedés lefolyásának kérdése összetett jogtörténeti probléma, melynek tisztázását az említett végrendelet hiánya megnehezíti, s melyet így csak nagy vonalakban érinthetünk. Az 1629-es egyezmény értelmében Batthyány Ádám megkapta Greben várát, annak tartozékait, Poppel Évának meg kellett válnia a rohonci és németújvári birtokrészekről.⁷ Ez egyben azt is jelentette, hogy Poppel Éva kiköltözött a németújvári kastélyból, s Werbőczy István törvénykönyve I. részének XLVIII. címe értelmében lakhelyéül egy másik várat kellett kijelölni.⁸ Így udvartartását ezentúl Dobrán vezette.

1636-ban új egyezség született: Szalonak vára Batthyány Ádámhoz került, míg az anyjának Greben várát zálogosította el a még hajadonsorban lévő Batthyány lányok: Erzsébet és Borbála nevelésére és kiházítására.⁹ A hét nagy uradalom: a németújvári, a borsostyánkői, a körmendi, a felső-lindvai, a dobrai és a grebeni uradalom közül az utóbbi három maradt meg Poppel Éva irányítása alatt.

Dobrárt a XIV. században Poppel Éva nagyanyjának, Széchy Magdolnának az ősei nyerték adományul Zsigmond királytól. A Széchy lányok házasságai révén érdekeltté váltak az uradalom birtoklásában a Zekel, Erdődy, Choron és Poppel családok, mivel Széchy István halála után fiúutód nem lévén, a leányág örökölte a birtokot. 1582-ben Poppel László (Poppel Éva atyja) nyert adományt az uradalomra, kiegyezvén a jogi igényt fenntartó Széchy Tamással. Poppel Éva az uradalmat atyjától örökölte,¹⁰ így az a Batthyány-uradalom része lett Batthyány Ferencsel 1608-ban megkötött házasságát követően, s annak halála után 1640-ig ő birtokolta.¹¹

Dobra (ma Neuhaus, Ausztria) Vas vármegyében található település. A Batthyányak várkastélya Fényes Elek leírása szerint egy kisebb hegyen épült, fenyves erdő vette körül — a XIX. század közepén már csak romjai állottak.¹² A várkastélyról az első följegyzés, a Széchyek egyik osztálylevele 1572-ből származik, amelyből kiderül, hogy az épületegyüttes kétszintes, alapincézett várkastély volt.¹³

Batthyány Ádám rendelkezéseinek jóvoltából a németújvári, körmendi, rohonci és a szalonaki vár népéről, a várakban tartózkodók számáról és a várakhoz tartozó uradalmak tisztségviselőiről, fizetésükről, a terménykiutalásokról (búza, rozs, árpa, zab, köles, a szénna és a bor), valamint a várnép számára naponta kiutalt élelem mennyiségéről alapos és részletes kimutatók készültek. Poppel Éva udvartartásáról Takáts Sándor adatokat közölt munkájában egy 1635-ös dobrai összeírás alapján.¹⁴ Eszerint az állandó katonaságon kívül hét nemesi származású leány, kilenc nemesasszony, tíz nemesifjú tartózkodott a várban Pál mester praeceptorsága alatt. Az udvarban nevelkedők iskolamestere Blasius Henrik volt. Takáts Sándor azt is megemlíti, hogy Dobrán ebben az évben tíz mesterember lakott, valamint lovászok, kocsisok, szakácsok és más, a kiszolgáló személyzethez tartozó szolgánép élt. A dobrai várban tartózkodók köre, számuk, pontos feladatuk, illetményük azonban ennél részletesebben rekonstruálható a töredékes 1634-1635-ös és 1637-es, valamint a Batthyány Ádám rendelkezése nyomán Poppel Éva halála után közvetlenül, 1640 decemberében elkészített összeírás alapján.¹⁵

A XVI-XVII. századi magyar nemesi udvarnak többféle funkciója alakult ki: gazdasági, politikai, közigazgatási és ezzel együtt információs központ volt, a reprezentáció, a helyi adminisztráció színhelye.¹⁶ A dobrai udvar összetételét megvizsgálva pontosan kimutathatók ezek a funkciók a tisztségviselőkön keresztül.

Az igen sokféle elemből összetevődő dobrai udvari nép első csoportját az udvari katonaság alkotta. A Batthyány család váraiban zsoldosokat is tartott, akiket a tisztviselek által beszedett állami adó — elszámolási kötelezettség terhe mellett — maguknál tartott részéből fizettek. A várak katonaságának egy részét a várakban élelmezték, a tisztek így a belső udvartartás részét képezték.¹⁷ 1634-35-ben a dobrai várlovasság Káldi Ferenc kapitány, a gyalogság Kun Boldizsár hadnagy felügyelete és vezetése alatt állott.¹⁸ Számuk nem ismeretes, de azt tudjuk, hogy őket 1637-ben tizenhárom darabont és négy virrasztó egészítette ki.¹⁹ Az 1637-es dobrai összeírásból megtudható, hogy a főporkoláb Mattusits János volt,²⁰ aki Sallér Pált váltotta föl (ő az 1634-1635-ös kimutatásban szerepel, fizetése évi 50 forint volt a napi élelemellátáson és a különböző természetbeni juttatásokon kívül),²¹ az udvari viceporkoláb pedig Miklós Benedek.

A dobrai udvar népének második csoportját az ott dolgozó mesteremberek képezték. A „régí szabó” Somogyi István évi fizetése — kb. 25-28 forint — egy porkolábéhoz volt hasonlatos,²² a német szabó 25 forintot kapott évente, Szabó János 20 forintot.²³ A gyöngyfüzőmester magas pénzjuttatást kapott: 50 Ft-ot, a szíjártó 28-at,²⁴ a másik szíjártó mesternek Csorba Jánosnak pedig sokéves szolgálataért Poppel Éva egy házat ígért Dobrafalván.²⁵ A lakatgyártó Balthasar mester volt, s az összeírások megemlíti a pintért is: a szász Hanz mester évi 18 forintot, 18 köből gabonát,

sót kapott és eszközeit is megfizették 10 Ft értékben.²⁶ Az asztalosmester 1635 áprilisában többek között „bibliotéka almáriumot” készített a nemesasszonynak 20 Ft-ért és napi ellátásért.²⁷

Poppel Éva 1634-től folyamatosan rendbe hozatta a dobrai várkastélyt, ezért az átlagosnál több — az építkezésben foglalatoskodó — mesterember dolgozott itt. Az 1634-35-ös évre fogadták föl a tolompai üvegygyártót, Polikarpus Komplszámert a kastélyablakok kicserélésére. A téglavetést végző Sinor Antoni mester napi ellátásért és a kiégetett téglák után járó pénzösszegért szegődött Poppel Éva udvarába, csakúgy, ahogyan a mészégető mester.²⁸ 1636-ban is folytatták az építkezést Francz bécsi építőmester irányításával: a kastély ablakait folyamatosan üvegezték, és a további építkezésekhez szükséges követ törték.²⁹ 1637 februárjában Poppel Éva új mesterembert fogadott föl az építési munkálatok irányítására. A vele kötött szerződés, amely részletezi elvégzendő feladatait és fizetését, megtalálható a Batthyány család levéltárának építészeti tárgyú iratai között (a forrás csonka, jobb felső széle megégett, így figyelembe kell venni, hogy a következőkben felsorolt munkálatokon kívül másokat is elvégzett a dobrai várkastélyban).³⁰ Johannes Paurmayszter bécsi „fundáló” három kőművessel, külön pallérral érkezett Dobrára. Ő maga 100 forintért és különféle természetbeni juttatásokért (összesen 24 köből lencse és borsó, négy kövér ártány, bor, vaj, sajt, tehénhús) vállalta el „az Arok fölött ualo .3. Boltul, s-

azok fölöt ualo egy Palotátul az Bástyán kiuüll, minden hozzá tartozandó épületiuel Falastromozásáual és Fejérítéséuel” járó munkákat. Ezt követően a pince boltozatát erősítette meg, három kemence alapzatát javította ki, s Poppel Éva egy új tűzhelyet is rakatott vele a konyhában; majd „ugyanazon konyha elet es a fölöt ualo 3. Folyosoktul, s- az legh Fölseő házak épületitül” szóló megbízatást vállalta el 450 forintért. A magával hozott mesterembereken kívül egy téglavető, egy mészégető és egy kötőző segédkezett neki a munkálatokban.³¹ A munkát 1639 nyarára sem sikerült egészében elvégezni, mint Poppel Éva Batthyány Ádámnak 1639. július 4-én írt leveléből kitűnik, az építkezés befejezéséhez még hatezer téglá hiányzott. A dobrai várkastélyt — mivel nem tartozott a végvárrendszerhez — nem katonai célból erősítették meg, hanem kibővítették, egyes részeit újjáépítették. Az építkezést Poppel Éva halála után Batthyány Ádám fejezte be 1647-ben. Az „új épület” elnevezés a várkastély egyes részeinek átépítésére utal: 1647-ig több szobát, kamrákat, „háló házat” említenek az építkezéssel kapcsolatos források.³²

Dobrán évente fogadták föl a kertészt. Az 1637-es kimutatásban olvasható, hogy Rupertus Pajner kertész fizetése egy évre 12 forint, s a napi élelmezésére búzát, rozsot, bort és hajdinakását utaltak ki. Feladata a gyümölcsfák és a télire eltett, elvermelt gyümölcsök gondozása volt, s ezen kívül a madarászokra kellett felügyelnie (sajnos, nem tudjuk, hogy a dobrai várkas-

télynak volt-e díszkertje).³³ 1638. május 1-én Poppel Éva új kertésszel szerződött, Stetner Augustinnal, aki szintén egy évig dolgozott Dobrán, s kinek természetbeni juttatásai: bor, búza, rozs, só, egy kövér ártány, s fizetése az elődjének kétszerese: 24 magyar forint volt.³⁴ Egy 1640. április 7-én készült conventio másolata alapján egy harmadik dobrai kertészről is tudunk: Stekl Simonról. Őt is egy évre fogadták föl, 20 forint fizetést kapott, kását, sőt, bort és gabonát, s az év folyamán további 10 forint 40 dénárt, majd 9 forint 46 dénárt és több köből gabonát utaltak ki számára az előre megállapított fizetésen és természetbeni juttatásokon túl.³⁵

A dobrai udvar népének következő csoportját a különféle udvari szolgálatokat ellátó tisztségviselők alkotják. 1640-ben a várkastélyban öt csatlós dolgozott: Lukács évi 17 Ft-ért, Kunczér, Pave, Bus és Hanzli pedig 14-ért — ők minden évben egyszer ezen felül újabb 12 Ft-ot, s ruhájukra való posztót is kaptak.³⁶ Az öt kocsis fejenként évi 14 forintért állt Poppel Éva szolgálatába.³⁷

A várkastély népének élelmezését végzőket is külön csoportba sorolhatjuk. A konyhasáfár Sámuel mester, aki a Szalonakra került Fertalj mestert váltotta föl (az nem állapítható meg, hogy ez a csere mikor történt),³⁸ és a pohárnok Galambos János mester fizetését nem jegyezték föl az 1640-es összeírásokban.³⁹ A szakácsokét viszont igen: a német szakács évente 15, a másik német szakács, Thomas kétszer ennyit, s a húsz

évig Dobrán szolgáló Miklós mester 20 Ft-ot és ruha-
posztót kapott.⁴⁰ Az ötödik szakács, Szakáts Miklós
árva gyermekként került Poppel Éva udvarába, ahol
fölnevelték, a mesterségére kitanították, de mivel job-
bágy családból származott, pénzbeli juttatás nem járt
neki.⁴¹ A két sütőnek — ők is jobbágyfiak lévén —
szintén nem fizettek, de napi ételmükről gondoskod-
tak.⁴²

Az inasok névsorát is megőrizte Batthyány Ádám
1640 decemberi összeírása: Lattor Sebestyén, Csanádi
Ádám (felesége az udvarban fölnevelt árva leányok
egyike volt), Dienes, a leányasszonyok inasai: „Ko-
pasz” és Kis Dávid, valamint Batthyány Borbála inasa:
Ferdinand Seomberger, aki „ifjúságától fogva” szol-
gált Dobrán, ruhájuk elkészíttetésére való posztót kap-
tak, pénzbeli juttatást nem.⁴³ Poppel Éva inasa Orgo-
vány Jancsi volt — az ő fizetéséről sajnos nincsenek
adatok.⁴⁴ A szolgálóleányokról az 1640-es összeírás
nem szól, ám az 1634 szeptemberében készült kimu-
tatás „öreg leányai” (többségükben az udvarban tartóz-
kodó nemes leányok és asszonyok) között néhányukat
felsorolták: Csipkekötő Kaczinka, Szekeres Panna, Sze-
keres Irantli, Szakács Maghdicza, Mosóné.⁴⁵ Feltehe-
tően összesen kb. tízen lehettek, mivel Poppel Évának
és leányainak, s a nemesifjak és leányok egy részének
külön szolgálójuk, illetve szolgálóleányuk volt.

Fejezetünk elején idéztük Takáts Sándor megállapí-
tását, mely szerint több nemesleány és ifjú nevelkedett
Poppel Éva főúri udvarában.⁴⁶ Ők az udvartartás leg-

belső köréhez tartoztak. Batthyány Ferenc és Poppel
Éva 1608-as házasságkötése után a németújvári vár-
ban több nemesifjút és leányt fogadott. Már ebben az
évben negyvenöt nemesifjú és tizenkét leány nevelke-
dett udvarukban, s az elkövetkezendő években is fo-
lyamatosan tartózkodtak leányok és ifjak a Batthyány
család udvarában, adatok 1610-ből és 1612-ből van-
nak.⁴⁷ A Batthyányak udvartartásának szétválása után
Batthyány Ádám Németújvárott és Körmenden, Poppel
Éva pedig Dobrán fogadta a nála nevelkedőket. Azt
nem tudjuk, hogy nevelkedő nemesifjak Batthyány Fe-
renc halála után éltek-e a nemesasszony dobrai várkas-
télyában, de 1634 szeptemberében tizenkettő volt az
„öreg leányok” száma, név szerint: Magdicza (talán
Batthyány Magdolna), Frondli, Katóka, Pirkerin Katli,
Perinyi Orsik, Horváth Orsik, Andli, Maridli, Marre,
Barre, Engli, Prunnerné leánya. Külön vettek számba
hat nőt: Veinny asszonyt, Juditot, Nagy Évát, Kis
Évát, Katharinát, Judit asszony leányát. A napi élelem-
kiutalás összeírásának céljából készült feljegyzés meg-
őrizte az udvarban élő „aprók” nevét is: Pirkerné ne-
mes leánykája, Barre, Frondli öccse, Krisztinka, kis
Magdicza, kis Babedli (azaz Batthyány Borbála), kis
Pucza, Pundli, Marre, Éva leánykája, Molnárné leány-
kája.⁴⁸

A dobrai udvar népéhez tartozó személyek közül
nem szóltunk a dajkákról, a borbélyról, az orvosról,
vagyis a gyermekek ellátását, a betegeskedők gyógyí-
tását végző személyekről, akik szintén az udvartartás

legbelső köréhez tartoztak: őket külön fejezetben vesszük számba.

A dobrai udvar legbelső köréhez tartoztak Poppel Éva bizalmi emberei, akik a legfontosabb tisztségeket látták el (Mattusits Jánost, Sallér Pált és Miklós Benedeket már említettük). Őket számba véve először Sallér Ferencről kell szólni. A Sallér család a XVI. század második felében már kapcsolatban állt a Batthyányakkal, Sallér Farkas Batthyány Kristóf és Batthyány Boldizsár familiárisa volt.⁴⁹ A tizenöt évig Poppel Évánál (annak haláláig) Dobrán szolgáló „Ferenc deák” tisztartó többek között a nemesasszony családtagjaihoz szóló leveleit írta, s a legfontosabb ügyeit intézte (vásárlások lebonyolítása, gazdasági ügyekben intézkedés, levelezés), utazásai alkalmával pedig beszámolt a megtudott hadi és politikai eseményekről.⁵⁰ A másik igen fontos „belső” ember Puh György — György deák — dobrai provisor, aki Batthyány Ádám bizalmát is élvezte, a Poppel Éva felügyelete alatt álló uradalmak gazdasági ügyeit irányította.⁵¹ Tamás deák, aki a nemesasszony levelezését végezte Sallér Ferencen kívül, évi 48 forint és 40 dénárért, és 50 rőf posztó, 48 köből zab, 12 köből búza, két akó bor természetbeni járandóságért szolgált.⁵² A dobrai udvarban tevékenykedett a Sallér család harmadik tagja István deák is, akit Poppel Éva halála után Batthyány Ádám bízott meg fontos feladatokkal,⁵³ s ugyanezen körhöz tartozott a dobrai prédikátor Jankó János, aki az 1634-1635-ös kimutatás szerint évi 36

Ft-ot, az 1640-es szeptember pedig 39 Ft-ot kapott.⁵⁴ Végül meg kell említeni Mauritzot (évi 70 Ft-ot kapott), Nemsem [!] Istvánt kinek fizetése kb. ugyanannyi volt, mint Sallér Istvánnak, Somogyi Györgyöt (nevével az 1608-as nemesifjakat felsoroló összeírásban már találkoztunk!, 50 Ft-ot és ruhaposztót kapott évente) és a Dobrán tizenhat évig szolgáló Bagodi Andrást, kiknek a pontos feladatait nem sikerült eddig megállapítani, ám magas pénzjuttatásuk alapján szintén a bizalmas udvari emberek közé tartozhattak.⁵⁵

A dobrai udvar népéről az 1637-es és az 1640-es összeírások alapján a jobb áttekinthetőség kedvéért táblázatot készítettünk, (lásd az 1. sz. mellékletet) melynek adatai közé — ahol ez az adatok szórványossága ellenére lehetséges — az összehasonlítás kedvéért közöljük az 1633-1634-es körmendi, az 1634-es németújvári és az 1637-es szalonaki adatokat. Nem a Batthyány uradalom négy birtokközpontjának nagyságát és szerkezetét akartuk összehasonlítani, így célunk nem a négy udvar részletes rekonstrukciója volt (a családi levéltár leltárainak forrásai alapján ez lehetséges, ám ez egy külön tanulmányt igényelne); a dobrai hiányzó adatokat igyekeztünk párhuzamokkal pótolni az egyes tisztségviselők fizetését illetően. Az azonban a szórványos adatokból is megállapítható, hogy a németújvári udvar — mivel a legnagyobb és a legfontosabb birtokközpont volt — tisztségviselőinek juttatása a legmagasabb, s egy-egy tisztséget többen megosztva is viseltek, s hogy a dobrai udvar méreteit te-

A család

kintve a körmendi és szalonaki után következett. Az udvarok szerkezete nemigen különbözik egymástól: a tisztségviselők, a mesteremberek és a szolgálnép számaránya mindegyik helyen azonos volt. Dobrán magyar és kisebb számban német etnikum élt, a kertész és néhány mesterember (pintér, szabó, szakács) s néhány inas közülük került ki.

A Batthyány Ferenc özvegye Lobkowitz Poppel Éva környezetében és az ő irányítása alatt élő személyek csoportjait részletesen megismerve rendkívül tarka összetételű főúri udvar képe rajzolódik ki előttünk. (Lásd az udvari emberekről, a Dobrán tevékenykedő mesteremberekről, a szolgáltól stb. — az udvarban nevelkedő nemesifjak és leányok kihagyásával — készült 2. sz. mellékletet is.) A Dobrán élő katonaság, szolgálnép, szolgaszemélyzet, az itt nevelkedők, valamint az udvarban megforduló, vendégeskedő nemesek száma több mint száz főre tehető. Munkájuk felügyelete, számukra utasításokat adni, élelmezésük megszerveztetése állandó elfoglaltságot jelentett Poppel Éva számára. A nemesasszony udvarát azért tartottuk szükségesnek bemutatni, mert ismernünk kell azt a közeget, melyben gyógyított, s mert az itt folyó orvoslói tevékenység rekonstruálása az udvarban élők számának fölmérése nélkül nem lehetséges.

Poppel Éva gyógyítói tevékenységét vizsgálva az egyik legfontosabb feladat családjának megismerése. Batthyány Ferencnek és Poppel Évának összesen hat gyermeke volt. Kettő közülük nem érte meg a felnőtt-kort: egy fiúgyermek¹⁵⁶ s egy másik, az 1613-ban született Gábor, aki 1624. december 27-én, tizenegy éves korában hunyt el.⁵⁷

Az 1630-as években Batthyány Ferenc és Poppel Éva legidősebb leánya Batthyány Magdolna (1610?-1658)⁵⁸ már a zólyomi és komáromi főispáni, királyi tanácsosi stb. tisztséget viselő Csáky László (1605?-1655) felesége volt. Öt felnőttkort megért gyermekük született: Borbála, László, Pál, Péter és Zsigmond.⁵⁹ A család genealógiájának kiegészítéséhez a jelen forráskiadványban a következő adatokkal tudunk hozzájárulni: egy 1631-ben íródott levéllel,⁶⁰ amely egy gyermek születéséről tudósít, s egy másikkal, melyből megtudható, hogy Batthyány Magdolnának és Csáky Lászlónak volt egy Istókocskának becézett gyermeke, aki 1635 körül meghalt. Tudjuk azt is, hogy Magdolna asszony 1640 augusztusában ismét várandós volt — Nagy Iván munkája egyik gyermeket sem említi meg.⁶¹

Poppel Éva második leánya, Batthyány Erzsébet (1620 k.-1688) 1638. február 14-én ment feleségül Erdődy Györgyhöz (1614-1662), a későbbi főtárnok-

mesterhez.⁶² Házasságuk kezdeti, 1638 és 1640 közötti szakaszában két gyermekük született, azonban mindkettő meghalt még gyermekkorában.⁶³ Egyetlen felnőttkort megért utódjuk volt: Erdődy Sándor (1644-1681).⁶⁴

Forráskiadványunkkal Poppel Éva fia, Batthyány Ádám családja genealógiájának majdani összeállításához tudunk a legtöbb adattal hozzájárulni, s a családi kapcsolatok megismerésében is elsősorban a nemesasszony és fia közötti levelezés segít bennünket. Batthyány Ádám császári és királyi tanácsos, kanizsai főkapitány (1609. november 14.-1659. március 15.) és Formentini Aurora Katalin (?-1653) 1631-es házasságkötését követően 1639-ig hat gyermekük született. 1633 márciusában tartották egy kisleány keresztelőjét, Batthyány Mária Eleonóraét.⁶⁵ 1635 októberében újabb keresztelőt tartottak, ezen ünnepelték az 1639 júliusáig élt kisleányukat.⁶⁶ Batthyány Ferenc 1635 novemberében született, keresztelője 1636 januárjában volt — a gyermek nem élte meg a felnőttkort.⁶⁷ 1637-ben született Batthyány Ádámék Kristóf nevű fia (1637-1687),⁶⁸ 1639-ben pedig Pál.⁶⁹ A Batthyány család eddig nem említett két leánya, Júlia Anna (aki később apáca lett a pozsonyi klarisszáknál) és Borbála 1640 után született.⁷⁰ A forráskiadványunkban közreadott dokumentumok egy része valamilyen fontos családi eseményről tudódítja az olvasót: gyermekáldásról, halálesetről, keresztelőről.⁷¹ A családi levéltárban található összeírások és feljegyzések alapján

jól rekonstruálható egy-egy keresztelő, az odalátogatók köre, s az összegyűjtött élelemkimutatások alapján a vendégek számára is lehet következtetni. Kiválasztottuk tehát a rendelkezésre álló források közül a keresztelőkire meghívottak névsorait, csupán azzal a céllal, hogy a meghívottak számát, társadalmi hovatartozásukat leírva érzékeltessük, hogy a korban egy keresztelőünnep igen jelentős társadalmi esemény is volt egyben. Szokás szerint a gyermeket a születését követő egy héten belül igyekeztek megkeresztelni, ám ez gyakran lehetetlen volt, nem mindig sikerült a meghívottakat ilyen rövid idő alatt egybegyűjteni.⁷²

1633 márciusában tartották Batthyány Mária Eleonóra keresztelőünnepét. A gyermek első névként Poppel Éva testvérnénjének, Lobkowitz Poppel Máriának (ill. Mária Magdolnának) a nevét kapta,⁷³ második keresztnévét pedig a Habsburg császár II. Ferdinánd feleségének, Gonzaga Eleonóra mantovai hercegnőnek (1598-1655) a tiszteletére.⁷⁴ Batthyány Ádámék II. Ferdinándot és feleségét, Eleonóra királynét várták „komának és komaasszonynak”, a keresztnév és a keresztszülők személyének ily módon történő kiválasztása politikai kérdés volt, a többi magyarországi és az európai arisztokrata családok is uralkodóik meghívásával kívánták biztosítani azok jóindulatát.⁷⁵ A jókívánások megérkeztek, a császári pár végül is Esterházy Miklós nádort és feleségét, Nyáry Krisztinát kérte fel arra, hogy őket a keresztelőn helyettesítsék.⁷⁶ A meghívottak névsora ez esetben nem áll rendelkezésre, ám

a keresztszülők személye már sejteti az ünnepség súlyát. Egy másik keresztelőről már bővebb forrásaink is vannak. Batthyány Ferenc 1636 januári németújvári keresztelőjére 36 nemest hívtak meg feleségükkel együtt — a Batthyányakon kívül jelen volt Pálffy Pál, a későbbi nádor, Draskovich György alkancellár, Erdődy Gábor főajtónálló mester, Bánffy Kristóf főpohárnok és tárnokmester, Lippay György kancellár, majd 1642-től esztergomi érsek, Lippay Gáspár kamaraelnök stb. Rajtuk kívül vendégül látták a Batthyányok szolgálatában álló közép- és kisnemesi családok tagjait is.⁷⁷ 1637 márciusában Batthyány Kristóf keresztelőjén szintén népes vendégserег vett részt, 91 fő szerepel a meghívandók listáján, közöttük a Nádasdyak, a Petheő család, a Bánffyak stb.⁷⁸

A felsorolt adatok talán elegendőek annak igazolására, hogy a főúri családban a keresztelő igen fontos társadalmi esemény is volt a XVII. században. Egy-egy ilyen ünnepen több tucat, nemegyszer több mint száz „jóakarót” hívtak el megünnepelni a család új tagját. Ugyanekkor politikai megbeszélésekre is sor kerülhetett. A keresztelő tehát a nemesi — jelen esetben a németújvári — udvar reprezentációs eseményeinek sorába illik.⁷⁹

Batthyány Eleonóra 1632 novemberében született, s a gyermekáldás előtt Poppel Éva intő levelet küldött fiának. Arra kérte Batthyány Ádámot, hogy költözzenek haza Bécsből a gyermek megszületése előtt, mert a keresztelő így kevesebbe fog kerülni. Poppel Éva

másik érve: Batthyány Ádám ősei is mind otthon várták „az új vendéget”, ott a gyermek megszületése után közvetlenül — a kor szokása szerint⁸⁰ — „örömet lövették” — így adván hírül a család „jóakaróinak”, hogy a családban gyermek született: Poppel Éva Batthyány Ádámnak 1632. november 28-án írott, Pápán kelt levelében fiát az elődök hagyományainak és szokásainak betartására figyelmezteti.⁸¹ A gyermekek születéséhez kapcsolódó keresztelő tehát a leírtak alapján széles társadalmi nyilvánosság előtt zajlott.

„Isten tartsa meg es eltesse”

A forráskiadványunkban található missilisek küldői egészségükről írnak, s ez nem pusztán leveleik exordiumának (bevezető formulájának) és conclusiójának (záró formulájának)⁸² egy megszokott, bevett udvariassági frázisa, hiszen mondanivalójuknak gyakran a legfontosabb részét képezi. Számos olyan dokumentumot olvashatunk, melynek témája orvossággérés. Ezekben a levelekben az írók részletesen beszámolnak betegségük lefolyásáról — az egyik legszemléletesebb példa e szempontból Petheő Gáspáré.⁸³ Gyomorbántalmait panaszolva aprólékosan beszámol eddigi sikertelen ivókúrájáról, arról, hogy a kúra különböző fázisai-ban hogyan változott állapota, közérzete, felsorolván a

tüneteket is: hidegrázásra, csömörérzetre, gyomorfájásra, fulladásra és szédülésre panaszkodott, gyomra felfúvódott, szervezete a táplálékot nem fogadta be.

A tanácsadás igen gyakori témája a leveleknek; itt Poppel Éva két levelét emelném ki. Mindkettőt Batthyány Ádámnak írta, s bennük fia feleségének, Formentini Aurora Katalinnak egészségi állapotáról szól.⁸⁴ Az 1632. április 10-én Pápáról küldött levélben Poppel Éva hosszasan értekezik menyé megfázásáról, köhögésének okairól. Az 1632. november 28-án írott levélnek témája pedig a várandós asszony állapota, akit a fellépő láz ellenére arra buzdít, hogy többet mozogjon.

A huzamosabb ideig beteg családtagokról szóló beszámolók részletesek. Poppel Éva Borbála leánya gyomorbántalmairól több levélben is, részletesen tudósítja Batthyány Ádámot, a betegség súlyosabbra fordulását sem hallgatván el.⁸⁵

A hirtelen fellépő krízisek, vagy egy váratlanul jelentkező rosszullét, megbetegedés tényéről a családtagok igen szükszavúan számolnak be egymásnak — általában a betegség jelentkezése idején, annak kezdeti szakaszában egy-egy gyors segítség-, vagy orvoskérő levél tudatja a címzettet a bajról. Poppel Éva 1629 októberében fiának küldött levelében⁸⁶ a legfontosabb hír az, hogy Magdolna és Borbála hirtelen belázasodott, ám ez a tény egy mondatban szerepel. Az 1631 májusában kelt forrásban⁸⁷ szintén egyetlen, de a legfontosabb mondat szól Batthyány Erzsébet gyermek-

szülést követő válságos állapotáról. S végül még egy példa: Purgoltt Bálint doktor segítségére számítva Poppel Éva egy ízben térdfájásáról csak néhány szóban értesíti fiát.⁸⁸

Olykor csak a gyógyulási szakaszban írtak a család tagjai egészségük javulásáról.⁸⁹ De a beteg, ha olykor utólag is, mindig tájékoztatta rokonait hogylétéről. A levelek egészségről-betegségről szóló részeinek elemzésekor elmondható az is, hogy a legváratlanabb, legrosszabb hírekről szóló tudósítások általában tárgyilagok. Példának említhetők Batthyány Ádám édesanyjának 1639 nyarán küldött levelei közül a kisleányuk haláláról szólók.⁹⁰

Mivel a levelek a megbeszélést helyettesítették, többféle funkciójuk volt. Van, amikor elsősorban csak a kapcsolat fenntartásának, az udvariasság, vagy a szeretet kifejezésének eszközeül szolgálnak, s ténytartalmuk minimális.⁹¹ Ajándékhoz mellékel, vagy éppen azt megköszönő levél is található a források között.⁹² A bemutató (demonstrativum) levelek közé tartozik Batthyány Ádám Csáky Lászlónak 1633 márciusában Németújvárról küldött meghívója, melyben a címzettet keresztelőre invitálja.⁹³ Az említetteken túl a legtöbb forrás azonban a mindennapi élet cselekvéseiről, történéseiről szóló híradás. Ezekből a dokumentumokból a hadtörténet, a politikatörténet vagy a gazdaságtörténet, s társadalomtörténet kutatói is nyerhetnek hasznos adatokat.

Poppel Éva Batthyány Ádámhoz írt leveleit olvasva többször találkozhatunk a múltbeli eseményeket megemléző leírásokkal, példákkal. Ilyenkor a levelek hangneme elmélkedő, elmesélő, elgondolkodó jellegű, mely mögött Poppel Éva meggyőzni vagy elgondolkodtatni akarása, saját álláspontjának igazolása vagy intő szándéka húzódik meg. Példa erre Poppel Évának Gombkötő Mihály ügyében Batthyány Ádámhoz címzett levele.⁹⁴ A forrásból kiolvasható a mesterember eddigi pereskedéseinek története és annak okai. Azon túl, hogy fiát a nemesasszony a mesterember ügyének rendezésére kéri, az ésszerűsége hivatkozik: „Váras helyen io az mester ember, a mjkor szükség hészén mjndgyárást elő Vehetj [az] ember.” és az emberségre: „Mint hogy azért Jövevény ez az Gombkötő s- az en akaratombul szállot megh ot Uyvárat, kerlek annak okáért cselekedgyel mjnden iot szegénjnel...”

A levelek funkciója — mint láthattuk — többféle volt, de a források mindegyikéről elmondható, hogy a szeretet, a gondoskodás és a tisztelet kifejezését is szolgálták. Ezt a levélírók úgy teheték meg a leghatékonyabban, ha pontosan és kellő időben adtak tájékoztatást egymásnak. Ha ezt elmulasztották, vagy valamilyen rajtuk kívül álló ok miatt késlekedtek, az aggódo szülő, gyermek vagy más rokon részére külön engesztelő, megnyugtató, kiigazító, bocsánatkérő, vagy egyszerűen csak szabadkozó sorokat írtak. Ilyen levél például a Batthyány Ádám sógorának, Csáky Lászlónak küldött meghívólevele, melyben Batthyány Ádám

szükszavúra sikerült invitálás miatt szabadkozik (ezt azért nem tekinthetjük pusztán udvariassági formulának, vagy gesztusnak, mert szóbeli bocsánatkérést — külön utóiratban is — kilátásba helyez).⁹⁵

Orvostdoktor, füvesasszony, bábaasszony

Poppel Éva udvari orvosa Purgoltt Bálint volt, aki a Batthyány uradalomban letelepült újkeresztény vallási közösséghez tartozott. A XVI. század második felében és a XVII. század folyamán a magyar nemesi uradalmakban jelentős számban éltek újkeresztény (anabaptista, habán) kézművesek, s több orvosról, borbélymesterről maradtak fenn adatok; a korban igen keresett gyógyítók voltak.⁹⁶ A Batthyány uradalomban a XVI. század második felében, Batthyány Boldizsár idején éltek az első anabaptista betelepülők. A legjelentősebb habán betelepülés 1622-23-ban történt a Batthyánybirtokokon, amikor is negyvennyolc személy érkezett Németújvár, Szalonak, és Rohonc környékére.⁹⁷ Purgoltt doktor első levele 1622 áprilisában íródott⁹⁸ — nem tudjuk, hogy ő az említett 1622-23-as betelepüléskor, vagy egy korábbi időpontban állt Batthyány Ferenc és Poppel Éva szolgálatába. Amikor Batthyány Ádám 1631 után Németújváron külön udvartartást szervezett, Purgoltt Bálint orvostdoktor hivatalosan az

ő szolgálatába állt, így Batthyány Ádám fizette évi járandóságát: az 1635-ös és az 1636-os németújvári összeírások kimutatása szerint az orvos évi fizetése 150 forint volt, a napi ételmezésen és az egyéb természetbeni juttatásokon kívül. Ugyanezen összeírások áttanulmányozásakor kitűnik, hogy az újkeresztény betelepültek között Purgoltt doktornak volt a legmagasabb az évi fizetése (a kulcsár évi 40, a késcsináló 32, a vincellér 25, az újteleki habán majorispán 25, a gerencserek 6 forintot kaptak), s az összes németújvári tiszttviselőt tekintve a második helyen szerepelt, nála többet csak Ferstericz Pál németújvári tiszttartó kapott: évi 200 forintot.⁹⁹ Az orvოსdoktor elsősorban a beteg családtagokat kezelte. A levelekből kitűnik, hogy bár Purgoltt doktor Németújváron kapta fizetését, megmaradt Poppel Éva szolgálatában is az 1630-as években, aki érvágásai alkalmával, s különösen 1638 után — mikor is haláláig tartó betegsége kezdődött — nem nélkülözhetette.¹⁰⁰ De Batthyány Ádám gyermekeinek, feleségének Formentini Aurora Katalinnak betegeskedései miatt is éppúgy őt hívták, mint Batthyány Borbála kisasszony betegségei idején. Batthyány Erzsébet fogfájása miatt kérte magához, s Poppel Éva negyedik gyermekének Csáky Lászlóné Batthyány Magdolnának kérésére is őt küldték „kornyadozó embereik” gyógyítására.¹⁰¹ Más nemesi udvarokba is hívták: a Nádasdy-udvarban hat hétig tartózkodott 1632 áprilisában, s a Forgách családnál is járt.¹⁰² Az utolsó,

Purgoltt doktorra vonatkozó adat a Batthyány család levéltárában 1647-ből ismert.¹⁰³

Más újkeresztény orvosok is tevékenykedtek a Batthyány család váraiban az 1630-1640 közötti időszakban. Az első Purgoltt Bálint veje, egy Jozef nevű habán doktor, aki az udvarnépet gyógyította Németújváron és Dobrán.¹⁰⁴ A szintén anabaptista Abraham Linket Poppel Éva egy 1632 áprilisában kelt levélben szalonaki fürdőorvosaként emlegette, s Batthyány Borbála már említett betegeskedése idején is őt kérték Pápára.¹⁰⁵ Neve a továbbiakban a Batthyányak 1647-es számadásai között szerepel, ebben az évben foglalta el Purgoltt Bálint helyét.¹⁰⁶ Link doktor nevével utoljára az 1649-es források között találkozhatunk, 1650-ben a németújvári számtartó, Gabriel Praitensteiner már egy másik újkeresztény orvossal állapodott meg.¹⁰⁷

Doktor Rager (Rayger) és Spindler pozsonyi orvosok Poppel Éva hívására többször is megfordultak a Batthyány-udvarban.¹⁰⁸ Rayger Vilmos (1600-1653) Bécsi születésű, 1636-ban Pozsonyban letelepedett orvosdoktor több alsó-ausztriai és magyarországi nemesi udvarban gyógyított. A Pálffyak és más magyar nemesek ajánlására II. Ferdinándtól nemességet, s birodalmi lovagi címet kapott. Pozsonyi füveskertje a korban igen híres volt.¹⁰⁹ Rayger doktort Pázmány Péternek is ajánlotta Poppel Éva egy 1636-ban írt levélben.¹¹⁰ Spindler Pál doktor neve Rayger Vilmos fia, Károly (1641-1707) pozsonyi pestisről szóló munkájában

többször is előfordul, s ebből a műből kiderül az is, hogy Spindler orvosdoktor korának igen keresett orvosa volt. Bécsben született, tanulmányait Wittenbergben végezte, azt követően Regensburgban majd 1630–1664 között Pozsonyban gyakorolta praxisát. Megfigyeléseit a már említett Rayger Károly pozsonyi orvos gyűjtötte össze és adatta ki 1691-ben Frankfurtban.¹¹¹ Lobkowitz Poppel Éva 1636 szeptemberében a tarcsai fürdőben betegségéből lábadozván vejét, Csáky Lászlót küldte el Spindlerért, majd az orvosdoktor 1638 őszén ismét kezelte a nemesasszonyt. 1640 novemberében is járt Poppel Évánál Dobrán, nevével ekkor találkozunk utoljára a Batthyány család 1630 és 1640 közötti időszakra vonatkozó dokumentumaiban.¹¹²

Az említett orvosdoktorokon és Abraham Link fürdőmesteren kívül laikus gyógyítók: javasasszonyok, bábák is tevékenykedtek Poppel Éva udvarában. 1638-ban Batthyány Ádám udvarába beteg unokáihoz Poppel Éva maga helyett egy von Mekuitz nevű orvosasszonyt küldetett el, nyugtatgatván fiát, mondván, az is ért a gyermekek gyógyításához annyira, mint „nemeli-künk”. Egy másik laikus gyógyítóról szóló említés a dobrai papnéról szól, akit Szentgotthárdra kértek Poppel Éva helyére Battyhány Borbála fogfájása alkalmával.¹¹³ Poppel Éva több bábával és dajkával is kapcsolatban állt, akik közül egyet Nyáry Krisztinának is ajánlott Bécsbe.¹¹⁴ Batthyány Magdolnáék is hozzá fordultak új dajkát keresvén, „mivel nagyságod töbet

ért hozzá énnálamnál” — írta neki leánya 1635-ben, s 1640-ben is őt kérték meg, hogy gyermekeik mellé küldjön új dajkát.¹¹⁵

Takáts Sándor Poppel Éváról készült munkájában beszámolt arról, hogy Poppel Éva udvarában fűszedő asszonyok is voltak, akik az összeírásokban mindig szerepelnek.¹¹⁶ A Batthyány család 1608 és 1642 között készült több kötetnyi összeírását, kimutatását átnézve, sajnos, egyetlen egyszer sem bukkantunk a fűszedő asszonyokat is említő dokumentumra.¹¹⁷ A források hiányában azonban még nem kell elvetnünk azt a lehetőséget, hogy az udvarban dolgozó orvosdoktorok, bábák, javasasszonyok mellett az orvosságok elkészítéséhez begyűjtendő gyógynövények beszerzéséhez külön e célra asszonyokat fogadtak volna föl, mert a Batthyány család levéltárában egy 1645. évi kimutatásban viszont szerepel fűszedő asszony, s az 1648–49-es évektől kezdődően pedig már több adat is utal meglétükre.¹¹⁸

Láthattuk, hogy Poppel Éva környezetében több gyógyító személy is tartózkodott, udvari orvosán kívül pozsonyi orvosokkal is kapcsolatban állt, s a nemesasszony gyógyító köréhez tartozott a fürdős is, éppúgy, mint a laikus orvosasszonyok: bábák, a dobrai papné, s talán a füvesasszonyok. A Batthyány-udvar orvoslói körét rekonstruálva megállapítható, hogy hivatásos orvosdoktorok és a laikusok egyaránt gyógyítottak. A tanulmányunkban már körülírt igen népes udvar betegeit látták el együttesen: a tanult orvosok és

az empirikus orvoslást végzők egymáshoz kapcsolódó gyógyítási gyakorlata megfelelően működött.

A hagyományok

Batthyány Ferencné gyógyítói tudását kutatva szükséges annak forrásait megismerni. Milyen hagyományai voltak a laikus gyógyításnak a Batthyány családban? Mit tanulhatott Poppel Éva szülei udvarában a Batthyányakhoz kerülése előtt? Milyen források álltak rendelkezésére a gyógyításhoz?

A Batthyány családban élő hagyományai voltak a terészettudományos érdeklődésnek és az orvosságos receptek gyűjtésének, az orvosságküldéseknek. Batthyány Ferenc (1497-1566) és felesége Bánffy Kata leveleiben mindez már nyomon követhető: bennük liktáriumok készítéséről, virágvizek lepárlásáról írnak,¹¹⁹ s a Nádasdy Tamással és feleségével, Kanizsay Orsolyával folytatott levelezésben Bánffy Kata egészséggel kapcsolatos tanácsait olvashatjuk.¹²⁰ Bánffy Kata 1552 júliusában Németújváron Kanizsay Orsolyának írott leveléből megtudhatjuk, hogy csak késve tudja Orsolya asszonynak az ígért liktáriumot elküldeni, mivel az azt kérő levelet a szekeresek késése miatt későn kapta meg. Kéri továbbá Nádasdyékat, hogy a küldeményt majd mutassák meg Gáspár doktornak is, Ná-

dasdy Tamás és Kanizsay Orsolya udvari orvosának, aki ekkor éppen Szalonakon tartózkodott.¹²¹ Az 1553. augusztus 19-én Batthyány Ferenc által Nádasdy Tamásnak küldött levélben Batthyány felesége üzenetét tolmácsolja Kanizsay Orsolyának: „Amy Ilety assonyom betegssyget, En szoltam az en felessegemnek, de aszt mongya, tallan attwl wagyon. hogy asz gom-bath Kwtyek volt. reya es annak materyatwl az betegssyg bewn meg olwath volna, de k[egyelmed] Irya ismeg mint wagyon”, s tudatja azt is, hogy az ígéretét betartja: a kért orvosasszonyt ha náluk beválik, elküldi Nádasdyékhoz is.¹²²

Batthyány Ferenc második felesége, Svetkovics Kata is foglalkozott orvosságküldéssel. Amikor Batthyány Kristóf (?-1570) betegeskedéséről számol be neki: panaszkodik, hogy nagyon kiszáradt, hurutos, szomjúság gyötri; arra is kéri egyben mostohaanyját, hogy — bár elküldetett a potzoli orvosért — küldjön ő is orvosságot bajára.¹²³ Az idézetten kívül több levele is megmaradt Svetkovics Katának, melyekben tanácsokat ad, orvosságot küld például Nádasdy Tamásnénak, a Zrínyi, a Balassa családnak, Gyulay Jánosnénak stb.¹²⁴

A Batthyány családban a gyógyítói hagyományokat a következő generáció tagjai közül Batthyány Kristóf felesége, Svetkovics Erzsébet folytatta. Az ő levelezéséből csak egyetlen adatot említünk: inti férjét az újbórvásától, amely nehéz a gyomornak, s mivel a férje által kért óbor már elfogyott, azt tanácsolja neki, hogy inkább igyon vizet.¹²⁵ Őket kérte meg egy ízben Bat-

thyány Ferencné 1561-ben, hogy küldjék el hozzá füvesdoktorukat.¹²⁶

A Batthyány család következő nemzedékének, Batthyány Boldizsárnak és feleségének, Zrínyi Doricának németújvári udvarában a természettudományok iránti érdeklődés s annak művelése már tudományos igény-nyel történt. Batthyány Boldizsár számlái között így orvosi könyvek számlái is szerepelnek (*Idea Medicinæ és Disputatio de Medicina* című könyvek vásárlásáról, s Aubri bécsi, francia származású könyvkereskedőtől vásárolta többek között az „*Opuscula medicorum de dosibus*”-t is).¹²⁷ Ismeretes, hogy a németújvári várúr természettudományos kísérleteket folytatott saját laboratóriumában. Többek között higany lepárlását kísérlete meg sikerrel desztilláció útján (a „vízégetésről” lásd a desztillációról szóló részt alább).¹²⁸ Poppel Éva férjének Batthyány Ferenc szüleinek udvarában laikus orvoslás is folyt. Zrínyi Dorica 1573 novemberében Szalonakról férjének, Batthyány Boldizsárnak küld liktáriumot, s több ízben is kéri, hogy szemfájásra való vizet vitessen haza Bécsből az odaküldött üvegekben.¹²⁹ A következő év márciusában leánykájuk, a kis Dorottya betegedett meg, anyja Bécsből hozatott neki orvosságot, ami valószínűleg használt neki, mert a gyermek a hónap végére felépült.¹³⁰ Zrínyi Dorottya 1574 nyarán ismét beteg leányát kénytelen gyógyítani.¹³¹ Batthyány Boldizsárék udvarában orvosdoktor is tevékenykedett, akinek a nevét egyelőre nem ismerjük, s a gyermekek mellé itt is dajkát fogadtak.¹³² A család-

ban ekkor már bevett szokás volt fürdőbe járni, Zrínyi Dorica különösen idősebb korában kereste föl szívesen a trencsénteplicei és a regédi fürdőket.¹³³

Poppel Éva és Zrínyi Dorica kicserélték gyógyítói tapasztalataikat, segítettek egymásnak gyógynövényeket beszerezni, tanácsot kértek egymástól. 1608. szeptember 30-án Zrínyi Dorica kéri Poppel Évát, hogy a borbélyt, aki már őt korábban köpölyözte, ismét küldjék el hozzá Németújvárra. A következő évben az egyik levélből megtudhatjuk, hogy Zrínyi Dorica fejfájás ellen kér orvosságot menyétől, s írja neki, hogy a kért füvet elküldte. Egy másik forrásban azt olvashatjuk, hogy az idősebb Batthyányné menyének, Poppel Évának kéz- és lábfájásról panaszodik, s hozzá fordul tanácsért.¹³⁴

Poppel Éva egy ízben fiának adott tanácsot: feleségét ne a bécsi orvosokhoz, hanem a trencséni hévízbe vigye, mivel „El hid azt edes Fiam, az szegény Anyámtul is azt Hallottam hogy az doctorok nem értenek annjra az Aszonyi állatok közöt valo nyavalyához mjnt az Aszony emberek”. A levélben Poppel Éva az édesanyjától, Salm Magdolnától hallottakra hivatkozik.¹³⁵ Arra vonatkozóan, hogy Poppel Éva milyen tudást sajátíthatott el szülei, Salm Magdolna és Poppel László udvarában, egyelőre csak közvetett információk van — a Lobkowitz család litomericei levéltára tartalmazhat erre vonatkozó további dokumentumokat.

Orvosló könyvek a Batthyány család könyvtárában

Tanulmányunkban már említettük, hogy Batthyány Boldizsár vásárolt orvosi vonatkozású könyveket. Amikor Batthyány Ádám 1651. szeptember 17-én, 1653. március 12-én és 1656. január 1-jén a németújvári vár könyvtárának katalógusait elkészítette,¹³⁶ aprólékosan följegyezte az orvosi vonatkozású könyvek, a receptgyűjtemények, kalendáriumok, csíziók számát. Egybegyűjtötte elődei könyveit, s maga is vásárolt újakat. A meglévő receptek, az orvosi könyvek magas száma — összesen 32 könyv — azt mutatja, hogy könyvtára tartalmazta a Batthyány család tagjai által korábban megvásárolt munkákat is. „Az kis író házunkban való ormariumban” található könyvecske közvetlen forrásként szolgál Poppel Éva receptgyűjtő tevékenységére: a könyvet mint „Az szegény Anyánk kiknek minemeő Jószágot adot záloghban, melyben orvosságok is vannak” vették számba. Egy fekete almárium alsó polcán egy német nyelvű „*Lovaknak való orvosságokról való könyv*”-et tartottak. A középső polcon magyar nyelvű kalendáriumot, a legfelsőn pedig egy másikat, melyet egybefűztek lóbetegségek orvoslási módjait leíró receptekkel. Batthyány Ádám 1653-ban egy új könyvesszekrényt készíttetett, melynek alsó polcán tartotta „*Doctornak való német könyv*”-ét. E

szekrény három polca közül a középső felét orvosi vonatkozású könyvecskék foglalták el: egy cseh nyelvű orvosságos- és egy füveskönyv, egy magyar nyelvű orvosságos könyv, s egy cím nélkül szereplő herbárium szintén magyar nyelven, latin nyelvű „orvosnak való” könyv, egy kalendárium és tizenöt német nyelven írt orvosságos könyv, valamint „*Vizek égetéséről avagy distillálásáról való német könyv*” és e tárgyban egy másik: „*Minden nemeő füvek distillálásáról való könyv*”. Poppel Éva könyvei között egy — a korban igen gyakran használt — herbárium is megtalálható: az 1578-ban nyomtatott Méliusz Juhász Péter-féle Herbárium.¹³⁷ A Batthyány családban évtizedeken keresztül forgatták Fraknovith Gergely „*Hasznos és fölötte szükséges könyv*”-ét is, melynek 1582-1585 között készült példányát Németújváron nyomtatta Manlius János.¹³⁸ A Batthyány Boldizsár németújvári udvarában letelepedett Beythe András füveskönyve, amely Méliusz Herbáriumának és Matthiolus (1501-1577) sienai származású, Prágában élő orvos és botanikus Kraiterbuchjának (1586-ban Frankfurtban adták ki) Németújvárott megjelentetett átírása, szintén megtalálható volt a Batthyányak könyvtárában.¹³⁹

Gyógyítói eszköztár — a patika

A Batthyány család rohonci és szalonaki birtokközpontjában „apoteka” működött. Szalonakon dolgozott

valószínűleg Deetritz patikárius, akinek Városszalomon volt háza.¹⁴⁰ Batthyány Magdolna egy ízben a szalonaki patikát emlegeti: „jo volna ha itt volna jmmar a szalonaki Appotika” — írja Dobrára.

Poppel Éva a rohonci helyett 1633-ban új „Apotika ládát” csináltatott, régebben a patikaládában, az almáriumokban és az asztalfiában különféle üvegcsékben tárolta orvosságait.¹⁴¹ Batthyány Ádám 1635 júniusában összeíratta Poppel Éva Rohoncon maradt javait, s az inventáriumból megtudhatjuk, hogy az egyik helységben a „Patika hazban vagion minden fele víz az üuegekben no. 143. Item üres üegh N. 255. Lictariomnak valo czeszek - 18.”, s „Borbellinak valo mendencze”. Ez az inventárium egy másik eszköz, a „Víz égetni valo rez fazek No. 1. minden hozza valo szeresamaval” meglétét is dokumentálja.¹⁴² Poppel Évának Németújvárott is voltak orvosság készítésére, tárolására használt edényei és eszközei, egy 1633-ban fiának írt levélben panaszkodott is, hogy ezeket Batthyány Ádám a vár átvétele után kidobatta.¹⁴³ A dobrai várkastélyban „Ladaban vannak minden fele Aszony embereknek valo eszközök” (női betegségek gyógyításához való orvosságok), az „Almariomban vagion minden fele fü szerszám”, 12 üveg liktárium, s más apró üres üvegek.¹⁴⁴ Az üvegedények és más orvosságos tárolóedények között szép számban akadtak habán mesterek által készített tárgyak is. (A Batthyány uradalomban jelentős számban éltek újkeresztény mesteremberek.)¹⁴⁵

A XVI-XVII. században az orvosságok túlnyomó részét növényekből készítették. Az eszközökről készült összeírások és a levelek alapján megállapítható, hogy nagy mennyiségben készítettek különféle liktáriumokat és főzeteket Poppel Éva udvarában. A liktáriumkészítés „vízégetéssel”, azaz desztillálás útján történt. Iványi Béla „Vízégetés Nyugat-Magyarországon” című tanulmányában leírja, hogy a Batthyányak németújvári, rohonci, szalonaki és dobrai várában régi hagyományai alakultak ki a vízégetésnek, a XVII. század elejétől vízégető házakat építettek — s mint azt már említettük —, a könyvtárakban is megtalálhatóak voltak a desztillálás módjait leíró könyvek. A vízégető műhely felszerelése: vízégető kemence, a desztilláláshoz szükséges rézfazék, üst, ónkannák, palackok, a hűtő készüléknek csöves edények, valamint különféle üvegek a kész liktáriumok tárolására. Poppel Éva 1631-ben Dobrára Regedéből hozatott ónmívest, hogy a vízégetéshez szükséges kannák fedeleit megcsináltassa.¹⁴⁶ A már említett rohonci inventárium is Poppel Éva desztilláláshoz szükséges eszközeit sorolja föl. Batthyány Ferenc özvegye orvosságkészítő tudását átadta gyermekeinek is, mint ezt megtudhatjuk az itt közölt, Csáky Lászlóné Batthyány Magdolna által írott levélből, Pápán is működött vízégető készülék, melynek segítségével Batthyány Magdolna az egybegyűjtött virágokból desztillálás útján készített liktáriumot.¹⁴⁷ A növényekből előállított orvosságok egy másik változata a julep (julapium). A különféle illatos növényekből, de

elsősorban virágokból készült orvosságot egy ízben Széchy Dénes kérte beteg leánykája lázának csillapítására. A julapium elkészítése némileg egyszerűbb volt a desztillálás útján nyert liktáriumokénál: a nyers növényt (pl. rózsát, violát) apróra vágták, ruhán áttörték, levét kicsavarták, s a hozzá adott nádmézzel összefőzték.¹⁴⁸

A fürdőház

A fürdők és a fürdőházak a gyógyuláshoz és a gyógyításhoz éppúgy hozzátartoztak a XVII. században, mint a pihenéshez, szórakozáshoz.

Szalonakon már 1540-től működött fürdőház a városban, s itt lakott a Batthyány család fürdőmestere.¹⁴⁹ 1624-ben Batthyány Ferenc Horváth Bálinthoz küldte el a szalonaki fürdősét, amikor az súlyosan megbetegedett. Valószínűleg ugyanarról a már említett Abraham Linkről van szó, aki 1633 után is a Batthyányak szolgálatában állt.¹⁵⁰ Ám a család tagjai máshol fürdöztek: Zamlacsafürdőben — a helység Batthyánybirtok volt — Poppel Éva is járt, 1639 novemberében itt kúrálta magát, majd innen a következő év májusában a varasdi hévízhez ment. A legtöbbet azonban Tarcsafürdőn tartózkodott.¹⁵¹ Tarcsa (Taczmansdorf) német falu Vas vármegyében található, nem messze

Szalonaktól. Tarcsafürdőt Königsberg báró 1620-ban nyitatta meg, a fürdő hamarosan a Batthyányak birtokába került, ahol a következő években a család saját fürdőházat tartott fenn.¹⁵² Puh György dobrai provisor Poppel Évának 1640. május 14-én írt levele éppen e tarcsai fürdőház rendbehozataláról számol be.¹⁵³

A családi leltárak között őrizték a tarcsai fürdőház berendezésének inventáriumát, melyet Batthyány Ádám készíttetett közvetlenül Poppel Éva halála után, 1640 decemberében.¹⁵⁴ A ház különböző helységeiben számba vett tárgyakat szemügyre véve kitűnik, hogy itt a szokásosnál több sajtárt, vízfordó vödört, kádat, korsót, medencét és különböző nagyságú víz melegítésére szolgáló edényt tároltak. Három fürdőkádat, egy fakádat, egy mázas cserépkádat, több mint 40 korsót, 18 sajtárt, 13 egyéb vízfordó edényt, 58 fazeket tartottak a házban 1640-ben, valamint egy „Kemencéhez valo Paraszt kalyhát”.

A XVII. század folyamán többféle fürdőzési szokás volt gyakorlatban Magyarországon. A korban oly igen kedvelt Vág menti Pöstyénfürdőben gödröt ástak, melyet kideszkáztak, pokrócokkal kibéleltek, s a gödrökbe engedett iszapos vízben fürödtek. Trencsénben már fából, fagerendákból fürdőházat is építettek. A legtöbb helyen azonban kőből építettek fürdőházat.¹⁵⁵ Hogyan fürödtek Tarcsán? A tarcsai fürdőzési szokásokra a már említett levéltári lajstromban följegyzett eszközök alapján következtethetünk. A fürdőházban kádat állítottak föl, ebbe merték a hőforrástól sajtárokban, kor-

sókban szállított vizet — a helyiséget állandó fűtéssel tartották melegen. A fazekak és a tárolóedények igen magas száma arra utal, hogy a vizet itt tárolták is, majd a fürdéshez fölmelegítették.

„Im küttem én orvosságot”

Az elemzett dokumentumok alapján az özvegy Batthyány Ferencné udvarában folyó gyógyító tevékenység forrásait leírva egy igen jól felszerelt orvoslói eszköztárat mutathattunk be. Nagy mennyiségben készítettek orvosságokat, s a laikus gyógyítók: bábák, az udvar asszonyai — közöttük Poppel Éva —, valamint a Dobrán megforduló és az itt tartózkodó képzett orvosdoktorok munkáját a családi könyvtárban megtalálható — a kor tudományos szintjének és igényeinek megfelelő — orvosi könyvek, az orvossággészítés módjait leíró munkák, az orvosságos receptgyűjtemények, s a herbáriumok, füveskönyvek segítették. A különböző ásványi eredetű anyagok, a gyógynövények és a különféle kémiai és fizikai eljárásokkal készített orvosságok alkották Poppel Éva házipatikáját. Megállapítható, hogy minden feltétel adott volt a dobrai főúri udvarban a kor követelményeinek megfelelő minőségű gyógyító munkához: mind eszközökben, mind pedig az orvoslást végzők képzettségét, tudását tekintve. Ez az

igényes és nagy mértékű munka Poppel Éva szervezésével és irányításával folyt.

Petheő Gáspár tarcsai ivókúrája ügyében fordul hozzá, hiszen a nemesasszony igen jól ismeri a fürdő vizének hatásait. A pozsonyi klarisszák rendházából — melyet Poppel Éva patrónusként támogatott — Csáky Anna Franciska szembántalmaira kért tőle orvosságot. Széchy Dénesék a gyomorbántalmakban szenvedő, lázas kisgyermekük baját tudakolták tőle, Sallér Ferenc pedig idős atyjának, Sallér Györgynek betegsége idején fordult hozzá. Pázmány Péternek fulladásos betegsége idején nála is megfordult, jeles pozsonyi orvosdoktor tud ajánlani, Inhofer Orsolya köszvényes férje számára javulást hozó liktáriumokat küldött, s az idős, szintén köszvényes Zrínyi Györgynek Poppel Éva kétféle flastromot adatott kisebesedett lábát gyógyítani.¹⁵⁶ Sajnos a Takáts Sándor által említett Maróthy Zsuzsanna és a Petheő Éva által írt orvosságkérő levelet nem sikerült a Batthyány család missilisei között megtalálni, s Thurzó György levelét sem, melyből állítólag azt tudhatjuk meg, hogy Poppel Éva a pozsonyi országgyűlésre küldött orvosságot a nádor családjának (ez utóbbi levélnek a jelzete is kimaradt Takáts Sándor monográfiájából.)¹⁵⁷

Poppel Éva női betegségekkel, fogamzással, szüléssel kapcsolatos ismereteiről külön kell szólnunk. Ő maga is többgyermekes családban nevelkedett: édesanyjától tanult, s neki is több gyermeke született. Leveleiből kitűnik, hogy leányai betegeskedésekor náluk

tartózkodott, Magdolna és Erzsébet szüleiéinél segédkezett, s — mint arról már szóltunk — a gyermekek dajkái és a bábákat is ő szerezte melléjük. Menyét, Batthyány Ádám feleségét, Formentini Aurora Katalint állandó tanácsokkal látta el, női betegségeire gyógy-módot ajánlott. A fia családjában történő gyermekáldással kapcsolatban azonban feltűnik, hogy ott a szü-leseknél nem segédkezett. Erre valószínűleg az a ma-gyarázat, hogy Németújváron külön orvosok és gyó-gyítók álltak rendelkezésre, Batthyány Ádáméknak sa-ját gyógyítói körük volt.¹⁵⁸ A terhesség idejére és a gyermekszüléssel kapcsolatos aggodalmairól, tanácsai-ról azonban mégis tájékoztatta gyermekeit, s ahol tu-dott ott segédkezett. Batthyány Magdolnát Pápáról Szentgotthárdra vitette gyermekágyat feküdni: a pápai környezet valószínűleg idegenebb volt.¹⁵⁹ Fiának is azt tanácsolta, hogy a feleségét vigye megfelelő hely-re, az idegen, zsúfolt, zajos bécsi udvarból, a látogató-sukkal feleségét fárasztó rokonok köréből kiszakítván szállítsa őt inkább haza, megfelelően nyugodt körül-mények közé; egy másik alkalommal pedig arra inti fiát, hogy Rohonc helyett inkább Németújvárt válasz-szák a gyermekszülés utáni lábadozás színhelyéül. Poppel Éva tisztában van azzal, hogy a terhes nőnek jó fizikai állapotban kell lennie ahhoz, hogy egész-séges maradjon, s ezért mozognia is kell eleget.¹⁶⁰ Tudja azt is, hogy a terhes nő és a szülő nő megfelelő környezetének biztosítása igen fontos feladat, egész-ségük érdekében a környezetük által okozott fizikai és

pszichikai hatások figyelembe vétele elengedhetetlenül szükséges. Éppen úgy, ahogyan a népi orvoslás is tisz-teletben tart egyfajta terhességre vonatkozó tiltásrend-szert (a népi betegségtan része), a XVII. század elején élt főúri nő is tudatában van annak, „hogy milyen kü-lönleges testi-lelki állapotot jelent a terhesség, milyen különleges gondosságot, bánásmódot igényel az álla-potos környezete részéről”.¹⁶¹

A helyes életmód, a megfelelő táplálkozás a terhes nők kívül is minden ember számára fontos. Ezeknek az életmódra kiható szerepét fogalmazta meg tulaj-donképpen Poppel Éva egyik levelében, amelyben Batthyány Ádám harmadnapi hideglelésének okait ki-fejtve, fiát tanácsokkal látta el. Úgy véli, hogy hideg-lelését a gyakori böjt okozza, amely legyengíti a szer-vezetet. Szerinte a túlzásba vitt böjtölés még (a már kevesebb ételmet igénylő) öreg ember számára is ve-szélyes, aki a csökkentett táplálkozáshoz jobban hozzá van szokva (az idős, esetleg beteg szervezetet nem kell túlzott mennyiségű étellel terhelni). A harmadna-pos hideglelést „nemigen tartja félelmesnek”, komo-lyabb, súlyosabb betegségekre nem is gyanakodik, s ez a gondolata nem különbözik a kor orvosainak álláspont-jától. Például a XVI. század végén kiadott, Lencsés György által írott *Ars Medica* a harmadnapi hidegle-lelést a szelíd, veszélytelen, a komoly és veszélyes be-betegségekre nem utaló lázak közé sorolja.¹⁶² Egy ízben Poppel Éva a köhögő, hurutos Batthyány Ádámnak maga ajánlott és küldött orvosságot a „doktor orvossá-

ga” helyett: szemléletének háttérében elsősorban saját tapasztalatai állnak. Ezek szerint alaposan ismeri a gyógyításhoz kért Purgollt Bálint orvosdoktor tudását, és tisztában van azzal is, hogy a fölösleges, túlzott mértékű gyógykúra, s az eltúlzott mennyiségű orvosság inkább ártalmas, mint használ.¹⁶³ Ugyanez a szemléletmód áll a háttérében az özvegyasszony azon kijelentésének is — melyet már idéztünk —, hogy a bécsi orvosok a terhes és betegeskedő asszonynak Formentini Aurora Katalinnak csak ártanak. Tapasztalataira, tudására hivatkozván inti Batthyány Ádámot és feleségét a fölösleges orvosi beavatkozásoktól, s a megfelelő fürdőhelyen való épülést, a hévíz gyógyító erejét, s ezzel együtt a nyugodt és ismert környezet által kifejtett hatások kihasználását célszerűbb gyógy módnak tartja, és a saját maga által is ismert és alkalmazott, már többször bevált gyógymódot és orvosságokat hasznosabbnak ítéli meg.

Az érvágás igen népszerű és elterjedt gyógy mód volt a XVII. század első felében. Poppel Éva egyszer Magdolna leányát kísérte el Bécsbe az orvosokhoz eret vágatni. Más alkalmakkor ő maga vágatott eret, s ehhez Purgollt doktort kérte magához két-három (más-kor „néhány”) napra, hogy ezt elvégezhesse rajta. Egy ízben az orvos késlekedése miatt el is kellett halasztania az érvágatást.¹⁶⁴ Az említett példák azt mutatják, hogy Poppel Éváék nem borbélyokkal, hanem orvossal vágattak eret. Tudjuk, hogy a köpölyözés és az érvágás ártalmaival is tisztában voltak a XVII. századi

emberek, ezekre a veszélyekre a kalendáriumok is figyelmeztették őket.¹⁶⁵ A források alapján megállapítható, hogy az érvágást Poppel Éva udvarában laikus gyógyító nem végezte, s hogy az szigorú orvosi felügyelet mellett történt, illetve csak orvos végezte el. Néhány napot igénybe vett: a nemesasszony jelentős, veszélyes beavatkozásnak tarthatta, mely több napot kívánt meg. A műveletet szakszerűen kellett elvégezni, s az orvos általi megfigyelést szükségesnek tartotta az elkövetkezendő néhány napban. Minderre a megfelelő higiéniai szempontok sarkallhatták, biztosíték a szakszerűség volt. Ám egy véletlenszerű fertőzés (de vérveszteség miatti esetleges rossz közérzet, rosszullét vagy valamilyen megbetegedés) esetén is az orvos így rendelkezésre állhatott és cselekedni tudott. Végül a seb hegesedése és részben gyógyulása is megkívánt néhány napot.

Poppel Éva leveleiben járványokra (pestis, vérhas, tifusz) utaló intézkedéseire is találhatók elszórtan utalások.¹⁶⁶ A XVII. századi járványfelfogás alapját az az egyszerű, ám igen fontos felismerés képezte, melynek lényege, hogy a fertőző betegségeket a beteg embertől és a beteg által is érintett tárgyakon keresztül lehet megkapni. Poppel Éva 1633-ban a soproni pestisjárvány idején igen szigorú és kegyetlennek tűnő intézkedést javasolt (talán orvosai tanácsára) fiának, Batthyány Ádámnak. Arra kérte, hogy fejvesztés terhe mellett tiltassa meg a rohonci uradalom népének, hogy bárki is a járvány sújtotta Sopronba menjen, vagy on-

nan valamilyen tárgyat, holmit behozzon, mert így igen könnyen behurcolhatják a pestist, amely aztán a rohonci tartományból a Batthyány család többi uradal-mában tovaterjedhet. A nemesasszony a korabeli gya-korlatban élő, egyetlen biztos megoldást ajánlotta fiá-nak.¹⁶⁷

Poppel Éva igen nagy tapasztalatokra tett szert, mert más, hozzá forduló családoknak, betegeskedők-nek és a gyermeket váró asszonyoknak mert és tudott tanácsokat adni: Thökölynének, Draskovich Jánosné-nak, s Esterházy Miklós nádor feleségével, Nyáry Krisztinával is rendszeresen levelezett annak terhessé-gei idején. Már szóltunk azokról a személyekről, akik-kel Poppel Éva gyógyításról, betegségről, orvosságkül-désről váltott leveleket: az Esterházy, Csáky, Petheő, Zrínyi, Széchy, Nádasdy családokról van szó — főúri családokról. A gyógyítottak második csoportjához a Batthyány család szolgálatában álló kisebb nemesek tartoztak: pl. a Sibrik család, vagy Szele György, Sal-lér György, Inhofer Orsolya.¹⁶⁸ Tanulmányunkban le-írhattuk az igen nagy számú dobrai udvarnépet, akik természetszerűleg szintén a gyógyítottak között vol-tak. Az özvegyasszony által orvosoltak negyedik cso-portját a családja jelenette.

Sajnos, a Poppel Éva és a felnőtt leányai: a Bat-thyány Magdolna és Erzsébet közötti levelezésnek csak egy töredéke maradt fenn, s a forrásadottságok miatt talán a Magdolnával való viszonyról tudhatunk meg egy kicsivel többet. Már szóltunk arról, hogy be-

tegeskedéseik alkalmával Poppel Éva saját gyermekeit fölkereste, hogy gyógyíthassa, ápolhassa őket és csa-ládjukat. Erdődy Györgyné Batthyány Erzsébet 1640-ben írt két levelében betegeskedéséről számol be Pop-pel Évának, s arról, hogy édesanyja meglátogatását (aki ekkor már szintén súlyos beteg volt) el kellett ha-lasztania, mert maga is erőtlen, de az udvarába érke-zett Esterházy Miklós nádort, majd Erdődy Miklóst is kellett fogadnia.¹⁶⁹ Poppel Éva Magdolna nevű le-ányának 1635 áprilisában írt levele¹⁷⁰ adatgazdagabb forrás, melyben mindennapi teendőiről számolt be édesanyjának. Ezek egy főúri nő életének keresztmet-szetét adják: gyermeknevelési gondjáról, a megfelelő dajka kiválasztásának problémájáról, s „háztartási” te-endőiről tudósítja. A majorsági épületek rendbetételé-hez kér tőle újkeresztény ácsokat. Megtudhatjuk, hogy a pápai udvar takácsaival perlekedik, s a vászonnemű beszerzése és kifehértetése is időszerű. „A víz vetel-lekhez [is] jmmar lassan lassan hozza köllene kezde-ni”, hogy az orvosságos könyv által felsorolt receptek alapján a liktáriumokat elkészíthesse, és harmatvíznek és ecetnek való üvegeket kér. Mindehhez Poppel Éva segítségére és tanácsaira van szüksége.

Poppel Éva 1638-tól rendszeresen betegeskedni kezdett. Ekkortól kezdődően gyakran kereste fel a tar-csai fürdőházat, szeptemberben itt kezeltette magát Spindler Pál pozsonyi orvosdoktorral. Decembertől fáj-dalmái erősödtek, s e hó 13-án kelt leveléből egy uta-lást is kiolvashatunk: „az számban két Apostema va-

gion, s- az torkomban is egy” — panaszolta Batthyány Ádámnak.¹⁷¹ Az Ars Medica a Hideg kelevényről szóló részében e betegséget a következőképpen írja le: „Az kit a magyarok kelevénynek hínnak, azt az görögök Aposthemának, az deákok Abscessusnak, vagy Suppurationnak nevezik, ki semmi nem egyéb, hanem az összegyűlt állatnak gennyetsége, vagy valamely aféléhöz hasonlóvá változása. Az tüzes dagadásnak állatja az miből leszön az erek[en] kívül megrothadott vér, kinek az rothadása, ha annyira való, hogy az ott benn való melegségtől meg nem győzzetetik, gyakorta holttságra változandó hús leszön. Ha pedig meggyőzzetetik, az melegség az olyant gennyetséggé csinálja, és annak az gennyetségének öszvegyűlése Abscessus osztán. Ki mikor így leszön, az hely dagadtabb, keményebb, vörösebb, forróbb is leszön hogy nem azelőtt és nagyobb fájdalommal következik. Nyilallással és gyötrelömmel, és ha az testben fő helyön vagon az kelevény, betegös, dödörgő hideggel bántatik, jelösben éccaka.”¹⁷² Poppel Éva garat mögötti tályoga (abscessus retropharyngealis?) jónéhány súlyos betegség tünete lehet. Csak annyit tudunk a továbbiakban róla, hogy 1639 tavaszán a régi betegségébe esett vissza, júliusban ismét Tarcsán kúrálta magát. 1640 májusában járt utoljára fürdőben, a varasdi hévízben, ezután már betegsége 1640 november elejéig (haláláig) egy helyhez kötötte.¹⁷³

Liktárium, patika, füveskönyv, fürdőház. A különböző leltárakat, összeírásokat és a Batthyány család missilis anyagának vonatkozó részét feldolgozva igyekeztünk bevezető tanulmányunkkal a forráskiadvány olvasóinak segítséget nyújtani egy XVII. századi nemesi család asszonya mindennapjainak, teendőinek, feladatainak és talán szenvedélyének: a gyógyításainak megismeréséhez. Példája nem egyedi. Kora asszonyainak feladatai közé tartozott egy-egy udvarban a „nyavalyásink” ellátása, ápolása, bajuk orvoslása. Ám Poppel Éva talán közöttük is kitűnik: eszközei, tudása, tapasztalatai, emberismerete, egyénisége erejével egy jól szervezett főúri udvar orvoslóinak munkáját irányította.

1.sz. melléklet

A Batthyány család udvarainak tisztségviselői

A táblázat nem tartalmazza a szolgálóleányok és az inasok névsorát, mivel adatok csak 1640-ből Dobráról vannak (ezek is hiányosak, mert pénzbeli fizetésükről nem tudunk).

Körmend 1633-1634	Németújvár 1634	Dobra 1637	Szalónak 1637	Dobra 1640
	Főporkoláb 120 Ft	Mattusits János főporkoláb 50 Ft	Főporkoláb 2fő 60 Ft.	
	Vice-porkoláb 112 Ft	Miklós Benedek vice-porkoláb 20 Ft	Vice-porkoláb 2 fő	Miklós Benedek vice-porkoláb 20 Ft
Porkoláb 2fő Krisanich Mihály 28 Ft Bekes Benedek 25 Ft			Porkoláb 15 Ft	
		Káldi Ferenc kapitány		
		Kun Boldizsár hadnagy		
Darabont 5 fő 10 Ft	Darabont 6 fő 12Ft	Darabont 14 fő	Darabont 4 fő	
Virrasztó 2 fő 10 Ft		Virrasztó 4 fő	Virrasztó 8 Ft	
			Pattantyús 8 Ft	

Körmend 1633-1634	Németújvár 1634	Dobra 1637	Szalónak 1637	Dobra 1640
Tisztartó 10fő Fersteticz Pál 200Ft 8 fő 96Ft Zsigmond deák 52Ft	Tisztartó	Tisztartó 150 Ft		
	Jobbágy Dániel számtartó 32 Ft	Számtartó	Számtartó	
		Puh György provisor		
		Jankó János prédikátor 36 Ft		Jankó János prédikátor 39 Ft
	Kulcsár 2 fő Balthasar 40Ft 2 fő 16 Ft	Kulcsár	Kulcsár 20 Ft	
Erdőispán 2 fő				
Moypaor Péter kertész 16 Ft	Kertész 34 Ft Újkeresztény kertész 20 Ft Kertészlegény 1Ft	Rupertus Pajner újkeresztény kertész 20 Ft	Újkeresztény kertész 30 Ft	Stekl Simon kertész 30 Ft
	Stefli vízégető 12 Ft			
				Kocsis 5 fő 14 Ft
				Csatlós 5 fő Lukács 17 Ft 4 fő 14 Ft
		Üveggyártó		
		Kőműves 3 fő		Kőműves 3 fő
		Kőtörő		
				Téglavető 35 Ft
				Gyöngyfűző 50 Ft

Körmend 1633-1634	Németújvár 1634	Dobra 1637	Szalónak 1637	Dobra 1640
				Szabó 2 fő „régí” kb. 25 Ft „német” 25 Ft
Lakatgyártó György	Lakatgyártó 12 Ft	Lakatgyártó	Balthasar Lakatgyártó	Kécsináló 32 Ft
Szűjártó 2 fő 6 és 8 Ft		Szűjártó		Szűjártó 28 Ft
	Pintér 20 Ft Pintérlegény 16 Ft	Pintér	Pintér 40 Ft	Hanz százsz pintér 13 Ft
	Kovács 20 Ft			
	Vincellér 2 fő 16 és 25 Ft			
	Ácsmester			
	Gerencsér 34 Ft			
Sáfár 9 fő István 20 Ft 5 fő 32 Ft 3 fő 16 Ft		Sáfár	Sáfár 4 fő- konyha sáfár ? Ft 1 fő 32 Ft 2 fő 20 Ft	Sáfár 12 Ft
	Sütő 4 fő 12 Ft		Sütő 3 fő István 11 Ft Lukács 7 Ft Péter 5 Ft	Sütő 2 fő
	Pékinas 4 Ft			
	Kenyérosztó 8 Ft		Kenyérosztó 7 Ft	
	Szakács 12 Ft			
				Szakács 2 fő Miklós 20 Ft német szakács 15 Ft
				Galambos János pohárnok

A felsorolt adatok forráshelye: OL P 1322 A Föl-
desúri famíliára ill. az uradalmi alkalmazottakra vonat-
kozó iratok:

- 1633-1634 KÖRMEND: 48. cs. (1633-1634) 331. sz., fol. 168-182.
- 1634 NÉMETÚJVÁR: ugyanott, fol. 182-196.
- 1637 SZALONAK: 49. cs. (1634-1639) 384. sz., fol. 159-162.
- 1637 DOBRA: ugyanott, 382/a. sz. és Stekl Simonra: 50. cs (1640-1642) 435. sz., fol. 212-213.
- 1640 DOBRA: 50. cs. (1640-1642) 464. sz., fol. 2-7.

2. sz. melléklet

A dobrai udvar népe

Az alábbiakban különböző feladatokat ellátó tisztségviselőket, az állandóan Dobrán dolgozó, vagy időlegesen felfogadott udvarmestereket, az udvarban nevelkedőket névsor szerint közöljük — mintegy száz fő neve ismert. A kérdőjellel megjelölt személyekről nem tudjuk, hogy milyen feladatot láttak el. Az udvari ember kifejezés valamilyen szolgálatot jelöl, ám ezek a személyek — valószínűleg nemesek — az udvartartás legbelső köréhez tartoztak.

A *-al jelölt neveket a forráskiadványban szereplő levelek alapján közöljük, a zárójelben álló számok ezen levelek sorszáma jelölik, az évszámok pedig az összeírások dátumát:

- 1634 : OL P 1322 A földesúri famíliára, ill. az uradalmi alkalmazottakra vonatkozó iratok 48. cs. (1633-1634) 343. sz., fol. 51-53.
- 1634/5 : OL P 1322 A földesúri famíliára ... vonatkozó iratok 49. cs. (1634-1639) 355. sz., 2., 12., 16., 29., 32-33. p., 357. sz., fol. 5-6., 369. sz., fol. 24.
- 1637: Johannes Paumayszterrra: OL P 1322 Építészeti iratok 122. cs. (1636-1753) 19/a. sz., 1637. február 3. „Az Bécsi Pau Mayszternek belől megh írt Dobraj épületekrül ualo kiuánságha. 1637. die. 3.

Februarj.”; a többiekre: OL P 1322 A földesúri famíliára... vonatkozó iratok 49. cs. (1634-1639) 382/a. sz., fol. 35., 37., fol. 62-65.

- 1638: ugyanott, 382/a. sz., fol. 49.
- 1640: Stekl Simon kertészre: OL P 1322 A földesúri famíliára ... vonatkozó iratok 50. cs. (1640-1642) 435. sz., fol. 212-213., a többiekre: ugyanitt, 464. sz., fol. 3-7.

Andli kisasszony 1634

Antoni mester téglavető 1634/5

Babedly /valószínűleg Batthyány Borbála/ (gyermek) 1634

Bagodi András udvari ember 1640

Balázs deák rakicsányi „gondviselő” 1640

Balthasar mester lakatgyártó 1640

Barre (gyermek) 1634

Barre kisasszony 1634

Beke Zsigmond, Zsigmond deák* (39. sz.)

Bus csatlós 1640

Csanádi Ádám inas 1640

Csipkekötő Kaczinka szolgálóleány 1634

Csorba János szíjártó 1640

Czhernek Miklós jobbágyfi, később rakicsányi kulcsár 1640

Dienes inas 1640

Englj kisasszony 1634
Éva leánykája (gyermek) 1634
Fertalj mester konyhasáfár 1640
Franducz uram* (56. sz.)
Franz bécsi építőmester* (43. sz.)
Fronldy kisasszony 1634
Fronldi „Eöcze” (gyermek) 1634
Futok uram* (19. sz.)

Galambos János pohárnok* (41. sz.) 1640
Galambos László* (41. sz.)
Guirkó Mátyás gritsi „gondviselő” 1640

Hanz mester szász pintér 1640
Hanzlj csatlós 1640
Hodászi István ? 1640
Horváth Orsik kisasszony 1634

Inspergel uram* (87. sz.)
Irantli kisasszony 1634

Jankó János prédikátor 1634/5, 1637, 1640
Judit asszony 1634
Judit asszony leánya 1634

Káldi Ferenc kapitány 1634/5, 1637
Katharina asszony 1634
Katóka kisasszony 1634

Kemenczei György ? 1640
Kis Dávid inas 1640
Kis Éva asszony 1634
Kis Magdicza (gyermek)
Kis Pucza (gyermek) 1634
Komplszámer, Polikarpus üveggyártó 1634/5
„Kopasz” inas 1640
Kraitzferig ? 1640
Krisanits Mihály lovas katona 1640
Kristinka (gyermek)
Kun Boldizsár hadnagy 1634/5, 1637
Kunczér csatlós 1640

Lattor Sebestyén inas 1640
Lukács csatlós 1640

Magdicza kisasszony 1634
Maridly kisasszony 1634
Marre (gyermek) 1634
Marre szolgálólány ? 1634
Mattusits János főporkoláb 1637
Maurovicz udvari ember 1640
Miklós Benedek viceporkoláb 1634/5, 1637, 1640
Miklós mester szakács 1640
Molnárné asszony, szolgáló ? 1634
Molnárné leánykája (gyermek)
Mosóné szolgálóasszony 1634

Nagy Éva asszony 1634

Nagy Ferenc udvari ember ? 1640
Nemsem István udvari ember 1640
Orgovány Jancsi inas* (33. sz.)
Pajner, Rupertus kertész 1637
Paumayszter, Johannes bécsi „fundáló”
(építőmester) 1637
Pave csatlós 1640
Perinyi Orsik kisasszony 1634
Petheő Pál gritsi gondviselő, Guirkó Mátyás
elődje 1640
Petneházi Miklós porkoláb, később szalonaki
porkoláb 1640
Pettó György ? 1640
Pintér Mihály ? 1640
Pirkerin Katli kisasszony 1634
Pirkerne nemes leánykája (gyermek) 1634
Puh György* (44., 58., 80. sz.)
Pundli (gyermek) 1634
Prunerné leánya 1634
Puskarits Farkas lovas katona 1640
Sallér Ferenc tisztartó* (23., 43., 50., 58., 93., 95.,
96. sz.) 1640
Sallér István, István deák* (24., 41., 46., 87. sz.)
Sallér Pál főporkoláb* 1634/5
Sámfalvay Miklós lovas katona 1640
Sámuel mester konyhasáfár 1640

Seomberger, Ferdinand inas 1640
Sipos Ilonka árva, majd a muraszombati prédikátor
felesége 1640
Smith, Gregor ? 1640
Somogyi György lovas katona
Somogyi György udvari ember 1640
Somogyi István „régí” szabó 1640
Srekingerin, Szondli ? 1640
Stetner, Augustin kertész 1638
Stekl, Simon kertész 1640
Szabó János szakács 1640
Szakacz Maghdicza szolgálóleány 1634
Szakáts Miklós szakács 1640
Szekeres Panna kisasszony 1634
Szele György* (85.sz.)
Tamás Deák udvari ember, íródeák 1640
Thibolt Thondli ? 1640
Thomas német szakács 1640
Thulok Sándorné „vénasszony” 1640
Ugrin István darabont 1640
Váraljai Mátyás lovas katona 1640
Veinny asszony 1634
Wragevicz porkoláb (1640-ben már rakicsányi
porkoláb) 1640

Jegyzetek

- 1 A levelek a Magyar Országos levéltárban /a továbbiakban: OL/ a Batthyány család hercegi ága levéltárának missilis anyagában találhatók: P 1314 37905-38110. sz. és 54906-54908. sz. A Poppel Éva által írt, forráskiadványunkban közreadott levelek fiához, Batthyány Ádámmal szólnak. A családi levelezésben található források mintegy fele Puh György dobrai provisorhoz íródott, melyekben Poppel Éva gabona- és borkiutalási utasításokat ad számára — ezeket a leveleket nem közöltük. A Poppel Éva leányai: Csáky Lászlóné Batthyány Magdolnával és Erdődy Györgyné Batthyány Erzsébettel folytatott levelezésnek csak töredékei maradtak fenn (átnéztük a Csáky és Erdődy levéltárak anyagát is); e három levelet közreadjuk: lásd kötetünk 41. számú, 87. számú és 88. számú leveleit /A továbbiakban a forráskiadvány leveleire való hivatkozások alkalmával a levelek számát fogjuk megadni — pl.: 41. sz. levél/.
- 2 TAKÁTS 1917. 92. p. Poppel Éva gyógyításairól: 92-94. p.
- 3 MOE 2. kötet 5-6. p. és 3. kötet. 450-452. p.
- 4 TAKÁTS 1917 92. p.
- 5 ZIMÁNYI 1968 21. p.
- 6 39. sz. levél.
- 7 ZIMÁNYI 1968 21. p.
- 8 Werbőczy István: Tripartitum. A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának hármaskönyve. Téka Könyvkiadó, Budapest, 1990. I. rész, XCVIII. cím, 4-5. paragrafus. 222-224. p.
- 9 ZIMÁNYI 1968 22. p. és Werbőczy István i.m. I. rész, XCIX. cím, 1. és 4. paragrafus. 224-225. p.

- 10 Az öröklés módja források hiánya miatt nem tisztázott, Poppel Éva az uradalmat vagy mint leánynegyedet kapta /lásd: Werbőczy István i.m. I. rész, XCIII. cím, 213-214. p./, vagy Batthyány Ferenc (részben vagy egészben) megvásárolta a birtokot, s így az Poppel Évát mint jegyajándék illette meg férje halála után is. /A hitbér és jegyajándék kérdése: Werbőczy István i.m. I. rész, XCIII. cím, 216-218. p./
- 11 Zlmányi Vera: A herceg Batthyány család levéltára. Repertórium. (Levéltári leltárak 16. kötet.) Budapest, 1962. Kézirat (sokszorosítva). 12. p.
- 12 Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851. 1. kötet. 270. p.
- 13 H. TAKÁCS 1970 183. p., 185. p.
- 14 TAKÁTS 1917 121. p.
- 15 Az 1634-1635-ös összeírás: OL P 1322 Batthyány lt., Leltárak. /a továbbiakban: OL P 1322 Leltárak/ 49. cs. 357. sz. Az 1637-es összeírás: OL P 1322 Leltárak 49. cs. 382/a. sz. Az 1640-es összeírás: OL P 1322 Leltárak 50. cs. 464. sz.
- 16 A nemesi udvari kultúra vizsgálatának hazai szakirodalmából az udvari kultúra fogalmának meghatározásához és az udvarok funkcióiról lásd az MRUK tanulmánykötet tanulmányait. — Közöttük is: Zemlényi Ferenc: A középkori udvari kultúra funkcióváltozása a reneszánszban című tanulmányának „A modern típusú udvar” című fejezetét 69-72. p., valamint Klaniczay Gábor: Udvari kultúra és a civilizáció folyamata (Elias). In: Klaniczay Gábor: A civilizáció peremén. Kultúrtörténeti tanulmányok. Magvető, Budapest, 1990. 64-66. p.
- 17 ZIMÁNYI 1968 44. p.
- 18 OL P 1322 Leltárak 49. cs. 357. sz. 5-6. fol.
- 19 Ugyanott, 382/a. sz. 62-65. fol.

- 20 Ugyanott.
- 21 Ugyanott, 355. sz. 2. p. és 24. sz. levél.
- 22 OL P 1322 Leltárak 50. cs. 464. sz. 5. fol.
- 23 Ugyanott, 3. fol.
- 24 Ugyanott.
- 25 Ugyanott, 5. fol.
- 26 Ugyanott, 4. fol.
- 27 OL P 1322 Leltárak 49. cs. 355. sz. 16. p. és 382/a. sz. 64. fol.
- 28 Ugyanott, 355. sz. 12. p., 32-33. p. A Batthyányak, s elsősorban Batthyány Ádám építkezéseiről Koppány Tibor írt tanulmányt: **Koppány Tibor**: Batthyány I. Ádám építkezései. Történelmi Szemle 1984/4. sz. A szerző az itt leírt dobrai építkezés részleteiről nem szólt.
- 29 43. sz. levél.
- 30 OL P 1322 Építészeti iratok 122. cs. 19/a. sz.
- 31 OL P 1322 Leltárak 49. cs. 382/a. sz. 62. fol.
- 32 H. TAKÁCS 1970 158. p.
- 33 OL P 1322 Leltárak 49. cs. 382/a. sz. 37. fol.
- 34 Ugyanott, 49. fol.
- 35 OL P 1322 Leltárak 50. cs. 435. sz. 212-213. fol.
- 36 Ugyanott, 464. sz. 3. fol.
- 37 Ugyanott.
- 38 Ugyanott, 3-4. fol.
- 39 Ugyanott, 3. fol. és említi őt a 41. sz. levél.
- 40 Ugyanott, 3. fol.

- 41 Ugyanott.
- 42 Ugyanott.
- 43 Ugyanott, 3. fol. és 7. fol.
- 44 33. sz. levél.
- 45 OL P 1322 Leltárak 48. cs. 343. sz. 51-53. fol.
- 46 A főúri udvarokban nevelkedő nemesifjakról lásd: **Ambrus Katalin**: A 16-17. század főúri életmódjának tükröződése két udvari drámában: Szép Magyar Comoedia. Constantinus és Viktória. MRUK 313-314. p.
- 47 Az 1608-as adat: OL P 1322 Leltárak 46. cs. 131/a. sz. 267. fol. — Utal rá Takáts Sándor is: TAKÁTS MN 479. p. 1610-re: OL P 1322 Leltárak 46. cs. 144. sz. 79. fol.: név szerint nyolc ifjút sorolnak föl: Soliom János, Borbély György, Pohannek János, Sze-tsódi János, Kun Ferenc, Menyhárt, Ivanthe, Kis Dobos. 1612 áprilisában az udvarban nevelkedő leányoknak napi 18 cipót utaltak ki: ugyanott, 150. sz. 113. fol.
- 48 OL P 1322 Leltárak 48. cs. 343. sz. 51-53. fol. A felnőtteknek napi két cipó és heti 5 font hús, a gyermekeknek napi másfél cipó járt.
- 49 IVÁNYI 1983 399. p.
- 50 Lásd: 23. sz., 43. sz., 50. sz., 58. sz., 93. sz., 95. sz., 96. sz. levelek.
- 51 44. sz., 58. sz., 80. sz. levelek.
- 52 OL P 1322 Leltárak 50. cs. 464. sz. 3. fol.
- 53 24. sz., 41. sz., 46. sz., 87. sz. levelek.
- 54 OL P 1322 Leltárak 49. cs. 355. sz. 33. p. és 50. cs. 464. sz. 7. fol.
- 55 OL P 1322 Leltárak 50. cs. 464. sz. 2. fol.

56 68. sz. levél.

57 OL P 1313 Genealógiák 56. cs. 35. Lad. 171. sz. Batthyány Ferencnek a gyermek temetésére hívó levele (a címzett ismeretlen) Németújvár, 1625. január 10.

58 Batthyány Magdolna születésének dátumát források hiánya miatt csak valószínűsíteni tudjuk. 1610 után született, mivel Batthyány Ádám legidősebb húga volt.

59 NAGY 3. kötet. 79. p. és 87. p.

60 16. sz. levél. Amennyiben felnőttkort megért gyermekről van szó, az említettek bármelyike születhetett 1634-ben. Lásd a 41. sz. levelet is.

61 86. sz. levél — jelen esetben sem azonosítható, hogy melyik gyermek születése történt ekkor. A gyermekek: Borbála (?-1688), Pál (?-1655), Péter (?-1671) és Zsigmond (?).

62 OL P 1313 Genealógiák 56. cs. 35. Lad. 36-37. sz. Poppel Éva meghívólevele (a címzett ismeretlen) a pozsonyi „Ország házába” invitálja a címzettet feleségével és gyermekeivel együtt 1638. február 14-ére vacsorára és a másnapi ebédre. Pozsony, 1638. január 27.

63 78. sz. és 88. sz. levelek. A 78. sz. levél alapján azonosítani lehet, hogy 1640 februárjában született meg Erdődy György és Batthyány Erzsébet gyermeke. A 88. sz. levél „gyermekek”-et említ, s mivel a házasságkötésük 1638 februárjában volt, 1640-ben két gyermekük lehetett.

64 Az Erdődy család genealógiája: NAGY 3. kötet. 62. p. és 66-67. p. A két legidősebb utódról, akik gyermekkorukban meghaltak Nagy Iván nem szól, csak a felnőttkort is megélt Erdődy Sándorról.

65 Batthyány Ádám születési dátumaként a szakirodalom nagy része 1610-et jelöli meg. A család genealógiai összeírásaiban

1609. november 14. szerepel: OL P 1313 Genealógiák 56. cs. 35. Lad. 145-147. sz.

Batthyány Mária Eleonóra egy — a család Genealógiái között található — forrás szerint 1642. február 9-én született, s 1692-ig élt: ugyanott. A születési dátum itt tévesen szerepel, mivel 1633 márciusában tartották keresztelőjét: OL P 1322 49. cs. 361. sz. 5. fol.: „Anno 1633. 2. die Marty. Groff kis Aszonyonk keőróztőlőjekor az vidékre semmi élést nem vetettek fel...”; valamint lásd: 59. sz., 65. sz. levelek. Nagy Iván is 1642-re teszi a születési dátumot: NAGY pótlék kötet 109-110. p.

66 38. sz. levél. Haláláról: 72-75. sz. levelek. Keresztelőjéről: OL P 1322 Leltárak 49. cs. 361. sz. 1-4. fol.: „Anno 1635. 11 Xbris Ujvárj Tartományba mint az Ur körőztőlőre váló élést fel vete. Posomban”. — Nagy Iván e gyermeket nem említi.

67 Nagy Iván őt sem említi, a keresztelőjére meghívottak névsora és a begyűjtött javak jegyzéke: OL P 1322 Leltárak 49. cs. 366/a. sz. 17-19. fol., 369. sz. 56-59. fol.

68 Nagy Iván szerint Batthyány Kristóf 1637-ben született: NAGY pótlék kötet. 109-110. p., s ez a helyes dátum, mivel a keresztelőjére meghívottak névsorát is 1637-ben készítették el: OL P 1322 Leltárak 49. cs. 383. sz. 151-157. fol.: „Christof Fiam kerezteleien vallo disposzitionk egiekről is masrolis akaruán Rohonczon az kik ellene voltak akarók.”. Tehát a család Genealógiájának iratai között található említés valószínűleg helytelen. (OL P 1313 Genealógiák 56. cs. 35. Lad. 145-147. sz.: Batthyány Kristóf e szerint 1632-ben született, 1687. március 6-án halt meg).

69 Nagy Iván munkájának 1. kötetében tévesen 1629 szerepel születési dátumként: NAGY 1. kötet. 248. p. A helyes dátum a pótlék kötetben található: 1639. NAGY pótlék kötet. 109-110. p., mivel a család Genealógiái között található egyik forrás szerint 1639. március 11-én született és 1674 áprilisában halt meg. OL P 1313 Genealógiák 56. cs. 35. Lad. 145-147. sz.

70 NAGY pótlék kötet. 109-110. p.

71 Poppel Éva és Batthyány Ádám 1639 júliusában váltott leveleiből: 72-75. sz. levelek Batthyány Ádám kisleányának haláláról értesülhetünk. Sajnos, a részletes elemzéshez az említett leveleken kívül más forrás nincs és a hazai szakirodalomban sincsen leírás a XVII. századi gyermektemetésekről.

72 R. VÁRKONYI 1989 22. p.

73 V.ö.: TAKÁTS 1917 11-12. p. és OL P 1313 Genealógiák 56. cs. 35. Lad. 29., 31., 33., 35. sz.

74 Habsburg lexikon. Szerkesztette: **Brigitte Hamann**. Új Génius Kiadó, hely és év nélkül, 70. p.

75 R. VÁRKONYI 1989 23. p.

76 **Iványi Béla**: A Memorabiliák Mohácsi vész utáni oklevelei és levelei válogatva In: A körmendi levéltár memorabiliái. Körmendi Füzetek 2. sz., hely és év nélkül, 150. p. A jókívánságokról Mária, Anna és Emilia Renata főhercegnőktől: **Iványi Béla** i.m. ugyanott.

77 A névsor: OL P 1322 Leltárak 49. cs. 366/a. sz. 16. fol. A meghívottak tisztségeiről: **Fallenbüchl Zoltán**: Magyarország főméltóságai 1526-1848. Mæcenas Kiadó, Budapest, 1988. és Fejezetek a magyar világi és egyházi archontológiából. Szerkesztette: **Szögi László**. In: **Szentpétery Imre**: A kronológia kézikönyve. A Cronologia és oklevéltani naptár összevont, javított és bővített kiadása. Sajtó alá rendezte: **Gazda István**. Könyvértékesítő Vállalat, Budapest, 1958. 86-112. p.

78 A lista: OL P 1322 Leltárak 49. cs. 383. sz. 154-156. sz.

79 A reprezentáció ünnepek sorozatát jelenti. Lásd: **Zemplényi Ferenc**: A középkori udvari kultúra funkcióváltása a reneszánszban. MRUK 52-85. p. A reprezentáció fogalmáról és az ünnepek

funkciójáról a kora újkorban lásd külön a „Modern típusú udvar” című fejezetet 69-72. p.

80 R. VÁRKONYI 1989 20. p.

81 25. sz. levél.

82 A funkcionális missilisek szerkezetét ily módon **Hargittay Emil** határozta meg. A harmadik egység az említett exordium és conclusio mellett a narratio: a levél tárgya a petitióval (kérés) együtt. Lásd: **Hargittay Emil**: Régi magyar levél — régi magyar irodalom (XVI. sz. közepe-XVII. sz.) In: Régi magyar levelestár (XVI-XVII. század). 1. kötet. Magvető, Budapest, 1981. 19. p.

83 1. sz. levél.

84 19. sz. és 25. sz. levelek.

85 21-22. sz. levelek.

86 10. sz. levél.

87 16. sz. levél.

88 32. sz. levél.

89 Például a 94-95. sz. levelek.

90 72-74. sz. levelek.

91 7. sz. levél.

92 Ajándékküldés alkalmával írt levél pl. a 64. sz. levél, ajándékot köszönő pl.: 5. sz., 7. sz., 15. sz., 93. sz. levelek.

93 23. sz. levél. A levelek témák szerinti elkülönítésénél a **Jankovics József** által felállított kategóriákat vettem figyelembe. Lásd: **Jankovics József**: Bethlen Miklós leveleinek formái, műfaji és stilisztikai jellemzői. In: Bethlen Miklós levelei (1657-1698). Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a tárgyi jegyzeteket írta **Jankovics József**. Régi magyar prózai emlékek sorozat, sorozatszerkesztő **Tolnai Gábor**. 6/1. kötet. Akadémiai Kiadó, Bu-

dapest, 1987. 69. p. A szerző a levélnek három fontos nagy fajtáját különíti el: 1. bemutató, 2. megfontolandó, 3. ítéelő.

94 20. sz. levél.

95 26. sz. levél, az említett kiengesztelésekre, megnyugtatósokra, szabadkozásokra lásd még a 17. sz., 42. sz., 43. sz., 67. sz., 76. sz. leveleket.

96 Az újkeresztény kézművesekről, a habán betelepülésről: **Bucsay Mihály**: A protestantizmus története Magyarországon 1521-1945. Budapest, év nélkül. 56-58. p., **KRISZTINKOVICH** 1957 38-44. p., **IVÁNYI** 1964 16-21. p., **Katona Imre**: Bruegel és a Batthyányak. Magvető, Budapest, év nélkül., **KATONA** 1969 445-452. p. és 601-608. p. **KATONA HK**: bevezető rész., **Zoványi Jenő**: A magyarországi protestantizmus 1565-től 1600-ig. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 304-307. p.

A magyarországi anabaptista orvosokról, fürdősökrol, borbélyokról: **Kóssa Gyula**: Anabaptista orvosok Magyarországon. Gyógyászat 1907/28. sz. 486-487. p. (a Batthyány udvarról még nem szólt), **KRISZTINKOVICH** 1957 38-4. p., **KATONA** 1969 446. p., **KRISZTINKOVICH** 1961 88-117. p., **IVÁNYI** 1964 16-21. p. **MOE** 1. kötet 88. p., 2. kötet. 237. p., 3. kötet. 321., 335., 374., 449. p.

97 **KRISZTINKOVICH** 1961 92. p. és **KATONA HK** 25-26. p.

98 Purgolt doktor levelei a Batthyány család missilisei között találhatók: **OL P** 1314 Batthyány levéltár 3806-3828. sz. — feldolgozásuk külön tanulmányt igényel.

99 **KATONA** 1969 446. p. és **OL P** 1322 Leltárak 49. cs. 351. sz. 5-6. p., 12. p., 17. p., 21. p.

100 21. sz., 35. sz., 59. sz. leveleket.

101 19. sz., 22-23. sz., 33. sz., 37. sz., 41. sz. levelek.

102 18. sz. levél.

103 **KATONA** 1969 446. p. és **IVÁNYI** 1956 23. p.

104 18. sz., 21. sz., 23. sz. levelek.

105 19. sz. és 21. sz. levelek.

106 **KRISZTINKOVICH** 1961 101. p., 117. p. és **KATONA** 1969 446. p.

107 **KATONA** 1969 ugyanott.

108 47. sz. levél, utal rá: **MOE** 3. kötet 350., 451. p.

109 **MOE** 2. kötet. 233-235. p., **MOE** 3. kötet. 414-415. p. és **GOMBOCZ** 1936 144. p., valamint **WESZPRÉMI** 1960 286-289. p.

110 47. sz. levél.

111 **MOE** II. 100. p., **MOE** III. 196. p. és **WESZPRÉMI** 1960 346-349. p. Doktor Spindler egyéb orvoslásaira lásd: **MOE** 3. kötet. 341., 346., 357., 373., 375-76., 379., 383-384. p.

112 52. sz. és 56. sz. levelek — az 1640. november 6-i levél: 94. sz. levél.

113 49. sz., 56. sz. levelek.

114 31. sz. levél.

115 41. sz., 91. sz. levelek.

116 **TAKÁTS** 1917 92. p.

117 **OL P** 1322 Leltárak 46-50. cs.

118 **IVÁNYI** 1956 16. p.

119 **TAKÁTS MN** 184.p.

120 **TAKÁTS** 1914 52., 54-55. p.

121 **OL E-125 A Magyar Kamara Archivuma, Nádasdy levéltár. Missilis. Mikrofilmen, (III.tekercs) 6897. sz. Batthyány Ferenc levele Nádasdy Tamáshoz. Németújvár, 1552. július 30.**

Szegedi Kőrös Gáspárra lásd: **Magyary Kossa Gyula**: I. Gáspár doktor. In: MOE I. 235-245. p., **Bencze József**: Emlékezés Szegedi Kőrös Gáspárra. Communicationes 1959. 14. kötet. 79-84. p., Ugyanő: Szegedi Kőrös Gáspár. Vasi Szemle 1964. 69-79. p. és **Grynaeus Tamás**: „Amíg élek, az emberek javát szolgálom...” Szegedi kőrös Gáspár levelezése. Válogatta, a szöveget gondozta és a jegyzeteket írta **Vida Tivadar**. Magyar Levelestár. Szépirodalmi, Budapest, 1988. 287-306. p.

122 OL E-125 Ugyanott, (IV. tekeres) 6880. sz. Batthyány Ferenc levele Nádasdy Tamáshoz. Németújvár, 1553 augusztus 19.

123 OL P1314 Batthyány levéltár, Missilis, 4703. sz. Batthyány Kristóf Svetkovics Katának. Pápa, 1570. január 16.

124 TAKÁTS MN 242-243. p.

125 OL P1314 Batthyány levéltár. Missilis, 4735. sz. Svetkovics Erzsébet Batthyány Kristófnak. Torony, 1551. november 22.

126 BENCZE 1957 231. p.

127 IVÁNYI 1983 414., 422. p. Az *Idea Medicinæ*-t és a *Disputatio de Medicina*-t Barlay Ö. Szabolcs is említi: **Barlay Ö. Szabolcs**: Batthyány Boldizsár könyvszámlái. Magyar Könyvszemle 1977. 160. p.

128 GOMBOCZ 1936 68-113. p.: a Batthyány Boldizsár udvarában megforduló tudósokról (Clusiusról, Beythe Istvánról, Purkicher Györgyről stb.) ír, valamint: **Barlay Ö. Szabolcs**: Romon virág. Fejezetek a Mohács utáni reneszánszról. Gondolat, Budapest, 1986. — Külön a desztillálásról: 209-210. p.

129 OL P1314 Batthyány levéltár. Missilis, 53484. sz. Zrínyi Dorottya Batthyány Boldizsárnak. Szalonak, 1573. november 2. és ugyanitt, 53485. sz. Zrínyi Dorottya Batthyány Boldizsárnak. Szalonak, 1573. november 14.

130 Ugyanott, 53490. sz. Zrínyi Dorottya Batthyány Boldizsárnak. Szalonak, 1574. március 4. és 53491. sz. Zrínyi Dorottya Batthyány Boldizsárnak. Szalonak, 1574. március 20.

131 Ugyanott, 53500. sz. Zrínyi Dorottya Batthyány Boldizsárnak. Szalonak, június 1.

132 Az orvosra: ugyanott, 53498. sz. Zrínyi Dorottya Batthyány Boldizsárnak. Szalonak, 1572. január 16. — a dajkára, akit Batthyány Ferenc és Poppel Éva elkért tőlük: ugyanott, 53527. sz. Zrínyi Dorottya Batthyány Ferencnek. Németújvár, 1608. július 23.

133 TAKÁTS MN 139. p.

134 OL P1314 Batthyány levéltár. Missilis, Zrínyi Dorottya levelei Poppel Évának: 53529. sz. Németújvár, 1608. szeptember 30., 53532. sz. Németújvár, 1609. január 13., 53553. sz. Rohonc, 1609. január 19.

135 38. sz. levél. A levelet idézi, az esetre hivatkozik: MOE III. 451. p. és **R. Várkonyi Ágnes**: Pelikán a fiaival. Liget könyvek, Budapest, 1992. 87. p.

136 Batthyány Ádám németújvári könyvtárának katalógusai. IVÁNYI 1983 1651. szeptember 17. Batthyány I. Ádám németújvári könyvtárának katalógusa. 268-273. p., 1653. március 12. 273-276. p., Anno Domini 1656 die 1. Januarii. 276-278. p.

137 **R. Várkonyi Ágnes** i.m. 90. p.

138 SZLATKY 1983 428. p.

139 BENCZE 1957 257. p. és WESZPRÉMI 1960 30-31. p.

140 ZIMÁNYI 1968 295. p.

141 33. sz. levél.

142 OL P 1322 Leltárak 112. cs. 76-86. sz. Rohonci és szalona ki összeírások (1634-1686) 225. fol. „Inventarium Arcis et bono-

rum Rohoncz factum et conscriptum die 15 Juny A[nn]o 1635.” és ugyanott, fol. 264. cím nélkül.

143 33. sz. levél.

144 OL P 1322 Leltárak, 111. cs. 1-22. sz. Dobrai összeírások (1630-1680) 357-358. fol. „1640 Dobran mi volt az Tarhazban valo ladakba iora valo marha, es az Almariomokbanis hasonlo kepe[n] mi volt.” és KATONA 1969 601. p.

145 A habán mesterek által készített tárgyakról lásd: KISZTINKOVICH 1957 38-44. p. — a szerző egy 1610-ben készült rohonci óbortartó kerámiahordó fényképét is közli, valamint: KATONA HK. Ide vonatkozó képek.

146 IVÁNYI 1956 8. p. A nemesi udvarokban végzett desztillációról szolt még: **Stirling János**: Orvosi kertek Magyarországon a XVI. században. Orvostörténeti Közlemények 1985. 111-115. p.

147 41. sz. levél.

148 Julep kérésre: Széchy Dénes levele: 90. sz., valamint 43. sz. levél. Az elkészítés módjának leírása: *Orvosságos könyv, amely tekintetes nemzeti Apafi Anna ő kegye parancsolatából leiratott anno 1677. Fogarasban, Ujhelyi István által.* In: Medicusi és borbélyi mesterség. Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek Radvánszky Béla gyűjtéséből. Szerkesztette: **Hoffmann Gizella**. Kiadja az MTA Irodalomtudományi Intézete. Adattár a XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Sorozatszerkesztő: **Keserű Bálint**. 9. kötet. Budapest, 1989. 305. p.

149 ZIMÁNYI 1968 296. p. és **Takáts Sándor**: Régi magyar fürdősök. In: Művelődéstörténeti tanulmányok a XV-XVII. századból. Sajtó alá rendezte **Benda Kálmán**. Gondolat, Budapest 1961. 82-83. p.

150 BENCZE 1959 13. p.

151 Poppel Éva Varasdon: 83. sz. levél, Zamlacsán: 75. sz. levél, Tarcsafürdön: 28. sz., 50. sz., 51. sz., 72. sz., 73. sz. levelek.

152 KRISZTINKOVICH 1961 102. p. és MOE 3. kötet. 335. p.

153 80. sz. levél.

154 OL P 1322 Leltárak 112. cs. 452-454. fol. „A[nn]o 1640 die xbris Az sauaniu viznel Uram ü Na[gysá]lga Parancsolatyabul Eöreggh Aszonom ü Na[gysá]lga hazanal egy mas Partekanak Feöl Irasa.”.

155 Általában a fürdőzési szokásokról: **Schwarz Ignác**: A fürdők történetéhez Magyarországon. Századok 1891. 279-286. p. A pöstyéni fürdőzés módjáról: **Vajkai Aurél**: Parasztfürdőhelyek Communicationes ex Bibliotheca Historiæ Medicinæ Hungarica 1955. 92. p. Ugyanerről, a fürdőbe látogatókról és a fürdő népszerűségéről: **Várkonyi Gábor**: Hévizek és fürdők a 17. században. Liget Irodalmi és Ökológiai folyóirat 1992/1. szám 113-118. p. A trencsényi fürdőről: **Várkonyi Gábor** i.m. 88. p. A kőből épített fürdőházakról: **Bencze** 1959 16. p.

156 Petheő Gáspár levele: 1. sz. levél, Csáky Anna Franciska levele: 14. sz., Pázmány Péter levele: 47. sz., Inhofer Orsolya levelei: 77. sz., 79. sz. levelek, Zrínyi György levelei: 2-3. sz. levelek.

157 TAKÁTS 1917 92. p.

158 A gyermekágyas Batthyány Magdolnánál: 16. sz. levél. A németújvári összeírások szinte mindegyike megjelöli az udvarban tartózkodó bábákat, dajkákat, az orvost. Pl. 1535-1636-ban bábáról, száraz dajkáról, szoptatós dajkáról vezettek kimutatást: OL P 1322 Leltárak 49. cs. 351. sz. Lajstromkönyv. 12. p., 1636-1637-ben száraz dajka, szoptató dajka, főző dajka: ugyanott, 25. p., 1638-1639-ben száraz dajka, szoptató dajka: ugyanott, 35. p., 1639-1640-ben száraz dajkáról és két másik dajkáról esik szó: ugyanott, 49. p., stb.

159 12. sz. levél.

- 160 25. sz., 68. sz. levelek.
- 161 Oláh Andor: „Újhold, új király!” A magyar népi orvoslás életrajza. Madách Kiadó, hely nélkül, 1986. 127. p.
- 162 22. sz. levél és Ars Medica. Kézirat, XVI. század utolsó harmada. IN: SZLATKY 1983 40. p.
- 163 19. sz. levél.
- 164 21. sz., 30. sz., 35. sz., 44. sz. levelek.
- 165 Bencze József: A magyar paraszti köpölyözésről és érvágásról. Communicationes ex Bibliotheca Historiæ Medicinæ Hungarica 1960. 50. p. A szerző egy 1630-as kalendáriumot említ.
- 166 Pl.: 22. sz., 23. sz. levelek.
- 167 28. sz. levél.
- 168 Sibrik Oszvaldné Petheő Éva levelét említi: TAKÁTS 1917 93. p.
- 169 87. sz., 88. sz. levelek.
- 170 41. sz. levél.
- 171 59. sz. levél.
- 172 Ars Medica. In: SZLATKY 1983 65-66. p.
- 173 52. sz., 59. sz., 66. sz., 71. sz. levelek, az utolsó, varasdi kúráról: 81. sz. és 83. sz. levelek.

Rövidítések jegyzéke

BENCZE 1957

- **Bencze József:** Az empirikus doktorkodásról és annak kéziratairól. Communicationes ex Bibliotheca Historiæ Medicinæ Hungarica 1957. 6-7. kötet.

BENCZE 1959

- **Bencze József:** A magyar nép mesterséges gyógyfürdőiről, a füstölésről és gőzölésről. Communicationes ex Bibliotheca Historiæ Medicinæ Hungarica 1959. 12. szám.

GOMBOCZ 1936

- **Gombocz Endre:** A magyar botanika története. A magyar flóra kutatói. Budapest, 1936.

H. TAKÁCS 1970

- **H. Takács Marianna:** Magyarországi udvarházak és kastélyok (XVI-XVII. század). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.

IVÁNYI 1956

- **Iványi Béla:** „Vízégetés” Nyugat-Magyarországon a XVI-XVII. században. Communicationes ex Bibliotheca Historiæ Medicinæ Hungarica 1956/4. sz.

IVÁNYI 1964

- **Iványi Béla:** Az anabaptisták vagy új keresztények Nyugat-Magyarországon. Református Egyház 1964/14. sz.

IVÁNYI 1983

- A magyar könyvkultúra múltjából. **Iványi Béla** cikkei és anyaggyűjtése. Adattár a XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 11. kötet. Szerkeszti: **Monok István-Herner János**. Sorozatszerkesztő: **Keserű Bálint**. Szeged, 1983.

KATONA 1969

- **Katona Imre:** Szemelvények a Batthyány-Levéltár anabaptista emlékeiből. Vasi Szemle 1969/3. sz. és 1969/4. sz.

KATONA HK

- A habán kerámia Magyarországon. Képzőművészeti Alap Kiadó Vállalat, Budapest, év nélkül.

KRISZTINKOVICH 1957

- **Krisztinkovich Béla:** New-Christian Surgeons, Bath Attendants, and Pharmatists in Hungary during the 16th and 17th Centuries. Therapia Hungarica 1957/3-4. sz. 7. kötet.

KRISZTINKOVICH 1961

- **Krisztinkovich Béla:** Anabaptista orvosok, gyógyszerészek a higiénia szolgálatában. Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicinæ Hungarica 20. kötet. 1961.

MOE

- **Magyary Kossa Gyula:** Magyar Orvosi Emlékek. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből. 1-4. kötet. Budapest, 1929-1940.

MRUK

- Magyar reneszánsz udvari kultúra. című kötet tanulmányait. Szerkesztette: **R. Várkonyi Ágnes.** Gondolat Kiadó, Budapest, 1987.

NAGY

- **Nagy Iván:** Magyarország családi czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest, 1., 3. kötet 1857., pótlék kötet 1868.

R. VÁRKONYI 1989

- **R. Várkonyi Ágnes:** A fejedelem gyermekkor. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1989.

SZLATKY 1983

- „Minden doktorságot csak ebből késérték” Szemelvények a XVI-XVII. század magyar nyelvű orvosi kézikönyveiből. A szemelvényeket válogatta, az utószót írta **Szlatky Mária.** Magvető Könyvkiadó, 1983.

TAKÁTS 1914

- **Takáts Sándor:** Régi magyar nagyasszonyok. Budapest, 1914.

TAKÁTS 1917

- **Takáts Sándor:** Zrínyi Miklós nevelőanyja. Budapest, 1917.

TAKÁTS MN

- **Takáts Sándor:** Magyar Nagyasszonyok. Genius Kiadó, hely és év nélkül.

WESZPRÉMI 1960

- **Weszprémi István:** Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza. Fordította Kővári Aladár. Medicina Kiadó, Budapest, 1960. 1. rész.

ZIMÁNYI 1968

- **Zimányi Vera:** A Rohonc-Szalonaki Uradalom és jobbágysága a XVI-XVII. században. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968.

A forrásközlés szempontjai

Forráskiadványunkban Batthyány Ferencné Lobkowitz Poppel Éva 1622-1640 közötti levelezésének válogatása található. A kilencvenhat forrás a Batthyány-család körmendi levéltárának missilisei között található (Magyar Országos Levéltár, A Batthány család levéltára, P 1314). Poppel Éva gyógyítói tevékenységét, orvoslói eszköztárát, valamint családjának (elsősorban gyermekeinek szóló), egészségügyi problémákkal kapcsolatos tanácsait, megfigyeléseit, mentalitását kívántuk dokumentálni. A leveleket magyar nyelven írták, a 41. számú forrás búcsúformulája és utóirata német nyelvű.

A főszövegben a levelek sorszáma, a levélíró és a címzett neve, a keltezés helye és dátuma található; ezt követi a forrás, majd a címezés. A források tagolása az eredeti szövegképhez igazodik.

A közlés módja betűhív. A betűhívség elmaradt a „ß” hangnál — helyette „sz” szerepel. Az „ö” -t az olvasatnak megfelelő „ö” -re, az „ü” -t pedig „ü” -re írtuk át. A specilális betűhasználatot a többi esetben megőriztük (pl.: „s,”, „s.”, „s=”). A korabeli szokástól eltérő, eltévesztett alakokat, az egybeírásokat eredeti formájukban meghagytuk, szögletes zárójelbe tett felkiáltójellel: [!] hívjuk föl az olvasó figyelmét. Az ilyen jellegű, ám rendszeresen szereplő szóalakok (pl.: ke-

gyelmedt (= kegyelmed) esetében a [!] jelölés elmarad, mivel ez a levél sajátos szóhasználat.

A központosítás, a kis- és nagybetűk használata az eredeti szerint történik. A rövidítéseket (a helységnevek esetén is) föloldottuk, ezek kurzív betűkkel szerepelnek. Az aláírások végén található manu propria rövidítést elhagytuk. A címzésekben és az üdvözlő formulákban található díszítéseket szintén elhagytuk. Csáky Anna Franciska leveleiben a † -et viszont megőriztük, mert ezt egy réteg sajátos írásmódjának tekintjük. Szögletes zárójelbe [] tettük a nem rövidítés föloldásból származó kiegészítéseket. A foltok, szakadások miatt olvashatatlaná vált részek szintén szögletes zárójelben találhatóak, ezeket értelemszerűen kiegészítettük, és külön a szövegkritikai jegyzetekben föltüntettük. A szövegből történt kihúzásokat megtartottuk, < > közé tettük, ezen szavak leírásakor — ha az áthúzás miatt olvashatatlaná vált a kitörölt szó — a <...> jelölést alkalmaztuk. Az ^{a...a}, ^{b...b} stb. jelölés a betoldásokra hívja föl a figyelmet, ezek a lábjegyzetekben szintén szerepelnek.

A kezdő- és záróformulákban és a címzésekben föl sorolt latin kifejezések egy részét kétféle módon: alap- és felsőfokban lehet feloldani. Az egységesség kedvéért mindenhol (a gyakrabban használt) felsőfokot választottuk.

A korabeli magyar írási szokások miatt a latin szavakba is átkerült írásmódbeli sajátosságokra itt hívjuk

föl a figyelmet (pl.: „Charissime”, „Maghnifice”, „mihj”, „Magnificy” stb.), ezen szavak után nem használtunk [!] jelölést.

A főszöveg végén, a címzések után olvashatóak a szöveggkritikai jegyzetek, melyeket kis betűkkel jelöltünk, itt találhatóak a latin és más idegen szavak fordításai a szövegkörnyezet által meghatározott jelentéssel.

A tárgyi jegyzetek (arab számmal jelölve) a főszöveg után a Jegyzetek című részben, összesítve találhatóak. Itt leírtuk a levelek lelőhelyét, esetleges kiadásukat és a szakirodalmi hivatkozásokat.

A kötethez mutatók is készültek. A személynév-mutatóban a neveket levélszám szerint tüntettük föl. Az ismert történeti neveket az általában használt alakjukban, a többi a levelekben található írásmód szerint vettük fel a mutatóba. A helynévmutatóban föltüntettük a helységek idegen nyelvű nevét, dőlt zárójelben: / / azon vármegyéket, melyek területén a korban az említett helységek megtalálhatóak voltak, ezt követően pedig a mai országneveket (Magyarországon kívül).

Itt szeretném megköszönni R. Várkonyi Ágnes szakmai tanácsait, Jankovics József gondos lektorálását, és a Koraújkori Társaság tagjainak segítségét.

LEVELEK

az lepem fölöttö kemeny, es mind az giomromigh föl uagion az dagadasa, nem tudom ha az giomromtol, de az hancias giakorta haborgatot de semit sem uethettem, hanem az feiem giakorta szedelgetth miata es mastis szedeleghe miatta, az mastany uiz italomtolis felek hogi az hagyamaz⁴ megh ne haboreczon, Nagyságod Istenert megh boczasson hogi biztomban Nagyságodnak mind ezeket megh irom, keremis Nagyságodat, hogi ezekről Nagyságod oruossagok neküll ne hagian, megh iruan Nagyságod mint köllessek uelle elnem, es illien beteges állapotomban az uizetis megh ez iöüő uasarnapigh mint köllessek innom, migh az Vr Isten eltett, eletemben Nagyságodnak megh igiekezem szolgallny alazatossan;

Ezell az Vr Isten algia es eltesse Nagyságodat sok esztendeigh io egesseghben. Költ Tarczan, pünkösöd hétthfen Anno 1622.⁵

Nagyságod alazatos szolgaja migh El
szolgal Nagyságodnak

Petteö Gaspar Gersej

Címzés:

Az leuel adassek a Tekentetes es Nagyságos Poppell Eua aszonnak, etc. Ennekem io akaro aszoniomnak.

2.

Zrínyi György Poppel Évának

Körmend, 1625. december 14.

Szolgálok *kegyelmednek* mint io akaro Aszoniomnak Angiomnak, kiüansagi szerent valo iokkal algia meg Isten *kegyelme* det.

Az *kegyelmed* parancholattia szerent ualamint Isten leg iobban tudnom atta az *kegyelmed* dolganak ugi igiekeztem gongiat viselni, de olli emberekis uoltak akadaliul benne, az kiket *kegyelmed* soha meg sem gondolna ell annira hogi Palatinus Vramnak conferral-tak^a az fő Ispansagot, ő fölsege igen akarta uolna ha *kegyelmed* az koronazatra meg erkezet volna, en túllem minden nap tudakozta, ell hittem ha az öchem Vram ott lett volna nem chak az fő Ispansagot hanem azon kiuülis lett uolna az Coronazatkor böchületes tisztí,¹ magamis ell mentem uolna *kegyelmedhez*, de ebbe az szeles wdöbe, annira meg mergesedet az labomon valo seb, hogi rea sem alhatok, minek okaert kerem *kegyelmedet*, egi keues falastromnak^b valo irtet külgiön *kegyelmed*, az minemöt ez előttis adot uolt *kegyelmed*,² mert mentwl touab mind nagioab a seb az labomon ell higie *kegyelmed* ha az egesseg szeniuedte uolna hogi *kegyelmedhez* mehettem uolna olli dolgokat ielentettem volna *kegyelmednek*, az mellieket nem merek ez leuelemben meg irnia, mind azon által ha ualami bizot embert kapok *kegyelmednek* általa tudasara

adom. Ezeknek utanna *kegyelmed* nekem paranchollion örömost szolgál *kegyelmednek*.

Isten tarcha *kegyelmedet*. Kőrmenden 14. Xbris 1625.

Kegielmednek szeretettel szolgál

Zrini Györgi

Címzés:

Az Nemzetes es Nagyságos Poppel Eva Aszonnak, az Tekentetes es Nagyságos Battiani Ferencz Ur meghagiot özvegiének nekem io akaro Aszoniomnak angiommak adassek ez level.

^a conferál: ad, átad, ajánl

^b falastrom (vagy flastrom): tapasz, sebtapasz

3.
Zrínyi György Poppel Évának

Csáktornya, 1625. december 20.

Szolgállok *kegyelmednek* mint io akaro aszoniomnak angiommak. Kiüansagi szerent ualo iokkal algia megh Isten *kegyelmedet*. Igen meg szolgálom *kegyelmednek* az flastromot^a melliet *kegyelmed* küldöt bizoni nem kichini szűksegem uolt rea, az feiert nem ismerem de az másik már alkalmas szűksegemben hasznalt, hanem

kerem *kegyelmedet* iria meg *kegyelmed* mint kölli uele elni.¹ Igen io hirem erkezet az kis ebek felől mellieket röuid nap meg hoznak. Ezzel Isten sokaig tarcha es eltesse *kegyelmedet*. Chaktornian 20 Xbris 1625

Kegyelmednek szeretettel szolgál mig ell

Zrini Györgi.

Címzés:

Az Nemzetes es Nagyságos Poppel Eva asszonnak, az Tekentetes es Nagyságos Bottiani Ferencz Ur meghagiot özvegiének nekem io akaro Aszoniomnak angiommak adassek ez level.

^a Lásd a 2. sz. levél *a* jegyzetét

4.

Nyáry Krisztina Poppel Évának

Kismarton, 1627. február 2.

Szolgálatomat aianlom *kegyelmednek* mint io akaro Azzoniomnak, Istenteol minden iokat kiüanok megh adatni *kegyelmednek*.

Hogi *kegyelmed* en edes Azzoniom olian szorgalmatos az en hozzam ualo io akarát mutatásban, es mint egi gondot uisel ream ez mostani állapotomban,¹ mint io akaro Azzoniomnak *kegyelmednek* megh szol-

galom De kegyelmed edes Azzoniom resté kezdene engemet tenni ha giakorta igj maiorkodnék érettem, uagi hogj tanit inkab kegyelmed hogj en se mulassam el abbely dolgomat mikor annak ideje vagion, mind az által engem kegyelmed sok képpen keotelezuén az maga szolgallatiara, mindenkor kegyelmed io akaroja maradok az en szerelmes Urammal eo kegyelmevel eggjw^t, es ez kegyelmed kw^ldeotte vaja[t]is el keolti^{wk} az kegyelmed egessegeért. Eltesse Isten kegyelmedet sokaig io egessegben Kis Martonban 2 Februarii 1627

Kegyelmednek Szeretettel szolgál

Niari Chris[t]ina

Címzés:

Az Nemzetes es Nagyságos Poppel Eua Asszonnak az Nehaj Tekintetes es Nagyságos Battjany Ferencz Vram megh hagyot Eozuegyének etc. Nekem jo akaro Asszoniomnak adassék.

5.

Nyáry Krisztina Poppel Évának
Kismarton, 1627. április 24.

Nemzetes es Nagyságos nekem io akaro szerelmes Aszoniom, szolgallatomnak aianlasautan[!] Istenteol eo szent felsegeteol minden iokat es hoszu ideig ualo kedues io egesseget kiu^lanok meg adatni, mind az kegyelmed szerelmes giermekiu^l.

Édes Aszoniom beochw^lletel es keduesen ueottem azkegyelmed[!] leuelét s- meg szolgallom kegyelmednek hogi nem chak egessegunket latogattia leuele által kegyelmed, de a mellet salatahoz valo fa olajjal¹ akart kedueskedni kegyelmed. Meljet az kegyelmetek io egessegeért mi sem fogunk kimilleni a még tart mind az, mind penig a saláta. Edes Aszoniom legien Istennek hálá mi most minnjaian az en Szerelmes Urammial es az aprokkal² eggjw^t io egessegben vagiunk, meliet hogi Isten kegyelmeteknekis adgion sziból kiuánnjuk, Az minemw^l oltalom leuelet kivánt az en szerelmes Uramtol joszágára kegyelmed azt igen eoreomöst meg atta eo kegyelme kegyelmednek s- egieb dolgokbanis minden alkalmatossaggal késséggel igiekezik szolgallni kegyelmednek eo kegyelme en uelem eggjút. Isten tarcha meg io egessegben kegyelmedet sokaig. Keolt kis martonban 24 Aprili 1627.

Kegyelmednek Szeretettel Szolgál.

Niari Christina

Címzés:

Nemzetes es Nagyságos Poppel Eua Aszonnak, az nehai Tekintetes es Nagyságos Battjany Ferencz Uram meg hagjot Eozuegiének. etc. Nekem io akaro szerelmes Aszoniomnak adassék.

6.

Batthyány Ádám Poppel Évának

Rohonc, 1627. május 13.

Szolgálatomnak ayanlása után:

Megh számlalhatatlan draga nagy sok iokal. Algya megh Isten Nagyságodat szep boldogh napokal. Hogy elhesen Nagyságod az io akarokal. De mely ekes az hold az szép tsillagokal. Diszes az palota arani szerzammokal. Vagy mint egy draga kert az szep uiragokal. Nagyságodis ekepen legyen ekes minden iokal. Nagyságodnak tsak eről akarank irnuk. Hala Istennek io egesseghben uagiunk. Meli io egesseget Nagyságodnakis kiuanunk. Es onand Vyvarul halakat varunk. Hogy ne esnek abul nekünkis karunk. Had lene szinten helen dolgunk. Mind az által noha nitsen halunk. De ugyan nem bussulunk. es nemis koplalunk. Anneköllis uigan lakunk. mert boldogh minden napunk. es noha nem aratunk. De uagion elegendő abrakunk. Erkeszet enihani szeker szabunk. es az niulak után igen faradunk. elis költiők az kit ^afogat hatunk.^a Ez mastani leuel irassomnak mar uege leszen. Kit tudom hogy

Nagyságodis io neuen ueszen. Kiert az halakban Nagyságod reztis teszen. Ezzel Isten tarsa es eltese Nagyságodat sokaigh io egesseghben datum rohontc 13 die May. 1621.

Nagyságod szerelmes es engedelmes fia

Adamus de Batthyan

Címzés:

Az Tekenttes es Nagyságos Poppel Ewa Aszszonnak etc Nekem szerelmes Aszszoniomnak Anniamnak.

a...a külön íta

7.

Batthyány Ádám Poppel Évának

Rohonc, 1627. május 15.

Szolgálatomat ayanlom Nagyságodnak mint ennekem szerelmes Aszoniom Anniamnak, Isten tartsa es eltesse sokaigh io egesseghben.

Nagyságodnak tsak eszt akaram megh ielenten[i] hogy mi hala az Istennek mi io egesseghben uagiunk meli io egesseget Nagyságodnakis kiuanok. im Nagyságodnak kel niulat költem Nagyságod megh botsasa hogy edigysnem költönk de tsak a' uolt az oba hogy nem niulaszha[t]unk mert igen nagy az gabona, eszek-

is ola niulak. Ezel Isten tartsa es eltesse sokaigh io
egessegben. Datum Rohotc 15 die Maÿ. Anno 1627

Nagyságod szerelmes fia

Adamus de Batthyan.

Címzés:

Az Tekentetes es Nagytságos[!] Poppel Ewa Asz-
szonnak Nekem szerelmes Aszsoniom aniamnak ez
le[vél].

8.
Nyáry Krisztina Poppel Évának
Lakompak, 1627. augusztus 8.

Nemzetes es Nagyságos nekem io akaro Aszsoniom
szolgálatom után Istenteol minden iokat kiuanokke-
gyelmednek[!] megh adatni

Azkegyelmed[!] io akaratiát en édes Aszsoniom beo-
chwllettel ueottem, es eggjw̃t az konihára ualo kegyel-
med kwldeotte maiorságot[i]s.¹ En hozzám kegyelmed
nagi sok efféle es egiéb io akarattia[t]is mutatta már, a
kiert én keuesset kedueskettem kegyelmednek, auagi
talám megh sem tuttam keoszeonnj, de talám kegyel-
medenis mulik el hogi semmiben nem paranchol énné-
kem kegyelmed Egiéb aránt az en szerelmes Vrammal
eggiw̃t készek vagjunk az kegyelmed szolgálattiára, es

eztis megh szolgálatom kegyelmednek, s- el keoltiw̃k az
kegyelmetek jo egességeért.

Isten tarcha megh io egességben kegyelmedet.
Keolt Lakompakon 8 Augusti 1627.

Kegyelmednek io akarattal szolgál.

Niari Christina

Címzés:

Nemzetes es Nagyságos Poppel Eua Aszonnak, az
Nehaj Tekintetes es Nagyságos Battjani Ferencz
Vram megh hagiót Eozuegiének etc Nekem io akaro
Aszsoniomnak adassék.

9.
Batthyány Ádám Poppel Évának
Rohonc, 1627. szerdán

Zolgalatomat aianlom Nagyságodnak mint ennekem
szerelmes Aszsoniomnak Aniamnak Isten tartsa es el-
tesse Isten Nagyságodat sokaigh mint az Nagyságo d
Tar[t.]

Tsak eszt akaram Nagyságodnak ertesere adnóm
hogy mi hála Isten io egességben vagyunk meli io
egesseget Nagyságodnakis kiuanonk megh adatni. Eszt
akaram Nagyságodnak ertesese adnom hogy holnap pa-
latinus vram ugy halotok hogy ide akar iöni es inned

osztan ugy akar az sauanio viszhez meni azonis kerem Nagyságodat hogy hoszatna egy par rész dobot mert io dobos iőt ide es azt akarnam megh probalni ha ioe vagy rossz Nagyságod ne feleits[e] mast megh köldene az belest az dolmani alla es az ssiniort[!] az mentekre mert mindgyart keszek lennenek tsak az heiaual vagyok hoszaiok asszt hallotam hogy Nagyságod io Trombitast fogadot igen örömet halanam fuýassa[t], ha iobe ennel vagy rosszab Eszel Isten Tartsa eltesse Isten Nagyságo dat sokigh io egesse[g]ben

Datum Rohotz ma szerdan. Anno 1627

Nagyságod szerelmes fia

Bottiani Adam

Címzés:

Az Tekentetes es Nagyságos Poppel Eua Azzonnak etc. Tulaidon Keszéhez Anno 1627.

10.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Szentgotthárd, 1629. szeptember 19.

Keozeonetem Vthan, Istenteöl kjwanok mjnden lelký es testi jokath megh Adatny mjnht zerelmes fiannak

Edes fiam megh ertettem az leweledbeol hogj Vraým most oht leznek; Jo ziwel magamis mjngjart men-

ten mennek hozzád Latogatný, mierht hogj Hallom Az Isten jo egesegben Haza Hozot, Azon býzonj Igen orülök, De Immar ma nem mehetek, mierht hogj az kisebik leanjomnak az Baberljnek¹ mjnd arcza ja mjndene kj fakadozoht, Ninczen kit iht nála Hadnom, Hanem Dobrara küttem az papneerht, ma estwere megh erkezik Isten egesegemeht agja Honap mjnden okwetetlen oda menek edes fiam hozzád, Ha ebedre nemiss De woczorara mjnden okwetetlen oda warý Ha isten egesegemeht agja Isten elteszen edes fiam tarczon az Isten jo egesegben megh Datum ex Zenhtgothart 19. die 7bris Anno 1629.

Az te edes Anjad

Poppel Ewa

Címzés:

Az Tekintetes es Nagyságos Bathjaný Adamnak; Nekem zerelmes Fiamnak Adasek

11.

Poppel Éva Battyhány Ádámnak
Szentgotthárd, 1629. október 8.

Adgion az Isten kivansagid szerént valo kedves io egesseget es boldogh io szerencseket.

Megh hozwan leweledeth megh ertettem hogy io egessegen iüttell ide Vyuarra; Azerth az minth edigh Lewelembeöl eszedben wehetted, enis csak azt

kiuantam hallaný. Az mi azt illeti hogý által mennek oda hozzád Vyuarra neminemü dolgaid wegetth, bizonyý eöreömost megh cselekedném, ha az hugod maga nem uolna es az keth kisseb hugaidis ha az hidegh leles miatt betegek nem uolnanak, az Betuskath¹ ma leöli az hidegh, es az Baberlit holnap; es igý leuen az dologh nem tudom mikeppen mehessek ki keözzüleök: Hanem miuel magadis azt irod, hogy ha en oda nem mehetek, hat ide iusz hozzank, azt bizonyý igen akar-nam, es kerlekis hogý iüý által merth uolnanak nagý beszedim weled, azerth ugian el wárlak. Az minemü Araný prém felöl irsz hogý külgyek .16. refeth: Im .17. refeth küldötem,² itt ugian nemis uolt teöb en-nekem. Darab barsonyokath nem küldhettem merth itt ninchen, hanem holnap az Purgoltot³ Dobrara kül-deöm, onned hozatok es mihelen megh érkeznek uele oda küldööm. Eltesen Isten sok esztendeigh kedues io egessegben Datum ex Sancto Gotthardo. 8. die 8bris Anno Domini. 1629.

Szerelmes io akaro Anyád.

Poppell Ewa.

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Adamo de Batthyán etc. Fi-lío mihi charissimo.

12.

**Csáky Anna Franciska Poppel Évának
Pozsony, 1630. május 31.**

Jesus † Maria

Nagyságos Nekem io akaro szerelmes Aszoniom Aniam.

Alazatos Isteni imatsagomnak utana kiuanok az Vr Istentöl Nagyságodnak mint szerelmes Aszoniom Aniamnak io egesseget es szerencies bodog hoszu el-lettet keduesiuel egiüt

Szerelmes edes Aszoniom Aniam imar meg irtam uala az öciem Vramnak¹ ualo leuelemet hogi addak ertessemre hogi Nagyságod beciben^a uagion. tugia Is-ten ugian meg köniettem szüemben tuduan az Nagyságod öcem Vramhoz Valo Nagi szeretetit. en mint eGINEK tartom mikor Nagyságod ö kegyelme mel-let uagion mint ha Aszoniom Aniam² uolna melette bizoni dolog en nagi szüem szerint kiuanom uala hogi Nagyságod az Giullessenis it Posoniban let Volna. ta-lam öciem Vramnakis nem törtent Volna ez az niauol-liaia. mert az sok Vendegeskedes az ki nem lehetett az fellelteb ualo bor ittal nekül mint az hoztta ö ke-gyelmének ezt az niauolliat tudom ha Nagyságod iel-len let Volna az Nagyságod io intesse hasznalt Volna ö kegyelmének. de imar ez mind meg let. hanem ke-rem az Istenert Nagyságodat ha nem irhat akor csak szoual izennien ö kegyelme Alapottia fellöl. im az mi

Ispanunk ment odda meg mondtam neki hoga Nagyságod hire nekül el ne iöiön. irion arolis Nagyságod nekem mi annak az oka hoga az szegin franciscaiat ennire meg uettette Nagyságod hoga soha csak nemis emlekezik rollam. az szegin Aszoniom Aniam az ki mostis minden leueleben Nagi szeretetel köszönti Nagyságodat tudom engemet telességgel Nagyságodnak adot. de bizonioson Veszem eszembe hoga Nagyságod engemet meg Vtalt. Noha atia[!] az Vr Isten hoga mindének ollian igaz szíuel szeressek Nagyságodat mint en. Tizteletes Aniamis³ Alazatoson köszönti Nagyságodat. Ezel Istennek Aianlom Nagyságodat irtam Posoniba^b 31. Maÿ 1630

Nagyságodnak Alazatos szolgáló leiania meg ell

Soror Anna Francisca Ch[áky]^c

Címzés:

Az en szerelmes Aszoniom Aniamnak az Nemzetes es Nagyságos Botiani Ferenc Vram meg hagiót özuegienek az Tekintetes es Nagyságos Poppel Euua Aszoninak Adasek

^a Bécsben

^b Pozsonyban

^c a levél széle letörött

13.

Csáky Anna Franciska Csáky Lászlónak
Pozsony, [1630.] augusztus 15.

Jesus † Maria

Tekintetes Nagyságos nekem szerelmes öciem Vram

Alazatos Isteni Imatsagomnak Utana ^aki Vanok^a az Vr Istentől *kegyelmednek* io egesseget mind az edes Aszoniomekal es minden keduessiuel

Hallottam szerelmes öciem Vram hoga *kegyelme*tek esmet betegeskedni kezdet. mellien szíuem szerint szanakodom magam fellől irhatom *kegyelmednek* egieb kepen alkolmas egessegem Volna de nem tudom mi okból szokassom fellet az szemeimel roszul kezdettem lenni mind ket szemem fellette Verres es oli igen Vizketnek, hoga nagi nehességet erzzem, fellek uala mi gonosz haliogtol. nem tudom Isten mit akar Vellem, szabad ő szent felsege legien mindenkben szent akarrattia. mind azon által szollion *kegyelmedt* botianine Aszoniom ő Nagyságának¹ tegen Ani irgalmasagot Vellem, külgjön uala mi oruasagot. mert az doktor csak köpöllokel² es egieb sütögessekel akarna kenozni, az meg lehet ara nem engedek. örömet irnek ő Nagyságánakis de eztis nehezen irom. de mint hoga Prouincialis Atiam³ aianla magat hoga *kegyelmedet* meg latogattia megis ez röuid irassomal latogatom *kegyelmedet*. melto hoga *kegyelmedet* io keduel es beciü-

letel fogagia, mert hozam ioual Vagion. *kegyelmedt* fellölis nagi io emlekezetben uagion azt mongia mint hagi *kegyelmedtis* engemet Aianlot neki ara valo kepes öis mindemben Atiai sziuel leszen hozam mihelt meg ter horuat orszagbol menten el megien ara az hoszu utra. adig az louat az Istenert külgie ide *kegyelmedet* megis had hizlalliak az Calastrom⁴ ioszagaban Evel Istennek Aianlom *kegyelmedet*. Irtam Posoniban 15 Augusti

kegyelmedne k szeretetel szolgai

Soror Anna Francisca Chaki

Az Istenert az en niomorusagomrol ne feletkezek *kegyelmedt* külgiön oruasagot az Aszoni ö Naga

Címzés:

Az en Szerlmes[!] edes Öciem Uramnak az Tekintetes es Nagyságos Chaki Laszlo Uramnak adassak ez leuelem

^{a...a} külön írta

14.

Csáky Anna Franciska Csáky Lászlónak

Pozsony, 1630. augusztus 26.

Jesus † Maria

Nagyságos nekem szerelmes öciem Uram.

Alazatos Isteni imatsagomnak Utana kiuanok az Vr Istentől *kegyelmednek* szerelmes edes öciem Vram io egesseget es szerencies bodog hoszu elletet kedues-siuel egiüt.

Az Chaki Istuan Vram szolgálja tert uala ide hozam midön Erdeliben menne ő *kegyelmetől* erttettem az *kegyelmedt* ellebeni Veszedelmes niauolliainak meg uýullassat. tudom edig az szegin Aszoniom Aniankis¹ meg Erttette nem kesebet fog bussulni mint ennek el-lötte. szerelmes öciem Vram az mikor *kegyelmedtnek* alkotmatossaga leszen irion ő *kegyelméne* k Vigasztalas-sara. en eginehani rend belli leuellet irtam *kegyelmed-nek*, miuel hagi tudom az irasra ualo giorssasagat nem banom ha Valaszom nincienis, csak az *kegyelmedt* sziueben nemeli cikellie maragion meg, es lenne haszna, kiualt kepen az Chaki Istuan Vramal Valo szeretetben. Noha el váltam *kegyelmettektől* test szerint, de bizoni megis sok külömb külömb felle Nehessegeket erzzek sziuemben, eben az mostani *kegyelme* tek Alapottiaban. Vgi tecik az Vr Isten mostan igen kezdette latogatni az Chaki familiyat, im ketten Vagion *kegyel-metek*, neginek irhatnam de meg igen aprok. *kegyel-*

medet az Vr Isten sok es nehez niauolliual kezdette latogatni, az masik kedig ellenseginek es sok iriginek szinten torkaban Vagion. ezen ualo busulasiban szegin Aniank tudom bizoni igen fogiattia ellettet, de mind ezeknek az Istennek latogatasira csak ok ne adassek. *kegyelmedt* igessegere ioban Viselne gondot, könieb Volna Viselni. ha en *kegyelmednek* Confessariussa^a volnek bizoni az sok dinnie ettelert io Penitenciat^b adnek. mert tuduan embernek azt enni az mi artalmas, gionasra kötelles bün. en elleget dorgölödön[!] de tudom *kegyelmedt* egi neuetessel mind be erri. En bizoni az el mult napokban meg mostis oli nagi sziuem retegesevel Voltam mind *kegyelmedt* alapottia fellöl mind Erdeli fellöl nem tuttam mit miuelni. Sirtam imatkoztam Hon egik hon masik Nenemhez mentem Vgi köniörgötem hagi ökis imatkozanak, ennel egieb feguerrem nincien. magamis fellette roszul Voltam az szemeim faidalma myat nagi kint erzettem most imar ioban Vagion. Igen biztam hagi oruasagot küld Aszoniom ö Nagysága² de semi nem lön benne. Pater Provincialis³ tudom meg atta leuelemet, ha Visza iön akoris el hitem el nem kerülli *kegyelmedet*. imar csak ö általa irion *kegyelmedt* nekem talam meg öis szegellenne ha leuel nekül iöne haza, akorom hagi Vegezzet *kegyelmedt* az Paripa fellöl velle. Hamuai Vram⁴ most hozot erdeliböl egiet fel anak talam köniesen szerit tehetne *kegyelmedt*. az adossagot meg hoztak Isten fizesse meg *kegyelmednek* szerelmes öciem Vram ez Vttan enni sokal nem bantom *kegyelmedet*, mert en

Vellem imar sok szeretet celekedet *kegyelmedt*. Ezel Istennek Aianlom *kegyelmedet* irtam Posoniban 26 Augusti 1630

kegyelmednek Alazatoson szolgalo
Attiafya meg ell

Soror Anna Francisca Chaky

Címzés:

†

Az Tekintetes es Nagyságos Chaky Laszlo Uramnak. nekem meg ellek szerelmes edes Öciem Uramnak adassek ez leuelem

^a tanácsadója

^b büntetést

15.

Csáky Anna Francisca Poppel Évának

Pozsony, 1630. augusztus 30.

Jesus † Maria

Nagyságos Nekem szerelmes Aszoniom Aniam

Alazatos Isteni imatsagomnak Utana kiuanok az Vr Istentől Nagyságodnak io egesseget es szerencies bodd hoszu elletet keduessivel eggiüt

Edes szerelmes Aszoniom Aniam meg hoztak nekünk az bort mellet Nagyságod engemet meg Valtot szent Anna napian¹ meli Nagyságod hozam Uallo io akarattiat es szeretettit en meg nem tudom szolgálni az Ur Isten fizesse meg Nagyságodnak. bizoni nem emlitem hogi borból illien fogiatkozot alapottal lettünk Uolna mint most. töb borunk nem Volt csak az ki cia-pon allot ha nem az aldot serrel todottuk. az Vaiatis Nagyságodnak Alazatoson meg szolgalom. noha en fa ollaÿat² kertem. de mint hogi el fogiot az salatanak ideÿe. az Vaÿ most szinten iokor érkezet. Nagyságod mindenkor tugia gondolatinkatis. Isten fizesse meg Nagyságodnak miis Alazatos Isten imadok leszünk Nagyságodert. az edes öciem Vramat es az Ifiu Aszoninak³ Aianlom Alazatos szolgatomot. Tiztele-tes Aniamis⁴ Nagyságodnak Alazatos Isteni imatsagat Aianlia. Ezel az Vr Istenek Aianlom Nagyságodat szerelmes Aszoniom Aniam irtam Posoniban 30 Augusti 1630

Nagyságodnak Alazatos szolgáló leiania meg ell

Soror Anna Francisca Chaki

P. S. Edes Nagyságos Aszoniom ugi erterm hogi az ollaÿatis el hozal[!] ez utan. mert most nem tert ere az sekerre Isten fizesse Nagyságodnak reiam Valo gond Visellessét

Címzés:

Az Tekintetes es Nagyságos Poppel Euua Aszoni-nak nekem szerelmes edes Aszoniom Aniamnak Adas-sek

16.

Batthyány Ádám Poppel Évának

Bécs, 1631. október 26.

Zolgalatomat ayanlom Nagyságodnak mint enne-kem szerelmes Aszoniom Aniamnak. Kevanok Isten-teől Nagyságodnak minden kevansagi szerent vallo io-kat io egeseget minden szerelmesivel es kedevesivel[!] egietemben sziből kivanom Nagyságodnak

Az en fiui engedelmes allaszatos szolgatom vtan nagi szibeli retegesemel keszdem ez levelemet Nagy-ságodnak irnom, mivel az Nagyságod elleiben sok ke-szen vit es hallot hirekehez kepest, vgi mint az en megh haszasagomroll.¹ de mind az által biszvan az anniai szivhoz vgi keszdem el levelemet legh el-seöbenis Istent segetsegeöl hivan az mint hallogatom itt feön az emberekteöl legh feő kepen Pater laman-martol,² hogi mitt iszent Nagyságod neki Pater vernis-teöl,³ <neki> az en allapatom felleöl hogi az mint hal-logatia Nagyságod, az en itt vdvarnal valo allapatomat, hogi szerelemben estem volna ^avala meli^a kisaszonial, es legien azon hogi azt veriek ki elmembol, az kin nem sokat teörodik eö vgi hallom az mint nemis az eö

^bhivatalia hoz^b vallo dollogh az, de ha Nagyságod igaz annia szivel let volna en hozam az mint nemis ketelkeszem rola hagi az nem volna Nagyságod tahat hivot volna magan Nagyságod, s kerdet volna megh rola Nagyságod ha vani valami benne avagi nitsen, de mivel az nem cselkete Nagyságod tahat az en magam allapatomhoz nem illet hagi akor taiban vallamit szoltam volna Nagyságodnak rola, de igi mar hagi itten halom hagi Nagyságod ide föl iszent titkon en rolam avagi felleölem, tahat vgi kelletek Nagyságtoknekis[!] irnom az en allapatom felleöl, miben legien azert Nagyságtok biszoniosan irhatom hagi megh semi biszoniosat nem tudok irnia felleöle de azt nem tagadom hagi io akaraom ne volnanak itten, mind az vrakban es mind az Fraczimerek keöszolis nemelliek, igi azert Isten ez vtan az en allapatomat tova mire viszi azt nem tudom mivel szabad Isten velem ha megh aldis ha megh veris mindenik Isten hatalmaban vagion azt Nagyságod magais iol tugia hagi Isten harom dolgot maganak vallasztot vgi mint Haszasagot s Fejedelem vallasztast es had verest eszek Isten keszeben vannak s masra nemis bisza legh feö kepen ez vilagh fiaira hanem en vgi gondolkosom az dollogh felleöl hagi en Istennek egiebel nem tartosom az haszosagh dolgaban, hanem igaz teöredelmes szivel keniorogiek eö szent folsegenek, hagi az mi mind eö szent Folsegenek es mind nekem az en leölkeöm megh niugovasara valo io es kedves Haszostarsat adgion ez az en dolgom s nem egieb, en Nagyságodat sokal fogom banta-

ni de az alkolmatosagh igi hoszta magaval, iol iut Nagyságtok az en sogorom csaki Laszlo haszasaga eszeben meni sok ellen tartoi voltanak, seöt en magamis mitt montam akor taiban Nagyságodnak, hagi az en akaratombol oda nem adgia Nagyságod neki, s lam vgian megh len, az Isten dolga illien hagi az ki nek mit akar adni ha nem tudom meni ellensegi es nem io akaroi vannakis de vgian vegben adgia Isten vini, es az vtan vgian io leszzen a' fele; Igi aszert ennekemis az Istenben nagi biszodalmom vagi mivel tudom azt hagi azon Isten vagion menniegeben az ki az elleöt volt, s azon hatalmais vagion, igi azert ha miniaian akarnakis vallamit s Isten nem akara el kellenek mulni, s ha miniaian ellen tartok lesznekis de ha Isten akaria s en tahat vegben kel meni s vgis megh ald Isten mivel Isten akaratia ellen semit sem csellekeszem, azert kerem Nagyságodat hagi emlekeszek az fogadasra mikor szomolliant⁴ voltonk hagi aszon kere Nagyságod csak ne tartsak az sogor haszasagban elent tahat Nagyságodis nem <meg> fogh engemis haborgatni az en megh haszasolasomban, azer irom ezt Nagyságodnak hagi ha vallami olli gondolat erne elmemet tahat had lenne az en szivem niugodalma szarent, az vtanis ne vadolna a' szivem hagi nem io cselleketem legh fö kepen ha vallamire neszve kellenek cselekednem, de ha Nagyságod <ennekem> ezekről iol gond[o]lkodvan es io vallaszt ad tahat annival nagiob keötellesegemet fogom Nagyságodnak mutatnom hagi az en szibelli boszgoc io indollatombol es megh ni-

godvan[!] az lelkem raita ha Isten vallakit mutatna mar Nekemis az eő Nagi hatalmasagabol, mivel regen hal-
lom hogi <el> Isten akaratia ellen nitsen tanat^d ezen
az villagon, es en vgis gondolkoszm az Nagyságod
Anniai io es kedves akaratia szerent hogi ha en esz-
szekre nem emlekesztetem volna is tahat rea köllenek
ingerleni Nagyságodnak hogi haszasadnam megh mi-
vel az en familiam mar csak el fogi[o] felben volna
hanem gondolkodnam rola magam Nagyságodnak rit-
kan iutok eszeben ezen dollogrol, Kerem Nagyságodat
ezekre az en irasimra adgion io es kedvem szerent va-
lo resoloczit^e mennel hamareb lehet, had legien szi-
vem nyugodalma szerent az Nagyságod io resolvallasa,^f
en Nagyságodat sokal Busetotam mostan de nem lehe-
tet egieb benne mivel igi hoszta az io alkolmatosagh
mostan en Nagyságodtol mindenekre io vallaszt var-
rok, Isten aldomasa legien Nagyságodal mindenkor.
Datum in vienna die 28 8bris 1631

Nagyságod engedelmes szolgalo fia migh ell

Groff Bottianni Adam

Címzés:

Az Tekentetes és Nagyságos Poppel Ewa Azzonnak
etc. Nekem szerelmes Aszoniom Anniamnak adasek

Cito cito cito cito citissime

a...a, b...b külön írta

^c buzgó

^d tanács(?)

^e resoloczit: resolutiot, azaz döntést

^f döntését

17.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Csorna, 1632. április 26.

Kezeönetemnek Vtanna Istenteöl kjwanok minden
Jokaht megh adatnő

Mierht hogj az te leweledet ezen oraban adak megh
iht czeornán, meljben igen haragosan Irod hogj en az
te doctorodoht el wettem, azert en nem Ismerem az te
doctorodoht talam nem es lattam zemejmmel. Ha púr-
golthot gondolod azt en nem tartom Tiednek hanem
magamenak mert azt az Vj kereztjenektől kertem, az-
te apad Idejeben, azert magamenak Tartom nem Tied-
nek mierth hogj edigis en fizettem nekő ő magaes azt
mongia hogj ügy wette fel töled az keonwentjoth^a, ha
en tölem oljankor el Tawozhatik hat kez lezen akor
zolgalnő, mert eő engemeht azert az fizetessert soha
el nem hagia, mert maga latia ha egi oraigh walo io
egesegem wagon az helet es menht tizoraigis czak is-
ten túgia menth wagiok, az sok öreömnek miatta, az
kj en nekem mindennap keöz^b keözeötetek, azt mon-
gia hogi megh egj penzet sem wet fel aban az penz-
ben az kit az konwentiojaban Irtatok nekő, azt mongia

csak zerzama töb menht akor az zolgaidra, minth azt az fizetes tenne, czudalkozom hogj nem felz az istenteöl, hogj az zolgaidoht fellieb beiczüled, az anjadnal, mert tudom hogj most sem magadnak, sem felesegednek¹ ninczi most zükseged rea, az minht magadis Irod hogj az zolgaid kedweerht, De azt en regen atal latam, hogj eöreömost megh wonjatnad enekem az Vjwarj Harangokaht, Hjiaban akarod mert migh isten nem akarja, nem akarhatod te azt hogj megh legien, Azert bjzonj most nem boczatom haza walamedigh magam haza nem megjek, ninczen teneked az a zolgaid az kit en magamnal most fellieb bözüljek hizem ot wacion az vej² Jar olljan emberekhez <azt> menth az te zolgaid, azerth hijak azt hozzajok, az kÿ betegh küzölök megterik wele, mert zinten vgj tud orwossagot adny nekik, mjnht az pürgolt, Az zegenÿ mancza, olj beteges alapattal wacion lattak az Vraÿm, hogj soha en nem remellem hogj csak eztendeigh elljen az mjnht az Vraÿm zemekel jol lathattak kik iht wotak hogj csak embery abrazatis aligh wacion rajta Az Baberletis olj kegjetlen Harmadnapÿ Hidegh lely hogj azt túttam tegnap hogj megh Halljon bele Hogj azt Irod hogj en el Hoztam welem, nem hoztam merht othon nem woht, mert ha othon let wona igenes el hoztam wolna, mert Immar ez vtan nalanelkül el sem hagjom magamtol, mert ha mostis iht let wona talam kis mikloskam³ sem hot wona megh, az manczam sem wajudoht wona enjere el, csak abbolis laczek alegh warod Hallalomoht. Nadasdine Azonjomnal⁴ Hat egez

hetigh woht azt meghsem wetted ezedben most ket Hetj senczen hogj nalam wacion ezt mar Illjen hamar sarkalod, Hiiaban csak bozúsagodra sem halok megh migh Isten nem akaria latczik sem az anjadhoz, sem az atjad fiaihoz walo igaz zeretet ninczen benned, Hanem az nagj goromba Termezet hogj zolgaidat fellieb beczüleöd az te anjadnal, Azt tudnam en <azte> te igaz fiu wolnal, Vrÿ Termezet volna benned, tudwan az en mostanj keserúsegemeht magadtolis megh kelle ne gondolnod hogj Inkab nalad wolnais, Ide kellene küldened az doktort, nem hogj Innet hiwatod tölem, megh Hid fiam ket lewelet Irtal Immar nekem Ide para de megh elek ez wilagon soha el nem felejtem

Ezzel az Vristen eltessen es tarczon jo egesegeben minden Hozad tartozokal egjetemben keot Czeornan 26 Apr[i]lis Anno 1632

Az te io akaro edes Anjad

Poppel Ewa

Címzés:

Az Tekintetes Nagyságos Batyanÿ Adamnak nekem zerelmes fiamnak adassek

^a szerződést

^b a levélíró a szót elrontotta, de nem húzta át

18.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Pápa, 1632. április 30.

Keözeönetemnek vtanna kjwanok Istenteöl minden jokat megh adatny.

Thowaba az leweledet enekem ma adak megh iht papan 30 die Az mely leweled keöt keörmeöndeön 28 napan, mely leweledbeöl megh ertettem, miht irz hogj az pürgoltoth mingjarast hozzad boczassan[!], mierth hogj az Ifiu Azonyon Igen Nagy keöheöges awagj horút wagjon, Azerth az olý nyawalýa hogj <azt> annak az njawaljanak, nem züksegh az doctor, nemes jo az ellen az doctortol orwossagal elny Hanem Im küttem en orwossagoht, ewel elljen ö kegjelme az minht maganakis megh jrtam, ö kegjelmenek az Ifiú Azonnak El hid edes fiam hogj en nalamis nalam wagjon az emberseg latwan awagy ertwen ö kegjelmenek njawaljath, Ha tudnam hogj magam megh halokis, bezonj el boczatanam az eö kegjelme züksegere es zolgalatia-ra, De tudom hogj ö kegjelmenek ebély nyawaljaia-ban, az Doctor orwossagawal *nem* jo ö kegjelmenek elny nemis haznos, Noha Immar Harmad napia Imagamis mind az agjban fekzem vgj anjera, ha mas megh fordit vgj fordúlok megh, mjnd azon altal ertwen edes fiam az Felésegednek njawaljaiaht, azon le-zek, minden okwetetlen, ha az Teöreökteöl walo felelem engedý, ez Iúwendeö Hetfeön Inneht megh Indúlok, lakra ¹ menek ejel nappal Haza siettek Az mi-

ben tudok ö kegjelmenek, bjzonj ziwem zerénht zolgalok, az miben haznalhatok, mert bjzonj ziwem zerénht bannam ha mi njawaljaia lene, De megh eörzy Istén attol, Azmý az magam njawaljajaht Illetj noha eleg alig wagiok de Immar enekem *nem* nagj kar ha megh halokis, De bjzonj bannam ha ö kegjelmenek megh most walamj njawaljaja lenne, De tudom az isten megh tartja megh most ö kegjelmeht Azert sem boczattam most az Doctort el magamtól ha az vtban walamý njawaljam törtenekis megis legjen ký mellettem lenny az vtamban, Mierth hogj iht most minden nap Juteon Jeö az Teöreök hir, ma harmad napia Innetis, mind lowas gjalogh ki menht, mely fele wadnak megh most sem tudhatjuk, bjzonjal gjeörieigh[!]^a, Bezprjmiekis^b es tataýjakis mind kjn wadnak most hozzak hireht hogj az bakonban megh egjesztek wona es hogj komarom fele mennenek, zandeka az wona az Teoreoknek az matjus feöldere^c menne rablaný, It minden nap elegh löweseket hallúnk, Az Simegy pispek Dawiht, ez ejel iht halt, tegnap estwere erkezet Ide gjeörreöl; Bezzele Tegnapis az geör a/lat woht az Teöreöök az kiralj kepewel² egjút az Bastjarol neztek negj kathonahat zegenjeket kiket fel keöteöztek az Teöreökeök. Zenht andras wara³ fele, senkj sem menht Vtannak, mert mar az eleöt, onnetis lowas gjalogh kin woht, Palatinus Vram, Nadasdy Vrammal⁴ egjuth iht rabakeözben wadnak czeornan, czakj Vramis⁵ ma menht oda hozzajok, mierht palatinus Vram maga hiwatta, kj mi wegre azt *nem* tudom megh haza

nem jüt Az penz feleöles Irz edes fiam, azon lezek annak okaertis ejel nappal, hogj haza mehessek, hogj abol se legjen fogiatkozásod, mierth hogj ki dobran kj egjüt kj masút wagjon, hogj egjben zerezhessem eökeöt, azert abol nem lezen semmý fogjatkozásis Im az te magad lowatis wizza küttem, merht az púrgoltnak wagjon maganak lowa kin el menjen Azert hid megh fiam ha valamý olý enel nagjob njawaljam nem erkezek awagj Teöreök miaht el mehetek, elmenek, hanem mýngjart magat haza kúdeöm, Isten tarczoz megh jo egesegben keöt papan 30 die Aprilis Anno 1632.

Az te edes Anjad

Poppel Ewa

P. S. Edes fiam noha azt Irtam wala hogj az púrgolthot el nem boczatom magamtól, migh magam haza *nem* menek De mierht hogj ertem az edes menjemnek njawaljaýaht, leweledbeöl bjzonj bannam ha eö kegjelmenek valamý njawaljaia erkeznek, kiteöl isten oltalmazza ö kegjelmet Noha býzonj magamis csak wagjok istennek markaban az minth magais megh tógia mondaný, De megis ma walaminht walahogj fel kellett magamoht wernem, mint hogj palatinús Vram ma nagj weletlenül, Jút Ide be hozzank, Annak okaert Im haza boczattam az púrgolthot hogj siessen hozzad mený, magamaes isten segiczege welem lewen, az mýnht lewelembenes megh jrtam, ejel nappal haza si-

etek, Im Sutak Vramnak⁶ küttem walamj leweleht, miert hogi nem kiczin dologban jar, kerlek edes fiam magadis legj erette mennel hamarab lezen wigjik megh nekj walahol lezen

Címzés:

A Tekjntetes es Nagyságos grof Batiány Adamnak nekem Zerelmes fiamnak adassek

Nemetyjwarat

^a gyóriek

^b veszprémiek

^c Mátyusföldre

19.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Pápa, 1632. május 19.

Keözeönetemnek vtanna, kewanok istenteöl minht zerelmes fiamnak, minden iokaht megh Adatný.

Zerelmes fiam ezen oraban esek bizoniossan erte-semre hogj az kegjelmes isten, tegedeht egjczer nagy io eörwendetes, egesegben megh hozot, Az te kedwes hazadhoz mind az te Jambor zolgaidal egjüht, kin en elegh halaht nem tudok adný az en istenemnek, hogi egiczer Illien nagj zep örwendetes bjzonjos hiredeht hallom, csak azt banom magamis ziwem zerenht zerelmes fiam, most othon nem lehettem, az te megh

Jüweteleden De mierth hogy az minht magadis megh lathod, ha isten azt agja ernünk, az Húgod mýnemü, njomorúlt, njawalass, wajúht alapatban wagjon csak wagjon istennek markaban embernek lelkeben jar, ki-miaht most embernek csak egj zem pillantasban sem kellene tole el Tawozny, Mierht hogj Immar minden keppen el wegeztem, az Vrawal czaky Urammal ezen ez Heten mjnden bjzonjal zerdan wagj czeterteken, Inneht megh Indolok az leanjommal magammal egjüht wiszem eggesen Zenht gothartra hogj oht fekü-gjek gjermek agjaht Onneht isten egesege meht agia ejel nappal, csak the hozdad sietek, meny, kiht sok Ideötöl fogwan sziwemnek nagj fohazkodasawal kjwantam az en Istenemtől latny, Annak okaerht ker-lek minht zerelmes fiamoht most ream ebeöl ne ne-heztely hogj en tegedeth most az the megh faradoht vthadban, othon az the kedwes Hazadban nem warhat-lak, mert ket fele nem zakathattam, Eezes edes fiam te atjad fia, Illjen Idegenben Illjen ^agjamol talanúl^a semmi keppen nem hagjhattam el. Isten eltessen es tarczoz nagj io egesegeben, mjnht zerelmes fiamoht, keöt papan ma Hetfeön estwe <...> 7 orakor 19 Maý Anno 1632.

Az te edes Anjad kywan Istenteol mjnden jokat

Poppel Ewa

Címzés:

Az Tekentetes es Nagyságos Batjaný Adamnak ne-kem zerelmes kedwes fiamnak Adassek

^{a...a} külön írta

20.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak Szalonak, 1632. július 13.

Spectabilis ac Maghnífice Comes fili mihj Charissi-me:

Algyon meg Isten minden iockkal es jo egésséggel.

Jőue hozzám ez az Uýuarj Gombkötő Mihály, Je-lenté azt hogj mjnemő Iniuriaja^a uagyon a miat az rossz ördöngös Aszonýi állat mját, a kiuel egýszer her-telenségeben mjnt iárt uolt, tudom nyłuán uagyon előtted, kiért mastanis mjnd Törüénkedik uéle, a mely-től nem hogj mester ember azt érdelmene hogj Tör-üénkedgyék uéle, de csak szolnj sem uolna méltó uéle, mert mjnden pörlekedése csak azon ördöghségből ál, a mjnt az egész kőrnýulotte ualo szomszédj iol tudgyák, hogj mjnden dolgha csak ördöghsegből ál, Emleke-zem arra, hogj egýszer Pető Uramnál¹ uoltunk mjnd az szegený Urral² edgyütt <mert élt volt> hozá elő ugýan ezen dolgot a Gomb kötő felől, s- akkor mjnden pört megh engedet uolt nekj, Mint hogj azért

Jöueuény ez a Gombkötő s- az en akaratombul szállot
megh ot Uýuárat, kérlek annak okaért Cselekedgýel
mjnden iot szegénnyel, tudod azt hogý Várashelen io
az mester ember, a mjkor szükség Lészen mjndgýá-
rast elő Vehetj ember, Tekénts megh azt hogý Jóue-
uený, Lakta földérül idegen földre iút, s- en szalletot-
tam megh ezen a feöldön, azért Cseleked azt uéle en
erettem a mj Legh iob Lészen. Tarcson megh Isten
sok esztendeigh kedues io egésségben. Datum ex arce
Szalonak. 13. die Julý Anno 1632.

Szerelmes edes Anyad

Poppell Éua

P.S. Bizonságh benne Bőr Benedek Uram, Daud
Uramis, mjkeppen engette uolt megh nekj az szegený
Ur ezt az pört, a kiben mastis uagyon.

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comiti Adamo de Bat-
thýán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis
Camerario. etc. Filio mjhj Charissimo³

^a pereskedés, jogi vita

21.

Poppel Éva Battyány Ádámnak

Pápa, 1632. szeptember 9.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissi-
me.

Salutem et omnem foelicitatem. Az Leueledet megh
adták, megh értettem édes fiam mjrül irgý[!], hogý az
Uraim beteges allapattal vannak, es hogý az Purkol-
toth auagý az Veit¹ haza küldenem, El hid edes fiam
bizonyj megh Cselekedném nagý szuüem szerént, de bi-
zony njnts arra uálo ereje, hogý haza mehetne uagy
koczin uagý Louon, s- félek attul hogý ha illýen erőte-
len beteges allapattýaban utra küldenem talám halála
történnek, annak utánna sem ennekem sem teneked
nem Lenne, Hanem mennél előb Isten ualamj iob erőt
es könnyébséget ád nekj, azon Lészek hogý mjndgýá-
rast haza külgýem, Enis eret akarnék magamon vágat-
ný uéle ez Jöuendő szombaton auagý vasárnap ha
annjra ualo ereje Lenne, hol pedighlen meg nem
könnyebbül es annjra ualo ereje nem Lenne adigh, ta-
hát az más holnapra kőly hadnom esmeghlen az ér vá-
gatást, Mast bizonyj annjra uagýon szegéný hogý sem
ehetik sem Ihatik, hanem csak az ágyban fekszik eiil
nappall. Az mj pedighlen az Veit illetj, az haza ment
innéd mégh vasárnap, hetfőn udejen othon Lehetet,
hanem külgý erette adigh azért mjgh ennek annjra ua-
lo ereje lészen hogý haza mehessen. Osztán Ennekem
uagýon egy Fördösőm szalonakon, a Link,² külgý eret-

te azért hivasd által, bizony fölötte igen io oruosnak diczerik aztis, Csak annjua mondgyák az Purkoltot iobnak annál, hogy az emberek körnjül inkább tud hielkődnj es nyájaskodnj, de egyéb képpen azt mondgyák felőle szinten ollyan io oruos mjnt az Purkolt. Isten eltessen io egeségben sok esztendeigh. Datum ex arcé Papa. 9. die 7bris 1632.

Szerelmes édes Anyád

Poppell Eua

P.S. Szalonakon uagyon egy karuoljom; ha szüksegh külgý erette, s- uiteds ell.

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comiti Adamo de Batthyan Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Cameraio. etc. Filio mjhj Charissimo.

22.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Pápa, 1632. szeptember 21.

Spectabilis ac Maghnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et mej commendationem. Az Leueledet megh adták, ma ugý mjnt kedden estue hat orakor, melyben irod hogy az Purkoltot haza külgýem és en

maghamis kesedelem nélkül haza mennjek ha lehetseghés; Azért im az Purgoltot haza kültem az magham kocsijan es magam Louain, de nem vélem hogy igen sok hasznát uehessed, mert fölötte nyaualyásul uagyon, En sem vehettem igen sok hasznát, noha bizony köllyetet vólna környölünk ualo forgolodása, mert bizony mjnd az kis Baberljua edgyút fölötte igen beteges allapattal uagýok, mellýet megh tud mondanj ő magha az Purkolt ha Isten haza uiszi, En magam uagyon egy njhany napia mjulta foghua mjnd fekszem, az kis Baberljt pedig régtől foghua mjnd az Negyednapi hidegh Lőlj, az legh keuesseb volna, de esmeghlen szinten mastanában kezdet az vér has rea esnj, kjmjat szegený csak nyaualyásul uagyon, En magham beteghes voltául nem gondolnek, ugýan haza mentem uolna ualamjnt s. ualahogý lehetet volna, de az Gyermeket <igen> illýen nyayalyás és beteghes állapattýaban nem hagyhatom el; Mind azon által kérlek fölötte igen edes fiam hogy ha nehezebben lenne dolgod, ad értésemre egy bizonyos szolgád által, (a mellýet nem reménlek, hogy ebből az nyaualyádbul ualamj nagýub nyaualya köuetkeznek.) tehát en mjndgyárást haza megýek ualamjnt s- ualahogý lehet, mjnd Gyermekjmet s- mjndenemet it hagyom, s- en magham haza megýek az mjnt mehetek. Az mjnt az iffiu Aszonj írja ennekem hogy harmadnapi hidegh Lőles uagyon ráýtad, az nem igen feelmes, nem vélem hogy ualamj nagýub nyaualyád köuetkézzék abbul, azis nem egyébtől uagyon hanem az sok böýtolés-

tül, iffiu ember uagy, s- nem szoktad az bőytölést, es csak attul következet ez az n̄yaualyád, En őregh ember uagyok, de meghis megh árt az gyakorta ualo bőytóles, Nem köl̄y semjt fél̄néd mjndazon által, mert abbul nem köuetezik semm̄y ol̄y nagy n̄yaualya; kérlek meghis azon édes fiam uagy könnjebben leszesz auagy nehezebben, mjndgyárást ad étésemre eḡy bizonyos szolgád által. Isten Gyögyetson megh edes Fiam ebbel̄j N̄yaualyádbul, s- adḡya Isten Láthassalak röuid ualo nap io egésségben. Actum Papæ 21. die 7bris. Anno 1632.

Szerelmes edes An̄yád.

Poppell Eua

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comiti Adamo de Batthyan, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Camera-rio. etc. Filio mjhj Charissimo.

23.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Pápa, 1632. szeptember 23.

Spectabilis ac Maghnifice Comes fili mihj Charissime. Salutem et mēy commendationem.

Azt akarám értésedre adnom hoḡy az szegén̄y kis Baberlj fölötte igen megh nehezedet, mjulta az P̄urkolt el ment az ulta foghua mjnd az Iszon̄yü nagy Forroságh uagyon rayta, uḡy annjra hoḡy ez Eczakan

mjnd esze nélkül szollot, az Vér hasis azonképpen gyötr̄j az Erölködéssel; kerlek azért edes szerelmes Fiam az Istenért, ha te könnjebben uaḡy es az Purgolt nem szükségheis tahat mjndgyárást küld uiszha azon koczin a mell̄yen innéd haza kültem, hol pediglen megh nem könnjebültél uolna, es teneked szükséged uagyon az Purgoltra, tahát nemis kjuánom hoḡy ide külḡyed ütet, hanem csak szol̄y uéle, hoḡy mell̄yiket uolna job alá külden̄j az Linkete auagy az Josephet a Purgolt Veit, a mell̄yik Legh inkáb értene az erek Tapogatásához, es esmerné megh az beteghséget rola, ualamell̄yiket jauall̄ya az Purgolt, adḡyon tell̄yes Instructiot^a nek̄j az Purgolt, es sietséggel küld ala kerlek az Istenért, Az Iszon̄yü nagy Forrosághbul nem reménlek eḡyebet, hanem hoḡy haḡymáz¹ köuetezik belöle, mjuel hoḡy esze nélkül szollot ez eīiel. Im az Sallér Ferkot² magát kültem haza, mert féltem attul, ha csak ualamj közönseghes katonát küldök, tahát kémméll̄j az Louát, es kesöre meḡyen oda, kérlek fölötte <edes> igen edes Fiam, ha el fáradna alatta az a Lo a k̄jn oda meḡyen, tahát adas eḡy rosz Louát ualahonnéd alája a k̄jn uiszha Jühessen az Linkkel edḡyűt auaḡy az Doctor Veiuel; Kérlek az Istenért hoḡy mjnden képpen tudóséts az maga[d] allapatt̄ya es egésséghe felöl̄lis. Isten eltessen sok esztendeigh kedues io egésségben. Actum Papæ die 23. 7bris Anno 1632

Szerelmes edes An̄yád.

Poppell Eua

Címzés:

Spectabili ac Maghnifico Comiti Adamo de Battyan, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Camera-rio. Filio mjhj Charissimo. etc.

^a utasítást

24.

**Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Pápa, 1632. október 1.**

Spectabilis ac Maghnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et omnem foelicitatem.

Isten megh algyon sok iockal kiuánsagod szerent. Egésseged felől akarnék örömet értekezni edes Fiam, mjnt hogy sem az iffiu Aszonj Leueleből, sem az Purgolt leueleből nem ertettem semitis egésseged felől mjnt s- hogy uagj az ulta foghua, mjulta Soprombul megh jüttél, En edigh haza mentem volna, de megh érthetted edigh mj uolt az oka, mjnd az Purgoltul es mjnd az én Leueleből a kit neked irtam, hogy mjne-mő nyaualyás allapattal uolt az kis Baberlj az vérhas mját, azonkiuúl en magam is mjnemő rosz beteghes allapattal uoltam, de Istennek hala, mjnd en magham, s- mjnd pedighlen az kis Baberlj az vérhas bélj betegsegből könnyebben uagyon, csak hogy mastis mjnd rayta uagyon mégh az negyednapi hideghlölés,

semjkeppen el nem hagyhattya, Ezen a héten haza mentem uolna immár csak hogy Csákj Uramnak teghnap Bétsben <koll> kölljeték mennj az Battyahoz Czakj Istuán Uramhoz, és kért azon hogy adigh immár ne bontakozzam el innéd <migh>, a migh ő megh nem jün Bétsből, rea felelt hogy ez iöuendő szerdán mjnden bizonnjal megh jün, azert mj helen megh jün én sem késem touáb it, hanem mjndgyárust haza meggyek ha előb nem tahát Zombaton, (ugj mjnt holnap-hoz egy hétre.) mjnden bizonnjal megh indulok innéd. Ertettem hogy az én Patikarosomat¹ Arestáltattak^a az én Gyöngy Füzöim ot Rohonczon, azért kérlek hogy ha Istuán Deak² erette küld, adasd kj onnéd az várbul had uiggyek Szalonakra, és legyen ot Arestomban^b adigh mjgh en haza meggyek, Fizesse megh az Gyöngy Füzőknek a mjeket el Lopta, es azen Patikamrul adgyon számot, annak utánna el boczátom békeuel ualahouá akar mennj szabad legyen véle.

Azonis kérlek fölötte igen edes Fiam, ha Sallér Pál³ Vram irna néked, es keretné azt a Török Rabot, a kjuel mjndenkor exequaltattjátok^c az halálra ualo Rabokat, tahat ne tarts megh, hanem küld oda edgyik porkolábotat melléje aduán, mert ennekemis vannak ot Dobrán nemjmemő Malefactorim,^d kiknek immár Tör-uenjek uolt, es Deliberatioiok^e let, s- azokat kölljene exequáltatnj, Dobrán njnts arra ualo mester azért kérlek hogy küld oda Dobrára, es edgyik porkolabodatis vele, had legyen ot az execution,^f és exequáltassák űket adigh migh én haza nem meggyek, mert nem örö-

mest akarnék akkor othon lenni a mjkor az lészen. Is-
ten eltessen sok esztendeigh io egeességben edes fiam.
Datum Papæ die 1. Octobris Anno 1632.

Szerelmes edes Anýád.

Poppell Eua

Címzés:

Spectabili ac Maghnifico Comiti Adamo de Bat-
thyan, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis
Camerario. etc. Filio mjhj Charissimo.

^a elfogat, börtönbe ill. fogságba vet

^b börtönben fogságban

^c kivégeztetitek

^d bűnös személy, gonosztevő

^e határozatot, döntést hoztak ügyükben

^f kivégzésen

25.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1632. november 28.

Spectabilis ac Magnifice comes fili mihi charissi-
me.

Salutem et omnem foelicitatem.

Nem mulathatam el Anýai szeretetemből hogy ne
iriak, s- ne incselek, megh értuen az edes Menýem

Aszonnak, neked pedigh kedues es szerelmes Felese-
gednek beteghes allapattýát,¹ kit bizony sziuem fáidál-
máual értettem megh, nem külömben mynt ha tulaidon
magam gyermeke uolna, megh értettem pedigh hogy
untalanul fekszik mely eö nekj, el hidgyed oly nagy
ártalmára uagyon mjnt ha mjnd maganak s- mjnd an-
nak a kj nála uagyon kesz akartua a Torkát megh
meczczenek, mert en immar sok ollýan példát Láttam,
hogy mjkor az ideie el érkezet, hogy lenni köllýöt uol-
na, mjnd Annýát Gýermekét edgyút Temették el, mert
az sok heuerésben a Gýermek úgy megh Neö nála
hogy el nem lehet túle, a mjnt az te várasodban Ro-
honczonis egýnjhanszor Törtent, a hol en magamis Je-
len uoltam, s- mjnden tudományomat elő uettem uala-
mit Isten engedet tudnom, de ugýan nem lehetet el,
hanem el köllýöt költeőznj a más uilághra uéle, Ihol
szegény nened Zetsý Thamásné, Batthyanj Kata² azis
ugý hala megh, maga annak az elót immár egý njhaný
Gýermekke uolt, hanem aual az utolsoual mjndenkor
csak vésztég hült s- fekút, örökkén mjnd aual siratta a
te nagy Anýad az szegený öreg Aszoný³ hogy a
mját köllýöt megh halnj, Az mastanj Præsident Prai-
nernek a kj mastan Bétsben uagyon, rettenetes szép
mastoha Annýa uolt, annakis abban köllýöt megh
halnj, azon kiuül sok ollýan példákat tudnék én elől
számlálnj, kit én magam szememmel Láttam, A Hu-
god a Manczais⁴ örömet köuette uolna azt az állapa-
tot a heuerest es uesttég hültést, de én az Urának
megh mondotam mj köuettezik belőle, az bizony nem

engedte azt az szabadságot nekij hogy mjkor akarja
 akor uestégh üllőn és heuerjen, Noha üteti a hi-
 degh Lölte mjndennap, de mjhelen a hidegh el állot
 rola, mjndgyárast az Ura <uagy> Bástyára kj uitte,
 agy sétálnj uagy az Asztalhoz ki kelljet mennj, tud-
 gya Isten mjnt Annja magamis szántam niha, de
 mjkor esmegh megh gondoltam azt hogy az eő Jauára
 uagyon, magamis Izgattam az Urát rea hogy ne en-
 gedgyen nekij, Az Menjem Aszont pedig, ugy hallom
 hogy csak negyed napi hidegh Leölj, hiszem két nap
 feön Járhatna, s- ha egy nap fekünnékis, meghis nem
 uolna oly nagy ártására, mjnt, hogy untalanul fekszik.
 Ennekem ugy teczik edes Fiam hogy nem uolna iob,
 mjuel hogy immár az Ideieis közelkedik Gyermek lé-
 telének, hogy feöl vennéd Feleségedet s- haza hoznad,
 az Aiertis megh változtatuán, mjndgyárt könnjeben
 Lenne, s- házadnál<is> böczületesbis uolna fekünnj
 hogy nem ot idegen helen. hiszem tudom a Császár
 olykegyelmes Urad, ha szekéren nem hozhatod alá
 hogy Lektikát⁵ adnak kölcsön alaja, azt pedig nem
 kölly a Császártul magátul kérnj, hanem csak a Louász
 mestertül, tudom hogy mjndgyárt megh adgya neked,
 Ha penigh ot általlanál kérnj, uagyon ennekemis, az
 szegeny Anjamtul⁶ maradot, egy Zöld Atlacz es egy
 vörös atlacz,⁷ Louaimis vannak hozzája, ha kiuánod
 mjkor az szekeres Louaidat feöl uiteted, tahat akkor
 azokkal edgyüt feöl küldeném, Hiszem indulnátok a
 két nap mjkor nem Lölj a hidegh, s- az nap a mely
 nap Lölné, vesztégh feketnétek az egy nap, akár Sop-

romban akár hol. ha kiuántatik én magamis kész ua-
 gyök érette mennj s-mellette lennj migh békeuel haza
 hozzuk, mjuel hogy az időis közelkedigh, nem köllye-
 ne késnj aual, Gondold megh édes Fiam mjnemő Gya-
 lázatodra Lenne ha ot feön Lenne Gyermek, Sellýér
 házban Lakol a mely nem tied, it penigh az Vr Isten
 mjnemő szép Várakkal Látogatot, adot neked, hogy
 azok mjnd pusztán állyanak, hiréuel se legyen, sem a
 te megh holt Attýadnak⁸ sem teneked számtalan sok
 io akaroinak, mjkor az Ur Isten megh uigasztal benne-
 teket; Az réghj eleink ugy szoktak uéle elnj hogy ha
 ollyan állapotot vártak az Vr Istentül, tahát házakhoz
 szállottak, s- ot vártak az Uý vendéget, ha az Vr Isten
 megh adta Latnj, Nagy örýmők uolt, hala adassal örö-
 met Löuettek, hogy mjnden io akaroinak hirekkel Le-
 gyen hogy az Vr Isten az eő Nemzzetsegetis szaporé-
 tanj kezdette, más esmegh ha otféön Lenne, hát kő-
 röszteölésotis otféön köllylene tartanj, s- szinten annjt
 kölcs esmegh rea mjnt mjkor menyeghzöd uolt, Tudod
 hogy mégh az menyeghzős költséget sem feleitetted
 szintén el, Tudod mjnemő háboru idő vagyon, ha az
 Uradnak ualamj Uýiob <dolga> szýkséghe érkeznek,
 feöl köllylene ülnöd mellette, s- költséged nem uolna,
 az mjnemő fizetetlenek a hazj szolgaid, azok közül
 edgyik sem ülne feöl melletted, hanem ha Ho pénszt
 adnál nekik, s- Ha mjnden költségedből kj <Pusz-
 tulsz> fogiatkozol, honnéd lészen megh az, A Josza-
 god merő pusztá, uagyon 27. hét[!] esztendeie hogy az
 Szegeny Atýád haza hozot, de en az ulta foghua illýen

puszta állapotban nem Láttam az te Jozágidat mjnd egy felöl s- mjnd más felöl, azokra immár Szegénjek-re semmj segítséget feöl nem vethetnj, mert magoknak sints, ha <Zalagban> el Zálagosétasz ualamit benne, két kárt vállalasz, A Pinczeid Gabonás házaid kj üresednek s- megh fogjátkoznak, a kj Zalagban birja, az mégh az Lölköketis kj vonsza belölök, tuduán hogý nem eö öröke, az mjnt mastis szemünk elöť uagýon mjnt facsarják úket a kik Zálagban birjak, mert él az Ur Isten, hogý én az en Jobbágýimat ugý szánom a kiket Zalagban uetettem, talán esztendő által Isten ellen nagyub uéket nem Cselekedtem, mjnt azt, hogý el Zálagosétottam úket, ha lehetne köntösömetis el adnám csak tehetném pénznek szerét és válthatnám uiszha úket. Engemet Láttýa Isten <engemet egýedül> erre nem egýeb indetot, csak az Igaz Anýai szeretet, Látuán hogý csak egý ember sintsen a kj tenéked megh mondánája a mj teneked Gýalázatodra, uagý böczületedre uagýon, Te iffiu ember Léuén, mjndeneket mégh által nem Láthacz, ha más ember megh nem mondgya és nem int rola. En mjnt Anýa Intlek tegetet, a mint gondolom hogý legh iob, szabad uagý uéle ha fogadod auagý nem, meghis Jöuendöre ha magadban szálsz megh esmered hogý igaz Anýad uoltam, hogý az Igazat megh mondotam, Ne mondhasd Jöuendöben hogý sem Anýad, sem senkj io akarod nem uolt a uilagon, a kj megh mondotta uolna, a mj Jo, uagý Gonosz, mert bizoný bánnám ha ugý Járna az edes Menýem mjnt Bakacsne Aszonýom,⁹ hogý edgyetlen

egý uolt mjnd elseö és utolso, soha töbet egýnél kj nem facsarhatot magából, Enis Német nemzet uoltam, s-uoltak ollýan Atýámffia talán külömbekis mjnt a Feleségednek, enis talán inkább akartam uolna hogý köszteök Lettem uolna hogý sem othon, de az te Atýád okossab uolt én nálamnál Jobban tudta megh funtolnj mjcsoda legh iob mjnd az eö böcsületire s- mjnd az enýimre. hogý nem mjnt én, Tizenkilencz esztendeigh egýszernél töbül en nem Láttam az en Atýámffiait, akkoris mindenestül foghua egý hetigh sem uoltam közöttök, Az Uraimban a kik otfön uoltak velünk iol tudgyak, mjndenkör azt mondotta az Szegéný Ur¹⁰ hogý nem kételkedik az én emberségemben, de az rosz Társaságh hamar esztét uestjt az iffiu embernek. Ezt én Anýaj Indulatbul Irom s- kérlek edes Fiam ued ugý mjnt Anýádtul, mert az Anýa mjndenkör azon igýekezík, hogý Gýermekét Jora intse, s- ha annj üreséged lészen adgy választ reá hogý tudgyam ha io néuen uettede túlem ez Intéseket, uagý hogý keduetlenséget Cselekedtem uéle. hogý Jöuendöbenis tudgyam magamat mjhez tartanj. Isten éltessen sok esztendeigh kedues io egýsségben. Datum ex arcé nostræ Dobræ, 28. die Nouembris 1632

Szerelmes edes Anýad

Poppel Eua

[Címzés nincs, kívül:]

Az Fiamnak írot Leuelemnek, az Mássa.

26.

Batthány Ádám Csáky Lászlónak
Németújvár, 1633. március 7.

Zolgalatomat Ayanlom *kegyelmednek* mint ennekem io akaro szogoromnak kivanok Istenteöl *kegyelmednek* minden kivansagi szerent valo io egeseket Istentul

Mivel edes io akaro sogorom, Isten eö *szent*: Fölsege, ez holnapnak 1. Napien megh aldot egi kis leanni magszatal benneöket¹ s. annak keöröscseget vegeszteők ez holnapnak 13 Napiara vgi mint Judika vasarnapra² annak okaiert mint [jó]^a akaro vram sogoromat kerem szeretetel hogi azon az napon legien ielen vgi mint az elleöt vallo szombaton^b It az mi vyvari haszonkna^b mint Az *kegyelmed* szerelmes, attiafiaval egietemben. [H]ogi masnap osztan az *szent*: kerestsegeben be veven az [kegyelmetek]^c szolgatiara nevedegiek mind mi velleön[k] egietemben. mivel penigh eö Fölsegekeöt hitok komanak es koma Aszonioknak.³ azért kelleet illi kesöre halladni az *szent* Kerescsege-nek, vgiankerem[!] *Kegyelmedet* hogi illi io ak[a]ro so-gorahosz ne szani[a] Faratcsagat ha ellek meg igeke-szem szolgálni *kegyelmednek*. [Ist]ennek aianlom *Kegyelmedeket* agia Isten lasam io egesegben aszon az napon *Kegyelmeteket*, Datum in uyvar die 7 marczi Anno 1633.

Kegyelmed io akaro sogora migh ell

Groff Bottjani Adam

P.S. edes sogorom Vram megh bocsacs hogi illi ke-sövn irok *Kegyelmednek* Ez állapotrol most nem volt ideöm hosza hogi menthessem magamat de Isten ide hosza *Kegyelmed* megh mentem megis [magamat.]

Címzés:

A boríték hiányos, rajta a címzés erősen megrongálódott, olvashatatlan.

^a a szó helyén vízfolt van

^{b...b} sor fölötti betoldott rész

^c a szónál e levél törött

27.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Dobra, 1633. május 12.

Spectabilis ac Magnifice Comes, Fili mihi charissime.

Salutem et omnem Prosperitatem. Kéth leueledeth hozák ma ugymint 12. Maÿ kezemhez, mellyekben az Doctor felöl irsz ennékem. Es jóllehet ez el mult napokban irtam uólt Uyvarról az Hugodnak beteges alapattyárul, kérueén azon szeretettel, hogÿ szánakoduan nyomorult allapattján, valamj tiz vagy tizenkéth napigh ide engetted volna az Purgoltot hogy oruosollya nyauayast, de az mint Látom jó fiam sem az én Anyaj kéresemnek, sem az magad vérén való szanakodásnak

semmj hele nincs nálad, nagyobra beöcsüluén nemelly Uduarod népét, az édes hugodnál; Enis azért fogadásom szerént, az mint az eleöbbenj leuelemben megh irtam uolt, nyaualyás beteges hugodat Istennek mint feö óruosnak kezében ayánluán, im az Purgoltot haza küldöttem, noha bizony külömb jó akaratotat reménlettem és vártam az atyádfiaihoz, s. biztami hozzá, hogy onnédis ide küldenéd hugod oruoslására, bár szinten nemelly Uduarodbeliek beteges uolnánakis, mert azt iól tudod fiam hogy Uduarod népe helet más lészen, de édes hugod helett soha más nem lészen, és nem kellene szegenyeketh minden hozzád waló ió remensegekben megh fogyatoztatnj. Tarcson megh Isten kedues ió egeességben. Datum ex arce Dobra. 12. May. 1633.

Jo akaro szerelmes Anyád.

Poppell Eva

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comiti Adamo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Camerario. etc. Filio mihj charissimo

28.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Tarcsa, 1633. július 22.

Spectabilis ac Maghnifice Comes fili mihj Charissime:

Salutem et omnem foelicitatem.

Leuelemmel erről akaralak megh találnom, értettem Palatinus Uramtul hogý Sopronban fölötte igen kezdettek az emberek Pestisbe halnj, ugý annjra hogý minden nap tizet s- tizenkettőtis temetnek el, a te Jobbágýid pedig, Rohonczi Tartománý béliek igen gýakorta járnak Sopronban, ez el mult Napokbanis Tarent Jánosnak holt egý Leánja megh Sopronban, az mjnt hallom annak az Feleségheis oda Sopronba ment, s. tudom hogý az Leánjának ualamj Partékája, Czeleczulája uolt, azt mjnd el hozza magháual, s. az ölylýannal a mjrígjetis hamar el hozhattýa ember magháual, s- felö attul hogý ne foghjon mj közöttünkis az Pestis regnálnj. Azért io uolna, hadná megh az Tisz tarto¹ az egesz Rohonczi Tartománýba mjndeneknek feiek vesztések alat, hogý senkj ne járjon <na> Sopronba, mert uagý kj nehéz az futás, edgýik helbül másik helbe ualo költözés, mert ha Rohoncra bé hozzák az Pestist, Tahát onnéd touábis mégýen, az egesz Tartománjokban el hatalmazik, Ezt én maghamért nem annjra irom, mjnt tj érettetek, mert én Rohonczon nem Lakom, de jo uolna őriznj embernek maghát migh egeességhe uagýon. Isten eltessen io egeességben

sok esztendeigh. Datum Tarcsa die 22. Julý. Anno 1633.

Az te edes Anýad

Poppell Eua

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comiti Adamo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Cubiculario. etc. Filio mjhj Charissimo.

29.

Nádasdy Pál Batthyány Ádámnak

Léka, 1633. augusztus 30.

Spectabilis ac Magnifice domine Frater obseruandissime. Salutem ac seruitij paratissimam commendationem. Aldgya Isten kegyelmedett kiunta sok jokkal.

Kegyelmedett ez dologhrul kölletek mint jo akaro Uramatt Eőchemett megh talalnom, mivel remensegh kiuül, kissebbik fiunk¹ nehez allapattal vagyon, Pulchortt Uram penigh, nem akarna itt kesni, tarttvan az kegyelmed neheztelleseül, mivel megh hatta volt nekj hogy ma haza mennyen: kegyelmedett azertt kerem mint jo akaro Uramat Attyam fiatt, kett avagy harmad napigh valo itt letett illy allapatunkban Pulchortt Uramnak ne neheztellye, sótt paranczollyon nekj, hogy migh Isten jobbra fordettya allapattyat legyen itt. Kegyelmednek ebbeli hozank megh mutatott io akaraty-

tyat, mas dologhban megh szolgálj igyekezem. Eltesse Isten kegyelmedett jo egesseghben. Datum ex Leuka² die 30 Augusti. Anno 1633.

Spectabilis ac Magnificæ Dominationis Vestræ
Servitor et Frater paratissimus

Paulus de Nadasd.

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comiti domino Adamo de Battyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Cubiculario etc Domino Fratri obseruandissimo.

Cito cito cito cito cito.

30.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Szalonak, 1633. november 5.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et omnem Foelicitatem. Haza érkezen az úwegh Bánjárul mast hétfeőn estue, megh értetem hogý ide akartál jünj hozzám ma mjnd Menjem Aszonnjál edgyűt, de hogý megh értetted ithon nem Lételemet, uiszha tértél az utbol. Noha Chýákj Uram leuelét it találúan hogý megh érkeztem, melyben írja <az> Leánjomnak az Feleségének beteges állapattyát,

s- kér azon fölötte igen hogý hozzájok mennýek, igaz hogý mjkor el mentekis innéd, akkoris beteges állapattal uitte el magáual, de nem ismertem akkor semmj olý nehéz betegséghre köuetkezendeö nyaualyát benne, Azért abbélj utamat az holnapj naprul el hallasztom, kérlek annak okáért fölötte igen edes Fiam, az el szánt io szándékot hátra ne hagýuán. Hanem holnap ebédre mind Menýem Aszonnjál edgýút, jýý által hozzám, bizonyý szeretettel Látlak benneteket, mert ha innéd mast el megýek, Isten tudgýa ismegh mjkoron jýhetek ide, s- mjkor Láthatnálak bennetek, Ugyán fölötte igen kérlek edes Fiam ne had heaban ebbelj kéresemet. Isten éltessen sok esztendeigh, s hozzon io egeséghben hozzánk. Datum ex arcé Zalonak die 5. 9bris anno 1633.

Az te edes Anyád

Poppell Eua

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Batthýán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Cubiculario. etc. Filio mjhj Charissimo.

Cito cito cito citius

31.

Nyáry Krisztina Poppel Évának
Biccse, 1633. november 21.

Nemzetes Nagyságos nekem io akaro Aszzonjom Anjam szolgálatom után Istentwl minden iokat kiuanok megh adatni *kegyelmednek*

Gonosz sáros wdeoben találuán megh indulnunk elég alkalmatlan utunkis leon ide jeouet, mindazáltal Istennek neue dichirtessek bekeuel es egessegben érkeztnk helibe, s- mostis minnjáian twrheteo egessegben vagiunk, kit kiuánnék nagi eorómmel *kegyelmed* feleolis hallanom, Minthogi penig édes Aszonjom Anjám az en wdeom elkuzelget¹ Isten kegielmességebeol, s- jm meszzeb kelletek keolteóznwnk *kegyelme* tekteol, idején akarék *kegyelmednek* irnom a feleol az Bába Aszzoni feleol akit ennekem commendalt^a uolt *kegyelmed* ^baz kit Czakine Aszoniom melet uolt.^b Kórtós Georginek hattam megh hagi érette kólgweón *kegyelmedet* kérem hiuassa magához s- hadgia megh neki hagi faradgion ide hozzám, Jo conduiselés leszen rea hagi fogiatkozása ne essek az utón ualamibeol. Ittis penig bechwílettel láttjuk. Az kigjo bórtis a ki feleol szollot ^chog hasznalt czakine Aszoniomnak^{c2} *kegyelmed*, bizza kerem azon Bába Aszzonra, had hozná el magáual, *kegyelmednek* esmet megh kówdeom teole, es megis szolgálok.

Illieshazi Gasparne Aszonjom most itt leuen nálunk s- látuán hagi *kegyelmednek* iratok, szolgálatiát aian-

lia kegyelmednek. Liptoba uoltak eo kegyelmek, es most haza menuen Trenchenbe ugi térénekbe hozánk.³

Kegyelmedet kérem irjon ennekem az maga io egessege feleol, Chaki Laszlone Aszonjomnak ha ott leszen kegyelmednel, mongia sok szolgálatomat kegyelmed es az kis Aszzonnakis.⁴ Tarcha megh Isten kegyelmeteket io egessegben sokaig. Bichén 21 Novembris 1633.

Kegyelmed io akaro szolgalo leania mig él

Niari Chris[t]ina

Címzés:

Nemzetes es Nagyságos Lobkouith Poppel Eua Aszzonnak Nehaj Tekintetes es Nagyságos Battjáný Ferencz Uram Eozuegiének etc. Nekem jo akaro Aszzonion Aniamnak

^a ajánlott

b...b, c...c lapszéli betoldás

32.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1633. december 21.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime. Salutem et omnem Foelicitatem. Az Leueledet megh atták, melyből megh érttettem mit irsz az Mész

felől; Szinten mast vagyok azon; az hol mj keués Mézem vagyon mjnd edgiüwé hordassam, s- megh Látom mennél többet adhatok, io sziuel oda adom, csak ad értésemre osztán howá köly küldenj. Az Bécsj Kalamárnak ualo adosságot touábra nem hallaszthatom, mert interest^a köly rola adnom, és mennél touábra halasztom annál fölljeb neuelkedik az adosságh, hanem azt az árros embert Contentáltván^b elsőben, ualamennj Mézem attul marad, mjnd oda adom, noha bizony magamnakis volna szükségem reá, mert az Cselédim ruhátalanok es azokat kölljene megh ruháznom, de aual sem gondolok, hanem oda adom tenéked. Az el mult Napokban hogý Nádasdjné Aszonjomhoz¹ mentél, és egy eiell háltál Szalonakon, Az szolgaid, ugý mjnt Poka János, Delj Miklos, Kotj, ilý Latorságot cselekedtenek, mellý<et> tudom nem a te akaratodbul let, hogý reá mentenek az Pinczémre eiell mjkor immár te le feküttl uolt, feől törték az Pinczemet, az Uýkórösztyén kulcsáromat fölötte igen megh vertek, semmj vétkéért, mert hiszem mjnden embernek elegendő bort adot ualamennj kölljót; Azért edes Fiam, ezt az magad itéletire hagyom, ha méltóe megh engednj^c azoknak az embertelen embereknek, édes Anyádon tet gýalázatot, mert bizony fölötte nagý gýalázatnak tartom, hogý egy uagý két rossz ember feől merje tórny az én házamat, s- elis hittem azt nyłuán, ha edes Anyádnak tartasz, az mjnt nemis Tagadhatod hogý edes Anyád nem uolnek, tehát bizony ezt az raýtam tet gýalázatot megh nem engeded nékiek, hanem megh bünteted

üket, s- kérlekis mjnt édes Fiamat, büntetés nélkül ne had, <üket> mert ha megh nem bünteted őket érte, sokkal nagyub gyalázatodra lészen néked hogy sem mjnt nékem, megh értuén az idegenek ez dolgot. Aual mossák immár szájokat, es mentik magokat, hogy a te parancsolatodbul cselekedték, az mellyet én bizony nem hjszek, mert az Isten sem áldana megh, ha édes Anyádnak gyalázattýára igyekeznél. Lássad édes Fiam én nem Fegývereskedhetem hogy megh büntetném őket, de hogy az emberek mégh énnélis teób idegenséget ne ítéllyenek köztünk, az mjnt ez ideigh ítélték; Azt mutattýa böcsületed hogy megh büntessed őket.

Kérlek fölötte igen edes Fiam, Az Purgoltot ualamj két uagý három napra bocsásd ide hozzám, edgýikért azért hogy örömet eret vágatnék magamon, Másikért ezért, ma ugý jártam, hértelen állok uala az Térdemre, s. olý iszonýu nagy Fáýdalom ütkeozót mjnd az két Lábomban hertelenséggel, ugý annjra vagýok belé hogy csak egý Lépésnjre sem mehetek Lábaimon. Is-ten éltessen io egeességben sok esztendeigh. Ex arcé nostræ Dobræ 21. Xbris 1633.

Az te edes Anyád

Poppell Eua

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adámo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Cubiculario. etc. Filio mihj Chárisissimo

^a kamatot

^b kielégítvén

^c megbocsátani

33.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Rohonc, 1633. hétfőn

Keöszeönetem es magam aýánlása után, álgýon megh Isten mjnden jokkal. Jo Fiam nem tudom mjre uélnj, hogy ismeghlen Uýiobban megh fosztottatok it ualo keués partékáimtul,¹ nem elégesztek azzal az mjt Uýuárat el uettetek túlem, hanem itis a mj kéues partékám uolt aztis el uettétek túlem, a melliet bizony nem keués szüwem fáýdalmáual szenuedek, az estue alá mentem uolt Orgouáný Jancsival, az boltban, az Ládákat megh njtattam, de edgýikben sem találtam semmitis, mjndent kj szedtek belöleök, immár nem gondolnék a többiuel a mjt kj szedtek az Ládákból, csak kérlek azon hogy az üwegh palaczkotskákat a kik az Fekete Ládában uoltak, ad megh azokat, nem tudom mj hasznát tudnád te annak vennj, En immár egyczerihez Apatika Ládátis csináltattam uolt, s- az egýszerihez ualo mégh mastis az Tislérnél^a uagýon nem kész, Az Asztal Fiábanis a mjnemü Palaczkocskák uoltak, kérlek azokatis ad megh, mert az szegény Manczáe azok, eö hozatta Bétsbül őket. Az Almariu-momatis el uitetted ualahouá, azért kérlek hogy ad

megh aztis, én érette küldők mjnd az Almáriumért s-
mjnd pedig az üwegh palaczkotskákért ha megh
adod. Ennek előtte mjkor ide küldöttem uolt hozzád
az Partekaim véget, tudakoztatnj houa rakattad, akkor
azt irtad énnékem hogy io helre rakták, semmj kárt
nem vallok benne; De ha megh nem adgyátok az mjt
el uettetek bizony elég kárt vallok. Isten éltsen io
egésségben. Költ Rohonczon ma Hetfeőn, 1633.

Az te edes Anjád

Poppell Eua

Címzés:

Az en szerelmes Fiamnak, az Tekéntetes Nagysá-
ghos Groff Batthyanj Adamnak adassék.

^a az asztalosnál

34.

Széchy Dénes¹ Poppel Évának

Muraszombat, 1634. február 16.

Nagyságodnak mint jo akaro Aszonyomnak szolgál-
lok. Isten Nagyságodat kiuansagi szerint ualo jokal, jo
egeseget hozzu eletel latogasa megh.

Im Nagyságos Aszonyom az el mult napokban re-
gedeben^a az uasaron leuen, nem akartam oly parazt,
sem feledéken Nagyságodrul leni, hogy Nagyságodnak

az uasarfiait megh nem uettem uolna. miuelhogy
Nagyságod magais emlekezet it leteben arrul, hogy
megh lattia Nagyságod mitsoda uasarfiait uezek en
Nagyságodnak. Im ez azert kültem Nagyságodnak
Enyhany Naranczokat es Citromokat, az mellett egy
kis attalagh füget.² enekutanais az miből tudok, Nagy-
ságodnak kez szolgaja uagiok, jollehet hogy Nagysá-
godnak nem illien uasarfiait kellet uolna uennem, ha-
nem nagiat, de gondolia Nagyságod hogy nem talál-
hatunk ottan olliant az mely egy Nagyságos Aszonak
ualo ayandek lehetet uolna, hanem enekutana, az miuel
el haladot, azal el nem mulik. Kerem Nagyságodat
mint jo akaro Aszonyomat, Nagyságod ha ualami oly
bizonyost hal. az mi kegyelmes Vrunk³ Posonba me-
netele felől, meltoztasek Nagyságod nekünkis megh ir-
nya, meliet ha Isten eltet megh igiekezem Nagyságod-
nak szolgálni. En edigis megh indultam uolna Poson
fele, de azt Mongiak hogy nem szüksegh megh most
el meni, <mil> miuelhogy ő Fölsege nincz ot ben,
azert ha tudhatnam mikor akar be meni ő Fölsege,
enis ugy alkolmasztatnam magamat hogy az elöt har-
mad uagy masod napal menek, föl, Nagyságod paran-
tsolion, az miből tudok örömet szolglok Nagyságod-
nak. Ezzel Isten eltete Nagyságodat sok eztendeig jo
egeseget. Irtam Muraiszombatban⁴ ma Szerdan 16
Februárban. 1634.

Nagyságodnak ualamigh el szolglok

Szetsi Dienes

Címzés:

Az Nemzetes es Nagyságos Groff Lobkouith Poppel Eva Aszonnak. Az Nehai Nemzetes es Nagyságos Groff Bottiani Ferencz Uram megh hagiót Eözuegie-nek. Nekem jo akaro Aszonyomnak.

^a Redege: (Regede vagy Radkersburg) helység

Ausztriában, Graz-tól délre

35.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1634. február 20.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et omnem Foelicitatem. Erről akarálak Leuelemmel megh találj, es kérnj, az mjnt ot Létemben Francsits Uramtul¹ izentem uolt, hogý az Purgoltot egy njhanj napra bocsáttad uolna ide hozzánk migh az Fotta vagion ennek az honak. Kérlek mastis az szerént, egýnjháný napra bocsásd ide hozzánk; eret akarék én magamon uéle uágnj, s- más egýeb oruosságotis akarnék bé uennj; Lám *Isten* eö *Zent*: Fölseghe io egesseges állapattal szeretet mast bennetek; semmj olý nyaualyatok nincsen, a kj miat el nem bocsáthatnád. Hogý onnéd el jüttem, túletek, az után olý roszul let edgyik Uýom, nem tudom kőszuéný háborgattýae uaagy mj Lólte, de annjra uagiok uéle hogý

nemis birok semmjt uéle. *Isten* éltessen sok esztendé-
igh io egesseghben. Datum ex arcé Dobra. die 20.
Februarii Anno 1634

Az te edes Anyád.

Poppel Eua

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Cubiculario. etc. Filio Mjhj Charissimo.

36.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Szentgotthárd, 1634. április 29.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime.

Isten megh álgýon kiuánságid szerent sok jokkall. Nem akarám el mulatnj hogý ne irjak ez alkalmatos-sággal es mind magad s. mind Menýem Aszoný io egessege felől ne értekezzem. En hála *Istennek* megh túrhető egesseghben vagiok mely io egesseget kjuánok *Istentül* tjnektekis megh adatnj; de az szegéný hugod Betuska olý nyaualyás es beteges állapattal uagion, az melliet mjnden uoltakeppen megh nem irhatok, töb nyaualyáj közöt az fogha fáíással annýra uagyon hogý utálatosul el dagadozot az orczája, ugý annira hogý szemeiuel sem Láthat, azt mondgiák felőle hogý megh fakad az a daganat, ha nem Lészen kj hozzá Láto;

Ertettem pedig azt hogý az Purgoltért küldöttél, kit ha most el uitez az hugodtul, Isten tudgia mit fogh hoznj nékj az nyaualya, bátor inkább halála törtennjék hogý sem orczája kj fakadgýon, mely ha ugý történnek, holtáigh ualo jel Lenne az orczáján.

Az Purgoltnak megh irtam mjndazáltal <ne> hogý adigh el ne mennjen Dobrárul mighlen válaszom nem jún túled. Kérlek annak okáért edes fiam, ilý nyaualyás állapotunkban ne uitesd el túlunk az Purgoltot, bátor csak adigh migh Isten könnjebeséget ád az Betuskának, annak utánna bár el mennjen, de hiszem Isten eö Zent Felséghe io egrességgel Látogatot benneteket mostansággal mjnd fejenként, had Látna egý ideigh az hugodhoz, venné eleit ualamjképpen hogý az orczája kj ne fakadna. Viszontagh ha miből kjuántatnék az én jo akaratom, bizuást megh talállýatok, szíuem szerént igýekezem kedueskednj. Az szegény Purgolt megh nem mér maradnj nálunk ha ualamj jeledet nem mutathattýuk, Azért im küldöttem egý szolgámat hozzád kérlek fölötte igen enged megh az Purgoltnak egý keués ideigh ualo nálunk Létet, es irgý ualamj kis Czédulát a kit mutathassunk az Purgoltnak hogý megh engetted egý keues ideigh ualo nálunk maradásat. Választ várok túled. Elteseen Isten io egrességben. Datum ex Sancto Gothárdo die 29. Aprili 1634

Az te édes Anyád

Poppell Ewa

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario et Cubiculario. etc. Filio mjhj Charissimo. etc.

37.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Szentgotthárd, 1634. május 1.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihi Charissime.

Salutem et omnem Foelicitatem. Az Leueledet uéuén megh értettem mit irgý az Doctor felől, azért mi-helen Dobrára érkezem, most vagiok szintén indulo félben, mjndgiárást kültön küldöm hozzátok, noha bizonyý elégh nehezen vagýon az Betuska, az mjnt Purgolt magha keze irásából, melyet Leuelembe includál-uán^a oda küldöttem, megh <...> értheted mjnémő nyaualyás állapattal uagion. Az Inczédiek mjnémő Panaszszal mentenek elődben megh értettem, azért ual-kj uolt az a kj azzal az hazugsággal ment elődben hogý én az Szabariakat el tiltottam uolna az eö Fárá-joktul, hazudot benne rosz emberől, el hittem én azt hogý nem az Inczédiek mondották tenéked azt, hanem az te Papod. de ha szintén ugý uolnais hogý el tiltot-tam uolna, kjnek mj ellene benne, hiszem szabad va-giok én az enýmekkel szintén ugý mjnt te az tieddel.¹

Kérlek az Istennek halálaért es vére hullásaért hogý engemet ne buséts efféléuel, mert azon kiuúlis rakua vagýok keserűséggel és bánattal. Isten éltessen io egegységben. Datum ex Sancto: Gothárdo die 1. Maý 1634

Az te édes Anýad

Poppell Ewa

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Batthýán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario et Cubiculario. etc. Filio mjhj charissimo. etc.

^a mellékelvén

38.

**Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Pápa, 1634. május 14.**

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et omnem Foelicitatem. Értettem azt edes Fiam hogý Menýem Aszont eö kegyelmet Isten eö Zent: Felséghe ismég hlen szerencsétlen állapattal Latogatta uolna megh, aztis értettem hogý mjhelen egý keuesse jobban adgia Isten dolgát mjndgiárást feöl akarod uinnj Bétsben az Doctorokhoz:¹ Bizoný dologh sokat gondolkottam hogý ha irjake auagý ne, de mé-

ghis ezt találam magamban, hogý az én Anýaj szeretem és kötelességem arra uiszen, hogý megh irjam teczczésemet, immár szabad leszesz uéle fogadode megh intésemet auagý nem. Azért edes Fiam én azt tanátslanám hogý semmj uttal feöl ne vinnéd az Doctorokhoz, mert az számtalan sok motskolodásokkal es sok oruosságh bé adásokkal annjra el uesztegetjk, es annjra hozzák dolgát hogý osztán soha sem lészen Gyermeke, mjnt szintén Bakatsnéual² az mjnt cselekedtenek annak sem lészen soha Gyermeke ugý el vesztegették belől az Mátrát.^a Hanem en ezt tanátslanám, hogý mjhelen egý keuessé iob ereje Lenne, vennéd feöl mjndgyárást es vinnéd az Trencséný hew uizben, mert az varasdj hew uiz igen erős ollýan állapattélj Aszonýi állatnak, de az Trencsénj nem erősý; főrdőnék egý ideigh abban az hew uizben mjnd adigh az migh kiuántatnék es szükséges uolna;³ Annak utánna osztán hogý ha Isten eö Zent. Felséghe nehéz terhes állapattal Látogatná, tahát akkor osztán Isten utánmj magunk is tudnánk oruosságinkkal segétenj nyaua-lyájában; el hid azt edes Fiam, az szegéný Anýámtul-⁴ is azt hallottam hogý az Doctorok nem értenek annjra az Aszonýi állatok kőzöt ualo nyaua-lyához mjnt az Aszoný emberek. Immár Lássad jo Fiam szabad lész uéle mit cselekszel, fogadode az én intésemet auagý nem, ha szinten nem Fogadodis, kérlek ne ued nehéz néuen, mert el hid hogý bizoný nem gonoszbul, hanem Anýaj io akaratombul irtam ezeket. Vannak eleuen emberek ugý mjnt Draskouith Janosné Aszonjom,⁵ s=

Teökeöljne Aszonjom,⁶ a kiket Isten eö Zent: Felséghe szinten ezen szerencsétlen állapattal Latogatot uolt megh mjnt Menjem Aszonjt, de Isten után mjndenjkének annjra segétttem, hogý semmj nyaualyájok nem uolt az után hanem mjndenjkét elégh magzatokkal aldotta megh Isten; mert éffele állapot nem nyaualyából köuetkezik emberen, hanem csak iiedesbül es rettegésből, de hiszem aztis el táuoztathatnánk túle, csak fogadna szot Menjem Aszoný; En it nem késem, mjhelen az Feiedelem Aszoný innéd el megien⁷ enis mjndgiárt haza megýek. Isten éltessen io egegységben. Ex arcé Pápa 14. Maý Anno 1634

az te edes Anýád

Poppell Ewa

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario et Cubiculario. etc. Filio mihj Charissimo.

^a méhét

39.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1634. október 19.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et omnem Foelicitatem. Az Leueledet uéuén, megh értettem mit irsz; Azért csak Isten egés-

ségheet adgyon Leányomnak s- mjnd penigh magamnak, hid el azon Lészek, hogý végét szakasztom az Leuelek dolgabul ualo vilongásnak, mennél hamaréb lehet; Horuát Bálint pedigh ha azt mondotta tenéked az réghj Donatio^a felöl, az mit irsz¹ Leueledben, tahat bizony mjnden kétség nélkül el kárhozot csak azért a mondásáértis, ha szinten teób uétke nem Let uolnais; Engemetis Isten eö Zent Felséghe bátor azon kárhozatra jutasson hogý ha soha azt az Donátiot az en keblemben tettem; seöt ha csak Láttamis külömben, hanem egýszer az szegený Ur² kezében Láttam, s- hallottam, hogý oluastatta; Az octáuakor³ pedigh hogý az Leueleket hanyattam; Hiszem akkoris nem akartam mással, hanem Horuát Balint Urammal hanyatnj, de nem akarta, monduán azt hogý eö mjnemö feý fájo, lehetetlen eö túle hogý edgyüwe szedgye úket; ugý kezdettem osztan Sighmond Deákkal⁴ hozzá egý eiiei, de ot senkj csak egý lélek sem uolt teób, Hanem Isten uolt jelen, s- azon kiuúl csak én magam s= Sighmond Deák; eö uéle szedettem öszueö az Leueleket s- rendben csináltattam; ugý hogý a kik Láttak annak utánna, mjnden ember azt monta, jol es emberöl vannak öszueö rakua; Hiszem eleuen ember mostis Sighmond Deák, hitueös szolgád; Mený veghére túle; mondgya megh Lelkere ha magamhoz uettem én az Donátiot, auagy akar mjnemö más Leuelet; csak hogý Horuát Balint immár megh holt, szabad embernek azt mondanj felöle az mit akar; migh élt, mjert nem mondat-

tad szememben uéle, hogý magamhoz uettem az Donátot.

Az ústmjuet mj illetj, hiszem azok uoltak Teörök Istuanne talaj, az kiket Picstül uáltot uolt kj az szegený Ur, s= azokat adta uolt nékem az szegený Uram, szabad uolt az magaéual, ha valakjnek ualamjt adot; de Lám azokatis hogý megh emberletted uolt magadat, mjkor Ratisbonában méntel, oda adtam tenéked; Más az hogý Grében várat tenéked adtam, tudod mj végezésünk uolt ilý nagy két ember előtt, ugý mjnt Cardinál es Palatinus Uraimek előtt;⁵ hogý ennek utánna mjndennémö dolgokrul ualo vilongás közöttünk le szállyon, es csak emlekezetet se tegyen jmmár edgý-künkis semmjrül.

Az Boldis Molnát mj illetj, hid el jo Fiam soha azért az Malomért őszueő nem veszek uéled; csak hogý meny véghere elsöben ilý emberektül mjnt káldj Uram⁶ es többek, hogý ha igazán téged illete auagý engem.

Boldisnak magha szemelyét mj illetj, hogý adgýak ezer forintot erette es kj bocsátod,⁷ én bizony nem adok, nemis ugý kértem túled hogý megh akarnám uennj, hanem kezességhre kértem, ugý hogý ezer forintigh kezes lészek erette migh megh gýogýúl, es annak utánna a mjkor kiuánnad hogý elő állassam, kész lettem uolna elő állatnj, ha penigh nem állathattam uolna, ugý tartoznám az ezer forintot le tennj. Hanem ha ugýan az szandékod hogý ualamj két Záz auagy három Záz Tallért akarsz rajta uennj, ad értésemre, s-

megh irom nekj, talám megh adgýa ualamjnt tehetj szerét. De az mjnt értem Eötszáz Tallért kérsz túle; lehetetlen az, hogý megh adhassa.

Az Doctort;⁸ hid el tökéletessen mánál touáb nem tartoztatom, holnap bizonyossan magam Louain es szekéren haza küldöm, mais el bocsattam uolna, csak hogý két eret uágattam az Lábomon ma reghuel, s- az mjat nem bocsáthatom immár ma ell. Isten eltessen sok esztendeigh jo egességhben. Ex arce Dobra die 19. 8bris 1634.

az te edes Anýád

Poppell Ewa

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario et Cubiculario. etc. Filio mihj Charissimo.

^a adomány, adománylevél

40.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1634. november 23.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et omnem Foelicitatem. Adigh Solicitálam^a az Boldist hogý az pénzt feől küldötte az mennjt túle

kiuántal; mellýett im megh küldöttem az Eöcsétül.¹ kérlek azért édes fiam ne tégy semmj hallasztást dolgában; hanem bocsáttasd el mjndgýárt, had gyögýetas- sa megh magát; akarkj mit mondgyon tenéked Boldis felöl de ugýan bizony jo szolgád uolt s- el hittem hogý mégh ez utanis ueszed szolgálattýat ha Isten megh gyögýettýa. Isten eltessen jo egegységben sok esztendeigh. Ex arce Dobra die 23. 9bris 1634.

az te edes Anyád

Poppell Ewa

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Bathýan, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario. etc. Cubiculario Filio mihj Charissimo.

^a szorgalmaztam, buzdítottam

41.

Batthyány Magdolna Poppel Évának
Pápa, 1635. április 24.

Alazatos Szolgálatomat aianlom Nagyságodnak mint szerelmes Aszonýom Aniamnak;

Az Nagyságod levelet Galambos tegnap megh ebedkorban megh ada, <megh> ertettem mit irion Nagyságod es az ream valo neheztellest megh ertet-

tem, azt tartom, hogy az Urnak bizony gyakrabban iut eszeben ennalamnal es iobbannis neheztelli az gyermekektül valo tavul letelelet melliet maga sem gondolt, <melli>, mert aszt tartom türhetö volt az en erettok valo busodalmom, ennekem ugy teczik hogy halalokatis könnyebben türhetem osztan, ha most kevesset vigadhatok raitok. Az Siga Daýka változtatasa felöl mit irion Nagyságod, ugy czelekedgyek nagyságod az mint jobnak itili, csak az Istenert azon kerem Nagyságodat, hogy ulljant vegyen Nagyságod az ki allando legyen, hiszem most egynihanýan vadnak az mint maga mondotta Nagyságod, s. azért valogathat Nagyságod benne az mellik legh iob, s. legh fő keppen az melljnek ollian niavaliaia ninczen hogy ismet masra ne szorullunk, mind azon által az Nagyságod jo akarattia mivel nagyságod többet ert hozza ennalamnal, csak-hogy ennekem ugy teczik hogy iob volna el valasztaný, ha ugýan az Daýkakhoz nem volna szerenczenk, mint az szegený kis Istokoczkaival.¹ Az mi pedig az gyermek iamborsagat illeti azt tartom hogy az felsz cselekeszi hogy az Daýka körül vagy on az felsz, mert igen jo ember az az felsz s. azért is jambor az mi Sigank az <mint> mit Nagyságod küldöt mind megh hoztak es az fogolý madarakatis igen szepen hoztak megh szolgálatom Nagyságodnak hozzam valo io akarattiat De az Seliem sinior sehul közöttök nem volt azt tartom hogy ot feleítették Az Janos Deak² ir az Takaczok felöl jme Nagyságodnak oda küldem az levelet Informalliawa <Nagyságodhoz> Nagyságod, hogy ha

etelt italt adgyanak neki avagý hogy magok hozzanak-velek.[!] Nagyságod megh ertheti az levelből mit irion mely ennekem czufosnak teczik hogy otben[!] föl nem czinalhatnak az ü Szüvö Faiokat aval mentik magokat, magam aszt tartom eggýiknek s nincz ollian magas haza mint az Szent: Gothardi hazak,

Az Acz felöl Janos Deak Semmi emlekezetet nem tesz azert most irtam Neki hogy mingyart külgye föl <Nagyságodhoz> az Nagyságod paranczolattya szerint, de p[edig?] bizonyos dologh hogy igen akartam volna ha valami io Uý keresztien aczot küldöt volna Nagyságod, bar csak az Kapu fölít czinalhattak volna <ab> apro hazaczkakra az mint az ü hazokkna valyon, mert bizony kart vallok az Marhaval hogý ha ez iden el nem készül ez az Maior, az mi Marha it vagion arra vagion meghis valami keves gondviselese de csak fele sincz it haném mind Deveczerben hiatottak, azok pedig ott bizony csak veszendőben vadnak Saghí Ferencznekis³ jmmar egy nihanszor izentem de megh be nem vehettem, de aszt tartom hogy ha aszt az levelet lattya Nagyságodnak az mit ez minapirtam[!] Nagyságodnak es Nagyságod megh paranczolýa neki, hat be siet Kerem Nagyságodat hogy külgyön valami feý faias ellen valo füsteöt, az enýmet Nagyságod harmadeval az Iffiu Aszonnak Czaki Istvanne aszoniomnak⁴ adatta, s. az ulta nem tehettem szert rea, mert az en reghi feý faiasom ugy teczik hogy igen kezdet ismegh haborgatný, Kerem Nagyságodat valami öregh üvegeket, harmat viznek es Eczetnek va-

lot, külgyön Nagyságod bezzegh jo volna ha itt volna jmmar az Szalonaki Appatika, mert az viz vetelekhez jmmar lassan lassan hozza köllene kezdeni, mivel pedig most ennekem egyeb dolgom sincz, meghis Nap estigh azzal mulatnam magamat.⁵ Czinaltam jmmar valami mezet ime kültem egy kiczint Nagyságodnak benne, lassa Nagyságod mi heýával vagyon es iria megh Nagyságod, affelehezis valami keves mezet külgyön Nagyságod mert itten igen keves vagion, Karfunkli vizhez⁶ valot kezdek most lassan lassan öszve szerzeni az mint az Orvossagos könyvben vagyon, az mely Mezei violiat Martiusban talalni az mely kevesnek szeret tehettem megh aszaltam, az többitis az mit öszve szerezhetek öszve szörzöm s. az többit Nagyságodra hagiom. Keremis Nagyságodat Czebingerne aszoniomnak izennýen Nagyságod ha volna az fele vaszna az minemüt tavalý vettünk tüle, valami három vagy negy veggel⁷ küldene mindgyart megh küldenem azarrat[!] talan megh hinne addigh de ugy ha ollian szep az mint az előbbeni volt az Tiz tiz tallieron, az Iklandinal vagyon az en Török rokka feiem, kerem Nagyságodat nagyságod vegýe el tüle es külgye megh. Marianka aszonnalis marat <azoný> az en vekony hoszu üngeimben, hogy az ladaia ot nem volt hat ki nem adhatta, kerem azert Nagyságodat, ha alkolmatossaga lesz Nagyságodnak Saller Istvannak valo irasban, talam ü nala fogta hadni, Kerem Nagyságodat <irion> iria megh Nagyságod az en Szelvam es Eget borom miben vagyon, asztul[!] tartok hogy mind oda vesz tü-

lem, bar jmmar csak az lenne megh erette az mit en erte attam, kerem Nagyságod hogy írna megh Istvan Deaknak hogy az mit legh iobnak gondolna aszt czelekedne vele, Nagyságodat tovab nem akarom farasztani, hanem adgya Isten lassa mind feienkent Nagyságotokat io egeszegben. Datum Papæ die 14 Aprili anno 1635.

ihr *gnaden* gehorsame Dienerin

<D> Dienen will

Magdolna Bottini

[Címzés nélkül.]

Batthyány Magdolna utóirata:

Meine hertz liebe frau Mutter ich bit ihr *gnaden* die welen auff mich mit Vergessen, <nf> in fol wir auff Wien werden, ich loss ihr *gnaden* noch nit recht Vir gewiss schreiben, doch so *gnaden* der her Vir gewiss das er auff Pfingsten hin auff Vil der er lieber sonst so den lieben Kund ollein kon ich nicht do bleiben die alt frau wird auch is worum bot so bit ich ihr *gnaden* die sick mir ein Kirdag gelt auffen Pfingst

morken auff Wien ich wils wider vor ihr *gnaden* Ver dinen meine frau motter ich bit ihr *gnaden* sreb mir ein Brief ZWien zun Kleklen ich wohl mir gerne fur dichner auff ale dog mochen den mein fur dichne sin son ole zu grond gegen oder Von ihr *gnaden* grobe berdel und handel hoben ihr *gnaden* sick mir ich wil ihr *gnaden* dar ollen furdichnen der wir geben zur Kinder windell ...

[Itt a levél megszakad]

^a tájékoztassa

42.

Batthyány Ádám Poppel Évának

Rohonc, 1635. november 21.

Zolgallatomat ajánlom Nagyságodnak mint szerelmes Azoniam anyámnak, kývanok Istentől Nagyságodnak mynden iokat io eges[séget.]

Nagyságodnak mynt szerelmes Azoniom Anniamnak akaram megh irnom, noha biszoný dologh hogi előb kellett volna Nagyságodnak megh irnom de myvel annira valo alkolmatoságom nem volt mivel en magam sem voltam itthon akor, es azt nilvan tudom hogi

Nagyságodnal nem vy hir esz [ha]nem^a o hir es Nagyságod masoktolis mar megh ertete, hogi Is[ten]^b bennöket egi fioi maghszatal megh latogatot⁸ Kyvanom Istentöl hogi Nagyságod eörömet erhese es lehesen Nagyságodnak engedelmes szolgálai migh el, az töbi dolgot az a' iambor pater megh fogia mondani Nagyságodnak miben vagion es volt, Nagyságodnak eörömet töbet irnek de mivel siető vtam vagion posoniban pallatinos vram parancsolatiahosz kepest kivonom az mikor latom lathasam io egesegben Nagyságod[a]t. Isten aldomas legien Nagyságod[a]l, Datom Rohoncz die. 21 9bris Anno. 1635

Nagyságod engedelmes szolgáló fia
migh el mindenkor

Groff Bottyani Adam

Címzés:

Az Tekentetes es Nagyságos Poppel Eua aszoninak az Tekentetes es Nagyságos Botthiany Ferencz Uram Atiam megh hagiott Eözüedgienek etc. Nekem megh elek szerelmes aszoniom Aniamnak adasek.

^{a, b} a jelölt részek helyén vízfolt van

43.

Sallér Ferenc Poppel Évának

Bécs, 1636. április 8.

Alázatos Zolgálatomat ayanlom Nagyságodnak mint Kegielmes Aszonjomnak, aldgya megh Isten Nagyságodat kiuánsaghj szerent ualo sok jokkal, s- kedues jo egeességgell.

Az Nagyságod parancsolattia szerént be tértem uolt Kaboldban Lisztius János Uram eö Nagyságához, es az Nagyságod izenetit megh mondottam nékj az Len magh felől. Nagyságodnak ayanlia sok szolgálattiát eö Nagysága, s- keretj azon Nagyságodat, megh bocsáson nékj hogý nem kedueskedhetet Nagyságodnak Len maggal, oka az hogý az maga székséghe sints elegendő Len Magia, mindenestül sints másfél köböl¹ föllieb magánakis.

Purkolt Uramnakis megh mondottam az Nagyságod izenetit az beteges felner Leaný Aszoný felől, de semmjképpen nem akarta hogý oda küldgyem házához, prætendáluán^a azt hogý anélkül is annj patientek uannak az házánál, hogý azokkal sem tud mit cselekednj; Hanem arra felelt hogý ez iöueö pénteken auagy szombaton minden bizonnial ide jön, es megh Láttia elsöben mj nyaualiája vagion, s- annak utánna utánna gondolkodik felőle, mit kölliessék uéle cselekednj. Azt mondgia ennek előtteis hogý it uolt, feöl akart mennj az Frau Czimerben es megh akarta őket uisitálnj,^b de az aýton Lakat uolt, sokáigh Kolompozot

rajta, es ugian nem vette senki eszében, s- nem mehetet be. Az vén Aszoný azt mondgia nem az Adeika betegh, hanem az Szandlj, úgy mint az Adeikának az <Eöcse> Nénnie; es azt mondgia hogý mostis azon állapotall uagion az mint eleitül fogua uolt miulta az a beteghséghe reá eset; fölötte igen el száradot, nem tudgiák igazán ha száraz beteghséghe² vagione rajta, a- uagý hogý más nyaualiája vagyon. Azt mondgia az vén Aszoný hogý it fön uolt az Annia nála, es kérte <az> azon hogý engedgie alá uinnj, csak adigh migh [m]egh gyögýthattia, <...> es annak utánna ismet uiszha atta uolna, de nem merte az Nagyságod hire nélkül alá adnj.

Az Uýuárj Molnárral úgy mint Maýszter Hanzalis szembe uoltam és el akartam az kocsin magammal hoznj, de nem jöhetet el neminemő el mulhatatlan dolgaj miat akkor mjndgiárt uelem; hanem reá felelt hogý holnap úgy mint szerdán minden bizonnial által jeón, es hozzá kezdet az Bekatoj Malom³ Ar[kanak] Asatásához. Maýszter Franczot it nem találtam, Murajszombatban ment; Hanem az szolgaj közül edgyké- tül kérdettem megh hogý háný eöl keő vagion törüve készen, es azt mondotta hogý három Záz, teőb nints, de aual még hozzá nem kezdhetnj az iden az epület- hez. Ot Létemben nem tuttam Nagyságodnak megh mondanj hogy hol törík most az keőuet, de hogý megh jöttem, uégére mentem, <...> azt mondgiak hogý mostis azon helyen türík, az hol taualy törték, az

Sáffár házán tul⁴, nem meszsire, úgy mint az Groff feöldon.

Az üwegh jártó nem halheý formára⁵ kezdette csinálnj az fölseő hazakra ualo üwegh ablakokat, hanem csak az szerént az mint az többj uannak, csak hogý az közben közben ualo üwegh darabokat négy szegletűen csinálta; azt mondgya hogý sokkal szeb forma az hogý sem mint az mely <üw> halheý formára uagion csinál- wa. Hatt Záz üweget attak uolt kj nékj az Patikábul, azt mondgya azzal be nem érj, Hanem az mj teőb szükseges Leszen nékj, el hittem hogý abbol köly uennj, a kit Nagyságod Sganjártul küldöt haza.

Az Sáfárnak az Nagyságod parancsolattiát én megh mondottam hogý az Saýt es Heringh árrát mindgyárt be szedgye, es mennél hamaréb be uehetj az szegén- segtül Nagyságodnak mjndgyárt feöl küldöm;

Atýam Uramat mostis azon nehéz állapotall talál- tam az mint hattam uolt; Az iszonju nagý hurut te- szen nagý kint rajta, es azt tanácsolliák az emberek hogý Juleppel⁶ éllien, Nagyságodnak köniörögh eő ke- gyelme azon, hogý az Patikábul engedne Nagyságod ualamý keués Julepet vetetnj. Eltesse Isten Nagyságo- dat sok esztendeigh kedues jo egésségben. Datum Dobra die 8. Aprili Anno 1636.

Nagyságod alázatos Zolgája

Saller Ferenc

P.S.

Nagyságod 4 Pincze Tokot⁷ küldöt haza tőlem, s-nem parancsolt semmit felőle Nagyságod hogý ha most köllýesséke ismet borral tőltetnj űket es feől kőldenj, auagy nem.

Talam Uram⁸ irt az Szepokernek egý Leuelet, Nagyságodat keretj azon hogý méltatná kezéhez.

Címzés:

Tekentetes es Nagyságos Popell Ewa Aszonnak eő Nagyságanak, etc Ennekem mindenkoron kegielmes Aszonjomnak adassek.

Bécsben.

^a okul, mentségő felhozván

^b látogatni

44.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Szalonak, 1636. augusztus 17.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et omnem Foelicitatem.

Aldgion megh Isten kiwánságid szerént ualő[!] sok jokkal s-kedues jo egésséggel. Értettem azt edes Fiam, hogý az Grebenj Majorságbejl Gabonát csak ol-

cson el akarják tőled kérnj. Azért én az Tanácslanám hogý mod nélkül csak olcson ne vesztegetnéd ell, mert hidgýed, hogý ez iden árra Lészen mégh, miuel Országgh szerént ez iden mindenűt keués Gabona Lett; Hiszem ha szintén oda ígérted uolnais immár <Ban> Generáll Uramnak,¹ megh mentheted azzal magadat hogý én nem engedem, miuel magam akarom megh uennj tőled. Ertettem azt; hogý Toott Országban indultál, Dobrán hálta egý eiuel, de nem szállottál az várban, hanem csak az városon, kit bizony bännék szabásu, ha az az ok nem uolna benne, hogý az várbelj Cseléd job részére vérhasba fekűsznek, az mely igen el ragado nyaualya. Megh értettem izenetedet is a mit izentél Györgý Deák által, ugý, hogý uagý Leszek othon uagý nem, de uiszha jeőuet az várban szállasz; nem bánom bizony seőt inkab akarom, ha, nem félsz attul az rut ocsmán nyaualiátul, csak azt bánom hogý én magam nem lehetek othon, mert Chýákj Uram feől megýen eő Felséghe után Ratisbonaban,² s.az Feleségét el uiszj magáual Bécsigh, annak okáert hogý eret kőly ot az Doctorokkal uágatnj rajta; azert el kőly mennem uélek Bécsigh, hogý onnéd osztán uiszhá hozhassam magammal az Manczát. Mind azon által ha szintén othon nem lehetekis én magam, megh irtam Györgý Deáknak hogý az házakat kj Tisztétassa, böcsűlettel fogadgýon es jol gazdálkodgýek. Ha pediglen hogý félnel az verhasbelj nyaualiátul, Tahát az Majorokban, akar mellýkében akarsz szállanj, uagy Tiudarczi Majorban, uagy az Uý Majorban, otis Gazdál-

kodhatik György Deák, csak ad értésére idejen, hogý holot akarsz szállanj. Eltesen Isten sok esztendeigh jo egéssegben. Datum ex Zalonak die 17. Augustj Anno 1636

az te edes Anyád.

Poppell Ewa

P.S. Ugý értettem hogý Voýkouciz Uramnak³ akarod adnj Grebennek ez idej minden Gabona es bor Desmáját, s- azonkiuül Zent Mihály adoajtis,⁴ melliért voýkouics Uram Ezer Tallért ígért, te penigh három ezerén hattad, de az mint értem feől veszed az két ezer Tallért érette; Minek okaért kérlek szeretettel mint szerelmes fiamat, ne ad másnak, hanem ad énnékem, enis megh adom az Kétt ezer Tallért érette, hiszem job édes Anjádnek adnod, hogý sem idegennek mert tudom azt hogý Lenne mégh ez iden ualamj keués hasznom az Gabonából, miuel kránjcz Országban^a drága leszen mégh az iden az mint mondgiak az emberek. Azért ugýan igen kérlek edes Fiam, ha szintén megh uolnais immár az Alku Voýkoucizal; Réuocáliad,^b mert Inged bellieb köntösódnél, és méltob énnékem adnod hogý sem más idegennek; Talám ismét másbul terithetem megh ebbelj <...> hozzám megh mutatando jo akarodott.

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Batthján Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario, Cubiculario ac Partium Regnj Hungariæ <et> Cis Danubianarum et Confiniorum Canisæ oppositorum Generalj Capiteo etc. Filio mihj Charissimo.

Cito Cito Cito Citius Citissime

^a Krajna

^b vond vissza

45.

Csáky László Poppel Évának

Pápa, 1636. október 27.

Nagyságod[nak] mint Szerelmes Aszoniom Aniamnak Istentül minden iokat kjuának. Megh szolgalom edes Aszoniom Nagyságodnak hagi egessegék felöl tudositott, melljet kerem ez utannis cselekedgiek, miuel Isten után az én emberim egésség hét Nagyságod kezében bisztam.

Ma hol mj alkalmatlanság okért megh nem indullhattam, holnap Indulok Isten akarattibull, az mint en mnapis megh irtam nem késsem, uisza téruén, Posombull szolgálmat küldöm, Innetis, s magamis it nem késsem, mert én igen galibas előzegj ember uagiok,¹ s im mostis megh csalom magamatt.

Az Nagyságod szekerét eddigh megh uitték, nemis gondoltam touáb ujnni, söt eddigis ugy tecczet uakmerőséghbül cselekettem. Kjuánom Istentül Nagyságodát mind az többjuel röuid nap kedues egésseghben lát-nom. Papan 27 Octobrjs [16]36.

Nagyság god Szolgaia

Ladislaus Chiákj

Edes Aszoniom Aniám az bélléseket bjzonioossan megh uezsem, s az árrátis megh adom mindgiárt, im-mar legien addigh heljben s neis adgiak masnak ha lehet.

Címzés:

Nemzetes Nagyság gos Poppel Eua Aszonnak, Nekem szerelmes Aszoniom Aniamnak adassek.

46.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Szalonak, 1636. november 16.

Spectabilis ac Magnifice Comes fili mihj Charissime.

Salutem et omnem Foelicitatem.

Az Leueledet uéuén, megh értettem mit irsz; Istuán Deákot mj illetj mostanában által nem küldhettem, oka az hogý holnap akarok innéd Leánjossal Chýákj

Lászloneúal megh indulnj; es Zentgothárdra uinnj, s-dolgaim lesznek uéle, más az hogý, az Peterstorffj Fángorokrul ualo borokat¹ sem uetettem mégh be, s- a végetis kj kőllietik küldenem hogý azt be vegýe. Az Urbariumot mj illetj, énnékem ugý teczik hogý Purgolt által kűltem megh Dobrárul, ha peniglen nem az uolna az Urbárium az melliet Purgoltul kűltem tené-ked, Im minden orában várom Suták Uramat² ide, ue-gére megiek túle; talám eő Kegyelmenel uagion, kj ha ugý találtatik, el uezsem túle es megh küldőm mind-giárt; De Hiszem ot vagýon az restancia Regestuma,^a az melybül jobban kj teczik kj menniuel restál,^b hogý sem az Urbariumbol. Ezek után éltessen Isten sok esz-tendeigh kedues jo egésseghben. Datum ex Zalonak 16. 9bris 1636.

Az te édes Aniád.

Poppel Ewa

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Comitj Adamo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario, Camerario Partium Regnj Hungariæ. Cis Danubianarum et Confiniorum Canisæ oppositorum Generalj Capitaneo etc. Filio mihj Charissimo

^a a hátralék jegyzéke vagy listája

^b hátralékban van, adós

47.

Pázmány Péter Poppel Évának

Pozsony, 1636. december 5.

Szolgálok *kegyelmednek*, Es Istentül minden jokat kiúanok.

Az *kegyelmed* leuelét böcsüllettel vettem, Es a' mellet Chyakiné Aszonyom¹ meg adta, az két öreg skatula szép Lictariumot.^a *Kegyelmedtül* igen jó- neuen veszem, hogy ilyen regi jó-akarojárúl el-nem feltezet *kegyelmed*. Igyekezem azon minden alkolmatossággal, hogy *kegyelmednek* haladatossan megszolgallyam ezt az *kegyelmed* jó-akárattyát.

En elég sok nyaualyakban vagyok. De az Ur Isten-tül, halaadassal, és jó-neuen vészek mindeneket. Leginkáb az fuladás-miat kinlodom, noha a' szelekis fölötte igen el- hatalmaztak raitam: Ugy legyen a' mint az jó Isten rendelj. Ha *kegyelmed* az fuladás ellen valami jó, és probalt oruosságot tudna, meg-szolgálok *kegyelmednek*, ha tudtomra adgya. Az Doctor Rager² banik velem. Nem ok nélkül diczerte *kegyelmed*, mert igen elég Ember.

Tarcsa és áldgya meg Isten *kegyelmedet* minden jokkal. Posoný 5. Decembris. Anno. 1636.

Kegyelmednek örömet szolgál

Cardinalis Pazman

Címzés:

Az Nemzetes és Nagysagos Poppel Eva Aszonnak. Az nehai Nemzetes es Nagysagos Battyany Ferencz Uram meg hagyott Eözvegyének. Nekem tisztelendő Aszonyomnak.

^a orvosságot

48.

Nyáry Krisztina Poppel Évának

Kismarton, 1637. április 24.

Tekentetes és Nagyságos nekem szerelmes Aszoniom.

Szolgálatomat aianluán Istentől kiuanok szerenchés hoszu elettel io egességet *kegyelmednek*. Az *kegyelmed* nekem kwldeöt leuelet s, az szerent az Uykereszténi Aszonitis nagi szeretettel vettem *Kegyelmedtől*, meli jo akarattiaért a' miből tudok szeretettel kedueskednem, s-szolgálokis *kegyelmednek*; Eörömmel értetem az *kegyelmetek* egességben valo létetis; kiben hogi Isten sokaigh megh tarcha *kegyelmedet*, szwből kiuanom, miis most legien hala az Istennek twrhető-keppen vagiunk. Isten eltesse *kegyelmedet* sokaigh io egességben. Datum in Kismarton die 24. Aprilis Anno 1637.

Kegyelmednek Szeretettel szolgál

Niari Christina

[A levél hátoldalán a következő feljegyzés található:]

Aszonýom eő Nagyságha nékem miuél ados;

1 Egy Tatar czaprag,¹ skarlat

2 Egy sablia Tarsol

3 Egy Patko uereő

4 Két seljem eőuet.

Erdiody Uram miuel ados.

1 Egy Pohar székkal Ujkeresztén<ek> munkat:

2 Huszon négy eőreg, uiragnak ualo Fazék

3 Tizenkét hordoczka;

4 Egy lada Majolikaua

5 24 hordoczkat, keczenségess.

6 Egy lada eőeuget-

7 6 tuczet czését

8 36 kiczin czese.

Címzés:

Generosæ ac Magnificæ dominæ Euæ Poppel a'
Lobkouich, Spectabilis ac Magnifici condam Domini
Francisci Bottyani etc. Relictæ Viduæ. Dominæ mihi
colendissimæ.

49.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Szentgotthárd, 1637. szeptember 13.

Aniaý szeretetem vtan. Kiuánok Istentul sok jokkal
megh adatnj nagi boldogul.

En Ide elegh bura Erkösztém, Merth Dobran nem
szinten jól szolgál az aer. Germekimeth nem Merek
Dobrara küldenj. Magamnak penigh szinten roszt hirem
Erkezeth Chaki Laszlotul. Vgi hagi az fiaczaian ver-
has vagion, s Istenkodik, hagi viszha ternek Papara az
Germek betegsege miath, Aszonjs ker hagi Purkoltoth
magammall allá uinek, de azt tudom hagi haszontalan,
s nemis kiuanok; hanem fölöte Igen kerlek küldgi Ide
az Hugaid mele valamý erő Louast, s rendöli valamj
Emberseges Emberth Melejek, kik elötok Legien. Ba-
bochaitis¹ kerlek paranczold Ide az Kapura,² En oth
alath nem kesek, hanem viszha sietek, az louasokk[al.]
En Ith el rendölöm prouendajokath.^a Isten veled. Ex
Sancto Gothard 13 7bris 1637

az te Edes Aniad

Poppel Eua

Címzés:

Az én szerelmes Fiamnak, az Tekentetes es Nagy-
ságos Groff Batthyánj Adámnak adassék hamarsággal.

^a (proventus) jövedelmük [összeírását]

50.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak**Dobra, 1638. május 8.**

Annjai szeretetem ajánlása után, aldgion megh Isten kiuansagid szerint ualo sok jokkall.

Értettem azt hogy Rohonczzrul Szalonakra költöztek a végre hogy az iffiu Aszonj ot Fekúgiék Giermek Agyatt;¹ Melj helység az te Familiadnak igen szerencsétlen, kiuáltképpen az olj néhez állapattiokban: Egýkor az Boldogh emlekezetű Job Atiádis² oda uitte uolt az Job Aniádat³ giermek Agyat Fekúnnj, s- olj szerencsétlenség találta hogy egy vagj két hét alatt négy giermeke holt megh, két Fia és két Leania, s- az szegén Istenben el nyugott Atiádatis⁴ (:giermek léuén akkorban:) aligh kapta egy várasj Aszonj kj az várbul, Rohonczzra uiuen, ot giogiétotta megh az Himlőbül, es ot neuelte feöl, s- ugj maradot megh. Enge-met is oda uit uolt az szegén Atiad Egýszer Szalonakra ezenbélj nehéz állapatomban, s- ugj vagion hogy Isten békéuel választot megh tüle es atta ez uilághra, de mihelien lett, azon szem Pillantásban megh holt kereszteletlen; Hanem Lám uannak más jo Lako helieidis, Ertem hogy Rohonczzon halnak, ha oda nem viszedis, akar Uýuárá, akar Kőrmendre Lám most békeséges idő vagion, akar penigh Szent Elekre,⁵ es három helység mindenek szerencséssebb tinek Szalonaknál; Ezeket penigh nemis kőlliene megh jelentened Feleségednek, mert anniuál inkab megh fogna rettennj, ha-

nem csak azt mondanj hogy egyálatalán fogua nem keduelled ot valo Lakását. Ezeket édés Fiam Aniai szeretetemből es kötelességemből akarám megh irnja, ha megh bántlak uéle, kérlek megh bocsás, de én euel tartoztam, ne mondhasd azt jóuendőben, hogy nem uolt olj io akarod, a ki megh jelentette uolna annak az helységnek szerencsétlen miuoltát. Eltessen Isten sok esztendeigh io egessegeben. Datum. Dobra die .8. May 1638.

Az te édés Aniad.

Poppel Ewa

Címzés:

Spectabili ac Magnifico Cimitj Adamo de Batthyán, Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario et Cubiculário. etc. Filio mihj Charissimmo.

51.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak**Tarcsa, 1638. augusztus 8.**

Annjai szeretetemnek ajánlása után aldgion megh az Isten minden iouaival, Nem akaram el mulatnj hogy ne iriak es Ertesedre ne adgiam hogy miutafogua tünetek el iütem csak Isten tudgia minemeő beteges allapatal vagiok, de mind azaltal nem akartam magamat Agiban vesztenj, hanem szombaton az hidegh leölés reiam erkezek, az melli miat ugj Anira vogiok,

csak Agjombul sem kelhetek feöl, soha nemis emletem hogy illien betegh letem volna, Azert kerlek Edes Fiam. Ne szanniad faradsagodot sies hozam jünny hogy az En Aruaimat tudgiam kinek ajanlanj, mert <minden> Naprul Napra nem hogy kiönieöbülnek de inkab mind Nehezeben Vagjok azert kerlek ne kessel, Eltesen Isten sok Esztendeigh jo Egessegeben, Datum Tarcza die 8 Augustj 1638.

az te Edes Aniad.

Poppel Eva

[A levélhez csatolva, külön lapon:]

Ugyan az Istenert kérem Nagyságodat mint kegyelmes Uramat, siessen jőnj, mert szerencse ha életben érj Nagyságod Aszoniomat eő Nagyságat,

Nagyságod alázatos szolgálja

Saller Ferencz

Címzés:

Az En Szerelmes Fiamnak Az Tekentetes Nemzetes es Nagyságos Groff Bathianj Adamnak adassék hamar-sagal.

Cito cito cito citius citissime Cito cito cito citius.

52.

Poppel Éva Batthyány Ádámank

Tarcsa, 1638. augusztus 13.

Aniaiserie tetem ajánlása után, adgyon Isten kiuán-sagid szerént ualo sok jokatt

Ma reguel atták megh Leueledet, Melybül értem mit irsz; Azert Istennek hálá én immár kőnniebben vagiok; Ugyannira, reménlem hogy ebből az betegségből talám feöl Láb[a]dok megh egyszer; de bizonios dologh az, oly főlőtte nehezen uoltam akkor, a mjkor ir-tam uolt néked hogy sies hozzám jőnj; Nem reménlet-te senkj csak fél nap ualo eletemetis. Most immár Is-tennek hala jobban vagyok, ide jóüeteledet jo akara-todra hattam, szeretettel Látlak ha Isten ide hoz. El-teszen Isten sok esztendeigh kedues jo egéssegeben. Datum ex Tarcsa 13 Augustj 1638.

az te edes Anyád

Poppel Ewa

Címzés:

Az en szerelmes Fiamnak, Tekintetes Nagyságos Groff Batthyánj Adamnak adassek.

53.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Tarcsa, 1638. szeptember 20.

Aldgyön megh Isten kiuánsagid szerent ualo sok jokkal. Vettem Leueledet az Fris Limoniakkal¹ edgyút, melliet igen jo neuen uettem tüled. Magam állapottya felől azt irhatom hogy hol jobban vagyok s-hol rosszszabbul; mind az által reménlem hogy naprul napra jobban kezdek Lennj; kiualtképpen ha Doctor Spindler² elérkezik, a kit minden órában várok, mert Csakj Uram³ hirem nélkül el küldöt érette ez előtt ed-néhány nappall.

Pálffy⁴ Jozágáru ualo Statutoriát^a ki uéuén az Zábrághj Captalantul,^b im megh küldöttem, s- arrol ualo Jegyzés is vagyon benne, minemő Uý Donatit^c köllietik Palatinus Uramtul vennj; Azert uiseld gondgiát, tudom hogy most könnyen megh njerheted Palatinus Uramtul, miuel ez mostanj állapottiában az többi közöt te fogsz legh többet szolgálj eő kegyelmenek.⁵ Eltessen Isten sok esztendeigh kedues jo egészségben. Datum ex Dobra 20. 7bris 1638

A te édes Anyád.

Poppel Ewa

Címzés:

Az én szerelmes Fiamnak, az Tekintetes es Nagyságos Groff Batthyány Ádamnak adassék.

^a határozatot, rendeletet

^b a zágrábi káptalantól

^c adománylevelet

54.

Nyáry Krisztina Poppel Évának

Kismarton, 1638. szeptember 26.

Kegyelmednek mint nekem jo akaro Aszoniomnak ayanlom szeretettel valo szolgálatomat, es Istenteöl minden jokat kivanok, s- jo egességet.

Szomoruvan értem, hagi elebbeni betegeskedéséből vekonion jobbulvan es fordulvan kegyelmed egesseghre, méghis beteges állapotallal vagion, s- az miat nem jöhet kegyelmed ide mi hozzankis, kit kivantam volna Istenteöl, es nagi szeretettelis lattuk volna kegyelmedet. de az jo Isten ha igi adta, jo neven kel venni, ebbéli latogatásatis kegyelmednek; kivanom Istenteöl szivem szerent, hagi elebbeni jo egesseget megh adván Isten kegyelmednek, eltesse sokaigh.

Mi mindazonaltal az kegyelmed jo emlekezetivelis, Isten segetsege által, ez előttök valo dolgon már által megíőnk.¹ Az kegyelmed jambor szolgália megh adta az kezkenöket, megh szolgalom kegyelmednek ezaránt valo jo akarattiat, es Isten eltétvén bennönket, miis azon leszönk, hagi mind kedveskedgiőnk, s- mind szolgallionkis kegyelmednek: Isten egesseges állapot-

ban sokkaigh tarcsa meg *kegyelmedet*. In kis marton.
26. 7bris 1638.

Kegyelmednek szeretettel szolgál.

Niari Chris[t]ina

Címzés:

Nemzetes es Nagyságos Poppel Eva Aszonnak, ne-
hai Tekentetes es Nagyságos Battiani Ferencz Uram
özvegiének etc. Nekem io akaro Aszonjomnak adassék

55.

Erdődy György Poppel Évának
Monyorókerék, 1638. október 4.

Alazatos Szolgalatomat ayanlom Nagyságodnak,
mint szerelmes Aszonjom Anjamnak. Isten
kjavanssaghý szerént ualo sok ýokkal. aldgia megh
Nagyságodat

Az Nagyságod Leuelét jllendő beőczulettel vettem,
melljbol megh értettem, hogý Nagyságod Dobrara hi-
uat bennunköt, az Nagyságod szolgaltattjara főlis men-
nénk minden késedelem nélkül, de az mégh en oda jar-
tam az Kismartoný Lakadalomra,¹ addigh az Attjam-
fia megh nehezedet, s- magamis igen betegen jöhet-

tem haza, s- mégh mostis igen bagýatt állapotall va-
giok béle, Mindazon által, két, három nap alatt Isten
megh könnyebetvén bennünköt, s- Aszonýom eő
Nagyságais² addigh megh érkezvén az Kőröszturý La-
kadamrul,³ együt megýunk föl, az Nagyságod Lato-
gatasara, es szolgaltattjara, Addgia Isten Nagyságodat
jo egésseben találhassuk. Datum ex Arce Monjoroke-
rek, 4 8bris 1638.

P.S.

Az paraszt Ember rőszttjsségét[!] az mi illetj, az
kit az Attýamffia küldöt Nagyságodhoz levelljet, s-
megh nem varta az valasztot, annak az eő érdeme sze-
rént valo büntetesse megh Lészen.

Nagyságodnak alazatos szolgáló Fia

Erdődy György

Címzés:

Az Tekentetes es Nagyságos Poppel Ewa Aszonnak
Nekem Szerelmes Aszonjom Anjamnak adassek

56.

Batthyány Ádám Poppel Évának
Németújvár, 1638. október 26.

Spectabilis ac Magnifica Domina, Mater charissima
Salutem seruitiorum filialium debita obligatione, et
prosperitatis uoto præmissis. Isten Nagyságodat algýa

megh job egesseggel. Vettem az Nagyságod ennekem küldöt leuelet, meliben ertení kiuannia michoda alla-pottal legiunk, Mi hala Istennek egesseggben, az Nagyságod szolgalttára minniaian ioban uagiunk, hanem hogý az kissebik leaniom¹ ualamönt ere roszul uolt, de azis Isten kegielmebü iobbodon uagion, hogy peniglen Nagyságod ellenközö egesseggel legien banom bizonial nem kiczinne. Ezen dolog ueget bizoniara ennekem köllöt uolna Nagyságodat megh előznöm, de miuel en sem uoltam ithon, es Nagisagodnalis ot leuen az Sogor Uramek,² remeluen Nagyságodnak sok foglalatossagit köllek elmulatnom. Egieb arant en az Nagyságod szolgalttára kesz uagiok es ha szüksegh leszen az Passanak töbshoris jratok. Ezek utan Nagyságodnak kjuanok jo egesseget az Istentül. Datum in Uyuar die 26 8bris 1638

Spectabilis ac Magnificæ Dominæ Vestræ

Filius ad obsequia natus.

Comes Adamus de Batthyán

P.S. Az Attyamfia Nagyságodnak megh szolgallia latagatasat es szolgalttätis ayanlia

Címzés:

Spectabilj ac Magnificæ Dominæ Aeuæ Poppel a Lobkouicz, Spectabilis ac Magnificj Domini Francisci de Batthyán Relictæ Viduæ et: Dominæ Matrj charissimæ

57.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1638. november 8.

Annýai szeretetemnek ajánlassa utan, Isten sok iokkal megh aldgýon, Chýak erről keleték irnom: Mivel hogi imar enihanj Doctorokat magamhöz hivattam, es kölemb kölemb féle orvosagokkal éltem, semmi könióbségemet penigh nem érzem, hanem mind chjak az Purkolt forog eszemben, s- ugi teczik ha chjak enjhannj napra jühetne hozam, élhetném az ^W oruosagiual az mint ez előttis éltem, taland mingiart megh giogiulnék. Kerlek azért hogi az Purkoltot enihaný napra külgí hozam, mennél hamaréb lehet, Eddigis irtam volna felöle, De az apro gyermekeidtől nem mertem el hozatnj, Ertettem penigh hogi az von Mekuicz mast oth vagion az gyermekeknél, ugi teczik hogi ért az a Aszon anit hoza mint nemelikünk, es szabadon rea bizhatz az gyermekidet, Azonis kerlek mutasd Fiuuj engedelmessegedet, es az Purkoltot magad lovain külgí ide, ha penigh szinten ide nemis, chak szentgothartig chjaki uramhöz,¹ Eö ide küldj, ith nem keslettetem, negiednap muluan szép büchülettel uisza küldém.

Tovabba. Aztis adthatom értessedre, Hogi az Zabraghj Octava meg szolgaltaté uiszkörösz nap taban,² Tudod hogi neked az Humszki Familiaual, Góthallal azon küvöl teöb hataros szomszedédal sok ueszekedesék vannak, Nem artana hogi idein föl kerestetnél az leueleket, es uagi Kaldj uram vagi Franchich

vram³ által be küldenel Horuat Országban, oth ualo Prokatoridal^a es Feöember szolgálal discuralnanak^b az dolog felöl. Mostis az Humszkiek ugi akarnak jarnj, az mint te ideidben tauol jartanak, hagi az erdökböl ^cjarando^c sirovniczat⁴ el hozták talál hatalommal, es ennekem Zaz harmicz forintot kellet fizetnem az olahoknak semiert, azért az mint leg iobban lehet ugi uiseld gondot. Isten eltessen Datum Dobra die 8 9bres[!] [1]638

Az the édes Annjad

Poppel Ewa

Címzés:

Az en Szerelmes Fiamnak Az Tekéntetes Nemzetes es Nagyságos Groff Batthiani Adamnak Adassék.

Cito cito cito:

^a ügyvédeiddel

^b beszélnek meg

^c a szó sor eleji betoldás

58.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1638. november 26.

Anyai Szeretetem ayanlása után, aldgon megh Isten kiuánságid szerént ualo sok jokkall.

Dobraj es Rakicsánj Tartomániokbul az mennj Jobbádgságot el uittek az kanisai Törőkeők es Raczok,

azoknak neuekett im Jegyzésben küttem kiuánságod szerént. Kérlek azért edes Fiam, hogy azon eő Felségénél hogy lehessen szabadulások szegénieknek.[!]

El hittem hogy most az Szent Catarjnaj vásárra hoznak Bécsben elegendő őregh Citromokat, ha megh nem bántanálak uéle, kérnelek azon, vennél ennekem ualamj huszon ötöt vásárfiában, hid el tőkélletessen megh teritem az árrát halaado képpen. Eltessen Isten sok esztendeigh kedues jo egeességben. Datum ex Dobra 26. 9bris 1638.

az te edes Anyád.

Poppel Ewa

Címzés:

Az én Szerelmes Fiamnak, az Tekintetes es Nagyságos Groff Batthyánj Adámnek adassek

59.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1638. december 11.

Aniai szeretetem ayanlása után, aldgon megh Isten sok jokkall.

Megh érkezuén szolgám Saller Ferencz, megh adta az Citromokat, a kiket nekem kültel,¹ melliet fölötte igen jo néuen uettem tüled, s- elis költöm egessegedert.

Tompa Boldisár irt Puh Giörgy Deaknak egy Cédu-
lat kit im oda kültem Leuelemben includáluán,^a azt ir-
ja benne hogý Daniel Deak² az Feő harmiczados Pal-
finé³ jországában akarja magát iktatnj; Azért jo uolna
hogý Káldj Uramnak⁴ ezt az dolgotis adnád értésére,
gondot kölliene rea uiselnj, miuel tenéked atták azt az
Jországot előb hogý sem másnak, Contradicalnj^b köllie-
tike ellene uagý mit kölliessék cselekednj, ad értésem-
re. csak ezt akaram most értésedre adnom. Eltesen
Isten sok esztendeigh kedues jo egészségben. Datum ex
Dobra die 15. Xbris 1638.

Az te édes Aniád.

Poppell Ewa

Címzés:

Az en Szerelmes Fiamnak, az Tekintetes es Nagy-
ságos Groff Batthiánj Adamnak adassek hamarsaggal.

Cito cito cito citissime

^a mellékelvén

^b ellent mondani

60.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1638. december 13.

Aniai szeretetem ajánlása után, kiuanok Istentől ki-
uánságid szerént ualo jokat megh adatnj.

Szerencsétlenségemre, szintén roszkor uiteted el tū-
lem az Purgoltot, mert én most sokkal roszszabbul s-
niaualiásban vagiok hogý sem a minapiban Láttal, az
mint Purgolt megh tudgia mondanj; az számban két
Apostema¹ vagion, s- az Torkomban is egy, szinten
most kezdet uala oruosságokat csinálnj a kikkel élliek,
de aztis félben hagýuán, nem akartam tartoztatnj, ért-
uén az kis Aszonkának² beteges állapotat; Melý ha
könniebben kezdene Lennj az én szerencsémre, rövid
nap mulua; kérlek édes Fiam küld hozzám ismet Pur-
goltot, mert miulta Bécsben uoltál, az idő alatis inkab
mind othon uolt, talam csak ötöd napja annak mjkor
ide jeőt uolt. Ha peniglen Purgoltot ugian semmj uttal
nem bocsáthatnad ide kérlek aztis ad értésemre, kéte-
len Posonban köllietik osztán Doctorért küldenem. El-
tesen Isten sok esztendeigh kedues jo egéssegen.
Datum ex Dobra die 13. Xbris 1638.

az te edes Aniád.

Poppell Ewa

Címzés:

Az én Szerelmes Fiamnak, az Tekintetes es Nagy-
ságos Groff Batthiánj Adámnak adassék.

61.
Batthyány Magdolna Batthyány Adámnak
Szentgotthárd, 1638. december 26.

Kegyelmednek mint szerelemes Battiam Vramnak
aianlom Szolgalthomath,

Isten kegyelmeiteknek szerelmes Giermekiuel egie-
temben sok Szent napokat, es Uy Esztendeöket, adgion
szerenczessen erhetnj, s. elis mulathatni; Miucl Doctor
Rager¹ iüveteleben, nehez betegsege miat megh fo-
giatkoztunk, Aszoniunk Anjank pedig eö Nagyságha,
szüntelen valo feölötte nehez faidalmakath szenved
eýel nappal, irtam uolt tegnap által Purgortnak, hogý
az mint kegyelmedis az Aszonnak rea felelt mennél
hamaréb menne feöl Dobrára, mivel chak eö reá varo-
kozik az Aszonj, talám valamj czengerezéssel² segít-
hetne azokat az faidalmakat, ha ugi fogh Purgurnak
teczeni. De im most hozák Leuelet, kiben iria, hogy
Forgaczne Aszoniom³ kérte uolna el kegyelmedtül
hogj Holnap el uigie magával. de az Istenert gondollia
megh kegyelmed az Aszonjunk Aniank eö Nagyságha
nagy Niavaliáiát, es ez miat ualo busulását eö kegyel-
mek közel léuén Sopronhoz Doctort mindenkor kő-
zél találnek; *Kegyelmedet* fölötte igen kérem edes
Báttiam Vram küldgie által mingiart Purgurtot hogj
Holnap vihessem feöl magammal, mivel szerdán inned
Pápára akarunk indulnj eörömet ot Lennénk Purgurt
ielen létében tudgia kegyelmed, az Aszoni eö Nagysá-
gha állapattiat meli nehéz akár mi kiczin oruosságrais.

meghis igen kerem *kegyelmedet* edes Báttiam Vram,
ha csak ualamennj ideöreis, kültön küldgie Purgurtot,
el nem hiszi *kegyelmed* melj nagi nehességgel várta
eddigis az Aszonj holot kegielmedis bizoniossan rea
felelt, hogi mindgiart el küldj. Az Aszonnak eö kegiel-
menek aianlom szeretettel ualo szolgalthomat. Isten
tarcza minden iokban kegielmeteket Datum ex Sancto
Gothardo 26-die Decembris 1638.

Kegyelmednek szeretettel szolgáló

Attiafia, es Huga

Battyanj Magdolna

Címzés:

Az Tekintetes, es Nagysághos Groff Battiani Adam
Uramnak etc Nekem szerelmes Battiam Vramnak
adassek

62.

Poppel Éva Batthyány Adámnak
Dobra, 1638. december 27.

Keőszenetemnek és Annýaj szeretetemnek ajánlása
utan, kjuanom édes Fiam, hogy az Ur Isten sok Szent
Karacsonj Innepet, agyon, keduesiddel egyűt, szeren-
czésen s- egéségben el mulatnod. Fiam Chaký Laszlo
Uram, nehéz s- hoszu betegségemre nézue, ez el mult

napokban, Peteő Gyeörgy Uramat,¹ Posomba küldette uala Doctor Ragerért,² de üressen kellett meg jünj, miuel az Doctort beteges allapattya miat el nem hozhatta; s- jól lehet, Palatinus Uram sok kérésére, (kit agyon Isten Gyermejjmmel együtt meg szolgálnom eő kegyelmenek) rea felelt az Doctor, hogy mihent lattya egességének derekas jobbulasat, el nem mulattya hozzam ualo jüuetelet; s-ehez képest ujobban érette akar-ia küldenj Chaky Uramis Peteő György Uramat; Mind az altal kérlek mint szerelmes Fiamat, küld ide az Purcholtot ennnyhaný napra, nem annjra én érettem, mint hugodért Baberlyért, az kj tegnap fellette igen meg nehezedet. Igen keduesen uezsem tüled, s-eő még él meg ýgyekezík szolgálj. Ezzel Isten tarczýon, édes Fiam jo egességben. Dobran 27 Xbrýs 1638.

Igaz jo akaro Annýad meg él

Poppel Éua

Enis szolgálatomnak ajanlása utan szerencsés s-üduességes karaczýon Innepét, kivanok kegyelmednek Istentul; maraduan

kegyelmed sogora szolgálja

Erdeődy Gyiorgy[y]

Címzés:

Az én Szerelmes Fiamnak, Az Tekintetes és Nagyságos Groff Bottjáný Adamnak adassék

63.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1639. január 16.

Anýai szeretetem aýánlása utan, kiuanok Istentül kiuanságid szerént ualo sok jokat megh adatnj.

Az minapiaban Topos Mihály által azt irtad hogy róuid nap mulwa mind Menjem Aszonniál ide jász hozzám, bizony szeretettel vártalak mind ez ideigh, de ma immár szintén el szomorodtam, miuel szolgál a kit Purgoltért kültél, azt mondgya nints semmj szándékok az ide ualo jóuetelre. Az Purgoltis csak haszontalanul vagion így nálam, hogy csak jeón, s- ismet el megien, nem kezdhetek semmj oruossággal élnj, Miuel nem lehet egy ideigh ualo maradása itt. Bizony sziuem szerent akarnám ha el lehetnétek egy ideigh nála nélkül, es ugýan időt tölthetne it nalam, hogy élhetnék oruosságáual.

Eltessen Isten sok Esztendeigh kedues jo egességben. Datum ex Dobra 16. Januarj 1639.

az te edes Anýád.

Poppell Ewa

Címzés:

Az en Szerelmes Fiamnak, az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthyánj Adamnak adassék.

64.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1639. március 14.

Aldgyon megh Isten kiuánsagid szerént ualo sok jokkall.

Megh értettem edes Fiam hogý Isten egésseghben hozot megh Bécsbúl, kin szíuem szerént örülök. Akarom azért ezt értesedre adnom hogý az minemő szőlőket te alattad bírok Rohonczon, azokhoz ualo vincelle-rimet az én hoszszu betegségem miat másak mind el hitegették tülem, mely miat mind ez ideigh is munkálatlan állanak az szeőlők. Kérlek azért szeretettel édes Fiam, irgý egy Parancsolat szabásu Leuelet Jobbágý Daniel Uramra, hogý Parancsolia megh azoknak az vincelléreknek, hogý az minemeő pénszt másaktul feől uettenek szeőlők munkájára, azt adgiak uiszha nekiek ismet, es az én szeőlőim Munkálásahoz Lássanak; Melliet megh cselekeduén érettem, viszont nagiub do-logbul igiekezem enis neked kedueskednem. Eltesse Isten sok esztendeigh kedues jo egésseghben. Datum ex Arce Dobræ die 14. Martý 1639.

az te edes Anýád

Poppel Ewa.

Címzés:

Az en Szerelmes Fiamnak az Tekéntetes és Nagyságos Groff Batthiánj Adamnak adassék

65.

Batthyány Ádám Poppel Évának

Németújvár, 1639. április 1.

Szolgathomatt Aýanlom Nagysá godnak mjnt en-
nekem io Akaro Aszoniomnak Anjamnak, Algýa Isten
Nagysá godath kýuansagý szerent Ualo io egesseggell:

Im Nagysá godknak Ualamý keues halat költem, eó-
rómost tobbet költem Uolna, de az remensegh igen
megh tsalt mivell azt gondoltam hogý tób hall legýen
ebben az halastoban, Nagysá god kóltse io egesseggell;
Az Nedíltaj[!]¹ Harmjtzadosnak irtam ualamj Leuelett
Nagysá godath kerem io alkolmatossaggall kólgie megh
neký; mý hala Istennek mind az gyermeckell io eges-
seghben Vagiunk: Ezek utan Isten eltesse Nagysá-
godath, Datum in Nostro Uy Uar Die 1 Aprili Annj
[1]639

Nagygodnak szeretetell Zolgaló Fia migh ell:

Comes Adamus de Batthýa[ny]

Címzés:

Az Tekéntetes Nemzetes es Nagýsagos Poppel Eua
Aszonýnak ó Nagyságának Nekem Szerelmes Aszo-
niomnak Anjamnak Adassek

66.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1639. április 3.

Aniai szeretetem aianlása utan aldgion megh Isten minden iouaiual es kedues io Egessegeggell.

Az halákát megh hozák szep frissen, mellieket igen io neven vettem, de azt niluan tudom, hogý az Istennek intisébül uagion az, hogý az teobi keözeöt en rum sem félétkeztel ell, Legh feökeppén az kis Leonora¹ által emlekeztet az Ur Isten, hogý el ne felétkézél rum, s- ha az Ur Isten engedi az Halakat Egessigtékért elis kiöltiük, mert az Uyuari Halakhoz mindenkor nagjob kiuansagom volt, hogý sem mint egieb felle halakhoz, Az mi azt illetj io akaro Uraim masonendis gazdálkodnák halbul, de mind azoknalis keduessebek elleöttem az Uyuari Hálák, Az minemö Levelleket küldötél ide en azokat bizonios Postam által késedellem nelkül expedialom,^a Eltessen az Isten sok Esztendeigh kedues io Egességben, Datum Dobra, die 3 Aprili Anno 1639

az te Edes Aniad.

Poppel Eva.

Címzés:

Az en Szerelmes Fiamnak Az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthiani Adámnak ádássék

^a elküldöm

67.

Batthyány Ádám Poppel Évának

Németújvár, 1639. április 18.

Spectabilis ac Magnifica Domina Mater mihi charissima

Seruitiorum filialium debitam semper commendationem. Isten Nagyságadat algia megh minden kiuinta jokkal. Nem mulathatom el mivel Nagyságodat egességünk felül bizoniossa ne tennenk, mi hala Istennek az Nagyságod szolgálatyara mjnniaian io egességben vagiunk, az melliet Nagyságodnakis az szerent kiuanunk, e mellet ertenniis akarnak az Nagyságod jo egesseget, ez az szent Innepeketic kedues jo egességben elmulatni keuanniuk Nagyságodnak. Isten tarcza Nagyságodat kedues jo egességben. Datum ex Uyvar Die 18 Aprilis Anno 1639

Spectabilis ac Magnificæ Dominæ. Vestræ

Filius ad obsequia natus.

Adamus de Batthyán

Címzés:

Spectabili ac Magnificæ Dominæ Euæ Poppel a Lobkouicz Spectabilis ac Magnifici quondam Domini Francisci de Battyán Relictæ Viduæ Dominæ Matri charissimæ.

68.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra 1639. április 27. vagy 28.

Anniai Szeretetem ayanlása utan aldgion megh Isten minden iouaiual.

Megh adák Leveledet melliben mit irsz megh ertetem, Az mi az Vámot illetj en azt az te io akaratodra hadgiom, ollian kiczin dologert senkivel nem veszékedem, mert en csak ma -s. holnap vagjok, Azt remenlem uala magamban hogý immar minden Niaualiambul kj szabadultam, de az Ur Isten megint ujonan eresztette elliöbeni niaualimat ream, az Purkoltot el akartam kerni tüled, de miuel hogj az magatok Giermekjis beteges aláppátal uannak, azert nem akartalak busitanj: Az mi penigh Horuat Orszagba valo meneteledet illetj kerlek oda menet fordiczad ere utodat, mert sok beszilgetésim volnanakk veled az odben valo alapat feleől, Total Uramis minek elleöteö feől ment hozád egyk erdeödben harmicz szal Eöregh Tolli[?] fat váगतot le melli dologh tudom nem az te engedelmdbül vagjon, az Erdeö penigh nem az Eöueje nemis volt soha, hanem mindenkör Batthianiak birtak, kerlek megis mikor Horuat Orszagban medgj el ne kerülj be-nünket, Eltessen Isten sok Esztendeigh kedves io Egességhben, Datum Dobra die 27^a Aprili Anno 1639.

az te edes Aniad

Poppéll Eva

Címzés:

Az én Szerelmes Fiamnák Az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthiani Adamnak adássék

[A borítékon még:]

Anno 1639. es. 1640. Az szegený aniak[!] irt leveleý.

^a a 27-es számra ráírta a 28-as számot

69.

Széchy Dénes Poppel Évának

Felsőlendva, 1639. május 29.

Nagyságodnak mint jo akaro Aszonyomnak. ayanlom szolgálatomat. Isten Nagyságodat kiuansagi szerint ualo jokkal latogasa.

Nagyságodat kerem alazatossan, hogy megh boczasson ennekem, hogy busitom Nagyságodat. az kis leanyunk fölöte nyaualiasul uagion, nem tuthatiuk soha mitsoda nyavaliaja legien, itten nemeliek. tri duse-nek[!]¹ mongiak az nyavaliat melyben kinlodik az kis leanyunk. nemelyek pedig natha horutnak mongiak. kerem Nagyságodat alazatossan, ha az Doctor² Nagyságodnal uolna mégh. boczatana ide enyhany napra. ha pedig oneid el ment uolna. Nagyságod külgiön oruosagot kerem Nagyságodat. Migh elünk Nagysá-

godnak megh igiekezűk szolgálni. im louatis küldötem ereite. Nagyságod parantsolion mý Nagyságod szolgálai uagiunk. Isten tarcza Nagyságodat jo egessegeben sok eztendeigh. Iram Fölső linduan. 29. Maj. 1.6.3.9.

Nagyságodnak mig el szolgálai.

Szetsi Dienes.

Címzés:

Az Nemzetes es Nagyságos Groff Lobkouicz Poppel Eua Aszonnak. Nekem jo akaro Aszonyomnak.

70.

Széchy Dénes Poppel Évának

Felsőlendva, 1639. június 2.

Nagyságodnak ayanlom szolgálatomat.

Isten Nagyságodnak kiuansagi szerint ualo jokat agion mind az Nagyságodhoz tartozandokal egietembe.

Lattia Isten, magam attalom, hogy Nagyságodat enyszer kel busitanom de mit tegiek, Nagyságos Aszonyom. ha nem tudom mit tegiünk. bizuan az Nagyságod hozzánk ualo sokzor megh mutatot io akaratiahhoz, mostis abban nem ketelkeduen, kenzeritetűk. megh talalni nagyságodat. az beteges kis leanyunk felől, soha nem tuthatiuk talalni mi nyaualiaja legien.¹ ma regel az nagy hanyas uolt raita. ugian hantis mint ha uerel let uolna eluegies de tsak alig teczet megh az uer,

mint ha ket uagy három tsöp let uolna. közöte, ez mellet mint ha nehezenis uenne lelegzetet. Jo lazlone Aszonyom. szegezesnek² mongia. kerem Nagyságodat külgiön Nagyságod az ellen uallamit. Isten Nagyságodat megh algia ereite. nekünk tsak Nagyságodban uagion Isten utan bizodalmunk, ualamigh elünk Nagyságodnak szolgálni igiekezünk. kerem az Istenert Nagyságodat, ne neheztelien reank hogy illy giakorta busit-iok Nagyságodat. mint kellesek azokal az oruossagokal elnünk, az kit Nagyságod fogh küldeni. kerem alasza-tosson. tudositson benünket Nagyságod. Isten tarcza Nagyságodat sok eztendeigh io egessegeben. Iram Fölső linduan. 2. Junij. 1.6.3.9.

Nagyságodnak szolgai

Szetsi Dienes.

Címzés:

Az Nemzetes es Nagyságos Groff Lobkouicz Poppel Eua Aszonnak. Az Nemzetes es Nagyságos Goff Bottiani Ferencz Vrnak, megh hagiót Eözuegienek. Nekem jo akaro Aszonyomnak.

71. *„Im küttem én orvosságot”*

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1639. július 4.

Anýjai szeretetem aýánlása után, Istenűl minden jot kiuánok megh adatnj.

Akarám értésedre adnom edes Fiam hogý én immár az Sauanjó vizhez akarok indulnj,¹ s- az házam penigh nem kész mégh, egieb aránt alkalmasint készen uolna, csak hogý hat ezer Tegla heáual vagýunk. Kérlek szeretettel adas valahonnéd hat ezer Teglát, hid el Tőkélletessen hogý Tiz ezeret csináltatok érette mentűl előb lehet, mert ot az Tayban pénzen sem találj most. Parancsold megh aztis Tisztartodnak,² hogý valamj szinek csináltatásában legýen segítséggel. Azonis kérlek édes Fiam hogy Uýuárat az városban rendeltes egý szállast énnékem, mert ha innéd megh indulok, egý végben nem mehetek szintén az Sauanjo vizigh, hanem egý nap meg kőly nyugodnom Uýuáratt.

Eltessen Isten sok esztendeigh kedues jo egésségben.

Datum ex Dobra die 4. Julý 1639.

Az te édes Anýád.

Poppell Ewa

Címzés:

Az én Szerelmes Fiamnak, az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthýánj Adámnak adassék.

72.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Tarcsa, 1639. július 23.

Aldgion megh Isten kiuánsagid szerént ualo sok jokkal.

Mulatságnak okáért be mentem uala ma Ebéd után Szalonakra, s ot <kűsz> kétséges hirrel beszellik uala hogý megh holt uolna az kissebbik leánkátok,¹ kin sziuem szerent busulok s- kősergek. Kérlek azért ad értésemre ha ugý vagýone uagý nints, által mennék holnap <hol> Látnj, ha Isten nem engedte elewenen Látnom, Láthassam holt tetemet az kis ártatlannak. Azt is hallottam hogý mind magad s- mind Feleséged beteges állapattal uolnátok; Kérlek magatok állapattiarul is tudosics. Választ várok túled mentűl hamaréb. Eltessen [Isten] sok esztendeigh kedues jo egésségben. Datum ex Tarcsa 23. Julý 1639.

Az te édes Anýád

Poppell Ewa

Címzés:

Az én szerelmes Fiamnak, az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthýánj Adamnak adassek hamarsággal.

Cito cito citius.

73.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Tarcsa, 1639. július 24.

Anyai szeretetem ajánlása után, Istentől minden jókat kiának megh adatnj:

Az Leueledet, a kit még tegnap előtt irtal az kis Leánkatok halála felől, csak most szinten dél tájban adá megh egy Szalonakj ember, bizony bánom hogy oly késedelmessen hozták, mert ha tegnap dél előtt megh atták uolna, által mehettem uolna es megh Lát-hattam uolna az ártatlannak holt testét,¹ mais szinten be akarom uala Louaimat fogatnj, azonban érkezék Nemsem, s- megh mondá hogy el uitték immár Uÿuará, s- ugÿ hallasztám el ismet utamat, Mind az által holnapot aduán Isten érnem, ugÿan által megÿek hoz-zátok es megh Latogatlak benneteket. bizony büntetést érdemlene az a Posta, a kj harmad napiára hoz egy Leuelet Rohoncyrul ide. Eltessen Isten sok esztende-igh kedves jo egéssegben. Datum ex Tarcsa die 24. Julÿ 1639.

az te edés Anyád

Poppel Ewa

Címzés:

Az én Szerelmes Fiamnak az Tekentetes es Nagyságos Groff Batthyánj Adámnak adassék

74.

Batthyány Ádám Poppel Évának
Hely nélkül, 1639. július 24.

Szolgathomatt ajánlom Nagyságodnak Algÿa Isten Nagyságodath kÿuansagÿ Szerent Ualo io egességell.

Tegnap irtam Nagyságodnak egy Leuelett az kisebbik Leankank felől¹ hogy Isten ö Felsege ez uilagbull maganak uette szinten hogy az Nagyságod Leuele érkezék akkorban indultanak megh Uele Uÿ Uarra, az mi az Nagyságod ide ualo iúutelett illetve Uolna nagy szeretetell lattuk Uolna Nagyságodath. Isten eltesse Nagyságodath Datum Die 24 Julÿ Anno 1639.

Nagyságodnak engedelmes fia szolgall.

Comes Adamus de Batthyán

P.S.

Az mÿ az magunk egességett illeti, tirhető allapattban uagiunk az Nagyságod szolgathattjara.

Címzés:

Az Tekentetes es Nagyságos Poppel Eua Aszonÿnak etc. Nekem Szerelmes Aszoniomnak Anjamnak Adassek.

75.

**Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Zamlacsa, 1639. november 5.**

Anniai széretetém ayanlasá után aldigion megh Isten sok iokkal.

Mégh adák Leuélédet méllibül mégh értetém hofi az Ur Isten egi fiu Magszatál mégh aiandékozot,¹ az Ur Isten nevellie feöl Szént neve dicziretire nekték penigh szérenczétekre, czodalkozom azon hofi mégh nem irtad miczoda Neure kööreösztölteted, igen akárnam ha az élleid nevire köereoszteltetted volna, Magam egésségem félleől azt irhatom, Istennek Szént Neve diczértessék naponként mind ioban vagion, ^aaz heu vi-zi feördeo után,^a ugi anirá hofi immar lasanként labadanzj keztem, és az mint emberseges emberék tanazolliak ha éz iüuendeő karacson napiaigh Continualnam,^b egésségemre valnék, de mint hogý igen meszi vagiok túlleték és alligh varom hogý io Egésseghben lathásam beneteket sokaigh nem akarok it késnj, hanem ez iuüendeő Szerdan Istennék <szeg> segetségibul minden bizoniosan megh akarok indulnj. Eltesen Isten sok Esztendeígh kedvés io Egesseghben, Datum ex Szamlacza, die 5 Novembris Anno Dominj 1639:

az te Edes Annia
Poppéll Eva,

Címzés:

Az én szerelmes Fiamnak Az Tekéntetes és Nagyságos Groff Batth[ya]ni Adamnak adassék az Leuelém

^{a...a} a jelölt rész lapszéli betoldás

^b folytatnám

76.

**Batthyány Ádám Poppel Évának
Rohonc, 1639. december 23.**

Spectabilis ac Magnifica Domina Mater mihj charissima.

Seruitiorum filialium Paratissimam commendationem. Isten üduősseges Innepekkel es szerenczes Uý esztendouel algýa megh Nagyságodat. Veuen az Nagyságod leuelet czudalkozással hallotam hogý Nagyságodnak azt mondtak hogý mi igen beteges allapattal legiunk ide, megh teczczik nem jo akaronk az azkj költöte mert mj az Nagyságod szolgalttya[ra] hala Istennek minnjajan io egesseghben vagiunk melliet Nagyságodnakis kjuanunk. Az Canisan giült Török felül peniglen Dobran Nagyságod bizuast alhatik, mertha mý ollýas uolna Ennekemis tudnom köllenek, es edigh kýs szállottam uolna Körmöndre es az minapi kanjsaý utamot megh üyetannam.¹ Ezel en az Nagysá-

god szolgáló fia migh elek maradok Datum in Ronch die 23 Decembris Anno 1639

Spectabilis ac Magnificæ Dominæ Vestræ
Filius ad obsequia Natus

Comes Adamus de Batthj[an]

Címzés:

Spectabili ac Magnificæ Dominæ Auæ Poppel a' Lobkouitt, Spectabilis ac Magnifici condam Domini Franciscj de Battyan Relictæ Viduæ Dominæ Matrj mihj charissimæ.

77.

Inhofer Orsolya Poppel Évának

Karlóca, 1640. január 27.

Ennekem mynden koron kegyelmes aszonjom alazatos zolgalotomatt ayanlom Nagyságodnak és kyuanok az ur Istentől Nagyságodnak kyuanasaghj Zerent ualo sok Jo szerencheket es hoszu elettet Nagi boldogul megh adattnj mynd az Nagyságod keduesivel Egie temben.

Az Nagyságod három<zor> jzben kőldöt oruosaghjtt uramnak ő kegyelmenek megh kőldötő Voőkoujch Vram,¹ meljett uram ő kegyelme keduessen vete es Nagyságodnak alazottos zolgalottjatt en leuelem

altol ayanlia es ygen köszönj Nagyságodnak az Nagyságod kegyelmesegett hagi Nagyságod Ismeretlen zolgaýarul el nem felettkezyk es Nagyságodatt ygen köueti, hagi ő magha Nagyságod kegyelmesegett maga kesze Irasa altal megh nem közönhetty mynt hagi mastis ygen beteges ugi hagi nem ýrhatt nagi faýdolom mjatt meli az derekaban es oldalaban vagion hanem myg Isten ő kegyelmenek kőnjebsegett ad adyg en leuelem altal akara Naggyságodna k Nagi kegyelmesegett megh közönj azt Irhattom Nagyságodnak hagi az mjnemű ölaýt Nagyságod uarasdý meszőrwl zamlachrul kőldött uolt oli ygen haznalt ő kegyelmének hagi myhelen az faýdalmas helt meg kentek uele, mjndgiart megh szűnt az Njaualya es Ismett Jol uolt eginjhanj napig ugi anjra hagi ha az olaýt töb lett uolna, hýzem az ur Istent hagi egen meg giogýult uolna az njavaliabul de Imar el fogjott reguta az utan ualo oruosagott pedig meliatt Nagyságod Voőkoujch uram altol kőldett nem tudom mj kepen hoztak de az őregbyk őuegben melibul uramnak mjndenkor egi kalanol kőlöt uolna Inya mjkor az faýdolom réya Jön aban az őuegben nem hoztak ýde egi kys fel kalanal az masýk kys őuegben az meliben ualamj feýer olaýt vagi sýr uagion, abanjs chak egi keueset hoztak ýde mynd az kett őueg njtua uolt chak egi kys ruhauol dugtak bý, laczott az kosaron hagi be uolt uaruan de ýde mjnd Nýtua hoztak ugi anjra hagi nem Vehete uram ő kegyelme ez oruosaghnak haznatt az mostanj oruosagott pedig Meliatt tegnap ýde kőldött Voőkoujch uram egi

kys kosarban, nem tudgiok mjkepen kól uele Elnj mjuel hogi njnchen <ýras> Iras raýta mjnd azon altal uram w kegylme Nagyságodnak ýgen kószónj es könjörög Nagyságodnak hogi ha Nagyságodnak nem uolna akarattia elen es Nagyságod Jaualia kwdene meg Nagyságodnak olian olaýt mjnt az első uolt es ez mastanj oruosagnokys kwdene Nagyságod ýrast mjkepen kól uele elný melj kegylmesegett ha az ur Isten eltett meg wgiekezem Nagyságodnak mjnd uramal w kegylmevel zolgalnj mert töbett haznalt az Nagyságod oruosaga hogi sem az doktorok Nyolcz eztendeýg Valo <...> oruosstalasok nemjs tudom Nagyságod kegylmesegett megh közönj sem meg nem zolgalnj ugi az mjnt kólene hanem az ur Isten fýzese meg Nagyságodnak böseges aldasauol keremjs Nagyságodott hogi Nagyságod en twlem ne uegie zolgaloyattul gonaz neuen hogi rossz Irasom oluasasauol Nagyságodott ýlj sokaýg farosztom engem Nagyságod tarchon koteles zolgaloyanok es parancholion Nagyságod es uelem zolgaltonon Ezek utan az ur Isten oltalmaban aýanlom Nagyságodatt ýrattott karloczon Januariusnak 27 napýan 1640

Nagyságodnak migh el alazottos zolgaloya

Vrsúla Inhofer

Címzés:

Az Tekentetes es Nagyságos Popel Eua Aszonnak, az Tekentetes es Nagyságos grof Botýani Ferencz

Uram megh hagoit Eőzueginek: nekem mindenkoron ýo akaro Aszoniomnak adassek

78.

Csáky László Poppel Évának

Bécs, 1640. február 15.

Nagyságodnakd mint szerelmes Aszoniom Aniamnak szolgálók, es Istentől minden iokat kjuánok. Noha Nagyságodnak még h sem it ualo maradásunkrul, sem alá menetelünkről bizoniost irnia nem tudok, mindazáltal akarám köszöntenem Nagyságodat, s azzal rolunk ualó feledékenséget, ébresztenemis. Istennek hálá mind az aprokkal it egészségben uagiunk, az Szent Gothárdi gazda, nem tudom, mint uégezj fársángiát, kj szintén nékj félelmes napia, kérem Nagyságodat légien azon, egi, uagi két nappal az előtt, légien ott Purgult.¹ Vgi hallom Isten, az mogiorokerékj vendégetis ell hoszta, uitézé, uagi ajtatos, aszt nem tudgiuk, akármi légien Isten éltesse.² Az Apiát, Tanáchá töttük, fel kellettük iúnj ő kegylménék az hitet le tennj,³ Forgach Adám Vramis ma eskütt megh.⁴ Bottiani Vramnakis egi Baróságot szerzénk tegnap, az kiraljnak fő asztalnokia, Szegeni Osztrozith Vram uolt ez előtt; Budán nagi állapot uolt régen,⁵ mostis Nagi böchüllet, im láttia Nagyságod, melj io, mikor edgik Atiafia, az másikat segítj. En Nagyságodnakis kész uolnék, egi io Papista hitet szerezni,⁶ Magunknak mit szerzünk, aszt

bizonj nem tudom, azon legiünk, ne menniünk szegé-
niebben alá, mint fel iüttünk. Adgia Isten lássam egés-
seghben Nagyságodat. Bechben, az szeglett háznál,
15. Februarj 1640.

Nagyságod kopot szolgálja

Ladislaus Chiakj

Címzés:

Nemzetes Nagyságos Poppel Eva Aszoninak, Ne-
kem szerelmes Aszoniom Aniamnak adassék

79.

Inhofer Orsolya Poppel Évának

Karlóca, 1640. március 21.

Nagyságos

Ennekem mynden koron zerelmes kedues aszonjom
alazotos zolgalotomatt ayanlom Nagyságodnak myg
elek es kyanok az ur Istentwl Nagyságodnak kyan-
saghj zerent ualo sok Jo zerenchegett es hoszu eletett
Nagi boldogul megh adattnj

A Nagyságod, Ennekem Irt böchwletes leuelett
mynd az uramnak w kegyelmének kwldót oruosagol
ennekem megh ada az Nagyságod Embere Nagysá-
godnak adgia az ur Isten hogi mynd uramal w
kegyelmeuel megh zolgalhasuk az Nagyságod Nagi

kegielmesegett hogi Nagyságod Ismettlen zolgaüaual
yli kegielmesegett chelekezük es Nagyságod taplalia
w kegyelmeu oruosagual adgia az ur Isten hogi haz-
nos legien az Nagyságod oruosagha Meliben nemis ke-
telkedem mert ygen dichekedek uram w kegyelme az
Nagyságod oruosaghaual sött azt mondgia hogi
Nyolcz eztendeüg ualo doktor oruosagh nem haznalt
soha w kegyelmének anjt mjnt az Nagyságod első or-
uosagha az Nagyságod parancholattia zerent azt Irhat-
tom Nagyságodnak hogi az utolso oruosagh egi wueg
palaczkban Jo öreg az palaczk Vörös <uy> Vyz Va-
gion bene Ismett egi kys horuatt wuegben feyer lagi
kenjó Jol lehet wram[!] w kegyelme aual az kenjouel
eginihanjzor kenjete magatt de nem erzete haznatt
nemis artott w kegyelmének edes Nagyságos aszonjom
en Igen öruendetes hyrt halotam ez Nagyságod leuel
hozo emberettwl hogi Nagyságod husuett utan ygieke-
zük az Varasdi he Vyzben ha tudhattnam Nagyságod-
nak oda Valo Jöüetelett es ha Nagyságodott Megh
nem bantonam Myndgiart Enys oda menek Nagyságod
zolgalottiaira mert en zyüem zerent ohaýtom Nagysá-
godatt lattnom kerem aszert Nagyságodott egi kys
czedulaýaban tudasechon Nagyságod mjkor taýban
ygiekezik Nagyságod az Varasdý Mezöre Jwnj Mynt
hogi Nagyságod poskrjbtaban^a megh engete hogi gi-
kartab ýrgiak Nagyságodnak en abanis engedelmes le-
zek Nagyságodnak es Valamjkor talalkozük oda menő
ember nem erezték egietis leuel Nelkw Nagyságod-
hoz sött ha az ur Isten uramnak w kegyelmenek egi

kys egesegett ad magamjs zýnten dobran Megh latto-
gattom Nagyságodatt mynd Vramal w kegyelmevel
egiwt mert en mig elek az Nagyságod zolgaloy kwzwł
legk kjsebýk uagiok keremjs Nagyságodatt engem an-
nak tarchon Nagyságod es en Velem zolgaltoson s ru-
lam Nagyságod el ne felettkezek hanem alkolmatosa-
gual Nagyságod <njha> tudasechon Maga Jo egesege
felöl hagi tudhasam hagi en mastis az Nagyságod ke-
gielmeben vagiok az mjnt giermeksegetmwl foguan
mýndenkor uoltam en zomal kerem[is] Nagyságodatt
mondgia Nagyságod erdódj giorgine grofne aszonjom-
nak Nagi zolgalotamatt es ýgen örölók rayta hagi az
ur Isten w kegyelmelt megh zabadetota terhetwl¹ Jol
lehett nem tudhattom fjatte uagi leyant adott az ur
Isten w kegyelmének de adgia az ur Isten hagi w ke-
gyelme erhese örömet ezek utan az ur Isten oltalma-
ban aýanlom Nagyságodatt Irattott karloczon 21
Martczý 1640

Nagyságodnak Migh el hw zolgaloya
kýuan zolgalnj

Inhofer Orsyk

Címzés:

Az tekintetes es Nagyságos labkouith popell Eua
aszonjnak az tekintetes es Nagyságos bottianj ferencz
uramnak megh hagiott őzuegienek Nekem mjg elek
kegjelmes aszonjomnak adasek ez leuel

^a utóiratban

80.

Puh György Poppel Évának

Dobra, 1640. május 17.

Alázatos szolgálatomat aianlom Nagyságodnak mint
kegielmes Aszoniomnak, algia meg Istem[!] Nagysá-
godat minden javaival: Az Nagyságod levelét ennekem
ma ugi mint <ked> chótörtőkön mind egi őt orakor del
utan ada meg egi oth válo szabados, Melibul mind
egirül másrül mit paranchol Nagyságod meg értettem;
Jol lehet hagi ez jvő hetfőn minden bizonial Nagysá-
godhoz akártam indülnj, es mind ezek felől Nagysá-
godtól tanusagot vennj kivaltképen az Savanió viznél
válo hazoknak meg saroztatassa felöl,¹ azért Nagysá-
god mindenképen informalion^a azok felöl, melik hazo-
kat kamorákat mint s- hagi kel hadnj, avagi saroztatnj,
az mel hazban Nagyságod taval lakot aztot belül kele
sarosznj, kívül ketség nekül tudom hagi kel; mind
azon által Nagyságodtul várok. Noha elig készületlen
vagiok de az Nagyságod parancholatiának kel enged-
nem, es ez jvő hetfőn oda jndulok, akárnam ha adig
mind az előbeni leveleimre, mind penig az mostanira
Nagyságodtól valaszom lehetne, hagi tellies tanuságal
mehetnénk ell; Mivel penig negied vagi őtőd magam-
mal akarok oda mennj, es hazomtől ani kénieret maga-
mal el nem vihetem, kérem Nagyságodat mint kegiel-
mes aszoniomat, Nagyságod valami három köboll ga-
bonára Comissiot^b agion Verosvarra, ha masképen
nem, ithon Nagyságodnak meg térétem. Tavalis az mit

Nagyságod rőndölt volt nekem es Mattusich vramnak² aből sok embert tartottunk kj, mesterembereket mieseket, es valaki jűt oda, Tudom ez idenis ugi leszen.

Tuzre való fa felől, es az szénekhőzis jo volna ide-in Nagyságodnak irnia, Ero[l] inkább akarnam ha Nagyságod Khinisperg Vramnak irna, mert tavalis minden segítségel volt ha chak egi posta által meg talaltamis, Tudom mastis meg chelekedne, chak Nagyságod egi szép vdvari levelet irna nekj: Nem artána az Vrnakis³ Ű Nagyságának jrna Nagyságod, ha egi felől semmj sem lenne, talland mas felől lenne valami. Janos Deaknakis szentgothartra irion Nagyságod egi parancholatot, midőn valami mieseket, vagi szekereket fogok kérnj Tarchára, hagi elegendőt külgion de jobbákat mind taval, jól lehet hagi taval az Vrtől Ű Nagyságától elig volt rőndölve, de mihaszna senki nem volt vélek, ha egi nap oda jűttenek, masnap el szőktönök; Mast azért ha küld munkasokat oda, egi Emberséges embert rőndölion hozáio, kihőz halgassának mert en raitam semmit sem adnának, es ne halagasson vélek, hanem valamikor fogok irnia nekj, mingiart külgiön, En minden tehetségemmel azon leszek az mint mindenkor voltamis hagi az Vr Ű Nagysága chaki Vram az házákat készen találhasa. Hagi ha onnind az segítség nem leszen, igen roszul lesz az alapat, Mert ith szantálan sok dolgunk vagion, Az vj istalokat epétem, azonkövöl[!] gabona giomlálás szőlo boitast vaszon fejerétést mind ezeknek kel vigben vinnj. Czi-mermaniom^c pedig töb nints az egi Nagelinál, Bax

mote ki volt az hálalra beteg, szerenche ha masik utan nem megien. Az viz égető fazékért ezen holnap be küldöm Regedében, ha kész mind az ket mesternek meg fizetvén tüle kj hozatom,⁴ es Nagyságod az Varban találja. Ithon való dolgokat pedig minek előtte el megiek mindenképen helben hagiom, hagi Nagyságod semmiből meg ne fogiatkoznék, Hiszem vagion mosg[!] szena az lovaknak, abrakom jól lehet nintsen, de ki veretek anit hagi meg érék véle medig Nagyságod ith fog kesni, Elést pedig Istennek hála mast hiszem talalnj, ugi rőndőlem meg hagi Contentus^d leszen Nagyságod. Tarcha es Eltesse az Vr Isten sokaigh Nagyságodat kedues jo Egessegeben. Datum Dobra, 17 Maÿ 1640.

Nagyságodnak Allaszatos Szolgaia

Puh Gyeorgÿ

P.S. Nagyságos Aszoniom, Hagi mingiarth az sauanio viszhősz nem mehetek, Nagyságodtól kerek bochanath, oka legh fojeb az minth belső leuelémbén Irtam Nagyságodnak, Masodik oka penigh hagi Egik szolgam, ki Imar Niolcz Esztendőtől fogua szolgat, sőt Incab Germegsegeből neuelttem, az Szent Haszasagra atta magath, Felesegem szolgaloia Murekj Leant <vete> Jegiesztete maganak, melieketh az predicalo szeken Imar ket Iszben szokas szerinth megh kialtota predicator Vram, Harmadik Jűuő Vasarnaph le-

szen, akor Egiben vigiek, azoknak akorbeli Egibe adasokath, Harom negi szonszedomnak Egi kys Vszonaczkakal Jambor szolgatuaerth szolgamnak Igerkesztem, azt Eórómest vegben vinnem aduan Jóuendöbeli Jambor szolgahmak[!] jo Peldath ide Eszt vegeszuen megh higie Nagyság od semj kesedelmem Ith nem leszen, helben hagiuan Nagyságod dolgait. Noha En jo akaro Vramnak Toth Istuanak megh Jrtam, hagi v kegyelme megh talalion cholnerth, est mith mongion nekj, az kiben ninchen ketsegem hagi v kegyelme megh ne chelekegiek, hagi maga szemeýe szörenthjs el nem rakatia az Partekath Nagyságod Irassa szörenth Vgi hagi ha fogna Ertenj chaki Vra[m] v Nagysága oda valo Meneteleth. de hiszek Istenben, hagi sokal előb leszek oth, chak Isten <eben> az Mostanj Egesegemben tarchon megh. Mit Irth legien Nagyságodnak az Magister,^e aszt Nagyságod Irasabul Ertem, de az mitnh En Ertetem volt Nagyságodtól, s az Predicatoroktul, aszt Gondoltam, hagi joban chelekötem hagi az Vta fogua az Varban nem hatam ^fDienst^f túlem, hanem mindenőth Velem hordosztam az Majoroknal minth hagi most chak kin valo dolgaim vadnak, valamikor Varba Mentem mideőn be Jútem az Jozzagbül megh higie Nagyságod, hagi chak szémém elől sem bochatam, meginth ha ki Jútem velem hosztam, Igi Imar ha ha[!] vetek Esseth, hagi nem Continualta^g az Varbeli arestomoth;^h aszt az En Ertetlensegemnek alichaⁱ Nagyságod, de az Miklos az el nem Tauoszoth az Varbul, Esztis Imar az Nagyságod parancholatia sze-

rinth, odben megh hagiom hagi Gonduisseles legien rea Egiuth az Tarsaua, Az Ven Aszon keszemben atta Mukath En Nagyságodnak Pametliual.⁵ Egiut be Crechetolue[?] küldötem, az mint Ennekem mondota az Ven aszon chak valamj Vngiökre valo chipke köteszek voltak, es hagi Imar az Vngöketh Nagyságod Iden megh chinaltata volt, de az chipke nem volt s az Vtan keszetetek, Igi ha az pametlint megh Vitek, az miath IriaJs Nagyságod, az chipke sem veszeth. Nagyságodath kerem Alaszatosan valamj keues elest rendöliön Nagyságod az sauanio viszhösz, Merth hiszem otýs chak az Nagyságod szolgatuaian vagiok .s. leszek, migh ellek,

Címzés:

Az Tekéntetes es Nagyságos Poppel Ewa Aszonnak
W Nagyságanak etc. Nekem kegielmes Aszoniomnak
Adassék.

^a tájékoztasson

^b megbízást, megbízólevelet

^c ácsom

^d elégedett

^e mester, gondviselő

^{f...f} a szó lapszéli betoldás

^g folytatta

^h fogságot, a fogságban való létet

ⁱ vélje, tudja

81.
Batthyány Ádám Poppel Évának
Rohonc, 1640. május 24.

Szolgathomatt Ayanlom Nagysagodnak mjnt io Akaro Aszonjomnak Anyamnak Algya Isten Nagyságodath kyansagy szerent Ualo iokkall;

Az Nagysagod Leuellett uettem mjt irion Nagyságod megh ertettem annak okaert chyak Nagysagodnak embere Legyen az Sauanio Uiznell, az ky gondgjatt uisellye¹ az szenek tsinalasanak en megh hagyom az Tiztartanak hogy megh csinaltassa az mire erkezhetik. my hala Istennek az Nagyságod szolgathattjara egesseghben vagyunk Isten eltesse Nagyságodath. Datum in Nostro Rohont Die 24 Maj Anno 1640

Nagyságodnak engedelmes fia szolgall.

Comes Adamus de Batthyán

Címzés:

Az Tekentetes Nemzetes es Nagyságos Poppel Eua Aszonnak etc. Nekem szerelmes Aszonniom Aniamnak adasek

82.
Batthány Ádám Poppel Évának
Rohonc 1640. május 25.

Szolgathomatt Ayanlom Nagyságodnak mjnt io akaro Aszoniomnak Aniamnak Algya megh Isten Nagyságodath kyansagy szerent ualo iokkall.

Alkalmatosságom leuen nem akaram el mulattnom, hogy Nagyságodath ne latogassam Leuelem altall, eóró mest ertekezem az Nagyságod egessege felóll, keremis Nagyságodath hogy tudositson az maga egessege felóll, my hala Istennek mjnaian az Nagyságod szolgathattjara io egesseghben Uagiunk, Gombkótó Mjhalý szolgank talala megh bennónkett hagi irnank Nagyságodnak mjuell az Toplitsaban megien keriók ezért Nagyságodath, hogy a' migh ót leszen adasson az louayra fvelló helt,^a mellý Nagyságod io Akaryatt[!] mas nagiub dologhbul szolgalljuk megh: Isten sokaigh eltesse Nagyságodath. Költ Rohontson 25 May Anno 1640

Nagyságodnak engedelmes Fia szolgall.

Groff Bottiani Adam

Címzés:

Az Tekentetes es Nagyságos Poppell Eua Aszonynak ó Nagyságának Nekem Szerelmes Aszonniomnak Aniamnak Adassek.

^a füves helyet, legelőt

83.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak
Varasdi hévíz, 1640. május 30.

Aniai Szöretetemnek aianlása utan, Isten kedves lelki es testi sok jokal nagy boldogul aldyon megh szerelmes Fiam; Ueuen leueledet nagy eörömel haluan es ertuen, hogy mindginaan jo egesegben uattok, melinel job hirt nemis kiuantam halanom; es adgya Isten sok eztendeigh hogy bekességessen io egessegeben marat-hassatok, meliet sziuem szerent kiuanok megh adatnj; Magam allapattya felöl egiebet nem irhatok, hanem egessegem csak az előbenj statusban^a vagyom es nem tudom Isten rendelese raitam leuen, ha egessegemre, vagy peniglen nagio nyauualiamra az mastani förödöm köuetkÿek, de legien ugy Isten eö Szent Fölsege az mint akaria, Az my Gombkötö Mihál dolgat illetj,¹ szerelmes Fiam nagio dologbulis kedvesködem, nem csak ez illieten keuesben, azert a' uegeth semmj fogiatkozás nem leszen csak ell jöiön; adgya Isten hogy jo egeségben lathasalak. Varasdi He uizben 30. Maÿ. 1640.

Jo akaro Szerelmes Aniad

Lobkovich Poppell Eua

Szalamalegion^b kegyelmednek
edes szerelmes Battyam vram

Battiani Borbala

Címzés:

Illustrissimo Comitti Adamo de Battyán præsidi-
orum Kanisæ Oppositorum Supremo Generali Capitaneo
nec non Sacrarissimæ Cæsareæ, Regiæque Maiestatis
Consiliario et Cubiculario etc. Filio mihj pluri non
charissimo.

^a állapotban

^b „szálem alejkum” = Béke veled

84.

Batthyány Ádám Poppel Évának
Németújvár, 1640. június 10.

Szolgathomatt Aÿanlom Nagyságodnak mint io
Akaro Aszonjomnak Anjamnak: Algÿa megh Isten
Nagyságodath kÿuanta io egesseggell;

Az Nagyságod mÿnap Leuelett uettem, igen io ne-
uen uettem hogÿ Nagyságod en erettem Gombkötö
Mÿhalj lovaÿnak fvelló helt^a rendeltetett¹ mas dologh-
bull igÿekezem megh szolgálnÿ Nagyságodnak. Aka-
ram eztis Nagyságodnak ertesere adnom, hogy az
Nagyságod Bitskei Jobbagÿ Adoÿokkall fell iöttek
Uolt² [G]örre ertuen hogÿ Nagyságod az Sauanio
uisznell Legien,³ erre hozzám jöttek mÿuell ezert nem
merezlettek Nagyságod utan Tott orszagban^b mennÿ.

en az mý adot hoztanak nalam tartottam, ha Isten Nagyságodath az Sauanio Uizhez hozza altall megiek Nagyságodhoz beszélgettek Nagyságoddall felőle. Is-ten hozza Nagyságodath io egessegell. Datum in no-stro Ar[c]e Nemett Uy Uar Die 10 Juný Anno 1640

Nagyságodnak engedelmes fia szolgál.

Comes Adamus de Batthyan

P.S.

Az Baberlj hugom irasatt az kit az Nagyságod le-ueleben Postscrip[tum]ban ir ugi mýnt szállamaletkijn⁴ nem erthetem, mjuell Tórókóll nem tanultam, ezért magiarull irgia ha mjt akar, azt megh ertem;

Címzés:

Az Tekentetes es Nagysagos Poppell Eua Aszoný-nak ő Nagyságának Nekem mindenkoron io Akaro Szerelmes Aszonjomnak Anjammak ő Nagyságának Adassek.

^a füves helyet, legelőt

^b Horvátországba

85.

Szele György Poppel Évának

Muraszombat, 1640. június 30.

Alazatos szolgálathomatt ayanlom Nacsaghodnak mint ennekem kegielmes aszoniomnak, Aldgia megh Isten Nagysághodat io eghesseghel, es eltesse sok esztendőkigh.

Nachaghodat mint kegielmes aszoniomat alazatos-san kerem az en touaba ualo alazatos szolgálatho-mert, miuel hallom hogj a Nachaghod Patikaiaiban Gu-ta ütes ellen ualo oruosaghok talaltatnak, meltoztassék Nachaghod enuelem szegheny szolgálaiual anný Gra-tiat^a cselekedni, hogý Nacsaghod tenne reszt benne az en szegheni attiamffia[na]k, azmelliet Nachaghod ke-gielmessen megh Chelekeduen útetis Isten megh gio-getuán, uele egietemben halaado kepen, bizonyal Na-chaghodnak, mint kegielmes aszoniomnak, megh Jgie-kezem szolgálalný Nachaghodtül minden gratiat uarok Isten tarcha megh Nachaghodat io egheseghben Da-tum Muraszombat 30 die Juný Anno 1640.

Nachaghodnak alazatos szolgálai
migh el igiekezik szolgálania

Szele Geörgy

Címzés:

Az Tekentetes es Nacsaghos Poppel Eva aszonnak,
nekem minden koron kegielmes aszoniomnak

^a kegyet, kegyességet

86.

Csáky László Poppel Evának

Szentgotthárd, 1640. augusztus 11.

Nagyságodnak mint szerelmes Aszoniom Aniamnak
szolgálók, es Istentül minden iokat kjuának.

Az Nagyságod louaj az hoduilághnális iuobban tud-
nak iárni, hagi sem az enimek nappall, az igen ros es
gődrős utakon, fogiatkozás nélkül, hosztak haza ben-
nünköt. Az Atiámfia ugi látom elégh terhes állapottal
uagion, s bjzoni ha Nagyságod bisztatna talám mégh
az iüüő héten lectikában¹ kiualtképpen, fel uihetnök
Béchben, mert mostis igen megh bodultak uolt ithon, s
arra nem felelhetek, hagi énis szüntelen ithon lehes-
sek, mindazáltall az üdőt anit megh, es az odafel ualo
állapotok, bizonios hagi akkor uolna diszes az én szol-
gálatom, mikor szük az ember, s Cancellarius Vramis²
alá iün, kit látua hiszek ha én fel nem megiek, Tar-
tunk attulis ha leánia lészen annál touáb halad, de mi-
uel ezek uélekedések, s Istennél uadnak chak niluán,
talámra magunkat nem uethettiuk, lélekben iáruán az
dologh. Nagyságodat igen szeretettel kérem, Nagysá-
god se uessen talámra bennünket, mennél hamaréb iü-

jön hozzánk. Kjuánniuk Istentül io egésségghben látni.
Szent Gothárd 11 Augusti 1640.

Nagyságod szolgálja

Ladislaus Chiaky

Címzés:

Az én szerelmes Aszoniom Aniámnak, Nemzetes
Nagyságos Poppel Eva Aszonnak adassék.

87.

Batthyány Erzsébet Poppel Évának

Monyorókerék, 1640. csütörtök

Engedelmes szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak,
mint szerelmes Aszoniomnak Aniamnak Istentul
Nagyságodnak minden Lelki Testi sok iokat es ez'
mostani beteges allapatiabul ualo könnebűlest szíuem
szerint kiuanok.

Tegnap Estuere érkezünk ide Mogioro kerekre Is-
tennek hala bekeuel, hagi Szent Gotharton haltunk en
bizoni Igen felete kertem Cziaki Uramot s mind az
Aszont¹ hagi Nagyságodhoz fel menienek de az bizon
dologh hagi Cziaki uram akkoris igen nehezen uolt
hagi oda érkezünk ő kegyelmekhez. ha azt erhettem
uolna ot Dobran letemben hagi Cziaki uram olían <be-
te> Igen beteges allapattal legien, Nagyságodat nem
hattam uolna illien betegse[g]ben magan hanem ot ma-
rattam uolna Nagyságod mellet. Mind azon altal az

Giermekeket ide kötöztetem, mennel hamareb Nagyságod melle megiek. Az ur ő kegyelme Nagyságodnak ajanlia szolgálatjat Nador ő kegyelme köüeteli hogi megh bocziasson hogi maga ő kegyelme nem irhatot Nagyságodnak mert bizoni igen beteges allpattal uagion ő kegyelme hogi Dobrarul el iútünk az utban mingiart el lelte az hidegh Ismet ma harmad napia igen roszul uagion ő kegyelme. Nagyságo dot azon kereti az ur ő kegyelme tudosiczion benűnket Nagyságod ha Irte Nagyságod Istvan Deaknak az Inspergel uram dolga felöl. Isten Nagyságo dot eltesse sok eztendeigh io Egesegben. Irtam ma Czötörtökön Mogiorokereken 1640.

Nagyságonak Engedelmes

szorgalo Leania migh ell:

Battiani Erzebet

Címzés:

Az Tekintetes Nagyságos Poppell Eva Aszonnak; Nekem szerelmes Aszoniomnak Aniamnak Addassek.

88.

Batthyány Erzsébet Poppel Évának

Monyorókerék, 1640. csütörtök

Engedelmes szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak mint serelmes Aszoniomnak Aniamnak Isten Nagyságodot kiüansagi szerint valo sok iokkal algia megh szibül kiüanom.

Ez el mult vasarnap Irtam volt Nagyságodnak hogi az Nagyságod latogatasara oda megiek Szent Gotharra De latia Isten semmi kepen reja nem érkeztem mert hetfűn Batiam Uram Batiani Adam mind az Aszonial eggiűt it uoltanak nalam. kedden Penigh igen erőtlen allapattal erzettem magamat ugi annira hogi nem merem magamot reja uetni hogi megh induliak utra. Tegnap Penigh ugi mint seredan Erdödi Miklos uram iūt ide hozzam Ebedre mostis megh it vagion ő kegyelme Azert Nagyságo dot mint Aszoniomot Aniamot kerem Alazza megh magat Annira hogi Jjön ide hozzam Mogiorokerekre mert bizoni immar igen erőtlen allapattal erzem <immar> magamot: Cziaki Uramot s mind Nenem Aszont¹ kerem ennekem megh bocziasanak hogi Igeretem szerint az ő kegyelmek latogatasara el nem mehetttem; mi legien az oka, Nagyságának megh irtam, kirül melto mencziegem uagion. Ezekutan Istennek kegielmes gongia uiselese ala ajánlom Nagyságodat.

Irtam ma Czötörtökön Mogiorokereken Anno 1640.

Nagyságodnak Engedelmes

szorgalo Leania migh ell:

Botjani Erzebet

Címzés:

Az en Szerelmes Aszoniomnak Aniamnak, Az Tekintetes Nagyságos Poppel Eua Aszonnak Adassek ez Leuelem

89.

Csáky László Poppel Évának
Szentgotthárd, 1640. október 14.

Nagiságodnak minth szerelmes Azzoniom Aniamnak szolgálak, es Istentől jo egesseghet kiuanok.

Az Nagiságod leuelet szinten indulni akaruan Eszterhaszi Istuanne szekere, Az magham Trombitassatul küldtem ell Saghi Ferencznek. Nagiságod niaualaiat megh ertettem Purkolttul, ki abban az uelekedesben uagion hogi még mast köniű oruossaghokkal segethetnenek Nagiságodnak, de ha naponkent neuelkedik az erőtlensegh, bizsoni ű felti Nagiságodat, hogi magha tulaidon akarattiatul uéghe ne legien. Es noha jo Istenben biszni s- az természetbenis, de az szent iras kent okos ember az szűkségért az oruossaghot megh nem ueti, magyar pelda beszédis, hogi Istenis az magha segetőt segheti. Kerem aszert Nagiságodat ne giwlöllio maghat, se föllieb életénél száia iszit ne szeresse, egi kis oruossagnak keserűséghtëwl ugi irtoszek, hogi maganak s- nekwnkis annal sokkal nagiub keserűseghet ne szereszen. En naponkent hala Istennek föl labbadok, s- jobbulokis, az Attiamfiat penigh tegnap föltött ighen löltö ismegh az hidegh, maid efligh ualo forrosaggal, ma uett uolt oruossaghot, feles epet uetet ki. Nagiságodnak megh szolgalluk hogi szeretettel hi föl bennwnket, bizsoni tagadhatatlan hogi nem uagiunk félelem nélkwl, kiualltkeppen is-

megh Battiani Uram megh akaruan szauarni eszeket az Canisaiakat,¹ nemis tudom ki segetsegehesz biszhatnank itt, s- az mint hogi ugi latom az twwsis es egheetes szabad, bizsoni maskeppenis kwlömb heli ennel, az kit mast föl pörsöltek, ennihani szasz ember lakossais leuen. Mindaszaltal rettenetes baios nekwnk az költöszes az aprokkal, szandekom az hogi ualami ötuen gialoghot fogadgiak az meddigh Isten mind job egeseghett, mind modot ad, az Beczben ualo föl költöszesre, immar az polgarok szekereszeseis az mas holnapban föl szabadul. Nagiságodatis aszert esz napokban megh latogattiuk, cziak uiselne egesegegere gondot Nagiságod, s- asz mit masnak tanaczol, maghais foghadna megh ualamit benne, bizsoni dupla bwntetése lészen Nagiságodnak, s- ha megh talalnais halni kit Isten most ne adgion, minden ember maghat uetné uétkessé, s- az szegheni lélek szokatlan szarandoksagha, nem tudom ha elégedendő keszwlettel, es penitentia^a tartassal menne. mi penigh az szokas szerent, cziak az sirban keserjwk Nagiságodat, mintha cziak almunkban lattuk uolna, esz minden dwwziössege es hala adossagha ez uilagnak, akar minth ajanliukis magunkat. Nagiságod hozzu irasomrul megh bocziasson, En minth betegh ember eszekkel az elmelkedesekkel heuerem agiamat. Adgia Isten lathassuk Nagiságodat egeseghben, Datum in Sancto Gothardo 14. 8bris 1640.

Nagyságod szolgálja

Ladislaus Chiakj

Címzés:

Nemzetes Nagiságos Poppel Eva Aszszonnak. Nehai Tekentetes es Nagiságos Battiani Ferencz Uram megh hagiót öszueginek. Nekem szerelmes Aszszoniom Aniamnak

^a büntetés

90.

Széchy Dénes Poppel Évának
Felsőlendva, 1640. október 19.

Nagyságodnak ayanlom szolgálatomat.

Isten kiuansági szerint ualo jokkal latogassa Nagyságodat mind az Nagyságodhoz tartozandokal egietembe.

Kerem Nagyságodat allazatosan, hogy nekem megh boczasson, hogy busitanom kel Nagyságodat, bizuan Nagyságod hozzam ualo jo akaratiaban, kezeritetem Nagyságodat biztomba megh talalni neminemű oruóságok felől, melyeket regedeben sem találhatni, auagy ha találhatnijs nem oly jokat mind Nagyságodnal. azért kerem Nagyságodatt Nagyságod külgiön ualami keues giöngy uizet,¹ uiola julepet,² es ha lehetne tsuka hajatis,³ melyet Nagyságodnak migh elek megh igiekek szolgálni, az Doctor szoualis megh tugia mondani minekűl uagiunk szűkösök. Nagyságodnak igaz szolgália maradok mind uegigh. Isten tarcza Nagyságodat jo

egessegben sok eztendeigh. Irtam Fölső linduan. 19. Octobris. 1.6.4.0

Nagyságodnak szolgal

Szetsi Dienes

Címzés:

Az Nemzetes es Nagyságos Groff Lopkouith[!] Poppel Eua Aszonynak, nékem joakaro Aszonyomnak adassék ez Leuelem.

91.

Csáky László Poppel Evának
Szentgotthárd, 1640. október 22.

Nagyságodnak mint szerelmes Assoniom Anjamnak szolgálok.

Az Nagyságod szekere most kilencz orakor erkezik „s, ugi teczczik a’ felől alkalmatossan indulhatnank, de ez gyermekczek portikaiok es agyaczkaik ala ualo bogennal¹ megh sem erkezik be „s, tizenegy az ora. Az ki nagyob njouolyank az mi daykankot teb nap is el lelte az hidegh, „s, az kiről Nagyságodnak irtunk uolt nem aszt hoztak uolt ide hanem annak a’ nagy Anyatt egy foniatt uin Aszontt „s, ez eýel költönk az leanjaert, nagy galibank liuin etten etsaga^a az szeginj gyermekczkeuel s, filteök dayka niköl utra uini, kiuel mégh sem erközjek megh.

Ezekert az okokert edes Aszonjom ugi latom ma innd megh nem indulhatunk ha eýelis nem akarunk iarnj az roszt uttal, mi iob ödöis kezde lennj „s, miuel az hidegh lelés az attýamfiára eýel szokott ýönj, azon lesznek iden föl erkezzünk. Magamis az szöntelen gýomor ueseim es Vikonjm fáydalmj miatt sem éýel sem nappal nem njughatom, bizonj tartok hogý kolika¹ ne legýen belöle, nagý megh rekett szelek szaggatasit erzem. Agýa Isten Nagyságodat lassuk ýo egessegeben Datum ex Sancto Gothardo Die 22 8bris Anno 1640.

Nagyságod szolgálja

Ladislaus Chiakj

Címzés:

Nemzetes Nagyságos Poppel Eua Aszoninak nehay Tekintetes es es[!] Nagyságos Battyá[n]y Ferencz megh hagýott ozueginek etc. nekem szerelmes Aszonjom anjammak adassek

^a éjszaka

92.

Csáky László Batthyány Ádámnak

Dobra, 1640. október 29.

Illustrissime Comes Domine Affinis mihj obseruandissime, Salutem et seruitiorum meorum paratissimam Commendationem.

Aldgya Isten kegyelmedet sok jokkal. Táguluán ualammennire tegnap szünetlen faidalmim, feöl jóuék ide Dobrára, hogy ualamj Aertis^a ualtoztassunk. Bajos Lakásnak Latom ezt, magunkis az Atyámfiáual beteges állapattal Léuén, a kis Leankája penigh csak nem minden órában bucsuzik, de az kj terhessebb az őregh Aszont eő Nagyságat¹ oly állapattal Látom, hogy ha kegyelmed Purgoltot mennél hamaréb ide nem küldj, a kj csak ualamj Cristéllyelis^b segítse, s- touabrais ualamj rendben hadgyon bennünket, ha szintén mindgyárt uiszha kellenekis mennj kegyelmetekhez, nem hiszem hogy Annyát csak tizenegyed nap alatis életben Lássa kegyelmed. El kültünk ugyan Doctorért, de az méghe feles napokat veszen magának, az beteg embernek minden órája veszedelmes, csak ezt akaram kegyelmednek értesere adnom, kéruén szeretettel ne hadgya Annýát ily kicsin segéthség nélkül, bizony magamért nem irom, jójón Purgolt mennél hamareb, nem szokot a katárus² magában igen veszedelmes nyaualya Lennj. Isten kegyelmedet sokaigh eltesse io egessegeben. Datum ex Dobra 29 8bris 1640

Illustrissimæ Dominationis Vestrae

Seruator et Afinis paratissimus.

Ladislaus Chiakj

[Címzés nélkül]

^a levegőt

^b klistérrel, beöntéssel

93.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1640. november 5.

Anyai szeretetemet ayanlása után, kiuanok Istentől kiuánságid szerent ualo jokat megh adatnj.

Megh atták Leweledet edes Fiam, mit irsz megh értettem: az én állapotomat mj illetj, nem hogy könnyebben uolnék, de nekem ugy teczik hogy mind nehezen kezdek Lennj, edgyk nyaualya az masikat érj, az katár miat¹ kezdettem ismet rosszszul Lennj; Erdődine Leányomis ide jóuén hozzám, ő is annira jutot az rossz katár miatt, hogy ugyan Fekszik belé. Az vizát, megh nem tudom irnya mely keduessen uettem túled edes Fiam, vagyon ednéhány hetj hogy én semmit nem ettem, de az te küldötted vizában teghnap megh ettem két kis darabocskátt. Ez emberedet azért várakoztatam ennj ideigh it, uéluén azt hogy ostrigát hoznak nekem Regedéből, kiuel menyem Aszonnak is akartam kedueskednj, de tsak edgyet sem találtak, Saller Ferenczet kültem uolt be hogy ualamj olasz marhat vasarollyon, kj csak ezen orában érkezet megh, de sohul semmit sem talált egyebet, hanem habarniczat es Soos Limonit.² Eltessen Isten sok esztendeigh kedves jo egészségben. Datum ex Dobra 5. 9bris 1640.

az te edes Anyád,

Poppell Ewa.

Címzés:

Az én szerelmes Fiamnak Az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthyányj Adamnak Adassék

94.

Poppel Éva Batthyány Ádámnak

Dobra, 1640. november 6.

Aldgyon megh Isten kiuanságid szerent ualo jokkal. Vettem Leueledet edes Fiam, melyben irod hogy az gyermekek betegeskednj kezdettenek; Im azért az Purgoltot által bocsattam hozzájuk, adgya Isten hogy használhasson hamar nekiek, hogy hamaréb jöhessen uiszha, mert én bizony mostis csak azon állapotban vagyok az mint Láttal, ha egy keuessé könnyebben érzem magamat, csak hamar el nehezedem ismet. Adgyon Isten minniájunknak job egészségett. Datum ex Dobra 6. 9bris 1640.

Az te édes Anyád.

Poppell Ewa

P.S. Noha Leányom Erdődine hjrem nélkül alá hozatta hozzam Doctor Spindlert¹ Posonbul, a kj Harmadéuén is sok jot tett uelem; mind az által miuel én Purgolthoz szoktam jobban hogy sem más Doctorhoz, akarnám ha uiszha bocsátanád mjkor szükségtek nem léssen tinéktek rea.

Címzés:

Az én Szerelmes Fiamnak, az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthyánj Adámnak adassék

95.

Batthyány Borbála Batthyány Adámnak

Dobra, 1640. november 11.

Szolgálatomat ayanlom *kegyelmednek* mint szerelmes Bátyám Uramnak aldgya Isten *kegyelmedet* sok jokkall.

Nem akarám el mulatnj edes Bátyám Uram hogy *kegyelmednek* értesére ne adgyam Aszonjom Anyám állapotát; Irhatom azért *kegyelmednek* hogy csak szintén most annira el nehezedet hogy reméntelen élete. Kérem azért szeretettel *kegyelmedet*, rugaszkodgyék által hozzánk, csak úgy mint ha semmit nem tudna *kegyelmed* ebben. Hozza Isten *kegyelmedet* jó egésségben. Datum ex Dobra 11 9bris 1640.

Kegyelmednek szeretettel szolgáló Huga.

Bottyánj Borbala

[A levél folytatásaként, másik lapon Sallér Ferenc sorai:]

Kegielmes Uram Aszoniom eő Nagysága állapotát mj illetj mind ez ideiglen én bizony nem Láttam eő Nagyságanak semmj veszedelmes állapotát, s- ma

reguelis igen szépen szollot eő Nagysága velem, s- parancsoltis ednéhany rendbélj Leueleket irnom Tott országban,^a hanem csak most úgy mjnt 10 es 11 órák között kezdet nekj nehezednj; nem árt Nagyságodnak feől rugaszkodnj, úgy adhattya még h Isten hogy meggyogiulhat eő Nagysága, mert giakorta uolt igy im-már, hol könnyebbbednj kezdet s- hol nehezednj, de még egyszer sem uolt ennjre mint most.

Nagyságod alázatos szolgálja

Saller Ferenc

Címzés:

Az én Szerelmes Bátyám Uramnak, az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthyánj Adám Uramnak adassék

^a Horvátországba

96.

Batthyány Erzsébet Batthyány Ádámnak

Dobra, 1641. január 7.

Szolgálatomat ayanlom *kegyelmednek* mint szerelmes Bátyám Uramnak aldgya Isten *kegyelmedet* kiúansághj szerént ualo sok jokkall.

Vettem az *kegyelmed* Lewelét, Uramnak szollo Palatinus Uram eő Nagysága Lewelével edgytt, kit mindgyárt kültön kültém eő kegielme után; De az Temetőre

<valo> hiuo Lewelekben¹ csak edgyet sem hoztak ide, az melliek Tott országh^a bélieknek szollottak uolna; Hanem Sallér Ferencz kezehez hoztak némely Német Uraknak szollo Leueleket, de azonkiuül semmit; hanem Rakicsanj, Torniscsaj es Grebenj Gonduiselőknek szollot.² Uram eő kegielme penigh talám csak ezen holnapis uiszha jön Tot Országbul, mert a minémő dologh véget be ment, touábra disperáltatot.^b Eltesse Isten kegyelmedet kedues jo egészségben. Datum ex Dobra 7. Januarj 1641.

Kegyelmednek szeretettel szolgáló Huga

Bottiany Eorsebet

Címzés:

Az Tekéntetes es Nagyságos Groff Batthyánj Adam Uramnak Nekem Szerelmes Bátyám Uramnak adassék

^a Horvátország

^b maradt, marasztaltatott

Jegyzetek

1.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 36592. sz.

A levélből részletet idéz: TAKÁTS 1917 94. p.

A levélre hivatkozik: MOE III. 451. p.

1 (Gersei) Petheő vagy Pethő Gáspár (?-1636) Vas vármegyei nemes, a Batthyányak familiárisa volt.

2 Meszely (quatrale, Seitel): ivóedényből lett bormérték és űrmérték. 1 (?itt pozsonyi) meszely = kb. 0,33 liter. 4 meszely = kb. 1,32 liter, 30 meszely = kb. 9,90 liter. — BOGDÁN 1987 91. p.

3 Purgatio (purgáció): hashajtás, a belek kiürítése. — ÚOSZ 1990 418. p.

4 Hagymáz: önkívülettel járó, súlyos, lázas betegség. — Szablyár Ferenc szómagyarázata In: Pápai Páriz Ferenc: Pax corporis. Sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta Szablyár Ferenc. Magvető, Budapest, 1984. 478. p.

5 Pünkösd hétfője: a Húsvét utáni 50. nap, vagyis 7. vasárnap utáni hétfő, 1622-ben Húsvét ünnepe április 22-re esett, így a Pünkösd (Pentecoste) utáni első hétfő június 10-re. SZENTPÉTERY 192-193. p.

2.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 53756. sz.

1 1625. december 8-án iktatták be nádori hivatalába Esterházy Miklóst (1582-1645) Sopronban. Ekkor kapta meg Fraknó várát és a hozzá tartozó uradalmat, s ekkor lett Fraknó örökös grófja is.

„Ö fölsege” itt: Esterházy Miklós. — **Toldy Ferenc:** Esterházy Miklós élete. In: **Toldy Ferenc:** Esterházy Miklós élete és munkái. Pest, 1852. 27. p. és II. Ferdinánd király oklevele, melyben Esterházy Miklóst Fraknó örökös grófjává emeli, Bécs, 1625. augusztus 10. In: **Toldy Ferenc** i.m., Okmányos Toldalék. I. 345-354. p.
„Öchem” itt: valószínűleg Poppel Éva fia, Batthyány Ádám (1608-1659).

2 Zrínyi György köszvényben szenvedett. A köszvény (=arthritis urica) többnyire a purinanyagcsere ($C_5H_4N_4$ vagy ebből származtatható képletű aromás vegyületű anyag) zavarából eredő, többnyire rohamokban jelentkező ízületi gyulladás. — **ÚOSZ** 219., 275. p.) Zrínyi György betegségről szolt: **MOE** III. 451. p.

3.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 53757. sz.

Hivatkozik rá: **TAKÁTS** 1917 92. p. és **MOE** III. 451. p.

1 Lásd a 2. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

4.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 34214. sz.

1 Esterházy Miklós nádornak és feleségének Nyáry Krisztinának (1616-1642) 1626. december 31-én született László nevű gyermeke. — Nyáry Krisztina állapotáról szóló híradása valószínűleg erre utal. — Az Esterházyak családi naplója. Közli: **Szilágyi Sándor.** Történelmi Tár, 1888. 211. p.

5.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 34215. sz.

1 Faolaj: olívaolaj — Szablyár Ferenc szójegyzéke In: Pápai Páriz Ferenc: Pax Corporis. Sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta **Szablyár Ferenc.** Magvető, Budapest, 1984. 478. p.

2 Lásd a 4. sz. levél 1. sz. jegyzetét. A többi gyermek: az 1621. február 20-án született Thurzó Erzsébet, az 1622. április 25-én született Thurzó Krisztina (ők Nyáry Krisztina első férjének Thurzó Imrének ?-1621. október 19/ a gyermekei, valamint a negyedik gyermek az 1625. július 19-én született Magdolna. — Az Esterházyak családi naplója, Történelmi Tár, 1888. 210-211. p.

6.

Lelőhelye: OL P1314 Batthyány lt. Missilis, 2340. sz.

A levelet közli **Tarnóc Márton:** Batthyány Ádám levele Lobkowitz Poppel Évához. Irodalomtörténeti Közlemények 1957. 402-403. p., és ennek alapján: Régi Magyar Levelestár (XVI-XVII. század). I. kötet Magyar Hírmondó sorozat, Budapest, 1981. Válogatta, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: **Hargittay Emil.** 558-560. p.

7.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2341. sz.

8.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 34216. sz.

1 Konyhára való majorság: a majorban megtermelt növény vagy az ott nevelt állat.

9.

Lelőhelye: OL P1314 Batthyány lt. Missilis, 2344. sz.

10.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37954. sz.

1 Poppel Éva leánya Batthyány Borbála (?-1680).

11.

Lelőhelye: OL P1314 Batthyány lt. Missilis, 37955. sz.

1 Poppel Éva Batthyány Erzsébet nevű leányát (1620 k.-1688) becézte így.

2 Arany prém: köntösök vagy más felső ruházatok díszítésére szolgáló prém, amelynek széleit aranyozott fonállal szegték be. — Lásd: **Radvánszky Béla**: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században I. kötet, Helikon, Budapest, év nélkül. Ruházat c. fejezet, 95. p.

1 (itt pozsonyi?) rőf = 78,3 cm, ennek alapján a 16 rőf = 12,528 m és 17 rőf = 13,26 m. — **BOGDÁN** 1987 59-61. p.

3 Purgolt Bálint újkeresztény orvosdoktor, a család udvari orvosa (?-1647). Részletesebben lásd a bevezető tanulmány i.v. részeit 35-37. p.

12.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8266. sz.

Csáky Anna Franciska a „Pozsonyi Convent Magyar Apácák Klastromának” tagja Életéről, tevékenységéről, szerepéről részlete-

sebben: **Horn Ildikó**: Csáky Anna Franciska és a pozsonyi kláriszák. AETAS 1992. 28-43. p.

1 Csáky László (1605?-1655) országbíró, királyi tanácsos és kamarás, Komárom és Zólyom vármegyék főispánja, lévai, tatai és pápai kapitány, Csáky Anna Franciska bátyja és Poppel Éva leányának Batthyány Magdolnának (1610 k.-1658) férje.

2 Csáky Istvánné Wesselényi Anna (1584-1649). — Életéről bővebben: **Deák Farkas**: Wesselényi Anna özv. Csáky Istvánné életrajza és levelezése. Franklin, Budapest, 1875. és **Takáts Sándor**: Csákyiné Wesselényi Anna. In: Magyar Nagyasszonyok. Génius kiadó, hely és év nélkül, 411-485. p.

3 Kondé Katalin apátnő — működésére vonatkozó kiadott források: Apácák levelei a XVII. század közepéről. Kiadta **Pór Antal**. Történelmi Tár 1909. 42-51. p. Szerepéről szól még: **Horn Ildikó** i.m. 33. p.

13.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8273. sz.

A levelet említi még: **Horn Ildikó** i.m. 11. p. és 24. p.

1 Poppel Evának.

2 Köpölyözés = venasectio: érvágás (valamelyik véna [többnyire könyökvéna] megnyitása infúzió, vérvétel vagy vérlebocsátás céljából). A korabeli jelentése: vérelvonás a bőrből azzal a céllal, hogy a mélyebben fekvő, gyulladt területek vértartalmát csökkentsék. A bőrt fölsebezték több helyen, erre köpölyt raktak, amely a seben át lassan vért szívott ki. Köpöly: üvegharang vagy cserépharang formájú eszköz, melyben melegítéssel megritkították a levegőt, s azután hirtelen a sebes felületre borították. A kihűlő levegő így szívóhatást fejtett ki. Ha nem sebezték föl a bőrt, száraz köpölyről

beszélünk. — Révai Nagy Lexikona 12. kötet. Budapest, 1915. 161. p.

3 Végh Ferenc mariánus provinciális. Tevékenységéről lásd: **Karácsonyi János**: Szt. Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Budapest, 1924. II. kötet, továbbá **Syllaba Emil**: A pozsonyi klarissza templom története. Pozsony, 1944., **Szabó György Plusz**: Ferencrendiek a magyar történelemben. Adalékok a magyar ferencrendiek történetéhez. Budapest, 1921., valamint szól róla még: **Horn Ildikó** i.m. 28-29. p.

4 A Horvátországból Csáky Anna Franciska által öccsei: Csáky István (1603-1662 között élt királyi tanácsos és kamarás, főtárnokmester, szendrői főkapitány, Kolozs vármegyei főispán) és Csáky László részére hozatott lovakról van szó. Lásd: **Horn Ildikó** i.m. 34. p.

14.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8267. sz.

1 **Csáky Istvánné Wesselényi Anna**.

2 Poppel Éva, lásd a 13. sz. levelet.

3 Lásd a 13. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

4 a XVII. század első felében két Hamvai nevű férfit ismerünk a Batthyányak összeírásaiból: Hamvai Jánost (?) és a Batthyányaknál 1645-ig szolgáló Hamvai Istvánt. — OL P 1322 Leltárak 49. cs. 351. sz.

15.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8268. sz.

1 Szent Anna napja július 26-án van.

2 A saláta ízesítéséhez való olívaolajat.

3 Csáky László és felesége, Batthyány Magdolna.

4 Lásd a 12. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

16.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2380. sz.

1 Batthyány Ádám házasságának körülményei:

— Első menyasszonya az Illésházy családból került ki 1630 február-márciusában, ennek körülményeiről lásd: Pázmány Péter levelét Batthyány Ádámmal. Nagyszombat, 1630. február 16. In: Pázmány Péter összegyűjtött levelei. Sajtó alá rendezte **Hanuy Ferenc** II. kötet (1629-1637) Budapest, 1911. 97-98. p., Pázmány Péter Pozsonyból. 1630. március 11-én Batthyány Ádámmal írott levelét. Ugyanott, 107-108. p. és szintén Pázmány Péter levelét ugyanahoz. Nagyszombat, 1630. március 25. ugyanott, 110-111. p.

— Aurora Formentini Katalin (?-1653) császári udvarhölgy és Batthyány Ádám 1632. február 3-án kötött házasságot Bécsben. — Lásd Batthyány Ádám levelét Pálffy Istvánhoz. 1632. január 13. In: **Jedlicska Pál**: Eredeti részletek a gr. Pálffy család okmánytárához. (1401-1653) Budapest, 1910. 94-95. p.

2 Pater Lamanmart = Henricus Lamormain (1575-1647) belga származású, 1619-1647 között Bécsben működő jezsuita szerzetes. — **Ladislau Lukács**: Catalogi Personarum et Officiorum Provinciale Austriae S.I. 1. kötet (1551-1600) Róma, Institorum Historicum S.I., 1978. 715-716. p.

Pater Lamormain 1624 körül a bécsi Pazmaneum régense. — Pázmány Péter hozzá írt levele Sellyén 1624. július 11-én kelt. In: **Hanuy Ferenc** i.m. 389-390. p.

3 Pater Vernis = Matthiolus Vernich (1598-1660) zágrábi származású jezsuita pater, 1630-1632 között Bécsben és Zágrábban

tevékenykedett. — **Ladislau Lukács** i.m. 2. kötet (1601-1640), Róma, 1982. 779. p.

4 Szamolyánfalva (Szundenicz): A Batthyányak felső-lindvai várához tartozó helység Pozsony vármegyében. — FÉNYES 4. kötet 151. p.

17.

Lelőhelye: OL P 1313 Batthyány lt. Missilis, 37983. sz.

1 Batthyány Adámné Formentini Aurora Katalin.

2 Purgolt Bálint veje egy Joseph nevű orvos volt. — lásd a 23. sz. levelet és a bevezető tanulmány i.v. részét 37. p.

3 Poppel Éva unokája, valószínűleg Csáky László és Batthyány Magdolna gyermeke, aki nem érte meg a felnőttkort.

4 Nádasdy Pál (1598?-1633) (1622-től a dunántúli részek főkapitánya, Vas vármegye főispánja. — NAGY 8. kötet 19. p.) felesége Révay Judit (1603?-1643) (Révay Péter [1568-1622] királyi főudvarmester és Forgách Mária leánya) — NAGY 9. kötet 713.p. Házasságot 1621-ben kötöttek. — **Deák Farkas**: Magyar hölgyek levelei. (1515-1709) Budapest, 1879. Révai Judit levelei. 230-240. p.

18.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37984. sz.

1 A török dúlásról lásd: **Komáromy András**: A kanizsai török rablásai (1630-1640). Hadtörténelmi Közlemények 1895. 79-92. p. Lak: a XVII. században a Batthyányakhoz felső-lindvai uradalmához tartozó település Vas vármegye területén. — ZIMÁNYI 1962 12-13. p.

2 A király követével.

3 Szentandrás: Sopron vármegyei település. — FÉNYES 4. kötet 90-91. p.

4 Nádasdy Pállal — lásd a 18. sz. levél 4. sz. jegyzetét.

5 Csáky László.

6 Suták Mihály (?-1636 k.) németújvári tiszttartó.

19.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37980. sz.

20.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37985. sz.

A levelet közli: **Schram Ferenc**: Magyarországi boszorkányperek 1529-1768. III. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. Batthyány Ádám édesanyja levele, melyben fia figyelmébe ajánlja a Németújvárott megtelepedett Gombkötő Mihály mester perét, el-lenségével, egy meg nem nevezett boszorkányos asszonnyal. 278. p.

1 A XVII. század első harmadában a Batthyányakkal kapcsolatban álló Gersei Petheő (vagy Pethő) családnak több felnőtt férfi tagja volt; Petheő Mihály(?), István(?), id. Petheő György (Nagy Iván egy évszámot, 1607-et jelölt meg nevénél), valamint Petheő György (1608-1638) Vas vármegyei nemest. — NAGY 9. kötet 257-266. p. Itt: szintén Petheő Gáspárról lehet szó, lásd az 1. sz. levelet.

2 Poppel Éva férje Batthyány Ferenc (?-1625) soproni főispán, főlovászmester, a Dunán inneni részek főkapitánya.

3 A latin nyelvű kezdő és záróformulák, valamint a címzések rövidítéseit a korban alap- és felsőfokban oldották fel, kötetünkben az egységes írásmód kedvéért mindenütt felsőfokot használtunk.

21.

Lelőhelye: OL P 1324 Batthyány lt. Missilis, 37986. sz.

- 1 Joseph doktor — lásd: 18. sz. levél 2. jegyzetét.
- 2 Abraham Link doktorról lásd bővebben a bevezető tanulmány i.v. részét 37. p.

22.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37988. sz.

23.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37989. sz.

- 1 Lásd az 1. sz. levél 4. sz. jegyzetét.
- 2 Sallér Ferenc dobrai tisztartó — részletesebben lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 24. p.

24.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37991. sz.

- 1 A patika szó jelentése a korban: tárház, a patikáros a patikában tartott különféle szerszámok, eszközök felett ügyelő személy.
- 2 Jakabházi Sallér István (?-1656 k.) a Batthyányak udvari embere, a tisztségviselők összeírásában szerepel: OL P 1322 Leltárak 49. cs. 351. sz.
- 3 Sallér Pál dobrai főporkoláb (?-1635) — lásd ugyanott.

25.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37993. sz.

1 Batthyány Adámné Formentini Aurora Katalin kisleánya Mária Eleonóra nevű gyermekével volt terhes, akinek keresztelője 1633. március 13-án volt — lásd a 26. sz. levelet is (a keresztelőre begyűjtött javak jegyzékének kelte: 1633. március 2. In: OL P1322 49. cs. 361. sz. 5. fol.).

2 Széchy Tamásné Batthyány Katalin: Battyhány Adám nagynénje, apjának Batthyány Ferencnek leánytestvére.

3 Batthyány Adám nagyanyja, Batthyány Boldizsárné Zrínyi Dorottya.

4 Batthyány Magdolna.

5 Lectika: lectica, -æ f. (latin) eredeti jelentése: gyaloghintó, szállító ág, hordszék. A szó XVII. századi jelentése: „Oly hintó kit két oszver, vagy két Lo viszen”. Szenci Molnár Albert: Dictionarium Latinoungaricum. Nürnberg, 1604. Hasonmás kiadás, Akadémiai, Budapest, 1990.

6 Poppel Éva édesanyja Lobkowitz Poppel Lászlóné Salm Magdolna. — Lásd: TAKÁTS 1917. vonatkozó részeit.

7 Atlacz = atlasz: szövetanyag, a hintót befödő anyag.

8 Batthyány Ferencnek.

9 Valószínűleg Bakáts Sándorné Rummy Katalin. — NAGY 1. kötet 53. p.

10 Batthyány Ferenc.

26.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2388. sz.

1 Batthyány Mária Eleonóra keresztlőjére szól a meghívás — a keresztlőről részletesebben lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 29-30. p.

2 Iudica (me Deus): a húsvét előtti második vasárnap.

3 II. Ferdinándot és feleségét Gonzaga Eleonóra mantovai hercegnőt (1598-1655) — a keresztlő körülményeiről részletesen lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 29. p.

27.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 37997. sz.

28.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38003. sz.

1 A rohonci tiszttartó ekkor Jobbágy Dániel v. Dániel Deák, az összeírásokban is szerepel. — OL P 1322 Leltárak, 49. cs. 351. sz. Részletesen szól róla **Zimányi Vera**: A Rohonc-Szalonaki Uradalom és jobbágysága a XVI-XVII. században. Akadémiai, Budapest, 1968. Bevezetés.

29.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 32860. sz.

1 Nádasdy Pálnak egy felnőttkort megért fia volt; Nádasdy Ferenc (1623-1671). Vagy róla, vagy egy még gyermekkorban meghalt fiúgyermekről van szó, aki 1622-ben vagy 1624-ben született. A gyermekekre vonatkozó adatok: **Deák Farkas**: Magyar hölgyek levelei. Révay Judit levelei, 233. p., 234-236. p.

2 Leuka = Léka: Sopron vármegyei település („Leuka wara”) — **Csánki Dezső**: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. 2. kötet. Budapest, 1984. 715-715. p.

30.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38007. sz.

31.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 34217. sz.

A levél egy részletét idézi: MOE II. Szent Margit asszony öve című tanulmányában. 5-6. p. és MOE III. 451. p.

1 Nyáry Krisztina ekkor hét hónapos terhes volt, 1634. január 17-én született Krisztina gyermeke, aki 11 hétig élt — **Szilágyi Sándor**: Az Esterházyak családi naplója, 211. p.

2 Csáky Lászlóné Batthyány Magdolnának.

3 Illésházy Gáspárné Thurzó Ilona és férje Illésházy Gáspár (?-1648), aki Trencsén és Liptó vármegyék főispánja volt, útban hazafelé vendégeskedett a nádornénál.

4 Batthyány Borbálának.

32.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38010. sz.

1 Nádasdy Pálné Révay Judithhoz.

33.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38011. sz.

1 Poppel Éva és Batthyány Ádám 1632-ben egyezséget kötött többek között arról, hogy Poppel Éva a németújvári és rohonci ingó javait szabadon elviheti magával. Erről lásd még: **Zimányi Vera**: A Rohonc-Szalonaki Uradalom és jobbágysága a XVI-XVII. században. 21. p.

34.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 46315. sz.

- 1 Rimaszécsi Széchy Dénes Vas vármegyei nemes (?-1650)
- 2 Atalagh: átalag vagy átolag, vagy antal(ó) = faedény, hordó, mértékegységként használatos egység. Egy egységnyi fűgéről van szó, ami kb. 67-75 liter. — **BOGDÁN** 1987 85p.
- 3 Batthyány Ádám.
- 4 Muraszombat: Vas vármegyei település, a Batthyány család főlső-lindvai uradalmához tartozott a XVII. században. — **ZIMÁNYI** 1962 13. p.

35.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38013. sz.

1 Francsits uram: a XVII. század első felében a Batthyányak a Francsits család több tagjával is kapcsolatban álltak. Francsits András katolikus pappal, Francsits Gáspár körmendi kapitánnyal, Francsits Istvánnal(?) és Péterrel(?). Leveleik megtalálhatóak a Batthyány levéltár missilisei között.

36.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38014. sz.

37.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38015. sz.

1 Incéd: (Dürnbach) a Batthyányak Vas vármegyei rohonci uradalmához tartozó falu volt a XVII. században. — **ZIMÁNYI** 1962 17. p. Az 1632-es Poppel Éva és fia Batthyány Ádám között megkötött birtokegyezés értelmében a rohonci uradalom és annak szőlői Poppel Éva fennhatósága alá kerültek (az 1633-as új egyezségig). Szabar: (Zuberbach) szintén Vas vármegyei falu ugyanebben az időszakban a szalonaki uradalom részeként az említett 1632-es egyezmény alapján Batthyány Ádám fennhatósága alatt állott.

— Az egyezségről: **Zimányi Vera**: A Rohonc-Szalonaki Uradalom és jobbágysága a XVI-XVII. században. Akadémiai, Budapest, 1968. 21. p.

Fára: Vas vármegyei tájászó, jelentése: hegyhát. — **ÚMTsz** 2. kötet 272. p. Poppel Éva érvelésének, mely szerint Szabar falu hegyháti szőlőjével szabadon rendelkezik, tehát jogos alapja volt.

38.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38017. sz.

A levelet említi még: **MOE** III. 451. p., valamint **TAKÁTS** 1917 94. p., és idézi: **R. Várkonyi Ágnes**: Akiknek megszólaltak a füvek című esszéjében (1988) In: **R. Várkonyi Ágnes**: Pelikán a fiaival. Liget könyvek. Budapest, 1992. 86-88. p. és ugyanő: **Közgyógyítás és boszorkányhit**. Ethnographia 1990/3-4. sz. 389. p.

1 Formentini Aurora Katalin valószínűleg terhes volt ekkor, s Batthyány Ádám öt egészsége megromlása miatt akarta Bécsbe vinni gyógykezelésre. A terhesség spontán vetéléssel megszakadt, mivel Batthyány Mária Eleonóra 1633 februári és egy 1635 szeptember-októberében született gyermek (nevét nem ismerjük, s gyermekkorában, 1639. július 20-21-én halt meg) világra jött között a források tanúsága szerint Batthyány Ádáméknak nem született gyermeke. — Batthyány Ádám gyermekeiről, születésükről, keresztelőjükről lásd a bevezető tanulmány i.v. részeit 28-30. p.

2 Bakatsné vagy Bakácsné: a Somogy vármegyei Bakács családnak a XVII. század első felében több felnőtt férfitagja volt, közülük kettőnek: Bakács Sándor feleségének, Gersei Petheő Katalinnak és egy másik, Sándor nevű férfiú feleségének, Rummy Katalinnak ismerjük a nevét. Itt valószínűleg Gersei Petheő Katalinról van szó, mivel a Batthyányak a Gersei Petheő családdal álltak kapcsolatban. — A Bakács család genealógiája: NAGY 1. kötet 53. p. A Petheő családra lásd: 20. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

3 Poppel Éva fürdővel, fürdőzéssel kapcsolatos álláspontjáról lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 54. p., a korabeli fürdők szerepéről írt tanulmányokról: ugyanott, 155. sz. jegyzet, 84. p.

4 Lobkowitz Poppel Lászlóné Salm Magdolna (?-1604). A Batthyány család levéltárában őrzött Genealógiák között csak nevével és halálozási dátumával találkozhatunk: OL P 1313 A Batthyány család levéltára, Genealógiák 56. csomó, 35. Ladula, 33-35. sz.

5 Draskovich János (?-1613) horvát bánnak és feleségének Istvánffy Évának négy felnőttkort megért gyermeke született: Miklós (?-1659), János (?-1648), Ilona (1591-?), György (1599-1650). — NAGY 3. kötet 390. p.

6 Thököly István (1581-1651) felesége Thurzó Katalin. Tizenkét gyermekük született: Krisztina I. (1610-1611), Zsófia (1613-1619), Gábor (1615-1618), Zsigmond (1618-1678), Imre (1621-1629), István (1623-1670), Mária (1624-1643), Borbála (1625-1629),

Krisztina II. (1627-1629), Erzsébet (1629-1650), János (1630-1633) és Éva (1632-1633). — NAGY 11. kötet 48. p.

39.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38024. sz.

1 A Poppel Éva és fia Batthyány Ádám között 1629-ben megkötött, majd 1632-ben megújított birtokegyezségről van szó, mely szerint Poppel Éva átadja fiának Greben várát tartozékaival s a várra vonatkozó jogbiztosító iratokkal együtt, valamint a németújvári portiokat és szőlőket. Batthyány Ádám ellenben zálogba adja a toronyi kastélyt, s biztosítja anyját, hogy a toronyi kastélyt, a rohonci és másutt található szőlőit szabadon birtokolhatja, s hogy a németújvári és rohonci javait szabadon elviheti. — **Zimányi Vera**: A Rohonc-Szalonaki Uradalom és jobbágysága, 21-22. p. A mostani levél tanúsága szerint a megegyezés már 1629. szeptember 13. előtt, Batthyány Ferenc életében és utasítására megtörtént! Horváth Bálint: németújvári főkapitány (?-1635).

2 Poppel Éva férje, Batthyány Ferenc.

3 Octava: nagyobb ünnepek utáni nyolcadik nap. — **SZENTPÉTER** 78. p. Itt: törvénykezési időszak, mely az erre kijelölt ünnepek utáni nyolcadik napon kezdődött, s húsz (kis oktáva) vagy negyven (nagy oktáva) napig tartott.

4 Beke Zsigmond udvari ember, 1641-ig szolgált a Batthyányaknál.

5 Az 1632-es megegyezés tehát Esterházy Miklós és Pázmány Péter jelenlétében történt. Utal rá: **Zimányi Vera** i.m. 21. p.

6 A XVII. század első felében több Káldi nevű nemessel is kapcsolatban álltak a Batthyányok: ifj. Káldi Ferenc Vas vármegyei nemessel, Káldi Gáspárral (?-1646), aki Batthyány Ádám udvari embere volt, Káldi Miklós pedig 1645-ig Németújváron volt asztal-

nok Batthyány Ádám udvarában. Jelen esetben valószínűleg azonban Káldi Imre Vas vármegyei szolgabíró említi Poppel Éva, mivel jogügyletről van szó.

7 Batthyány Ádám 1634. október 13-án kelt levelében (OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2395. sz.) arra kéri anyját, hogy adjon a molnárért 150 forintot.

8 Purgolt Bálintot.

40.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38025. sz.

1 Lásd a 39. sz. levelet.

41.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 5071. sz.

1 Batthyány Magdolna és Csáky László gyermekéről lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 27. p.

2 Jobbágy János, a Batthyányak szalonaki udvari embere.

3 Sághy Ferenc Vas vármegyei szolgabíró (?-1658).

4 Csáky Istvánné Forgách Évának.

5 Batthyány Magdolna orvosság készítéséhez kezdett volna hozzá, különféle virágokból készült folyadékokat készített. Az orvossággészítésről és a Batthyány család tagjainak desztillálás útján készített orvosságairól lásd a bevezető tanulmány i. v. részét 47-48. p.

6 Karfunkli víz (carbunculus vagy karbunkulus): a bőr felületén található több, egymás mellett kialakuló gennyes furunkulus kezelésére készített orvosság. A betegség definíciója: ÚOsz 258. p.

7 A hosszúsága pontosan nem meghatározható, mert ezen textil-mérték egységnyi hosszúsága 5-62 [!] méter között változott szövETFajtánként. — BOGDÁN 1987 60. p.

42.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2400. sz.

1 Batthyány Ferenc születéséről van szó, a gyermek a felnőttkort nem érte meg, keresztelője 1636 januárjában volt. (a keresztelőre begyűjtött élelem kimutatása: OL P1322 49. csomó fasc. 366/a. fol. 16-19., fasc. 369. fol. 55. és fasc. 370. fol. 55-59., a keresztelőre meghívottak névsora: OL P1322. 49. csomó fasc. 368. fol. 52-54.).

43.

Lelőhelye: OL P1314 Batthyány lt. Missilis, 40670. sz.

1 Kb. 105 kg, 1 (a legelterjedtebb: körmendi) köből = kb. 70 kg.

2 Száraz betegség: tuberkulózis.

3 Békátó: (Maspesth) a Dobrai uradalomhoz tartozó település volt a XVII. században Vas vármegyében. — ZIMÁNYI 1962 12. p.

4 Paor Mihály rohonci sáfár, a Batthyányak csémi majorjának tiszttartója.

5 Halhei forma: szó szerint halhéjat, halcsontot jelent. A hal úszóhólyagjához hasonló díszről van szó, amely körbekeretezett, három darab halhólyag szerű idomból álló ablaküvegforma. — RNL 9. 401. p.

6 Julep = julapium: virágokból méz hozzáadásával elegyített vagy főzött édes, illatos szirup. — Etimológiája: TESZ 2. kötet 287-288. p.

7 Pincetok: rekeszekre osztott láda, kosár, amelyben útravalóul vitt palackozott borokat tartanak ill. szállítanak. — A magyar nyelv értelmező szótára 5. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 750. p.

8 Batthyány Ádám.

44.

Lelőhelye: OL P1314 Batthyány lt. Missilis, 38031. sz.

1 Erdődy Zsigmond (?-1639) horvát bánnak.

2 Csáky László Regensburgba, a birodalmi gyűlésre készülődött ekkor. A gyűlésre lásd: **Heiner Haan**: Der Regensburger Kurfürstentag von 1636-37. Münster, 1967. — Magyarok a birodalmi gyűlésen: **Várkonyi Gábor**: Magyarok a római király választásán 1636-ban. In: Perlekedő évszázadok Tanulmányok Für Lajos történeté 60. születésnapjára szerkesztette: Horn Ildikó Budapest, 1993. 187-214. p.

3 Voikovitch János körmendi tisztartó.

4 A szeptember hónapban esedékes földesúri beszolgáltatásokról van szó. A Batthyány-birtokokon folyó adózási rendszerről lásd: **Zimányi Vera**: A Rohonc-Szalónaki Uradalom és jobbágsága a XV-XVII. században, különösen: 27-52. p.

45.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8372. sz.

A levélre hivatkozik még: MOE III. 451. p.

1 Felesége Batthyány Magdolna távollétére utal.

46.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38045. sz.

1 Petersdof (Nagy-~ és Kis-~): Vas vármegyei falvak, a XVII. században a Batthyány család szalonaki uradalmához tartoztak. — **ZIMÁNYI** 1962 19. p.

Fángo: Vulkanikus eredetű, vízzel egynemű tömeggé gyúrható iszapszerű anyag. — RNL 7. kötet 177. p. Jelen esetben a szőlőföld valószínűleg a termőföld anyagáról kapta nevét.

2 Lásd a 19. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

47.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 36167. sz.

A levelet közli: Pázmány Péter összegyűjtött levelei. Egybegyűjtötte és sajtó alá rendezte: **Hanuy Ferenc**. II. kötet (1629-1637). Pázmány Péter levele Poppel Évának. Pozsony, 1636. december 5. Budapest, 1911. 741. p.

A levélről szól, és részletét idézi: MOE III. kötet 451-452. p. és **TAKÁTS** 1917 92-92. p. is.

1 Csáky Lászlóné Batthyány Magdolna.

2 Rager Vilmos (1600-1653) pozsonyi orvosdoktor. — Bővebben lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 37. p.

48.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt., Missilis, 34218. sz.

1 Cafrang vagy csafrang: lószerszám.

49.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38049. sz.

1 Babochai Mihály tisztartó (?-1641 k.).

2 Kapu: Kapuvár.

50.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38079. sz.

1 Batthyány Ádámnak és Formentini Aurora Katalinnak 1639. március 11-én született Pál nevű fia (1639-1674) — OL P 1313 Batthyány lt. 56. cs. Genealógiák 35. Ladula, 145-147. sz.

2 Batthyány Ádám nagyapja, Batthyány Boldizsár (1568-1590).

3 Batthyány Boldizsár felesége Zrínyi Dorottya (?-1588).

4 Poppel Éva férje, Batthyány Ferenc.

5 Szentelek, Német~ Horvát~ (Stegersbach) Batthyány Ádám németújvári birtokához tartozó helység volt Vas vármegyében a XVII. században. — ZIMÁNYI 1962 16. p.

51.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38054. sz.

52.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38056. sz.

53.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38060. sz.

1 Limoni: jelentése nem tisztázott. Lehetséges a *citrom*, *citromlé* jelentés, a szónak inkább *lemon* alakja ismert

2 Doktor Spindler 1630-1664 között pozsonyban működő orvos-doktor. Bővebben lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 37-38. p.

3 Poppel Éva veje, Csáky László.

4 Pálffy Pál (1592-1654) ekkor kamarai elnök, főpohárnok, főudvarmester.

5 Esterházy Miklós nádor 1638 márciusában lemondással fenyegetőzött, melynek oka a katolikus arisztokráciával szemben kiéleződött nézeteltérése és a vármegyékhez, az Udvari Tanácshoz, valamint az új császárhoz, III. Ferdinándhoz (1637-1657) benyújtott javaslatainak keresztülvihetetlensége volt. Opiniója végül nem jutott el III. Ferdinándhoz. Poppel Éva fiát a nádor melletti kiállásra buzdítja.

Esterházy Miklós és a katolikus klérus kapcsolatára lásd: **Csapodl Csaba**: Esterházy Miklós nádor. Budapest, év nélkül. 155. p. — ennek alapján ugyanerről: Magyarország története III. (1526-1686) Főszerkesztő: **Pach Zsigmond Pál**, szerkesztette: **R. Várkonyi Ágnes**, az idevonatkozó rész szerzője **Péter Katalin**. III/1. kötet, Akadémiai, Budapest, 1987. 897. p., 902. p.

A lemondás okaira és körülményeire: **Toldy Ferenc**: Esterházy Miklós élete és munkái, 47-52. p. és **Hajnal István**: Esterházy Miklós lemondása. Budapest, 1929. 74-92.p.

54.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 34219. sz.

1 1638. február 2-án született Esterházy Mária. — **Szilágyi Sándor**: Az Esterházyak családi naplója. 211. p.

55.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 11525. sz.

1 Esterházy István (1616-1641) és Thurzó Erzsébet (1621-1641) lakodalma 1638. szeptember 26-án volt Kismartonban. — **Merényi Lajos**: Herceg Esterházy Pál nádor (1635-1713). Budapest, 1895. 39. p.

Az 1638. augusztus 27-i Győr vármegyei gyűlésen felolvastatott a nádornak egy levele, melyben István fia menyegzőjére hívta meg a vármegyei követeket. — **Ráth Károly**: Gróf Eszterházy Miklós nádor levelei. MTT VIII. Pest, 1859. 135. p.

2 Erdődy Kristófné Thurzó Borbála.

3 Valószínűleg a sopronkeresztúri Nádasdy-birtokon megtartott özv. Nádasdy Pálné Révay Judit és Forgách Ádám (1601-1681) szécsényi főkapitány lakodalmáról van szó.

56.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2408. sz.

1 Batthyány Ádáméknak ekkor két kis leánygyermekük volt, az egyik Eleonóra, a másik — a levélben említett — az Eleonóránál fiatalabb, 1639 júliusában meghalt gyermek — lásd a 65. sz. levelet is.

2 Erdődy György és felesége Batthyány Erzsébet — lásd az 54. sz. levelet.

57.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38062. sz.

1 Csáky Lászlóhoz.

2 Octava: lásd a 39. sz. levél 3. sz. jegyzetét. A zágrábi törvénykezési napok 1638-ban január 1-je után kezdődtek, Poppel Éva Vízkereszt napját, tehát január 6-át említi.

3 Lásd a 35. sz. 1. és a 39. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

4 Sirovnicza: a szó valószínűleg elírás. A németújvári Batthyány uradalomhoz tartozott egy Sirovnicza (Heugraben) nevű falu. — **ZIMÁNYI** 1962 16. p. Helyesen sirovica = nyers fa, vagy sirovina = nyerstermék, nyersanyag. — Szerbhorvát-magyar szótár. Szerkesztette **Levacslcs Elemér** és **Surányi Magdolna**. 4. kiadás, Terra, Budapest, 1988. 607. p. A szövegben használt fogalom tehát a kivágott fára értendő.

58.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38063. sz.

59.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38065. sz.

1 Lásd az előző, 57. sz. levelet.

2 Jobbágy Dániel.

3 Pálffy Pálné Khuen Franciska.

4 Lásd az 39. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

60.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38066. sz.

- 1 Apostema (aposthema): abscessus = tályog. Poppel Éva betegségről bővebben lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 58-59. p. és ugyanezen tanulmány 173. sz. jegyzetét 86. p.
- 2 Lásd az 55. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

61.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 5074. sz.

- 1 Lásd a 47. sz. levél 2. sz. jegyzetét.
- 2 Csenger, vagyis csiger = zsiger: a mell- és hasüreget kitöltő, s főleg az emésztés, a légzés, kiválasztás feladatát végző szervek (tüdő, bél, máj, vese) összessége. Így a csenger(e)zés — zsigereles: ezen szervek valamelyikének — valószínűleg a gyomornak — a megtisztítása. A szó etimológiája: ÚMTsz 1. kötet 785. p., az értelmezést segítette A magyar nyelv értelmező szótára. 7. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 639. p.
- 3 Forgách Ádámné Révay Judit.
- 4 Batthyány Ádám feleségének, Formentini Aurora Katalinnak.

62.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38067. sz.

- 1 Lásd a 20. sz. levél 1. sz. jegyzetét.
- 2 Lásd az előző, 60. sz. levelet.

63.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38069. sz.

64.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38072. sz.

65.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2412. sz.

- 1 Valószínűleg Nedelice, muraközi harmincadhely. — **Ember Győző:** Magyarország nyugati külkereskedelme a XVI. század közepén. Akadémiai, Budapest, 1988. 19. p.

66.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38075. sz.

- 1 Batthyány Ádám leánya, Mária Eleonóra.

67.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. missilis, 2413. sz.

68.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38078. sz.

69.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 46328. sz.

A levelet említi még és idéz belőle: MOE III. 451. p. és TAKÁTS 1917 93. p.

1 Tri duse: szó szerint „három lélek” (tri [szerbhorvát] szó jelentése: három, dusa [szintén szerbhorvát] szó jelentése: lélek, légzés, lelkiismeret). — Szerbhorvát-magyar szótár. Szerkesztette: Sörös Dávid. Újvidék, 1975. 1. kötet, 302-303. p. és 3. kötet, 391. p. A szintén szerbhorvát „dusiti” ige jelentései: 1. fojt, fojtogat, 2. kínozt, gyötört, 3. fullad, fulladozik — ugyanott, 3. kötet, 303. p. Mivel a gyermeknek lázzal járó, súlyos, hurutos megbetegedése volt, a „tri duse”-nak nevezett betegségen valószínűleg harmadnapi hideglelést (= malária, febris intermittens) értettek (ekkor a lázrohámok között egy láztalan nap van). — A meghatározást lásd: ÚOSZ 304. p.

2 doktor Purgoltt Bálint.

70.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 46329. sz.

A levelet említi TAKÁTS 1917 93. p.

1 Lásd az előző, 69. sz. levelet is.

2 Tüdőgyulladás, oldalszúrás. A szó etimológiája: TESZ 3. kötet 964. p.

71.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38085. sz.

1 A Batthyány családnak Tarcsán (Taczmansdorf, német falu Vas vármegyében, nem messze Szalonaktól) volt fürdőháza. Bővebben lásd a bevezető tanulmány *Fürdőház* című fejezetét.

2 Suták Mihálynak.

72.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38088. sz.

1 A gyermek nevét nem ismerjük. Haláláról lásd a 73. sz. és a 74. sz. leveleket is.

73.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38089. sz.

1 Lásd a 72. sz. és a 74. sz. leveleket is.

74.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2417. sz.

1 Lásd a 72. sz. és a 73. sz. levelet is.

75.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38095. sz.

1 A család genealógiái (OL P 1313 Genealógiák 35. Ladula) nem említik a gyermeket, Batthyány Ádám egy gyermekkorában elhunyt utódjáról van szó.

76.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2420. sz.

1 1639. november 4-6-án Batthyány Ádám csapataival megtámadta Kanizsát. A támadásban résztvevők névsora (és számuk: 340 lovas, 1147 gyalogos, valamint veszteségeik: 4 halott, két fő fogságba esett, hatan megsebesültek): OL P 1315 Batthyány lt. Másolati könyv, 4. cs. fol. 159-161. és fol. 184-187. Horn Ildikó szíves közlését ezúton is köszönöm.

1639 decemberében tehát a törökök visszavágásától, a térségben való rablótámadásaiktól tartottak.

77.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 20873. sz.

A levelet említi még: MOE III. 451. p., részletét idézi: TAKÁTS 1917 i.m. 93. p.

1 Lásd a 44. sz. levél 3. sz. jegyzetét.

78.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8394. sz.

1 Csáky László felesége, Batthyány Magdolna ekkor már állapotos volt — lásd a 86. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

2 Erdődy György és Batthyány Erzsébet gyermekére lásd a 87-88. sz. levelet és a bevezető tanulmány *A család* című fejezetének i.v. részét 28. p.

3 Erdődy György 1640-ban lett királyi tanácsos — NAGY 3. kötet 66-67. p.

4 Forgách Ádám (1601-1681) 1640-ben Borsod és Nógrád vármegyék főispánja lett és ebben az évben kapott grófi címet is. — NAGY 3. kötet 207. p.

5 Batthyány Adám a királyi étekfogómesteri címet 1640. január 15-én nyerte el, ezt a tisztséget haláláig, 1659. április 22-ig töltötte be. Elődje Ostrosits István volt, aki 1635. február 15. és 1639. júliusa között volt királyi étekfogómester. — **Fallenbüchl Zoltán:** Magyarország főméltóságai. Maecenas, Budapest, 1988. 87. p.

6 Poppel Éva evangélikus vallású volt, gyermekei katolizáltak, ő megmaradt eredeti hitén. Poppel Éva vallási életéről, szemléletéről lásd: TAKÁTS 1917. 22-27. p.

79.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 20874. sz.

1 Lásd az előző, 78. levél 1. sz. jegyzetét és a 86. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

80.

Lelőhelye: OL P 314 Batthyány lt. Missilis, 38739. sz.

1 A Batthyány család tarcsai fürdőházáról lásd a bevezető tanulmányban *A fürdőház* című fejezetét 48-50. p.

2 Mattusich János 1637-től volt dobrai főporkoláb — lásd a bevezető tanulmány i.v. részét 18. p.

3 Csáky Lászlónak.

4 Poppel Éva desztilláláshoz szükséges eszközeinek javításáról: **Iványi Béla:** „Vízégetés” Nyugat-Magyarországon a XVI-XVII. században. In: Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medici-

næ Hungarica 1956/4. sz. 23. p. — Iványi Béla 1631-es adatot említ, a dátumot eltévesztette.

5 Pamentlin: valószínűleg papelin. A papelin pamutból szőtt, finom kikészítésű szövetanyag, melyből kifehérítve vagy festve női felsőruházatot készítettek — a mai puplin elődje. A papelinről lásd: Endrei Walter: Patyolat és posztó. Magvető, Budapest. 1989. 232. p.

81.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2425. sz.

1 Poppel Eva a varasdi hévízbe készülődött ekkor. — Lásd a 83. sz. levelet.

82.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2426. sz.

83.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38100. sz.

1 Lásd az előző, 82. sz. levelet.

84.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 2428. sz.

1 Lásd az előző levelet.

2 Bicske: a Batthyányak Fehér vármegyei birtoka, a család tulajdonába Poppel Éva révén került. Végérvényesen csak 1640-ben si-

került megszerezni a Batthyányiaknak, a Poppel és a Széchy családokkal történt pereskedések után. — ZIMÁNYI 1962 10. p.

3 Poppel Éva a varasdi hévízben tartózkodott ekkor, lásd a 83. sz. levelet.

4 Lásd a 83. sz. levélben Batthyány Borbála üzenetét.

85.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 46896. sz.

86.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8402. sz.

1 Lásd a 26. sz. levél 5. sz. jegyzetét.

2 Lippay György kancellár, majd esztergomi érsek (1600-1669).

87.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 3311. sz.

1 Csáky Lászlót és Batthyány Magdolnát.

88.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 3312. sz.

1 Csáky Lászlót és feleségét, Batthyány Magdolnát.

89.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8416. sz.

1 A kanizsai törökök 1630-1640 közötti rablásairól lásd: 19. sz. levél 1. sz. jegyzetét, a jelenlegi, 1640-es események előzményeire lásd: a 76. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

90.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 46337. sz.

A levélből idéz: TAKÁTS 1917 93. p.

1 Gyöngyvíz: gyöngy virág vize. Kifőzés vagy desztillálás útján nyert folyadék, melyet alapanyagként különböző orvosságok elkészítéséhez használtak. A gyöngyvizet Török János Orvoscönyve többek között rettegés, nehézség ellen ajánlja. — **Török János:** Orvoscönyv 1619. In: Medicusi és borbélyi mesterség Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek Radvánszky Béla gyűjtéséből. Szerkesztette **Hoffmann Gizella.** Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Szerkeszti **Keserű Bálint.** Akadémiai, Budapest, 1989. 159-160. p. (ugyanitt gyöngy virág vízzel elkészített orvosságok is találhatók).

A gyöngyvizet önmagában gutaütés ellen is használták, vagy szélütés ellen, ájuláskor. — **Rapaics Rajmund:** A magyarság virágai. Budapest, 1932. (Reprint, 1986.) 152-154. p.

2 Viola julep: violából készített julep. A julepről lásd a 43. sz. levél 6. sz. jegyzetét.

3 Csukaháj: „Hurut ellen. A czuka háyával kend meg az gyermeknek melegen az talpat es a tenyerit, használ” In: Házi Patika 1663 k. In: Medicusi és borbélyi mesterség, 234. p. „Sebess vagy meg Törödött hátu lovat így gyógyicz meg. Vigy czuka háyat egy uy fazikban, törd meg, es hincz a sebre a porát” — ugyanott, 244. p.

A csukaháj: (háj = héj) szó jelentésének alapján: a hal apró pikkelyei porrá törve. — ÚMTsz 2. kötet 910. p.

91.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8418. sz.

1 Bogin: Bóg (német), jelentése: felhérc; általában kétkerekű, fából készült szállítóeszköz. — **Mollay Károly:** Német-magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. Akadémiai, Budapest, 1982. 263-265. p.

2 Kólíka (colica, passio): gyomorfájás. — **Rádóczi Gyula** szógyarázata. In: „Minden doktorságot csak ebből késértek” Szemelvények a XVI-XVII. század magyar nyelvű orvosi kézikönyveiből. A szemelvényeket válogatta, az olvasatokat, a névmagyarázásokat készítette, az utószót írta: **Szlatky Mária.** Magvető, Budapest. 1983. 442. p.

92.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 8419. sz.

1 Poppel Evát.

2 Katárus (= katarrhus v. catarrhus): hurut (gyulladásban lévő nyálkahártya váladékozása) — ÚOSZ 78. p.

93.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38104. sz.

1 Lásd az előző, 92. sz. levelet és annak 4. sz. jegyzetét.

2 A habarnica (vagy hidra) a Tömlősbélűek (Coelenterata) egyetlen édesvízi képviselője, 1-8 mm nagyságú, polip alakú állat. Pop-

pel Éva bizonyára étkezésre is alkalmas tengeri polipot említ, melyet az említett édesvízi állattal való hasonlósága miatt nevez habarnicának azaz hidrának.

A sós limoni jelentése nem tisztázott. A szó etimológiájára lásd az 52. sz. levél 1. sz. jegyzetét.

94.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 38105. sz.

1 Lásd a 47. sz. levél 2. sz. jegyzetét.

95.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 3155. sz.

96.

Lelőhelye: OL P 1314 Batthyány lt. Missilis, 3313. sz.

1 A Horvátországba küldendő, Poppel Éva temetésére szóló meghívó levelekről van szó.

2 Rakicsán: a Batthyányak dobrai uradalmának része volt Vas vármegyében. — ZIMÁNYI 1962 12. p., Tornicsa: (Torony) Zala vármegyéhez tartozó település. — Ugyanott, 20. p., Greben pedig Körös vármegyében található uradalma volt a Batthyány családnak a XVII. században. — Ugyanott, 14. p.

Rövidítésjegyzék

Batthyány lt. — OL A Herceg Batthyány család levéltára

BOGDÁN 1987 — **Bogdán István**: Régi magyar mértékek. Gondolat, Budapest, 1987.

FÉNYES 3., 4. kötet — **Fényes Elek**: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851.

MOE III. — **Magyary Kossa Gyula**: Magyar orvosi emlékek 3. kötet Budapest, 1940.

NAGY 1., 3., 7., 8., 9., 11. kötet — **Nagy Iván**: Magyarország nemesi családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest, 1858-1862.

OL — Magyar Országos Levéltár

RNL 7., 9., 10., 12. — Révai nagy lexikona 7., 9., 10., 12. kötet, Budapest, 1913-1915.

SZENTPÉTERY — **Szentpétery Imre**: A kronológia kézikönyve. Sajtó alá rendezte: **Gazda István**. Könyvértékesítő, Budapest, 1985.

TAKÁTS 1917 — **Takáts Sándor**: Zrínyi Miklós nevelőanya. Budapest, 1917.

TESZ 2., 3., 4. kötet — A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó Budapest, 1970., 1976.

ÚMTsz 1., 2. kötet — Új magyar tájszótár. Akadémiai Kiadó Budapest, 1979., 1988.

ÚOSZ — **Brencsán János**: Új orvosi szótár. 3. kiadás, Akadémiai, Budapest, 1990.

ZIMÁNYI 1962 — **Zimányi Vera**: A Herceg Batthyány család levéltára. Repertórium. Levéltári leltárak 16. Budapest, 1962.

Személynévmutató

A személyneveket levélszám szerint tüntetjük fel. Az ismert történelmi neveket az általánosan elfogadott, vagy leggyakrabban használt alakjukban, a többi a levelekben található írásmód szerint vettük fel a mutatóba.

Adelka kisasszony — 43

Babedli vagy **Baberli** lásd: Batthyány Borbála

Babochai Mihály tisztartó (?-1641 k.) — 49

Bakács Sándorné (1.) lásd: Gersei Petheő Katalin

Bakáts vagy **Bakács Sándorné** (2.) lásd: Rummy Katalin

Batthyány Ádám gróf (1609-1659) császári és királyi kamarás, Dunán inneni főkapitány 1640-1659 között királyi étekfogómester
6 7 9 10 11 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 32
33 34 35 36 37 38 39 40 42 44 46 49 50 51 52 55 56 57 58 59
60 61 62 63 64 65 66 67 68 71 72 73 74 75 76 78 80 81 82 83
84 87 89 92 93 94 95 96

Batthyány Ádámné lásd: Formentini, Aurora Katalin

Batthyány Boldizsár (1543?-1590) hadvezér, királyi étekfogómester — 68

Batthyány Boldizsárné lásd: Zrínyi Dorottya

Batthyány Borbála (Baberli, Babedli) (?-1680) — 10 11 17 19 22
23 24 31 49 62 83 84 95

Batthyány család — 66 80

Batthyány Erzsébet, Erdődy Györgyné, Betuska (1620 k.-1688)
— 11 36 37 49 55 56 78 79 87 88 93 94 96

Batthyány Ferenc (?-1625) soproni főispán, főlovászmester, a Dunán inneni hadak főkapitánya — 2 3 4 5 6 8 12 20 25 26 31
34 39 42 43 47 48 50 54 55 67 68 69 76 77 78 79 89 91

Batthyány Ferenc Batthyány Ádám gyermekkorban elhunyt fia (1635-?) — 42

Batthyány Ferencné lásd: Lobkowitz Poppel Éva

Batthyány Jullanna Anna klarissza apáca — 26

Batthyány Katalin, Széchy Tamásné — 25

Batthyány Kristóf (1637-1685) Dunán inneni főkapitány, császári és királyi kamarás, titkos tanácsos, Vas vármegye főispánja — 42

Batthyány Magdolna, Csáky Lászlóné, Mancza (1610 k.-1658)
— 12 15 17 19 25 26 30 31 33 41 44 45 46 47 61 78 86 87 88
89 91 92

Batthyány Mária Eleonóra (1633-?) — 2 6 38 56 60 66

Batthyány Pál (1639-1674) — 42 69

Bax Mote ácsmester — 80

Beke Zsigmond, Zsigmond deák — 1647-ig szolgál a Batthyá-
nyaknál — 39

Betuska lásd: Batthyány Erzsébet

Bodis vagy **Boldis** molnár — 39 40

Bőr (**Bér** vagy **Beér**) **Benedek** németújvári főporkoláb (?-1647)
— 20

Csáky Anna Franciska pozsonyi klarissza apáca (1601-1671) —
12 13 14 15

Csáky család — 14

Csáky Istókocska Csáky László és Batthyány Magdolna gyer-
mekkorban elhunyt fia (?-1635) — 41

Csáky István ifj. (1603-1662) 1630-ig Kolozs vármegyei majd
szepesi főispán, királyi tanácsos és kamarás, tárnokmester, — 13
14 24

Csáky id.Istvánné lásd: Wesselényi Anna

Csáky ifj. Istvánné lásd: Forgách Éva

Csáky László országbíró, királyi tanácsos és kamarás, Komárom
és Zólyom vármegyék főispánja lévai, tatai és pápai kapitány
(1605?-1655) — 12 13 14 15 16 18 19 24 25 26 30 41 44 45 49
53 57 61 62 78 80 86 87 88 89 91 92

Csáky Lászlóné lásd: Batthyány Magdolna

Csáky Miklóska — 17

Czebingerné — 41

Dániel deák lásd: Jobbágy Dániel

Dávid uram — 20

Deli Miklós 1624-től németújvári lovászmester — 32

Dienes — 80

Draskovich György (1599-1650) 1628-tól pécsi, 1630-tól váci, 1636-tól győri püspök, alkancellár — 38

Draskovich Ilona (1591-?) — 38

Draskovich János id. (?-1613) horvát bán (1596-1606), főkamárás, tárnokmester (1610-13) — 38

Draskovich id. Jánosné lásd: Istvánffy Éva

Draskovich János ifj. (1603-1648) horvát bán (1639-46), nádor (1646-48) — 38

Draskovich Miklós (1595-1659) horvát bán — 38

Erdődy György (1614-1662) főkamárás, tárnokmester — 14 48 55 56 62 78 87

Erdődy Györgyné lásd: Batthyány Erzsébet

Erdődy Kristófné lásd: Thurzó Borbála

Erdődy Sándor (1644-1681) — 41 78

Erdődy Zsigmond (?-1639) horvát bán — 46

Esterházy Anna Júlia (1630-1669) Nádasdy Ferencné — 5

Esterházy István (1616-1641) — 55

Esterházy Istvánné lásd: Thurzó Erzsébet

Esterházy Krisztina (1634 január-április) — 5

Esterházy László (1626-1652) — 4 24

Esterházy Magdolna (1625-1627) — 5

Esterházy Mária (szül. 1638) — 52 53

Esterházy Mihály (1632-?) — 5

Esterházy Miklós főudvarmester, országbíró, nádor (1582-1645) — 2 4 5 8 9 18 28 39 42 53 62 87 96

Esterházy Miklósné lásd: Nyáry Krisztina

Forgách Ádám felvidéki főkapitány, borsodi és nógrádi főispán, tárnokmester, országbíró (1601-1681) — 55 78

Forgách Ádámné lásd: Révay Judit

Forgách Éva, Csáky ifj. Istvánné (1610-1639) — 41

Forgách Mária, Révay Péterné — 18

Formentini Aurora Katalin, Batthyány Ádámné (?-1653) — 16 17 18 22 24 25 30 36 38 50 56 61 63 72 87 93

Francsits András katolikus pap — 35 57

Francsits Gáspár körmendi kapitány — 35 57

Francsits István — 35 57

Francsits Péter — 35 57

Franz (Mayszter Francz) építő mester — 43

Futok uram — 18

Galambos János — 41

Galambos László — 41

Gombkötő Mihály németújvári iparos mester (?-1640) — 20 82 83 84

Gonzaga Eleonóra mantovai hercegnő (1598-1655) 1622-től II. Ferdinánd felesége — 26

Gothal (Gottel vagy Gottal) család — 57

Habsburg II. Ferdinánd, Német-Római császár, Cseh- és Magyarország királya (1625-1657) — 2 26 34 44

Habsburg III. Ferdinánd, Német-Római császár, Cseh- és Magyarország királya (1637-1657) — 53

Hamvai György Gömör vármegye alispánja — 14

Hamvai István 1645-ig szolgál a Batthyányaknál — 14

Hamvai János 1645-ig Batthyány Ádám udvari embere — 14

Hanz mester (Mayszter Hanz) németújvári molnár — 43

Horváth Bálint németújvári főkapitány (?-1635) — 39

Humszki család — 57

Iklandi — 41

- Illésházy Gáspár** trencsényi és lipcsei főispán (1592-1648) — 31
Illésházy Gáspárné lásd: Thurzó Ilona
Inhofer Orsolya — 77 79
Inspérgel — 87
Istókocska lásd: Csáky Istókocska
István deák lásd: Sallér István
Istvánffy Éva, Draskovich Jánosné — 38
- Jakabházi Sallér István** lásd: Sallér István
János deák lásd: Jobbágy János
Jobbágy Dániel, Dániel deák rohonci tisztartó majd udvarbíró
 (?-1653 k.) — 28 59 64
Jobbágy János, János deák szalonai udvarbíró — 41 80
Jó (Joó) Lászlóné (Kanaházi) körmendi lakos — 69
Josepf, újkeresztény orvosdoktor, Purgollt Bálint veje — 17 21
- Káldi Ferenc** ifj. Vas megyei nemes, dobri főkapitány — 39 57
 59
Káldi Gáspár Batthyány Ádám udvari embere (?-1646) — 39 57
 59
Káldi Imre Vas megyei szolgabíró — 39 57 59
Káldi Miklós 1645-ig németújvári asztalnok — 39 57 59
Khinispérg — 80
Khuen Franciska, Pálffy Pálné (1629-1666) — 59
Kondé Katalin a pozsonyi klarisszák apátnője — 12 14 15
Kóti, Batthyány Ádám szolgálja — 32
Kürtös György Nyáry Krisztina udvari embere — 31
- Lamormain, Henricus** vagy Péter Lamarmant jezsuita páter
 (1575-1647) — 16
Link, Abraham szalonai újkeresztény orvos és fürdőmester —
 21 22
Lippay György kancellár, főkancellár majd esztergomi érsek
 (1600-1669) — 85

- Lisztius János** (Széchy Katalin férje) — 43
Lobkowitz Poppel Éva (1590 k.-1640) — lásd minden levélben.
Lobkowitz Poppel Lászlóné lásd: Salm Magdolna
- Mancza** lásd: Batthyány Magdolna
Marianka asszony — 41
Mattusich János 1637-1640 között dobri főporkoláb — 80
von Mekuitz orvosasszony — 57
- Nádasdy Ferenc** Vas megyei főispán, országbíró, Zala és Sopron
 megyei főispán (1623-1671) — 29
Nádasdy Pál főkamrás, 1622-1633 között Dunán inneni főkapi-
 tány, Vas megyei főispán (?-1633) — 17 18 29
Nádasdy Pálné lásd: Révay Judit
Nagoli ácsmester — 80
Nyáry Krisztina, 1621-ig Thurzó Imréné, 1624-től Esterházy
 Miklósné (1616-1641) — 4 5 8 31 48 53
- Orgouány Jancsi** (Poppel Éva szolgálja) — 33
Ostrosits István királyi étkefogómester (?-1639) — 78
- Pálffy István** koronaőr, érsekújvári kapitány (?- 1646) — 16
Pálffy Pál kamaraelnök, főpohárnok, főudvarmester, országbíró,
 nádor (1592-1654) — 53
Paor Mihály rohonci sáfár, csémi majorbéli tisztartó — 43
Pater Lamanmart lásd: Lamormain, Henricus
Pater Vernis lásd: Vernich, Matthiolus
Pázmány Péter kancellár, majd főkancellár, esztergomi érsek
 (1570-1637) — 16 39 47
Petheő (vagy Pethő) Gáspár (Gersel) Vas megyei nemes (?-
 1636) — 1 20
Petheő György (Gersel) Vas megyei nemes (1607-1638) — 20
 62
Petheő István (Gersel) — 20

Petheő Katalin (Gersel), Bakács (vagy Bakáts) Sándorné — 25 38
Pispek Dávid (Sümege) — 19 20
Póka János 1629-1632 között étekfogómester, a Batthyányaknál 1634-ig szolgál — 32
Poppel Éva lásd: Lobkowitz Poppel Éva
Praesident Prainer — 25
Puh György, György deák dobrai provisor — 44 59 80
Purgolt Bálint újkeresztény orvosdoktor (?-1647) — 11 17 18 21 22 23 24 27 29 32 36 37 39 43 46 49 57 60 63 67 69 78 89 92 94
Rager vagy **Rayger** pozsonyi orvosdoktor (1608-1653) — 47 61
Révay Judit 1621-1633 között Nádasdy Pálné, 1633-1648 között Forgách Ádámné (1603?-1643) — 17 32 55 61
Révay Péter királyi főudvarmester (1568-1622) — 17
Révay Péterné lásd: Forgách Mária
Rumy Katalin, Bakács vagy Bakáts Sándorné — 25 38
Sághy Ferenc Vas megyei szolgabíró (?-1658 k.) — 41 89
Sallér Ferenc Ifj., Saller Ferkó, Ferenc Deák 1625-1640 között dobrai tisztartó — 23 43 51 59 93 95 96
Sallér István, István deák (?-1656 k.) — 24 41 46 87
Sallér Pál dobrai főporkoláb (?-1637) — 24
Salm Magdolna, Lobkowitz Poppel Lászlóné (?-1604) — 25 38
Siga dajka — 41
Sganjár üveges mester — 43
Spindler 1630-1664 között pozsonyi orvosdoktor — 53 94
Suták (vagy Suthák) Mihály németújvári tiszttartó (?-1636 k.) — 18 46 71
Szandli kisasszony — 43
Széchy Tamásné lásd: Batthyány Katalin — 25
Széchy Dénes (Rimaszécs) (?-1650) — 34 69 70 90
Szele (vagy Szelle) György (Poppel Éva udvari embere) — 85

Taeront János soproni polgár, felesége és leányuk — 28
Thököly Borbála (1625-1629) — 38
Thököly Erzsébet (1629-1650) — 38
Thököly Éva (1632-1633) — 38
Thököly Gábor (1615-1618) — 38
Thököly Imre (1621-1629) — 38
Thököly István Id. (1581-1651) — 38
Thököly István Ifj. Árva vármegye főispánja (1623-1670) — 38
Thököly János (1630-1633) — 38
Thököly Krisztina I. (1610-1611) — 38
Thököly Krisztina II. (1627-1629) — 38
Thököly Mária (1624-1643) — 38
Thököly Zsigmond (1618-1678) — 28
Thököly Zsófia (1613-1619) — 38
Thurzó Borbála, Draskovich Jánosné — 28
Thurzó Borbála, Erdődy Kristófné — 55
Thurzó Erzsébet, Esterházy Istvánné (1621-1641) — 5 55 89
Thurzó Ilona, Illésházy Gáspárné — 31
Thurzó Imre (1619-1621) — 5
Thurzó Katalin, Thököly Istvánné — 38
Thurzó Krisztina (1622-?) — 5
Tompa Boldizsár — 58
Topos Mihály Zala megyei birtokos nemes — 63
Total uram — 67
Toth István — 80
Török Istvánné — 39

Végh Ferenc mariánus provinciális atya — 12 15
Vén asszony — 43
Vernich, Matthiolus vagy Pater Vernis jezsuita páter (1598-1660) — 17
Voykovich János körmendi tisztartó — 44 77

Wesselényi Anna, Csáky Istvánné (1584-1649) — 12 14

Zrínyi Dorottya, Batthyány Boldizsárné (?-1588) — 25 50
Zrínyi György horvát bán (1598-1626) — 2 3
Zrínyi Miklós horvát bán, költő, hadvezér (1620-1664) — 25

Zsigmond deák lásd: Beke Zsigmond

Helynévmutató

A mutatóban a helyneveket levélszám szerint tüntetjük fel. Dőlt zárójelben a XVII. századi vármegye-beosztás szerepel. Mivel a volt Jugoszlávia utódállamainak határai nem tisztázottak, ezért az ezeken a területeken található helységnevek után országnév rövidítésként J. betűt használuk. Ausztriát A., Szlovákiát Sz. betűvel jelöljük.

Bakony — 19

Bécs A. — 12 16 24 25 33 38 43 44 58 60 64 78 89

Békató (Maspeth) /Vas vármegye/ A. — 43

Biccse (Bittsa) /Trencsén vármegye/, Sz. — 31

Bicske /Fehér vármegye/ — 84

Buda — 78

Csáktornya (Cakovec) /Zala vármegye/, J. — 3

Csorna /Sopron vármegye/ — 17

Devecser /Veszprém vármegye/ — 41

Dobra (Neuhaus) /Vas vármegye/, A. — 10 11 24 25 27 32 35 36 37 39 40 44 46 49 50 55 57 58 59 60 61 62 63 65 66 67 71 76 79 80 87 92 93 94 95 96

Dobrai tartomány - egy része ma A. — 58

Erdély — 14

Felsőlendva vagy Felsőlindva /Vas vármegye/, J. — 69 70 90

Greben /Vas vármegye/, A. — 39 44 96

Grebeni major /Vas vármegye/, egy része ma A. — 44

Győr — 19

Horvátország (Tót ország) — 12 13 43 44 57 67 84 95 96

Incéd (Dürnbach) /Vas vármegye/, A. — 37

Kabold (Kobersdorf) /Sopron vármegye/, A. — 43

Kanizsa — 76

Kapu vagy Kapuvár /Sopron vármegye/ — 49

Karlóca (Sremski Karlova) /Szerém vármegye/, J. — 77 79

Keresztúr lásd: Sopronkeresztúr
Klismarton (Eisenstadt) /Sopron vármegye/, A. — 4 5 48 54
Komárom — 18
Körmend /Vas vármegye/ — 2 18 50
Krajnc ország /vagy Krajna, Carnia, Krain/ — 44
Lak /Vas vármegye/ — 18
Lakompak /Vas vármegye/, J. — 8
Léka /Sopron vármegye/, A. — 29
Liptó vármegye Sz. — 31
Mátyusföld Sz. — 18
Monyorókerék (Eberau) /Vas vármegye/, A. — 55 87 88
Muraszombat (Murska Sobota) /Vas vármegye/, Sz. — 34 43 85
Németújvár (Güssing) /Vas vármegye/, A. — 6 11 18 26 27 33
 50 56 65 68 71 73 74 84
Nedelice /Vas vármegye/, J. — 64
Pápa /Veszprém vármegye/ — 16 17 18 21 22 23 24 38 41 45 49
 60 61
Petersdorf (Magy ~ és Kis ~) /Sopron vármegye/, A. — 46
Pozsony Sz. — 12 13 14 15 34 42 45 47 60 61 62 94
Rakicsán /Vas vármegye/, A. — 96
Rakicsáni tartomány /Vas vármegye/, A. — 58
Regede (vagy Redege, Radkersburg) A. — 34 93
Rohonc (Rechnitz) /Vas vármegye/, A. — 6 7 9 24 25 33 42 50
 64 73 76 81 82
Rohonci tartomány /Vas vármegye/, egy része A., és J. — 28
Sirovnica (Heugraben) /Vas vármegye/, A. — 57
Sopron — 24 25 28 61
Sopronkeresztúr (Sopron vármegye) — 55
Szabar (Zuberbach) /Vas vármegye/, A. — 37
Szalonak (Schlaining) /Vas vármegye/, A. — 20 21 24 30 32 44
 46 50 72
Szentandrás /Sopron vármegye/ — 18
Szentelek (Német ~ és Horvát ~; Stegersbach) /Vas vármegye/, A.
 — 50

Szentgotthárd — 10 11 19 36 37 46 49 57 61 86 87 88 89 91
Szomolyánfalva /Vas vármegye/, A. — 16
Tarcsa (Taczmansdorf) /Vas vármegye/, A. — 1 28 51 52 53 71
 72 73 80
Tivadarci major /Vas vármegye/, J. — 44
Toplitsány (vagy Toplica, Toplita), Sz. — 82
Tornicsa (vagy Torony) /Zala vármegye/ — 96
Trencsén vármegye — 31
Trencsénl hévíz /Trencsén vármegye/ Sz. — 38
Új major /Vas vármegye/, A. — 44
Újvár lásd: Németújvár
Varasdi hévíz (Varasd, Varazdin) /Varasd vármegye/, H. — 38
 77 79 81 83 84
Zamlacsa (A varasdi hévízhez tartozó fürdőhely) /Varasd vármegye/, J. — 75 77

A Koraújkori Társaság és Kutatócsoport tagjainak megjelent munkái

A társaság kiadványai:

Régi Magyar Történelmi Források

I. kötet Pálffy Pál nádor levelei 1644-1653

szerk.: S. Lauter Éva. Budapest, 1989. (59 Ft)

II. kötet II. Rákóczy György esküvője

szerk.: Várkonyi Gábor. Budapest, 1990. (75 Ft)

III. kötet „Im küttem én orvosságot” Lobkowitz Poppel Éva levelezése 1622-1640

szerk.: Kincses Katalin. Budapest, 1993. (150 Ft)

Perlekedő évszázadok. Tanulmányok Für Lajos történész 60. születésnapjára. szerk.: Horn Ildikó. Budapest, 1993. (250 Ft)

Máshol megjelent kötetek:

Rákóczi László naplója. Előszó: R. Várkonyi Ágnes. s. a. r.: Horn Ildikó. Magvető Kiadó, Budapest, 1990. (98 Ft)

Hiller István: Palatin Nikolaus Esterházy. Die ungarische Rolle in der Habsburgerdiplomatie 1625-1645. Böhlau Weimar-Köln-Wien-Graz, 1992. (241 ATS)